

Luigi Giussani

**Dat' život
za dielo
Iného**

Editor: Julián Carrón

Preklad: Bohumil Vžentek

© 2022 Fraternità di Comunione e Liberazione

PREDSLOV

„KRISTUS – ŽIVOT MÔJHO ŽIVOTA“

Čím je determinovaná dejinná realita, do ktorej sme ponorení? Prevahou etiky nad ontológiou.¹ Tento svoj úsudok Giussani sformuloval koncom deväťdesiatych rokov. Podľa neho ide o vyvrcholenie procesu, ktorý sa začal pred storočiami, a týmto vrcholom je moderná doba a šírenie racionalistického vplyvu utvárajúceho postoj kultúry a štátu ku kresťanstvu a Cirkvi. Od tohto momentu sa primát etiky pred ontológiou stal všeobecne prijímaným postojom. Následkom oddelenia a hierarchizácie matematicko-vedeckých a filozofických (a náboženských) poznatkov, koncepcia reality a existencie je stále viac determinovaná osobnými postojmi, „preferenciami“ – nie rozumom, nie realitou, ako ju zjavne ukazuje skúsenosť, a teda nie ontológiou, ale etickým postojom, z ktorého až následne vychádza použitie rozumu.² „Aj Cirkev napadnutá racionalizmom začala vo svojej teológii zdôrazňovať veriacemu ľudu etiku, predpokladajúc ako samozrejmosť ontológiu, čím takmer potlačila jej zakladajúcu silu“ (viď nižšie, s. 20).

Vzdorujúc konfliktu so štátom a s novými prieraznými kultúrnymi formami, sa veľká časť Cirkvi postavila na pozíciu, ktorú by aj protivníci, vrátane ohováračov, mohli pochopiť alebo pripustiť. Bola ňou fundamentálna etika, morálne hodnoty, čím sa do úzadia dostal dogmatický obsah kresťanstva, jeho ontológia, to jest zvesť, že Boh sa stal človekom a že táto udalosť pretrváva v dejinách skrze ľudskú realitu – Cirkev, „Kristovo hmatateľné telo“ (s. 87), ktoré tvoria ľudia svedčiaci o pravej plnosti, ktorú Kristus podnecuje v živote tých, čo Ho rozpoznali a nasledujú Ho. Následne sa aj kázanie v Cirkvi zameralo na etické apely – v tejto predstave kresťanstva prevážili nároky a povinnosti, čím stratilo na príťažlivosti. A keď sa stane toto, viera stráca svoju rozumnosť a schopnosť podnecovať k životu kresťanský ľud.

Vyzeralo ako samozrejme aj jednoduchšie, že stačí apelovať na katolícku morálku, aby sa naďalej udržiaval kontakt s ľuďmi. Nepovažovalo sa za nutné poskytovať primerané dôvody na to, aby človek nasledoval Cirkev. Myslelo sa, že postačuje vyžadovať niekoľko základných noriem správania, aby ich ľudia prijali za svoje. Takýmto spôsobom mala Cirkev podľa všetkého naďalej vykonávať funkciu morálneho majáka. Pokým kultúrne prostredie bolo homogénne a Cirkev v ňom zohrávala hlavnú rolu, morálka, ktorá sa zrodila v kresťanskom lone, dokázala odolávať vonkajším tlakom (aj vtedy, keď jej vplyv slabol). Keď sa ale spoločenské okolnosti stali rôznorodejšími a multikultúrnymi, všetko sa zmenilo. A proces erózie náhle prudko akceleroval. Silno ma zasiahol pohľad na kostoly, ktoré sa premenili na diskotéky, kiná, tenisové kurty a kúpaliská. Zameranosť na obranu morálky – hoci principiálne správna – neodolala nástupu opačnej mentality, ktorá stále väčšmi prevládala, vnucujúc nové hodnoty a nové práva.

Kresťanstvo, ktoré sa nepredstavovalo so svojou ontológiou, teda ako životná udalosť schopná odpovedať na hlbokú túžbu človeka, takéto kresťanstvo zredukované na morálku postupne

¹ Porov. predovšetkým L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino* (prekl. Človek a jeho určenie. Na ceste), vyd Mari-netti 1820, Janov 1999, s. 63-74.

² *Tamže*, s. 67.

strácalo svoju príťažlivosť. A tak mnohí naši súčasníci sa rodia a žijú ľahostajní voči kresťanstvu a viere. Akoby zrazu chýbal dôverný vzťah s ľudským rozmerom následkom naivného postoja k tomu, „čo môže najvyššou vnútornou pohnútkou človeka“:³ tým, že zanedbala hlboké ľudské nároky – pravdu, krásu, spravodlivosť, šťastie – Cirkev sa stále viac vzdalovala od života a viera vyzerala ako čosi v konečnom dôsledku nepochopiteľné.

Ako sme sa dostali až tohto bodu? Na túto otázku Giussani poskytuje odpoveď, ktorá vrhá svetlo nielen na našu minulosť, ale aj na prítomnosť. Ako tvrdí, tento proces sa začal „bez toho, aby si to niekto všimol“, začal sa „*oddelením zmyslu života od skúsenosti*“. Boh je takto ponímaný ako oddelený od skúsenosti, ako čosi, čo nevplyva na život. „Zmysel života už nemá nijaký súvis, alebo má len ťažko definovateľný súvis s momentom existencie, ktorým predsa človek zjavne prechádza.“ Ale toto závisí – a tu robí Giussani zásadný krok – od čohosi, čo už vzniklo predtým: „Podstatu tejto otázky vysvetľuje boj, ku ktorému dochádza ohľadom ponímania *vzťahu medzi rozumom a skúsenosťou*“ (s. 44). Táto rozluka, toto oddelenie Boha od skúsenosti má totiž korene v kognitívnej redukcii spôsobu, akým sa poníma vzťah rozumu a skúsenosti.

Čo Giussani chápe pod skúsenosťou? „Skúsenosť je vyjavenie reality v ľudskom vedomí, je to spriehľadnenie reality v ľudskom pohľade. Realita je čosi, na čo človek narazí, je to fakt, pričom rozum je tá úroveň stvorenia, na ktorej sa realita stáva vedomou seba.“ V skúsenosti sa teda vyjavuje realita a vyjavuje sa ako čosi dané, nie vytvorené nami, čosi, čo odkazuje na iné, na svoj prvopočiatok. A rozum je pohľadom, ktorému sa toto zjavenie prihodí, je úrovňou reality, na ktorej sa realita stáva vedomou seba ako pochádzajúcou z iného. Giussani poznamenáva: „Jean Guitton správne potvrdil náš vnútorný nepokoj, zároveň nám však poskytol útechu: dosvedčil správnosť nášho postoja ohľadom spätosti rozumu a života, keď povedal, že ‚je «rozumné» podrobiť rozum skúsenosti‘ (s. 44). Prečo by mal byť správny tento akt podrobenia? Pretože ak je skúsenosť spriehľadnením reality, rozum stojí v službách tejto priehľadnosti, je jej nástrojom.“

V tomto bode nás neprekvapí ďalší Giussaniho postup: „Na obranu Boha a jeho pravdy a na obranu nutnosti, aby človek ponímal život ako patriaci Jemu, a teda vo všetkom smeroval k tomu, aby sa páčil najvyššiemu stvoriteľovi a správncovi všetkého, čo existuje, na to je potrebné predovšetkým úprimné obnovenie slova ‚rozum‘“ (s. 45). Ak sa totiž „zle používa rozum“, ak je chápaný ako „miera“ reality, ohrozuje to celé ľudské poznanie, celé jeho ľudské dobrodružstvo.

„Ak chápeme rozum ako ‚mieru‘ reality – a to vždy znamená ponímať rozum ako predsudok (...) – existujú tri možné závažné redukcie ovplyvňujúce všetky životné postoje“ (s. 45). Netýkajú sa len minulosti, ale aj nášho súčasného správania. Pozrime sa teda na ne.

a) „Prvá redukcia (opisujem tu genézu našich postojov s ich dramatickými a protirečivými aspektmi): *namiesto udalosti ideológia*.“ Čo implikuje túto alternatívu? Človek sa môže vzťahovať k realite na základe iniciatívy vychádzajúcej z toho, čo sa deje, z toho, čo človek v sebe vníma ako vlastnú reakciu na udalosť; alebo tak môže robiť na základe iniciatívy, ktorá zatemňuje, má tendenciu znehodnotiť to, čo sa deje, a vtedy sa človek podrobuje niečomu, čo „nepramení z jeho vlastného spôsobu reakcie na veci, ktoré stretne, na ktoré narazí, ale pramení z *predsudkov*“. Východiskový bod sa tak stáva „len istým dojmom a hodnotenie vecí je len istým postojom, ktorý človek zaujíma ešte ‚skôr, ako veciam čelí a, predovšetkým, ešte skôr, ako ich posúdi“. Giussani uvádza takýto príklad. Predstavme si, že v bani alebo na železnici dôjde k nešťastiu; stanovisko k tomuto faktu, bytostne sa týkajúceho človeka, však bude tendenčné, „nebude vychádzať z ľudského bezprostredného popudu,

³ Porov. Benedikt XVI., Posynodálna apoštolská exhortácia *Sacramentum caritatis*, 2.

z toho, čo človek prirodzene cíti pri podobných udalostiach“. Ako keby sa do jeho úsudku votrelo čosi, čo už kedysi počul, teda predsudok: „Východiskovým bodom sa stáva predsudok, a tak republikánske a liberálne noviny udajú jeden tón, zatiaľ čo noviny vládnej strany nasadia iný tón.“ Ak teda má predsudok – čiže bod, z ktorého človek vychádza – vojsť do dejín a odolať času, „ak si má totiž prekliesniť cestu uprostred myšlienok jednotlivcov a úsudkov spoločnosti, musí sa rozvinúť. Jeho rozvinutie pritom sleduje logiku, vďaka ktorej sa diskurz stáva ideológiou. Logika diskurzu, ktorá vychádza z predsudku s cieľom potvrdiť a vnútiť ho druhým, sa nazýva ideológiou“ (s. 45-46).

Toto je boj, ktorý viac či menej vedome podstupuje dennodenne každý z nás. Ako všetci aj kresťan žije v daných dejinných súvislostiach a nemôže sa vyhnúť tejto alternatíve, tomuto boju. „Náš kresťanský život, naša viera a naša konkrétna morálka, naše ponímanie života, to všetko je určované buď súčasnými ideológiami alebo faktickosťou, teda prevahou našej existencie, prevahou vecí, tak ako sa ony dejú, vecí, na ktoré človek narazí, vecí, na ktoré človek reaguje istým spôsobom, prevahou faktov – faktov vnímaných ako udalosti“ (s. 46). Ako keď sa narodí dieťa: aj ono sa do pozornosti všetkých vnúti bezbrannou mocou samotnej svojej prítomnosti; najprv tu nebolo, teraz tu je. Ide predsa o udalosť.

Ako ale možno ustavične, v sústavnom napätí prežívať naplno vzťah s realitou, byť určovaný „prevahou [...] vecí, tak ako sa dejú“? „Sú veľké udalosti a udalosti svojím významom zanedbateľné,“ hovorí Giussani. Aby sme mohli „intenzívne prežívať realitu“, potrebujeme, aby nás zastihla veľká udalosť, stále prítomný pôvod, „zakladajúci počiatok všetkej ľudskej skúsenosti“. Ľudská skúsenosť sa nemôže zakladať na minulosti. Toto zistenie nám umožňuje pochopiť, aké rozhodujúce je postihnúť povahu kresťanstva, inak môže byť neustále redukované na ideológiu, to jest na svoj presný opak. „Kresťanstvo je udalosť, a preto je prítomné, je prítomné teraz a jeho vlastnosťou je, že je prítomné ako pamäť; teda len ak kresťanská pamäť nie je totožná so spomienkou, ba naopak, nie je spomienkou, ale vždy nanovo sa odohrávajúcou udalosťou samej Prítomnosti.“ Iba ak je kresťanstvo udalosťou a takto ho veriaci rozpoznávajú a nasledujú, môže byť rozhodujúce pre človeka, môže zmeniť spôsob, ktorým sa človek stavia voči všetkému. „Len rozpoznanie tejto udalosti zabraňuje tomu, aby sme sa stali služobníkmi ideológie“ (s. 46).

b) Keď Giussani vysvetlil tento prvý dôležitý bod svojej úvahy, prešiel k druhému typu redukcie, ktorý ovplyvňuje naše postoje. „Ak človek podľahne panujúcim ideológiám, založeným v bežnej mentalite, dochádza [...] k oddeleniu znaku od vonkajšej podoby; z toho potom vyplýva *redukcia znaku na vonkajšiu podobu*. Čím viac si človek uchováva vedomie toho, čo je znak, tým lepšie chápe nečistotu a nešťastie znaku redukovaného na vonkajšiu podobu“ (s. 46).

Čo je ale znak? Je to, hovorí Giussani, „skúsenosť s istým faktorom prítomným v realite, ktorý odkazuje na iné. Znak je overiteľná realita, ktorej zmyslom je iná realita; znak vyjavuje svoj význam tým, že vedie k inej realite“. Znovu sa tu dostáva do hry náležité používanie rozumu: „Obmedziť skúsenosť znaku na jeho bezprostredne vnímaný zjav čiže *vonkajšiu podobu*“ je nerozumné, pretože výzor „nevyjadruje celú skúsenosť, ktorú máme s vecami“. A predsa tomuto pokušeniu ľahko podľehame, ani si ho takmer neuvedomujeme. „Istý duchovný postoj k realite sveta a existencie (k okolnostiam, k vzťahu s vecami, k vytvoreniu rodiny, k výchove detí...) možno opísať približne takto: zaznamená jej nápor, zároveň však potlačí ľudskú schopnosť vojsť do hľadania významu, ku ktorému sám fakt nášho vzťahu s realitou nepopierateľne pobáda ľudskú inteligenciu.“ Keď sa zablokuje schopnosť inteligencie vojsť do hľadania významu, dochádza, slovami Finkelkrauta, k „odstráneniu“⁴ viditeľného, k „vyprázdneniu toho, čo vidíme, čoho sa dotýkame, čo vnímame“, takže

⁴ A. Fienkelkraut, *L'umanità perduta. Saggio sul XX secolo* (prekl.: Stratené ľudstvo. Kritická úvaha o 20. storočí), vyd. Liberal, Rím 1997, s. 88; porov. H. Arendt, *Le origini del totalitarismo* (Pôvod totalitarizmu), vyd. Edizioni Comunità, Miláno 1996, s. 645, 649.

nakoniec tvrdíme, „že to, čo sa deje, sa deje preto, lebo sa to deje, čím sa vyhýbame stretu s prítomnosťou [...] v jej vzťahu s totálnosťou“ (s. 46-47).

A naopak, dodáva prenikavo Giussani, „idea znaku [...] uvádza aktívne do života význam vecí“, vedie rozum do najväčších hĺbok reality. Tu Giussani prichádza s veľmi odvážnou úvahou: „Tajomstvo (čiže Boh) a znak (čiže kontingentná realita, ktorá vždy odkazuje na iné; aj maličký kamienok, aby bol sebou, odkazuje na prameň Bytia), [...] sa istým spôsobom zhodujú.“ Čo tým chce povedať? „Že Tajomstvo je v hĺbke znaku, že znak poukazuje na prítomnosť hlbokého Tajomstva, na prítomnosť Boha stvoriteľa a vykupiteľa, na prítomnosť Boha Otca. Znak ukazuje našim očiam prítomnosť Iného, prítomnosť hlbokého Tajomstva všetkých vecí, označuje ju pre naše oči, pre naše uši, pre naše ruky.“ Znamená to, že „Tajomstvo sa stáva skúsenosťou skrze znak“ (s. 47).

Rozoznať veci chápané ako znak Tajomstva, postihnúť hodnotu každej veci ako odkazu na Iné je prirodzenou danosťou rozumu. Na rozdiel od toho sa ideológia ukazuje ako tendencia vydávať za konkrétnu len vonkajšiu podobu, teda to, čo vidíme, čo počujeme a čoho sa dotýkame, a tento postoj ostáva platný aj napriek hanebnému krachu veľkých ideológií dvadsiateho storočia.

c) V tejto chvíli vychádza na povrch tretia redukcia: „Odstránenie hodnoty znaku v sebe zahŕňa – na jednej strane ako príčina, na druhej ako následok – *redukciu srdca na cit*.“ Srdce už nie je posledným hýbateľom, najhlbšou pohnútkou ľudského konania, kritériom rozumového usudzovania, miestom úžasu a citovej energie, ktoré tvoria látku pôvodného poznávacieho vzťahu s realitou; na jeho miesto nastupuje cit. „Naša zodpovednosť sa vyprázdňuje tým, že uprednostňujeme cit pred srdcom“, ktoré však je „základným faktorom ľudskej osobnosti; cit ním nie je, pretože sám osebe je len reaktívny, v podstate je zvierací“ (s. 48). Známy spisovateľ Cesare Pavese napísal: „Ešte som nepochopil, v čom je tragika existencie [...]. A predsa je jasné, že treba prekonať slepú odovzdanosť rozkošiam a nepokladať viac duševné stavy za osobitný účel.“⁵

Podľa Giussaniho „srdce označuje jednotu citu a rozumu. Zahŕňa v sebe koncepciu nezablokovaného rozumu, rozumu v plnej šírke svojich možností – rozum totiž nemôže konať bez toho, čomu hovoríme náklonnosť. A srdce – rovnako ako rozum a náklonnosť – je podmienkou zdravého fungovania rozumu. Na to, aby rozum bol rozumom, musí v ňom účinkovať náklonnosť, ktorá popchýna celého človeka. Rozum a cit, rozum a náklonnosť – toto je srdce človeka“ (s. 49). Aký komplexný pohľad na všetky ľudské činitele nám neprestajne poskytuje Giussani! Čítanie jeho textov ma vždy privádza do úžasu, pretože sa v nich stretávam s chápaním reality, ktorá sa nezastavuje na povrchu, ale preniká do hĺbky. Niet jedinej príležitosti, kedy by Giussani nezachytil dynamiku vzťahu ľudského ja so svetom, v ktorom sa ja nachádza.

Ako sa vyhnúť zmieneným redukciám? Debatami o nich? Snahou zvrátiť prevládajúce tendencie? Určite nie (a v odpovedi nás Giussani privádza späť na úroveň, ktorá je na dosah každého), východiskom je stretnúť sa s neredukovateľnou realitou, s prítomnosťou oslobodzujúcou ja z klietky, ktorou sa samo obstavalo, stretnúť sa s prítomnosťou rušiacou nazeranie skrze vonkajšiu podobu, s prítomnosťou, ktorá nás zbavuje zákona reaktívnosti a necháva nás „intenzívne prežívať realitu“ (toto je výraz z desiatej kapitoly knihy *Il senso religioso*; prekl.: Náboženský zmysel).⁶

Tu sa vynára pravá povaha kresťanstva, tak ako sa zreteľne ukázala od samého počiatku: „Ježiš bol človek ako každý iný, bol to človek nevynímajúci sa z definície človeka; ale tento človek o sebe povedal veci, ktoré iní nehovorili, hovoril a konal spôsobom odlišným od všetkých ostatných. Bol Znakom všetkých znakov. Keď človek, zasiahnutý jeho nárokom, spoznal jeho realitu, už ju poci-

⁵ C. Pavese, *Il mestiere di vivere. Diario 1935-1950 con il taccuino segreto* (prekl.: Remeslo života. Denník 1935-1950 a tajný zápisník), vyd. BUR, Miláno 2021, s. 66.

⁶ L. Giussani, *Il senso religioso* (prekl. Náboženský význam), vyd. Rizzoli, Miláno 2010, s. 150.

toval, díval sa na ňu a jednal s ňou ako so znakom inej reality, takej, ktorá odkazuje k inému. Ako jasne vyplýva z Jánovho evanjelia, Ježiš v poslednom dôsledku neponímal moc svojej príťažlivosti vo vzťahu k sebe, ale k Otcovi; k sebe len preto, aby mohol viesť ľudí k Otcovi cez poznanie a poslušnosť“ (s. 54). Posledným významom, na ktorý odkazuje každá realita (každý znak), sa stal človek, „Znak všetkých znakov“; človek, ktorý kráčal ulicami, s ktorým bolo možné ješ, hovoriť, ktorého bolo možné nasledovať – toto je kresťanská udalosť, obsah zvesti adresovanej srdcu človeka.

V tejto knihe nájdeme celé strany, kde nás Giussani vyzýva, aby sme sa vžili do prvých nasledovníkov viery, ktorí stretli toho mladého muža, takého odlišného od všetkých ostatných: „Viera v Krista – ako je zrejmé, odkedy sa zjavil kresťanský fakt – znamená spoznať Prítomnosť ako čosi výnimočné, znamená to byť ňou zasiahnutý a následne prilnúť k tomu, čo sama o sebe tvrdí. Je to fakt – fakt, ktorý umožnil kresťanstvu povstať vo svete. A aj my chceme spoznať a prežívať to, čo sa udialo“ (s. 54).

Viera teda znamená rozpoznať výnimočnú prítomnosť, rozpoznať božskú prítomnosť v konkrétnej ľudskej realite. Preto je viera „čin, ktorého východiskovým bodom je rozum, [...] rozum potvrdzujúci, že Tajomstvo je existujúcou realitou, bez ktorej človek nemôže hľadiť rozumne na realitu. To znamená, že východiskovým bodom viery je rozum ako vedomie reality, to jest náboženského zmyslu človeka“ (s. 54).

Viera nie je emócia, „nie je to vyžarujúci cit, ktorý pripisuje Božej existencii totožnosť, ako sa mu zamarí, a prežíva nábožnosť podľa vlastnej ľubovôle. Viera je rozumný úsudok, ktorý dosvedčuje realitu prítomného Tajomstva“. Giussani opisuje povahu viery jedinečným spôsobom: „Viera je racionálna, keďže prekvitá na krajnej hranici racionálnej dynamiky ako kvetina milosti, ku ktorej človek slobodne prilne.“ Ako ale naša sloboda prilne k tejto kvetine, „nepochopiteľnej svojím pôvodom a zostavením“? Tak, že nasleduje „v jednoduchosti to, čo rozum s bezprostrednou istotou poňal ako výnimočné, ako to býva v prípade nepopierateľnej a neochvejnej zrejmosti faktorov a okolností reality, keď vchádzajú do obzoru našej osoby“ (s. 54).

Treba mať dobre na zreteli Giussaniho radu, že udalosť Krista je čosi výnimočné, „ale na to, aby sme uchopili jej odlišnosť, je potrebné, aby rozum v jednoduchosti a bezprostredne prijal, teda rozpoznať to, čo sa deje a čo sa udialo, a to s bezprostrednou istotou, akú máme pred každou zrejmostou reality“. Kristus sa ponúka našej slobode, nevnučuje sa jej. Toto sa stalo na samom začiatku: „Ešte pred úsudkom, ktorý Ján vysloví o tomto Človeku a ktorý vysloví Peter o tomto Človeku, ešte pred týmto ich úsudkom a ich rozhodnutím pripojiť sa k Nemu, ešte pred týmto všetkým nachádzame jednoduchosť, jednoduché srdce, jednoduché oči, napätie, jednoduchú túžbu rozhodnutú jednoznačne prijať to, čo stretla – aspekt reality, na ktorý natrafila.“ (s. 54-55). Na to, aby človek zachytil, rozpoznať a nasledoval pravdu, ktorá sa sprítomňuje v znaku ľudskej, silne príťažlivej odlišnosti, nie je potrebné mimoriadne nadanie, stačí jednoduchosť srdca.

Niekdajší kardinál Ratzinger si v súvislosti so súčasnou spoločenskou situáciou (rôznorodou a multikultúrnou, v ktorej sa, ako som už vpravil, mnohé kostoly premenili na diskotéky, kiná, tenisové kurty, kúpaliská) položil túto otázku: „Ako to, že viera má ešte stále úspech?“ A tu myslel najmä na mladých, kultúrne rozhladených veriacich. Odpovedal si takto: „Bude to tým, že viera nachádza odozvu v prirodzenosti človeka [...]. Človek má v sebe neuhasiteľnú túžbu po nekonečne. Žiadna odpoveď, ktorú nachádza, nie je dostatočná. Len Boh, ktorý sa stal konečným, aby prelomil našu konečnosť a priviedol ju do dimenzie svojej nekonečnosti, je schopný vyjsť v ústrety požiadavkám nášho bytia.“⁷ Ide len o to natrafiť na kresťanský fakt, na kresťanstvo v jeho

⁷J. Ratzinger, «La fede e la teologia ai goirni nostri» (prekl.: Viera a teológia dnes), in *Enciclopedia del cristianesimo* (prekl.: Encyklopédia kresťanstva), vyd. De Agostini, Novara 1997, s. 30.

pôvodnej prirodzenosti, to jest na súčasnú udalosť, ktorá má formu ľudského stretnutia. Redukcia kresťanstva na moralizovanie alebo na slovné opakovanie zvesti nemôže byť odpoveďou na naše pôvodné nároky. Rovnako ňou nie je jeho racionalistická redukcia na jeden z mnohých prejavov náboženského zmyslu, na jednu z mnohých podôb nábožnosti.

V dnešných „moderných časoch, keď racionalizmus stráca skutočnú racionálnu povahu, je zvyčajné zamieňať náboženský zmysel za vieru, čím sa vyprázdňuje aj skutočná povaha viery“. Toto neostalo bez negatívnych následkov nielen na kresťanov, ale všeobecne na súčasného človeka. „Zamieňanie náboženského zmyslu za vieru vnáša zmätok do všetkého. Pád viery v jej pravej prirodzenosti, ako ju nachádzame v Tradícii, čiže v živote Cirkvi, pád viery ponímanej ako rozpoznanie ‚Krista všetko vo všetkom‘, ako prispôsobovanie sa Kristovi a napodobovanie Krista, bol začiatkom *moderného rozvratu*, ktorý sa prejavuje rôznymi a rozpoznateľnými aspektmi“ (s. 55).

Roku 1998 Giussani opisuje aspekty moderného rozvratu, ktoré môžeme vystopovať v našom živote ako aj v živote ľudí okolo nás. Kresťanský fakt, táto Prítomnosť, ktorú viera rozpoznáva, môže byť zredukovaná, vyprázdnená zo svojej dejinnosti a konkrétnosti. Kresťanská viera sa teda môže premeniť na vlastnú karikatúru a stať sa iracionálnou, nepochopiteľnou, pretože bola pripravená o svoj reálny základ. Toto sú plody toho, čo Giussani nazýva päť „bez“ moderného racionalizmu. Prejdime si ich stručne.

a) „Prvý následok racionalizmu sa dá zhrnúť do vzorca: *Boh bez Krista*. Je to popretie faktu, že len skrze Krista je možné, že sa nám Boh, Tajomstvo, vyjavuje taký, aký skutočne je“ (s. 55). Bez Krista viera stráca svoju rozumnosť a stáva sa „fideizmom“: odpadá základ kresťanskej skúsenosti a morálnemu nasadeniu chýba primeraná pohnútky. Boh sa znovu stáva imaginárnym a myšlienkovým konštruktom človeka, vytvoreným v závislosti od rozličných etnických a kultúrnych sklonov.

b) Druhým následkom racionalizmu je *Kristus bez Cirkvi*, to jest Kristus bez Svojho Tela, bez Svojho materiálneho tela. Toto je „gnóza“, „gnosticismus“ v akejkoľvek jeho verzii. „Ak sa v Kristovi eliminuje fakt, že je človekom, skutočným dejinným človekom, eliminuje sa tým sama možnosť kresťanskej skúsenosti.“ Kresťanstvo je ľudská skúsenosť, ktorá je „časová a priestorová ako každá materiálna realita. Bez tohto materiálneho aspektu skúsenosti, ktorú má človek s Kristom, chýba možnosť overiť si jeho súčasnú prítomnosť, čiže overiť si, či je pravdivé, čo o sebe On sám povedal“. Racionalistický postoj nepripúšťa, aby konkrétna časovo-priestorová realita mohla byť „skúsenostným prameňom vrcholného zmyslu človeka – vrcholný zmysel človeka nepatrí medzi každodenné skúsenosti“ (s. 56).

Ako Giussani neustále zdôrazňuje, Kristus nie je idea, ale reálna Prítomnosť, počuteľná, viditeľná, hmatateľná. Kde? V historickom jave, v živote Cirkvi. „Nemožno si predstaviť Krista bez tejto konkrétnosti; znamenalo by to redukovať a premeniť to, čo Kristus povedal o sebe, to, čím Kristus je – je to ten, ktorý je v rukách Božích a zjavuje. Tertulián hovorí: *Caro cardo salutis* („Telo je kľúčový prvok spásy““ (s. 56).

c) Tretím výsledkom vplyvu racionalistickej mentality na život Cirkvi, tak jednotlivcov ako spoločenstiev, je *Cirkev bez sveta*; následkom potom je „*klerikalizmus a spiritualizmus*, dvojité redukcia hodnoty Cirkvi ako Tela Kristovho“ (s. 57).

d) Giussani potom urobí ďalší krok a uvedie štvrté „bez“: „Ak je Cirkev bez sveta, svet má sklon odvrhnúť ja, inými slovami, dochádza k *odcudzeniu*. Charakteristikou a výsledkom – či už predvídaným alebo nepredvídaným, chceným alebo nechceným, zvyčajne ale chceným tými ľuďmi, ktorí v danom období sú pri moci a majú kultúrnu nadvládu – teda výsledkom tohto sveta je odcudzenie“ (s. 59).

Posledným výsledkom tohto odcudzenia spôsobeného mocou je „strata slobody, nevšímavosť voči slobode alebo jej zrušenie; zrušenie nie hlásané teoreticky, ale uskutočňované“. Ale keďže sloboda – nech ju definujeme akokoľvek – je „pravou tvárou ľudského ja, následkom je strata ľudskej osoby“ (s. 59).

e) Na konci tohto zostupného podobenstva nachádzame „toto ja, odcudzené ja, *ja bez Boha*“. Ale ja bez Boha „sa nemôže vyhnúť nude a znechuteniu. A tak len pasívne prežíva: buď sa cíti ako čiastočka všetkého (panteizmus) alebo sa stane korisťou zúfalstva (prevaha zla nad dobrom: nihilizmus)“ (s. 59).

Možno zvrátiť túto tendenciu? Ako sa vyhnúť tomu, aby týchto päť „bez“ a tri opísané redukcie naďalej zvnútra vyprázdňovali život viery, a ako posilniť možnosť, aby sa zavŕšila, dosiahla plnosť ľudského nároku? Je len jedna cesta – vrátiť sa späť ku kresťanstvu v jeho pravej podobe, v podobe udalosti.

„*Prítomnosť Ježiša Krista je udalosť*, ako nám ju charizma, ktorú sme dostali darom, dáva citlivo vnímať (a sme o nej presvedčení!); je to Udalosť, ktorú stretávame v prítomnosti, v konkrétnom čase a za konkrétnych okolností, [...] ako vynorenie tajomstva Cirkvi, tohto tajomného Kristovho Tela.“ Giussani zdôrazňuje: „Nadprirodzená [...] je tá ľudská realita, v ktorej je prítomné Kristovo tajomstvo, je to prirodzená realita (v zmysle, že sa ukazuje a prejavuje ako ľudská tvár), v ktorej je prítomné Kristovo tajomstvo. Je to Cirkev vynárajúca sa vedľa mňa.“ Potom Giussani použije príklad zo svojho života: „Vynorila sa vedľa mňa za určitých okolností, najprv pri mojom otcovi a mojej mame, potom v seminári a zase neskôr, keď som nachádzal ľudí, ktorí mi prejavovali pozornosť a priateľstvo, pretože som hovoril isté veci, až som sa napokon dostal do spoločenstva, ktoré mi umožňovalo a naďalej umožňuje bezprostredný vzťah s tajomstvom Cirkvi; preto ide o vynorenie Kristovho Tela. Je to spoločenstvo „povolania“, inými slovami, spoločenstvo, ktoré nás volá a vŕhne, keďže plodí skúsenosť a samo je plodom skúsenosti, v ktorej sa nás dotkla charizma“ (s. 39).

Citujúc svätého Augustína: „*In manibus nostris sunt codices, in oculis nostris facta*,“⁸ Giussani vysvetľuje povahu javu, ktorým je charizma: „*In manibus nostris sunt codices*, v našich rukách sú knihy, ktoré treba čítať: evanjeliá, biblia. Ale nevedeli by sme, ako ich čítať bez nasledujúcej časti súvetia: *in oculis nostris facta* – v našich očiach sú fakty. Ježišova prítomnosť je živená, povzbudzovaná, dokazovaná čítaním evanjelií a biblie, ale zabezpečovaná a ozrejmovaná je medzi nami prostredníctvom faktu, prostredníctvom faktov v podobe prítomností.“ Tieto fakty nadobúdajú úplne mimoriadnu váhu pre tých, ktorým sa prihodí, dotknú sa ich a získajú si ich: „Pre každého je tu fakt so špecifickým významom, prítomnosť, ktorá ovplyvnila celý jeho život – vrhla nové svetlo na spôsob chápania, vnímania a robenia vecí. Toto sa nazýva udalosťou. To, kam sme uvedení, ostáva naozaj živé, uskutočňuje sa každý deň.“ A toto všetko musí stále viac vchádzať do nás: „Preto každý deň [...] musíme brať na vedomie udalosť takú, aká sa nám udiala, brať na vedomie toto faktické stretnutie“ (s. 39).

Len jedna skúsenosť kresťanstva v plnej kontinuite so začiatkami tejto viery má schopnosť ešte očariť, a to do miery, že ten, kto narazí na udalosť Krista v reálnej ľudskej podobe, v ktorej mu prichádza v ústrety, môže byť „uchvátený“ ako Ján a Ondrej pred dvetisíc rokmi. Giussani je dnes očividným svedectvom tejto možnosti a opisuje to nasledovne: „Kristus je meno ukazujúce a definujúce realitu, ktorú som stretol vo svojom živote. Stretol som to, o čom som predtým počul ako dieťa, ako chlapec atď. Človek môže vyrásť a toto meno preňho stane bežným, ale mnohí ho naozaj nestretli, nezakúsili jeho skutočnú prítomnosť; vo chvíli, keď Kristus vošiel do môjho života,

⁸ Svätý Augustín, *Sermo 360/B,20: Sermo sancti Augustini cum pagani ingrederentur*.

môj život vošiel do Krista, aby som sa naučil porozumieť, že On je neuralgickým bodom všetkých vecí, celého môjho života. *Kristus je život môjho života*. V Ňom sa nachádza všetko, čo hľadám, všetko, čo obetujem, všetko, čo ma pohýna vpred z lásky k ľuďom, s ktorými ma spojil“ (s. 39).

Odtiaľ vyviera každá novota, každý činný následok: „Kristus – život života, istota dobrého životného určenia a spoločenstvo pre každodenný život, spoločenstvo rodiny a premeny v dobro; toto je Jeho účinok na môj život. Morálka nielenže pochádza odtiaľto, ale iba tu sa pradiovo morálky potvrdzuje a uchováva.“ Aby ukázal, ako sa morálka rodí z príslušnosti ku Kristovi, Giussani zdôrazňuje Petrovo „áno“: „Svätý Peter nezdôvodnil svoju lásku ku Kristovi tým, že mu boli odpustené jeho mnohé nedostatky, jeho mnohé omyly, jeho mnohé zrady; nepredostrel zoznam všetkých svojich pochybení. Keď sa ocitol pred Ježišom po jeho vzkriesení, keď stál tvárou v tvár pred Kristom a Kristus sa ho opýtal: ‚Šimon, miluješ ma?‘, odpovedal: ‚Áno.‘ Vzťah k tomuto Jeho slovu, najľudskejšiemu a najbožskejšiemu, nám v našej každodennej existencii umožňuje objasniť všetko“ (s. 39-40).

Ako pre Petra aj pre nás „musí byť každodennou povinnosťou pripomínať si Ho, každodenný musí byť náš vnútorný zápal, vďaka ktorému sa nám On stáva blízkym, radostné musí byť naše spoločenstvo s Ním, myšlienka na Neho nás musí dávať radosť, za všetkých okolností, v každej situácii, pretože v tebe, Pane, je vtelená láska Tajomstva ku mne. Takto máme istotu, že dosiahneme svoje šťastné životné určenie a máme nádej po celé trvanie nášho života“. Aké oslobodenie! Aká úlava! Takto do života vtrhne bezmedzná dimenzia, ktorá človeka necháva v úžase a ktorá vložila Giussanimu do úst tieto slová: „Áno, Pane, ty vieš, že ťa milujem.‘ Aj keby som pochybil a zradil tisíckrát za tridsať dní – je to tak, tak to musí byť! Zdá sa mi, že toto nie je trúfalosť, ale prekvapivá, nepochopiteľná a nevýslovná milosť, ako ju vyjadril Michelangelo Buonarroti: ‚Ale čo zmôžem ja, Pane, ak neprídeš / so svojou zvyčajnou nevýslovnou láskavosťou?‘“ (s. 40).

Kresťanský život je jednoduchý a človek musí byť jednoduchý, aby vedel takýto život objasniť: „Kristus je áno povedané Jemu: toto je paradoxne z ľudského hľadiska to najjednoduchšie (hovorím to trochu domýšľavo a nadšenecky) alebo určite prijateľnejšie než všetky morálne povinnosti, ktoré máme vo svete. Pretože Kristus je slovo, ktoré všetko objasňuje – Kristus je človek, ktorý síce ako mnohí iní žil pred dvetisíc rokmi, ktorý nás ale po vzkriesení z mŕtvych každý deň, každú hodinu, v každej našej činnosti zasahuje neodbytnou mocou Tajomstva prebývajúceho v Ňom a na ktorom mal účasť vo Svojej prirodzenosti“ (s. 40).

Táto jednoduchosť nám umožňuje tykať Tajomstvu, ktoré sme v našom každodennom živote rozpozнали ako dôverne blízku prítomnosť: „Totálnosť prítomnosti a nároku Tajomstva na náš život (‚Boh všetko vo všetkom‘), totálnosť Krista, Ježiša Nazaretského, mladého muža z Nazaretu, Ježiša, tohto Tajomstva, ktoré sa stalo Kristom, Jeho Kristom, totálnosť veľkej postavy, nezmernej postavy, nezmerne Božie gesto, Božie slovo v našom srdci a na našich perách, totálnosť tejto dôvernej, každodennej a účinnej prítomnosti, tejto spoločnosti takej zvláštnej a zjavne neprekonateľnej, táto totálnosť vysvetľuje, ako to, že hovoríme ‚Ty‘ – ‚Ty‘ musíme povedať Bohu a ‚Ty, ó Kriste‘ musíme povedať človeku Ježišovi z Nazaretu“ (s. 40).

Zo vzťahu k tomuto Ty vyviera možnosť nového, ľudskejšieho, konečne naozaj ľudského vzťahu ku všetkému: „Keby to, ako si sa Ty díval na všetkých ľudí, s ktorými si hovoril, ktorí ti odpovedali alebo s ktorými nebol možný dialóg (medzi nimi Pilát a veľkňazi), keby vzťah, ktorý si Ty mal s nimi, vzťah, ktorý – ako dokazuje Tvoje utrpenie – bol vedený vášnivým zaujatím o ich životné určenie, určenie stanovené pre ich osoby, keby tento vzťah naplnený láskou k nim prijali, keby našli súlad medzi sebou a Tebou, tak by svoj vzťah k Tebe mohli označiť jedným jediným slovom – priateľstvo.“ Toto platí aj dnes: „Priateľstvo je jediné slovo, ktoré môžeme použiť pre označenie nášho vzťahu k Nemu“ (s. 40).

Táto neporovnateľná Prítomnosť prešla dejinami a dospela až do dneška, až k nám, v nikdy neprerušenej následnosti a kontinuite: „Ludskosť Ježiša z Nazaretu, ktorá bola povoláná k účasti na tajomstve božskej prirodzenosti, naďalej trvá, aby sa prejavovala spôsobom, ktorý stanovil Otec, a to v zmyslovo postihnuteľnej, viditeľnej a hmatateľnej realite, ktorou je ľud nadaný rozumovým chápaním a citovou náklonnosťou. To je Kristovo mystické Telo, čiže Kristovo hmatateľné Telo, kde neviditeľná božskosť preniká do rán, ktoré Otec daroval Synovi. Tento prienik vytvára ľudí s novou mentalitou a novou plodotvornou silou“.

Giussani podčiarkuje „dejinný“, „faktický“ aspekt tohto Kristovho pretrvávania, ktoré sa nás dotýka a priťahuje nás: je to „charizma“. „Charizma je zásah Kristovho Ducha, ktorého cieľom je posilniť príslušnosť ku Kristovi vo svete – je to historický fakt, v ktorom sa človek rodí, v ktorom nás Duch udivuje, doňho nás Otec vložil. Plán plodiaceho Tajomstva, Otca, nám určil isté smerovanie, istú cestu vnútri Cirkvi, uviedol nás do Kristovho faktu, dal nám aktívnu účasť na Jeho prijatí skrze poznanie a citovú náklonnosť.“ Charizma je dar, je to „láska, ktorú má Kristus k nám, aby si nás získal, aby sme mu patrili vedome a citovou náklonnosťou, teda mentalitou a spôsobom, akým pristupujeme k ľudskej citovosti a ako ju uskutočňujeme“ (s. 87).

Naplnený prítomnou Prítomnosťou, na záver posledných duchovných cvičení, ktoré viedol roku 1999, sa Giussani obrátil na všetkých prítomných s týmito slovami: „Chcel by som vám na záver niečo zaželať. Po tom všetkom, čo ste počuli, možno nebude dobre pochopené, ale aj tak vám ho poviem, pretože nič lepšie vám povedať neviem. [...] Vďaka milosti, ktorú sme dostali na tomto stretnutí, je vo vás istý potenciál, [...] viac či menej zjavný, ktorý Duch vložil do vás podľa osobného príbehu každého jednotlivca, a je to schopnosť svedčiť o Kristovi, čo je jediná vec, ktorú svet očakáva, pretože tam, kde je Kristus, tam sú vzťahy pokojné – jednotné a pokojné.“ Giussani potom pokračoval takto: „Želám vám, aby ste v tejto veľkej veci a pre túto veľkú vec, ktorú vám dal Pán – ak sa, samozrejme, stane stále osobnejšou vecou, teda stále poslušnejšou; pretože aj osobné zvnútornenie je rozumovo zdokonaľovnou poslušnosťou – želám vám teda, aby ste stretli otca, aby ste zažili skúsenosť otca. [...] Želám vám, aby ste každý jeden skutočne odhalili veľkosť tejto úlohy, ktorá vlastne ani nie je postavením, ale situáciou, v ktorej sa človek díva na Pána, vidí Ho a Boh mu zveruje to, na čom mu záleží; otec znamená aj matka, lebo je to to isté, nie sú to dve duchovne odlišné funkcie; len materiálne veci sa menia, takže jeden má také obmedzenia a druhý iné obmedzenia. [...] Prajem vám, aby ste zažili skúsenosť otca, otca a matky – to želám všetkým vedúcim, všetkým zodpovedným vašich spoločenstiev, ale aj každému z vás, pretože každý musí byť otcom pre priateľov, ktorých tam našiel, musí byť matkou pre ľudí, ktorých tam našiel; nie s nadradenosťou, ale so skutočnou milosrdnou láskou. Nikto totiž nemôže byť taký šťastný ako muž a žena, ktorí cítia, že ich Pán urobil otcom a matkou. Otcom a matkou všetkých, ktorých v živote stretnú“ (s. 95).

„Ktorých Pán urobil otcom a matkou...“ Je to utrpenie, ktoré cítime, ako v nás narastá a prechádza na všetkých, ktorých stretáme, na našich bratov, ľudí poranených ako my, plných nezvratnej túžby po šťastí. Vďačnosť za stretnutie s otcom, ktorý nás uviedol do vzťahu s Otcom, aký s Ním mal Kristus, táto vďačnosť v nás vzbudzuje túžbu podeliť sa so všetkými o milosť, ktorú sme dostali odovzdaním života pre dielo Iného.

JULIÁN CARRÓN

september 2021

Dať život za dielo Iného

REDAKČNÁ POZNÁMKA

Don Giussani sa počas celého života neúnavne venoval výchovnej činnosti. Preto veľká časť jeho ideí sa šírila ústnou formou, myšlienkovu bohatou a v rýchлом tempe, a toto jeho dedičstvo nám bolo odovzdané prostredníctvom audio a videozáznamov uchovávaných v milánskom Archíve Bratstva Comunione e Liberazione.

Táto publikácia vznikla na základe prepisu niektorých záznamov. Nasledujúci text bol redigovaný v súlade s kritériami, ktoré svojho času sformuloval sám don Giussani.

1. Vernosť ústnemu prejavu, čo sa týka formy, ktorým bol prednesený. Naše prepisy teda v čo najväčšej možnej miere zohľadňujú priebeh, akcenty a iné typické znaky ústneho prejavu, v súlade s autorovým obsahovým zameraním.

2. Rešpektovanie povahy prejavu. Don Giussani hovoril pri veľmi rozličných príležitostiach (konferencie, univerzitné prednášky, stretnutia zodpovedných CL a iné podobné stretnutia, duchovné cvičenia, kázania) a vždy pozorne zohľadňoval odlišnosť príslušných jazykových registrov. Okrem toho, keďže účastníci debát sú – či už explicitne alebo implicitne – podstatnou súčasťou výstavbovej a výrazovej dynamiky Giussaniho prejavov, ich vstupy v prípade dialógov spravidla zachovávame.

3. Prechod od ústnej k písomnej forme netreba chápať ako transformáciu výrazových prostriedkov, ale ako jednoduchý prepis ústne odovzdanej myšlienky. Jednako preto, aby sme ušetrili čitateľa niektorých neželateľných javov spojených s mechanickým prepisom ústneho prejavu, odstránili sme zbytočné opakovanie slov či výrazov, náhodné vsuvky bez priameho súvisu s obsahom, nadbytočné citoslovčia a opravili sme niektoré syntaktické väzby, čím sa text stal čitateľnejším.

4. Priame či nepriame odkazy na osoby, fakty a diela sú pokiaľ možno vysvetlené v texte, objasnené v poznámkach alebo, ak to nespôsobí významový posuv, sú z textu odstránené. Priame označenie účastníkov jednotlivých udalostí alebo osobností verejného života sme spravidla z textu vypustili – za predpokladu, že ich totožnosť nie je podstatná pre pochopenie témy.

Zostavovateľom textov a editorom tejto publikácie je Julián Carrón.

Kniha obsahuje už publikované texty, ktoré pre toto vydanie redakčne skontrolovali Carmine Di Martino a Onorato Grassi. Vydanie koordinoval Alberto Savorana.

TY ALEBO O PRIATEĽSTVE (1997) *

Rozhodným hlasom vyslovené slová Jeana Baptistu Massillona („Dieu seul est grand, mes frères“) zazneli veľkou halou výstaviska a bez ďalších zbytočných úvodov udali začiatočný tón duchovných cvičení v tom roku. Tieto slová vyslovil don Giussani pred tisícmi účastníkov ako úvod do veľkej témy o Inom pod názvom Ty alebo o priateľstve. Mal za sebou ťažké mesiace, ktoré ho oslabili, nachádzal sa v stave, na aký nebol zvyknutý, poznačila ho choroba a nezastaviteľné roky. „Prepukla vo mne staroba,“ zdôveril sa niektorým známym¹, fyzické obmedzenia mu dennodenne pripomínali pominuteľnosť, zánik, koniec všetkých vecí. Ale namiesto toho, aby sa stiahol do úzadia, aby rezignoval alebo podľahol tlaku, zareagoval protiútokom, nedbal na svoj výzor, zapojil svoju výkonnú inteligenciu a vrhol sa naplno do výskumu známej pravdy, ktorej vnútorné hĺbky však bolo treba ešte odhaliť. Bolo to preňho myšlienkové obdobie plné intuícii, úvah, kritických rozborov, ktorým sa snažil vždy dať završenú formu metódou „rozvíjajúcej sa témy“, ktorá sa stala jedným z oporných bodov meditácií bratstva.

Ako to dosvedčujú nasledujúce stránky, pokladal tohoročné dve lekcie duchovných cvičení dokonca za „pravé božské osvietenie“, keďže vysvetľovali sebauvedomenie človeka stojaceho pred Veľkou Prítomnosťou.

S prehĺbeným bádáním obsahov skúsenosti viery sa úzko spájalo štúdium moderných a súčasných intelektuálnych súvislostí a z nich vyvierajúcej mentality, s ktorou sa dnešný človek musí pome-riavať. „Študovať dejiny ľudstva“ s demonštratívnym zameraním na definitívnu pozitívnu ľudskej existencie, to je výzva, s ktorou sa v poslednom pozdrave roku 2004 don Giussani obrátil na priateľov z bratstva. To je úloha, ktorú si predsavzal a ktorej svedectvo nachádzame v jeho prenikavých stránkach o modernom racionalizme, o nihilizme, o koncepcii „ja“ a ľudskej slobody.

Každý svoj prejav a vystúpenie si don Giussani svedomito pripravoval: písal si poznámky, urobil si „náčrt“, vyhľadával citáty, ktoré si prepisoval na kartičky a lístočky. Potom hovoril a počas reči „tvoril“ svoj prejav, takmer naživo, s komunikačným zápalom, ktorý strhával poslucháčov. Počnúc cvičeniami roku 1997 sa ale veci zmenili. Obavy, že by fyzické obmedzenia, týkajúce sa aj dikcie, mohli sťažiť zrozumiteľnosť jeho prejavu, ho primáli k použitiu preňho novej formy komunikácie, ktorú umožňovala moderná technológia. Dve hlavné lekcie boli nasnímané s niekoľkodňovým predstihom v prítomnosti malej skupinky ľudí a potom premietnuté na veľkých plátnach v sálach pred zhromaždenými účastníkmi cvičení. Touto formou nebola dotknutá podstata vecí a zásadne sa neoslabil zážitok stretnutia „naživo“. Don Giussani bol v tých dňoch prítomný v Rimini, osobne sledoval lekcie z malej sály za pódium a v nedeľu dopoludnia sa zúčastnil na zhromaždení, kde „bez prípravy“ odpovedal na otázky.

Nový spôsob komunikácie sa od tej chvíle ukázal ako šťastné riešenie. V nasledujúcich mesiacoch a rokoch používanie videozáznamov a priameho spojenia na diaľku pomohlo donovi Giussanimu

* Duchovné cvičenia Bratstva Comunione e Liberazione, 16.-18. máj 1997, Rimini.

¹ Porov. A. Savorana, *Vita di don Giussani* (prekl.: Život dona Giussaniho), vyd. Bur, Miláno 2014, s. 975.

vstupovať do mnohých stretnutí hnutia a priamo sledovať jeho život, hoci nemohol byť fyzicky prítomný. Jeho „sekirácie“, ako nazval svoje vstupy, vždy zasiahli prítomných a stali sa míľnikmi na ceste, ktorou on ďalej zanietene kráčal v spoločnosti priateľov, aj „tých, ktorých poznám málo alebo nepoznám vôbec, ale s ktorými sa cítim pevne spojený“.

Úvod

„*Dieu seul est grand, mes frères*“: Jedine Boh je veľký, bratia. Takto slávny rečník Jean-Baptiste Massillon začal v katedrále Notre-Dame svoj pohrebný príhovor za kráľa Slnko.

Smrť francúzskeho kráľa Ludovíta XIV. je významným predelom v období, keď si rozum robil nárok, že nahradí celú sféru Božieho vplyvu na človeka, a to doslova v každom zmysle. A Cirkev, posledný zdroj svetla pre ľudskú skúsenosť, uviazla na pastoračnej pozícii, odkiaľ chcela ochrániť morálku veriaceho ľudu, predpokladajúc ako samozrejmosť, že veriaci ovládajú dogmatický obsah učenia. Takto sa znížila obranyschopnosť a prívod živín potrebný pre rast viery Božieho ľudu, keďže život ľudí sa prehlbuje a stáva historicky plodným cez kultúrnu činnosť – či už na prospech alebo v neprospech kresťanskej tradície, ktorá vybudovala západnú civilizáciu.

A my teraz znášame krajné následky racionalistickej vzbury proti živému Bohu, ktorý sa zjavil človeku. „Živý Boh“, takto ho nazýva Ježiš, pretože to je Boh, ktorý sa zjavil človeku, Boh existujúci v dejinách.

Preto musíme prosieť nášho Otca, ktorý je na nebesiach, aby prehĺbil vedomie našej viery: „Kým si Ty, Pane, pre mňa, pre nás, pre celý ľudský svet?“ Keď teraz vykročíme, musíme dúfať v Jeho pomoc, aby sme prekonalí vyprahnutosť srdca, ktorá má takú silnú oporu v dnešnom spôsobe zmýšľania.

Moja nasledovná reflexia sa týka dvoch tém, ktoré ma znepokojujú v poslednom čase.

Prvú tému vymedzuje táto otázka: Čím je Boh pre človeka? „Boh je všetko vo všetkom,“ hovorí svätý Pavol (1Kor 15,28). Kto z nás žije s neprestajne oživovaným vedomím, že „Boh je všetko vo všetkom“? A čo to vôbec znamená?

Druhá téma je: Ako ho máme rozpoznať v tejto podobe? Ježiš hovorí: „Nik nevie, kto je Otec, iba Syn“ (Lk 10,22). Až teraz rozumiem, prečo v tretej kapitole, v jedenástom verši listu Kolosanom svätý Pavol hovorí: „Všetko a vo všetkom je Kristus.“

„BOH VŠETKO VO VŠETKOM“

1. Nový začiatok – ontológia

Témou tejto prvej úvahy je motto svätého Pavla: „Boh je všetko vo všetkom.“² Milosz vo svojej dráme Miguel Mañara vkladá do úst hlavného predstaviteľa slová: „Len on je.“³

„Tu nemáme trvalé mesto,“⁴ hovorí sa v Liste Hebrejom. Existencia v mojom vnútri alebo v *ľudskej spoločnosti*, taká, aká sa javí, plná nárokov, v životnom napredovaní utváranom samým človekom v jeho dramatickom spoložití s druhými a v rozmanitých formách jeho sociálneho bytia, táto existencia nie je trvalá – je to existencia prechodná, pominuteľná.

„Keď hľadím na nebesia, dielo tvojich rúk, na mesiac a na hviezdy, ktoré si ty stvoril: čože je človek, že naň pamätáš, a syn človeka, že sa ho ujímaš?“⁵ hovorí sa v ôsmom žalme. A predsa sme my tou závratnou úrovňou prírody, kde si je príroda vedomá seba; realita, tak ako sa ukazuje vo svojom kozmickom celku, má paradoxné miesto, ktoré ju celú obsahuje v jej potencialite vedomia, je to neuchopiteľný bod, kde sa odráža všetko, a tým bodom je ľudské ja.

Veta svätého Pavla pripomína podobnú formuláciu v Sirachovcovi: „Chcem si spomenúť na Pánove diela a chcem rozhlasovať, čo som videl. Na rozkaz Pána vznikli všetky jeho diela. [...] Skvele usporiadal veľké diela svojej múdrosti on, ktorý bol pred vekmi a bude naveky. Nič mu nebolo pridané, nič sa mu nemôže odňať. [...] Aké prevzácne sú všetky jeho diela, hoci je iba iskierka, čo môžeme vidieť. [...] Mohli by sme premnoho hovoriť, no chybuje nám slovo, koniec všetkých rečí nech je: On je vo všetkom prítomný.“⁶

Pred týmto Pánom ľudské ja po Ňom prahne. Ľudské ja prahne po tomto Bohu, teda – ako hovorí Ježiš – „má smäd po večnom živote“. Bez tohto smädu by všetko bolo zastreté, temné alebo ako nestráviteľná ničota – čím viac je jedinec človekom, čím silnejšie je jeho vedomie ja, čím impulzívnejšie miluje, tým viac vníma, že bez Nekonečna by sa všetko stalo dusivé a neznesiteľné. Ja prahne po večnosti, ja je vzťahom s Nekonečnom, to jest s realitou mimo akýchkoľvek hraníc. Len on je Boh, všetko vo všetkom.

„Boh je všetko.“ Je všetko práve pre tento smäd, ktorý definuje ľudský jav. Boh je Bytie. Čo to znamená, že Boh je Bytie? Znamená to, že je všetkým vo všetkom. Všetko je. Ak je Boh Bytím, pretože je všetko vo všetkom, tak všetko, čo je, urobil Boh.

2. Dve pokušenia: nihilizmus a panteizmus

Ak ale je Boh všetkým, čo som potom ja? Kto si ty? Kto je človek, ktorého milujem? Čo je to vlast? Čo sú to peniaze? Čo sú hory, kvetiny a hviezdy, zem a nebo?

Odpoveďou nie je riešenie etických otázok, ale odhalenie istej ontológie – ontológie reality. Ale realita vo svojom bytí, realita, ako sa ona vyjavuje skrze skúsenosť, teda ako sa ukazuje ľudskému rozumu – akým spôsobom táto realita existuje a z čoho pozostáva? Realitu, ako sa ukazuje člove-

² 1Kor 15,28.

³ Porov. O.V. Milosz, *Miguel Mañara, Mefiboseth, Saulo di Tarso. Teatro* (prekl.: Mifiboset, Saul z Tarzu. Divadlo), vyd. Jaca Book, Miláno 2010. S. 49, 63.

⁴ Žid 13,14.

⁵ Ž 8, 4-5.

⁶ Sir 42,15.21-23; Sir 43,29.

ku, urobil Boh, „pozostáva“ z Boha. Toto Bytie tvorí z ničoho, to jest vnáša seba. Takto ponímame kontingenciu reality, to jest fakt, že *realita nevzniká zo seba*.

Toto závratné chápanie pominuteľnosti vecí má za následok ústup od lživého popierania reality, od pokúšenie predstavovať si veci ako ilúziu, ako nič. Ak je Boh všetko, znamená to, že veci, ktoré máš, ľudia, s ktorými žiješ, buď nie sú ničím (nihilizmus) alebo sú – čiže aj ty – neodlíšiteľnou časťou Bytia, sú časťami Boha (panteizmus). Takže buď nihilizmus alebo panteizmus. Tieto dve pozície sú dnes definitívnou odpoveďou, ktorej všetci podliehajú a v ktorej zajatí sme všetci vzhľadom na to, že nám chýba pevná a jasná opora.

Nihilizmus je nevyhnutným následkom predovšetkým antropocentrickej domýšľavosti, že človek je schopný sám seba zachrániť. Toto však nie je pravda, pretože všetci zástancovia tejto predstavy nakoniec cítia či dokonca otvorene priznávajú svoju rozdvojenosť a snažia sa zaplašiť zatrpknutosť obrazmi vypožičanými z orientálneho sveta alebo z rôznych spiritualistických prostredí západného sveta, ktoré v podstate vždy predstavujú nejaký panteistický ideál (príkladom je hnutie New Age v Spojených štátoch).

Podobný ideál nájdeme aj v románe Buddenbrookovci, kde Thomas Mann na jednom mieste opisuje posledného člena rodu schopného ešte ochrániť ohromné bohatstvo, ktoré nahromadil Buddenbrookovci. Je to dramatický príbeh, ktorý v tejto postave nadobúda tragickú podobu. Počas dňa je zapriahnutý do práce, úplne vyčerpaný snahou udržať veľké dedičstvo po otcovi a dedovi, a môže si dovoliť iba desať minút alebo štvrt hodinky odpočinku. Klesne bezvládne do kresla a tam pocíti úľavu, píše Thomas Mann, pritom stále myslí na posledný okamih, keď ho ako kvapku pohltí „veľké more bytia“ a ako jedinec zmizne, ponoriac sa do upokojujúcej univerzálnej rovnorodosti.⁷

Tieto dve teórie a polohy (nihilizmus a panteizmus) diktujú všetky dnešné postoje; sú to jediné vysvetlenia (aj praktické, vlastne predovšetkým praktické), ktoré ponúka všeobecne rozšírená mentalita útočiaca a zaplavujúca hlavy a srdcia všetkých, aj nás kresťanov, ba aj mnohých teológov. Obe teórie so všetkými ich dôsledkami sledujú rovnakú hru, lebo majú rovnaký styčný bod: je ním dôvera v moc a túžba po moci, nech už je akokoľvek ponímaná, v akejkolvek jej podobe.

Moc v akomkoľvek ponímaní a v akejkolvek podobe je tendenčne diktátorská; je videná ako jediný zdroj a forma síce prchavého, no predsa možného poriadku. Aj ten najmenší poriadok, akýkoľvek nárok na poriadok v konkrétnej spoločenskej situácii môže mať iba jeden spoľahlivý zdroj a tým je moc. V podstate ide aj o Lutherovu koncepciu, ktorá tiež vedie k absolútnemu štátu: keďže všetci ľudia sú zlí, je lepšie, aby bol len jeden človek, ktorý bude riadiť (alebo nemnohí). Možno povedať, že Lenin, Hitler a Mussolini sú z tohto hľadiska rovnakí; v kalvínskom puritánskom sprostredkovaní sú však rovnaké aj dnešné demokratické štáty (Spojené štáty aj ostatné) a keď odhliadneme od formy, je rovnaké aj Jeľcinovo Rusko alebo trebárs dnešné talianske vlády. V takejto kultúre štát môže konať len v medziach kultúrneho totalitarizmu – jedine že by otvoril srdce niečomu kresťanskejšiemu, než sú jeho idey a prax, do ktorých vkladá celú svoju múdrosť.

Aký je prechod od nihilizmu a panteizmu k mocenskému zameraniu? Ak je človek zredukovaný v posledku na nič, na lož, ak je len simuláciou, ak sa cíti ako simulácia, ako fingovaná bytosť, ak sa jeho ja rodí výhradne ako čiastka nekonečného vývoja, ako jednoduchý dôsledok vlastných fyzických a biologických predpokladov, potom človek nemá žiadnu pôvodnú konzistenciu. Jediné kritérium, ktoré môže mať, je prispôbiť sa (a to aj robí) mechanickému vplyvu okolností, a tak čím väčšiu moc uprostred nich nadobudne, tým väčšími jeho zdanlivá konzistentnosť rastie – rastie zdanlivo, a tým narastá aj ilúzia, vlastne lož.

⁷ Porov. T. Mann, *I Buddenbrook*, 10. diel, 5. kapitola (Buddenbrookovci), vyd. Einaudi 1992, s. 596-599.

3. Existencia ja

Tak panteizmus ako nihilizmus deštruujú to, čo je v človeku rozhodným spôsobom najväčšie: deštruujú človeka ako osobu, ktorej najmenšia myšlienka, ako hovorí Pascal, má väčšiu hodnotu než celý vesmír, pretože patrí do nezmerne vyššej reality: „Všetky vesmírne telesá, nebo, hviezdy, zem a jej kráľovstvá nedosahujú hodnotu najmenšieho z duchov; pretože ten pozná toto všetko aj seba samého; no telesá nepoznajú nič. Všetky nebeské telesá a všetci duchovia a všetky ich výtvyry nemajú hodnotu toho najmenšieho aktu lásky. Tento akt patrí do nekonečne vyššieho poriadku vecí. Od všetkých telies dokopy nemožno získať ani malú myšlienku: je to nemožné, pretože myšlienka patrí do iného poriadku. Od všetkých telies a duchov nie je možné získať akt skutočnej lásky: to je nemožné, pretože takýto akt patrí do iného poriadku, nadprirodzeného.“⁸

Ja patrí na tú úroveň reality, kde sa skutočnosť prejavuje záchvevmi prezrádzajúcimi potrebu vzťahu s Nekonečnom. V bežnej reči „duša“, inak „duch“, označuje totalizujúcu potrebu, ktorá presahuje nestálosť všetkých možných vzťahov. Nihilizmus a panteizmus deštruujú toto „ja“, ktoré vymedzuje ľudskú dôstojnosť, degradujú ho na zvieraciu úroveň; zákon každého gesta a každého činu sa redukuje na pudovosť: „Bezbožníci sa podobajú na leva, ktorý dychtí po koristi, na levíča, ktoré číha v úkryte.“⁹

Aj moc, chápaná ako dôstojný dôkaz nadradenej schopnosti človeka nad ostatnými stvoreniami, sa uskutočňuje ako vlastníctvo dosiahnuté vďaka rafinovanejšej pudovosti, než má lev a tiger, ale jej zložky sú rovnaké – hrdosť, násilie, sex (alebo „Úžerníctvo, Smilstvo a Moc“¹⁰ ako hovorí Eliot v chóroch svojho divadelného diela *The Rock*).

Aká je odpoveď na našu otázku: „Ak je Boh všetkým, čím som ja?“, aké je riešenie problému ohľadom bytia človeka? Nie je to len filozofický problém, ide totiž predovšetkým o problém vedomia seba, čiže o problém týkajúci sa ja, o problém osoby: otázka znie, čím je osoba, ako sa prejavuje v každom ľudskom čine, v každej skúsenosti, v ktorej sa realita vyjavuje rozumu. Ak ale človek spáli obsah skúsenosti, tvrdiac, že buď nie je ničím alebo že je nerozlíšiteľnou súčasťou totálneho bytia, potom už neexistuje nič iné, len on – on je svojim jediným pánom. Ak ale nemá túto moc, ak nie je pánom, stáva sa otrokom druhých, nech je to ktokoľvek – syn sa môže stať otcovým a matkiným otrokom, žena mužovým, občan otrokom štátu, kraja, okresu alebo obce, a čím je menšie, zovretejšie spoločenstvo, do ktorého človek patrí, tým silnejšia je jeho závislosť od osoby, ktorá je pri moci.

Vráťme sa teda k otázke: „Ak On je všetkým, čím som ja?“ Inak povedané, ak Bytie je Boh, čo znamená „ja som“? Čo znamená „ty si“? Zjavné ťažkosti, ktoré bezprostredne vyplývajú z tejto otázky, tvoria pravdepodobne základ odpovede nihilizmu a panteizmu na nenáležite vedomím spracované odôvodnenie. Odpoveďou je nihilizmus, panteizmus a, nakoniec, moc. Akýkoľvek vzťah sa stáva mocenský, násilný, aj ten najnežnejší medziludský vzťah má v sebe tvrdý osten. Možno sú výnimkou deti, ale medzi dospelými to platí bez výnimky.

Naše hľadanie správnej odpovede začneme biblickými slovami, ktoré Boh hovorí Mojžišovi: „Povieš im: toto je moje meno. ,Ja som, ja som, ktorý som.’“¹¹ Veta „Len on je“ (Milosz v *Miguelovi Maňarovi* sa teda vyslovil presne) vyjadruje totožnosť Boha ako Záhady. Ale hneď vedľa „som

⁸ B. Pascal, «L'ordine della carità e il mistero dell'amore divino. 829 (793)» (prekl.: Poriadok lásky a tajomstvo božskej lásky), in ibid., *Pensieri* (prekl.: Myšlienky), ed. A. Bausola, vyd. Bompiani, Miláno 2000, s. 463.

⁹ Porov. Ž 17,12.

¹⁰ T.S. Eliot, «Coro VII», in ibid., *Cori da „La Rocca“* (prekl.: VII. chór, in ibid. Chóry z *The Rock*), vyd. Bur, Miláno 2010, s. 101.

¹¹ Ex 3,14.

tu ja“ – a toto ostáva jedinou skutočnou záhadou pre rozum; zároveň ale bez tejto záhady rozum nemôže uvažovať, pretože rozum je vedomie reality v totalite jej faktorov. Takže nihilizmus a panteizmus sú redukciou, negáciou rozumu, sú redukovaným zjednodušením protirečiacim rozumu, ustupujú pred kvantitatívnym obrazom vecí, pred kvantitatívnym obrazom bytia, ktorý vyplýva z našej každodennej skúsenosti, z nášho života smrteľníkov.

Jedinou veľkou záhadou teda je: Ako to, že som tu? Ako to, že existujem? Akým spôsobom existuje vec, ktorú mám pred sebou? Akým spôsobom je tu kameň a *akým spôsobom je tu more*? Táto otázka sa týka ontologickej – nie etickej – stránky problému. Nihilistický a panteistický racionalizmus však vyhrotil etický aspekt problému tým, že všetko zredukoval, aby presadil ľudský postoj; a presadenie ľudského postoje je *hýbris* (pýcha), je to násilie voči sebe a voči záhade sveta. Aj Cirkev napadnutá racionalizmom začala vo svojej teológii zdôrazňovať veriacemu ľudu etiku, predpokladajúc ako samozrejmu ontológiu, čím takmer potlačila jej zakladajúcu silu.

Keď si toto všetko uvedomíme, nie je rozumné nebrať do úvahy, že pre rozum je nutné takrečeno „zredukovať“ čo najviac Tajomstvo. Kam totiž môže rozum až zájsť a kde už je Tajomstvo nedotknuteľné? Kde je rozum nútený priznať existenciu definitívnej reality, do ktorej už nemôže viac preniknúť? *Čo môže človek ponímať nejakým spôsobom – hoci paradoxne – ako „vyňaté“ zo závislosti od Boha, ktorý ho utvára? Kde je jeho bytie „vyňaté“ z nevyhnutnosti byť účastným (nie „časťou“) Bytia? Kde ja môže chápať seba ako nezávislé od Bytia, z ktorého pochádza? Kde? V slobode!* Všetko ostatné je „napadnuteľné“ rozumom, pochopiteľné pre rozum. To, že vlas nevytvára sám seba, je pre rozum zjavné, že kvetina nevytvára sama seba, že ja sám seba nevytváram, je pre rozum zjavné. Ale ako koná Tajomstvo, ktoré utvára kvetinu? Ako utvára mňa?

Položme si ešte kategorickejšiu otázku: Akým spôsobom tvorí Tajomstvo niečo, čo sa nestotožňuje s Ním samým? Toto je skutočná záhada!

Všetko sa teda dá pochopiť, no *s jednou výnimkou, ktorá prečnieva*, ktorá z pohľadu rozumu ostáva mimo Boha – sloboda. Sloboda je jediná vec, ktorá sa rozumu javí ako postavená mimo Boha. Bytiu ako takému nemožno pridať ani Mu odobrať nič, len sloboda, zdá sa, odníma čosi tajomstvu Bytia, Bohu.

Čo to ale je sloboda? Vychádzajme, ako je naším zvykom, zo skúsenosti. Sloboda je uspokojenie nejakej túžby. Spokojnosť je jav, keď si povieme: „Som slobodný.“ Javom, ktorý definuje slobodu, je teda úplná spokojnosť so sebou, je to odpoveď na vlastnú túžbu. *Sloboda je potreba totálneho uspokojenia. Preto je prispôbením Bytiu, prilnutím k Bytiu. Ak teda Bytie, Boh, je všetkým, sloboda je rozpoznaním, že Boh je všetkým. Tajomstvo chcelo byť rozpoznané vďaka našej slobode, chcelo vytvoriť rozpoznanie seba.*

Ale v samotnom Bohu je rozpoznanie dané Synom, tým, ktorého nám „nadiktovali“ ako Slovo. Pre Ježiša Krista je Boh Otcem a pre Otca je Ježiš Kristus Synom, teda účastným na Slove, ako hovorí teológia Najsvätejšej Trojice. *V jeho osobe, v jeho postoji voči Otcovi sa Tajomstvo vyjavuje ako Trojica. Prijatá láska znamená vytvárať vzájomnosť, plodiť vzájomnosť. Toto je v Tajomstve prirodzené. Prirodzenosť Bytia sa v Ježišovi z Nazaretu prejavila ako láska v priateľskom vzťahu, čiže ako rozpoznaná láska. Zrkadlom Otca je teda Syn, večné Slovo, a v nekonečnej tajomnej dokonalosti tohto rozpoznaní, v ktorom cítime chvenie nekonečnej tajomnej krásy pôvodu bytia, krásy Otca (*Splendor Patris*), účinkuje tajomná stvoriteľská sila Ducha Svätého.*

A tak ja, ľudské ja stvorené na Boží obraz, pôvodne odráža tajomstvo trojjediného Bytia práve v dynamike slobody, ktorej zákonom je láska a dynamickou silou tejto lásky môže byť len priateľstvo.

Je tu ale ešte jeden bod, ktorý ostáva pre môj rozum tajomstvom: prečo si Boh prial *účastné bytie a ako toto bytie neobmedzuje Bytie, neuzatvára ho vo svojich hraniciach, neuberá nič Bytiu?*

Toto je stredobod Tajomstva: ako účastné bytie neuberá nič Bytiu.

4. Prosiť o bytie

Čo sa týka slobody, prirodzenosť účastného bytia sa prejavuje – použime hneď to veľké slovo – ako *modlitba*.

Ak sloboda znamená rozpoznanie Bytia ako Tajomstva, vzťah účastného bytia k Bohu je výlučne modlitbou. Všetko ostatné koná Boh.

V modlitbe Tajomstvo stále pretrváva, odoláva všetkému ako definitívna odpoveď; pretrváva v modlitbe a v žiadosti, pretože modlitba je prosba, „prosba o bytie“. Boh chce, aby človek prosil o bytie, aby vrúcne, úprimne hovoril, že On je všetkým, aby stále prosil o to, čo už od Neho dostal – o účasť na Bytí.

Ak je stvorené bytie účastným bytím, sloboda stanovuje modlitbu ako jediný prejav tohto bytia – všetko, čo účastné bytie koná, je samo osebe modlitbou, teda prosbou. Aj v ponímaných a cítených veciach rozumne ja uctieva Tajomstvo, stojí pred Tajomstvom. Vlastne nie „pred“ Tajomstvom, ale „vnútri“ Tajomstva. Ak je modlitba a prosba vnútri Tajomstva, je tam aj sloboda.

O čo teda prosíme? Prosíme o bytie; a s touto prosbou sa obraciame na Bytie, na Tajomstvo. Prirodzenosť účastného bytia sa prejavuje modlitbou, ktorá je vo svojej podstate prosbou, prosbou o bytie. O čo však môže prosiť? O to, aby sa dokázalo stať totálnym bytím osebe, teda vo všetkom, čo koná. Vo svojej existencii, to jest v kvantitatívnom bytí, ktoré mu je oznámené, z ktorého pozostáva, vo všetkom, čo koná (pretože bytie ja sa realizuje v čine: „Či jete alebo pijete, či spíte alebo bdiete, či žijete alebo umierate „),¹² účastné bytie rozpoznáva, že Boh je všetkým, že všetko je výtvorom Božím. *Omnis creatura Dei bona*: všetko je dobré.¹³ Všetko je Boh. Boh je všetko.

Z pozitívneho pohľadu „Boh je všetko“ a slobodou je rozpoznať, že Boh je všetko; z pasívneho hľadiska – takpovediac, z pohľadu ničoty – „všetko je Boh“. Toto je kresťanská morálka. Kresťanská morálka sa zhoduje s týmto rozpoznaním, ktoré nachádza potvrdenie v bode, kde sa Tajomstvo stáva ešte tajomnejším, tam, kde ho nemôže napadnúť dokonca ani ľudská predstavivosť, fantázia.

5. Vybrať si odcudzenie

Opakom pravdy, spravodlivosti a dobra je hriech.

Hriech, v každom čine a v každom vzťahu, na akejkoľvek úrovni a akéhokoľvek druhu znamená nerozpoznať, že Boh je všetko – ako účel a ako metóda. Vo vzťahu hriech znamená neprežívať všetko ako potvrdenie Boha. Hriech znamená nerozpoznať Boha ako totálny pôvod, z ktorého pochádzajú účel a metóda každého činu. „Len on je.“ Takže nič nie je naše.

Vzniesť námietku proti tomu možno len pomocou jedu, ktorý šíri „otec lži“, táto námietka je teda vyzdvihnutím seba samých na modlu.

V biblii je modloslužobníctvo vrcholným synonymom hriechu. „Otec lži“ (ako Ježiš nazve diabla) koná tak, aby vytvoril racionálne predpoklady pre šírenie modloslužobníctva.

Môžeme povedať len toto: hriech je každý čin, v ktorom sa ty sám stávaš námietkou proti tvrdeniu, že „Boh je všetko“, je to ktorýkoľvek aspekt činu, ktorý by mohol narušiť spojenie s tvrdením, že „Boh je všetko“.

Takto sa človek pokúša uniknúť, skryť sa pred prítomnosťou Bytia (ako na samom začiatku

¹² Porov. 1Kor 10,31; 1Sol 5,10.

¹³ 1Tm 4,4.

prvých dvoch ľudí Adam a Eva) alebo nakoniec podľahne zúfalstvu, ako v posledné dni: „Vtedy povedia vrchom: ‚Prikryte nás!‘ a kopcom: ‚Padnite na nás!‘“¹⁴

Namiesto blízkeho vzťahu s Bohom, ktorý sa prechádza s Adamom a Evou vo večernom vánku, človek *si vyberie odcudzenie*. Namiesto prechádzky s Ním Adam a Eva nasledovali cudzinca, čosi cudzie pre ich vlastnú skúsenosť, nasledovali cudzinca, otca lži, Satana, ktorého jedinou definíciou je „byť proti“. Jeho sloboda sa do reality premieta ako „bytie proti“ – teda nie ako dôkaz, že Boh nie je všetko, ale ako bytie protirečiacie zjavnému faktu, že Boh je všetko. Toto je jeho povaha, rovnaká ako povaha hriechu. Proti zrejmosti, proti tomu, čo ukazuje skúsenosť, pokušiteľ Satan ukazuje Bytie ako zdroj lži a zla, predostiera klamnú predstavu. Takto otec lži ukazuje svoju lož. Preto sa v ľudskej skúsenosti vynára ako niečo odporujúce pravde a ľudskému dobru – ako čosi *cudzie*, pretože Adam a Eva nevedeli, že to bol diabol, že za vonkajšou podobou hada sa ukrýva cudzinec, ktosi cudzí ich skúsenosti.

Človek sa svojou vzburou prikláňa k realite odcudzenej vlastnému bytiu, prikláňa sa k „svetu“, ako hovorí Ježiš, teda k súhrnnej moci, ktorá má síce normálnu podobu (tak ako Adamov a Evin had má podobu hada), ale vnútri nie je tým, čo o sebe tvrdí, nie je tým, za koho sa vydáva, vnútri „nie je“. Aj Satan je bytie Bohom povolané k účasti, a preto Božie; a práve neprijatie, nerozpoznanie Boha ho robí nešťastným a následne robí hriešnym aj človeka.

Toto na jednej strane vysvetľuje, prečo je radostný človek, ktorý žije podľa morálky založenej na rozpoznaní, že Boh je všetko; nachádza dokonca radosť alebo určité pokoj aj v tých najsmutnejších situáciách. Na druhej strane, kto nasleduje a podľahne otcovi lži, diablove, ktorý neuznáva, že Boh je všetko, hoci ním bol stvorený, kto podľahne cudzincovi, stáva sa obeťou, otrokom a obeťou princípu, ktorý ho nenávidí, ktorý ho nemiluje, a tým je svet – stáva sa otrokom sveta a čím vyššie postavenie dosiahne, tým viac sa toto otroctvo stáva zreteľnejším. „Pozrite, koľkých pánov majú tí, ktorí nechcú mať jediného Pána,“¹⁵ hovoril svätý Ambrož.

¹⁴ Oz 10,8.

¹⁵ «*Quam multos dominos habet qui unum refugerit*» (Svätý Ambrož, *Epistulae extra collectionem traditae*, 14,96, in *Tutte le opere di sant' Ambrogio – Discorsi e Lettere II/III. Lettere (70-77)*; prekl.: in *Súborné dielo svätého Ambroža – Prejavy a listy II/III. Listy (70-77)*, Biblioteca Ambrogiana; prekl. Knižnica sv. Ambroža – vyd. Città Nuova Editrice, Miláno – Rím 1988, s. 312-313).

„KRISTUS VŠETKO VO VŠETKÝCH“

1. Prirodzenosť a určenie človeka

„Kristus je všetko vo všetkých.“¹⁶ Zaslúži si pozornosť, ako túto vetu svätého Pavla komentuje svätý Maxim Vyznávač vo svojom diele *Mystagógia*.

„Kristus,“ hovorí, „je [...] všetko vo všetkých, On v sebe zahrňa všetko vo svojej jedinečnej, nekonečnej a zvrchovane múdrej добрote – ako stred, do ktorého sa zbiehajú [všetky] čiary – aby stvorenia jediného Boha neostali odcudzené a nepriateľské voči sebe navzájom, ale aby mali spoločné miesto, kde si budú prejavovať svoje priateľstvo a svoj pokoj.“¹⁷ Toto je syntetické vyjadrenie koreňov všetkého, čo si myslíme a čo cítime v našom presvedčení ohľadom viery.

Pozrime sa predovšetkým na vetu svätého Pavla. Ak „Boh je všetkým vo všetkom“, čo znamená „Kristus je všetko vo všetkých“? Teológia sa často pokúša stotožniť tieto tvrdenia náhradou slova „všetko“ slovom „všetci“. Ale Prvý list Korinťanom (15,28) hovorí: „A keď mu bude všetko podrobené, vtedy sa aj sám Syn podrobí tomu, ktorý mu všetko podrobil, aby bol Boh všetko vo všetkom [*hína ê(i) ho theós pánta en pásin*]“.¹⁸ V gréčtine *en pásin* je mužského aj stredného rodu: „Všetko mu bude podrobené [...] všetko mu podrobil, aby bol Boh všetko (*pánta*) vo všetkom (*en pásin*).“ „Boh všetko vo všetkom“ je verzia nielen možná, ale nutná, keď berieme do úvahy definitívny a *najúplnejší* kontext formulácie.

V Liste Kolosanom (3,11) sa objavuje iná formulácia: „Potom už niet Gréka ani Žida, obriezky ani neobriezky, barbara, Skýta, otroka, slobodného, ale všetko a vo všetkom je Kristus“ (*allá tá pánta kái en pásin Christós*). Tu *en pásin* je v množnom čísle mužského rodu; dokladá a zdôvodňuje to aj kontext, takže správny preklad je „všetko vo všetkých“.

Tento rozdiel má zásadný význam.

V prvom rade, „Kristus všetko vo všetkých“ je vo svojej ontologickej hodnote spojivom medzi tajomstvom Kristovej osoby a prirodzenosťou a určením osoby každého človeka – toto je reálna hodnota, ontologická hodnota „Krista všetkého vo všetkých“. Preto Ježiš sa vo večeradle, vo svojej poslednej reči pred smrťou obracia na Otca týmito slovami: „Dal si mi moc nad každým telom, aby všetko, čo si ty dal mne, im darovalo večný život.“¹⁹

V druhom rade, „Kristus všetko vo všetkých“ znamená, že Kristus je nielen ontologicky, ale aj v sebauvedomení človeka pôvodným zdrojom, vrcholným a adekvátnym príkladom toho, ako má človek chápať a žiť svoj vzťah s Bohom (Stvoriteľom) a s iným človekom (stvorením), svoj vzťah s vesmírom, so spoločnosťou a s dejinami.

2. Napodobovať Krista

Prečo je vzťah s Bohom vzťahom s Ježišom? Pretože Ježiš je odhalením, vyjavením Boha ako Tajomstva, Trojice ako Tajomstva. Preto „mravoukou“ pre človeka je napodobovať správanie Ježiša Krista, Ježiša človeka, Ježiša bohočloveka, človeka, v ktorom je Boh.

¹⁶ Kol 3,11.

¹⁷ Svätý Maxim Vyznávač, *Mystagógia*, I.

¹⁸ 1Kor 15,28.

¹⁹ Porov. Jn 17,2.

On je pre všetkých Učiteľom (*Magister adest*: „Učiteľ je tu.“²⁰ „Vy sa nedávajte volať Učiteľmi, lebo len jeden je váš Učiteľ“²¹), Učiteľom, ktorého treba nájsť, počúvať a nasledovať: „Blahoslavení tí, čo počúvajú Božie slovo a zachovávajú ho.“²² Napodobovanie Krista je poznávaním pravdy, zachovávaním pravdy pre všetkých ľudí.

Ježiš Kristus pretrváva v dejinách, vo všetkých časoch, v tajomstve Cirkvi, vo Svojom tele, ktoré tvoria všetci tí, ktorých mu odovzdal do rúk Otec (ako hovorí On sám) a ktorých On mocou Ducha stotožnil v Krste so sebou ako údy svojho Tela. Učiteľská moc Krista je, to jest zhoduje sa s učiteľským úradom Cirkvi, pretože ona Jeho odkaz autenticky číta a cíti.

Tu by som chcel poznamenať jednu vec. To, čo sme predtým povedali o moci, platí – a je to priam ohurujúce – aj pre autoritu, ako sa niekedy prejavuje v Cirkvi. Ak nie je otcovská, a teda ani materská, môže sa stať zdrojom krajného nedorozumenia, zradného a deštruktívneho nástroja v rukách lži, v rukách Satana, otca lži.²³ Pritom paradoxne – a to je nemenej ohurujúce – autoritu Cirkvi treba vždy poslúchať.

Z inštitucionálneho hľadiska je Cirkev autoritou, lebo to, čo hovorí, je nástrojom šírenia Tradície, keďže je vo viere formálne ortodoxná a v praxi oddaná pápežovej autorite. Preto z inštitucionálneho hľadiska je autorita kontingenčnou formou, ktorú prítomnosť vzkrieseného Ježiša používa ako aktívny prejav svojho priateľstva k človeku – ku mne, k tebe, ku každému z nás. Toto je ten najúchvatnejší aspekt tajomstva Cirkvi, ktorý najhlbšie zasahuje ľudskú sebaúctu, ľudský rozum.

Na význam napodobovania Krista ukazuje hodnoverne Cirkev, a to všetkým ľuďom, hoci najskôr a v prvom rade pokrsteným ľuďom, veriacim. Cirkev je teda prameň, s ktorým sa pomeriava celá morálka, definovanie životnej morálky ako vedomia povinnosti a vnútorného pnutie spojeného s jej napĺňaním vo svetle Kristovho vedomia, jediného učiteľa ľudstva (*Unus est enim Magister vester*²⁴ – len jeden je váš Učiteľ). V Krste, v tomto základnom akte, skrze ktorý človek v živote Cirkvi vchádza do Kristovho tajomstva, sa rodí „nové stvorenie“.²⁵ Toto je nová ontológia, nové bytie, nová nepredstaviteľná účasť na Bytí, na Bytí ako Tajomstve. Tu má svoj pôvod nová morálka.

Je ale možné napodobňovať Krista, Ježiša–človeka z Nazaretu, v nekonečnej odlišnosti tajomnej totožnosti každého človeka, ktorý v Neho verí? Aká tajomná totožnosť to prebýva v každom človeku, ktorý verí v Neho!

Ježiš je človek, ktorému Boží Duch dal – ako každému inému človeku – aby sa narodil zo ženy, aby žil a umrel ako syn matky; jeho ja, jeho osobnosť sa stotožnila so samou prirodzenosťou Tajomstva takým spôsobom, že to, čo z Tajomstva bolo a je poznateľné, On sám bezprostredne vyjaval.

Takto sme spoznali, že Ježiš–človek je imanentný v Božom Slove, je Synom Otca. Preto napodobňovanie Krista je možné, ak človek rozpozna samého seba ako „adoptívneho syna“ Boha Otca, ako bytosť tajomne účastnú na Božej prirodzenosti, ako jedinca, ktorého si vyvolil Ježiš bohočlovek, aby sa stal Jeho súčasťou v tajomstve krstu, aby sa stal údom jeho Tela.

Vzhľadom na toto všetko Cirkev používa definíciu „adoptívny syn“; Ježišov Duch ju povzbudzuje, aby naše synovstvo označovala ako „adoptívne“. „Ale keď prišla plnosť času, Boh poslal svojho Syna, narodeného zo ženy, narodeného pod zákonom, aby sme dostali adoptívne synov-

²⁰ Jn 11,28.

²¹ Porov. Mt 23,8.10.

²² Porov. Lk 11,28.

²³ Porov. Jn 8,44.

²⁴ Mt 23,8.

²⁵ Gal 6,15; porov. 2Kor 5,17; Ef 4,23; Kol 3,9-10; Jk 1,18; 1Pt 1,23.

stvo. Pretože ste synmi, poslal Boh do našich sŕdc Ducha svojho Syna a on volá: ‚Abba, Otče!‘ A tak už nie si otrok, ale syn; a keď syn, tak skrze Boha aj dedič, Kristov spoludedič.²⁶ Preto na konci Zjavenia sa hovorí: ‚Kto zvíťazí [kto bude nasledovať Krista na kríži, na tom kríži, ktorý ho povedie k Vzkrieseniu a k panstvu nad celým svetom], zdedí toto; a ja budem jeho Bohom a on bude mojím synom.²⁷ Tu písmo hovorí o človeku, človeku povolanom a vernom tomuto povolaniu.²⁸

Ak morálnou náplňou človeka je nasledovať Krista, položme si otázku: aký je Kristov postoj k Bohu, k človeku ako blížnemu, to jest k inému Otcovmu stvoreniu, k spoločnosti, a teda k dejinám, k celým dejinám ľudstva?

3. Boh je Otec

V prvom rade je postoj bohočloveka Ježiša k Bohu plne poznačený poznaním, že Boh, Tajomstvo, je *otcovstvo*. V Ježišovom vedomí je živo prítomná totálna neodbytnosť Otca, ‚Boha, ktorý je všetko vo všetkom‘. ‚Veru, veru, hovorím vám: Syn nemôže nič robiť sám od seba, len to, čo vidí robiť Otca. Čo robí Otec, to robí podobne aj Syn. Veď Otec miluje Syna a ukazuje mu všetko, čo sám robí; a ukáže mu ešte väčšie skutky ako tieto, aby ste sa čudovali.²⁹

Ježiš je pre človeka bránou do rozpoznania tohto otcovstva, naj dôvernejšieho vzťahu s Tajomstvom, ktoré je konštitutívnym princípom človeka a ktoré robí všetky veci. ‚Keď sa modlíte,‘ hovorí Ježiš, ‚nehovorte veľa ako pohanovia. Myslia si, že budú vypočutí pre svoju mnohovravnosť. Nenapodobňujte ich; veď váš Otec vie, čo potrebujete, prv, ako by ste ho prosili. Vy sa budete modliť takto: ‚Otče náš, ktorý si na nebesiach‘ [teda v radikálnej, životodarnej hĺbke vecí]‘.³⁰

‚Ja som,‘ povedal Ježiš, ‚cesta, pravda a život. Nik nepríde k Otcovi, iba cezo mňa. Ak poznáte mňa, budete poznať aj môjho Otca. Už teraz ho poznáte a videli ste ho.‘ Filip sa ozval: ‚Pane, ukáž nám Otca a to nám postačí.‘ Ježiš mu vravel: ‚Filip, toľký čas som s vami, a nepoznáš ma?! Kto vidí mňa, vidí Otca.‘³¹

Jediný Pán, Tajomstvo, ktoré utvára všetky veci a všetok čas, v ktorom veci existujú a pretrvávajú, toto Tajomstvo s nami vchádza do dôverného vzťahu vďaka Ježišovi (človeku, ktorého si On zvolil, aby sa stal Jeho časťou, teda bol bezprostredne účastný na jeho božskej prirodzenosti, na prirodzenosti samotného Tajomstva). A my vidíme, ako sa v tomto človeku definuje to, čo by z ľudského hľadiska muselo byť považované za trúfalosť (vyjadrovalo by to totiž vrcholnú túžbu, pôvodnú túžbu ľudského vedomia, a teda veľmi neistú, veľmi ojedinelú, neistú a plnú chýb, mylných dôvodov a mylných formulácií ľudskej myli!): Boh je Otec, Tajomstvo je otcovské. Či existuje niečo intímne bližšie než radikálna pozitívnosť, než dobro ako ľudská skúsenosť, ktorej zdrojom je otec?

4. Ježišov postoj k Otcovi

Aký je teda Ježišov postoj k Otcovi? Ak nám On sám v prvom rade ukazuje, že Boh je Otec, že Tajomstvo je Otec, ako sa konkrétne prejavuje jeho postoj k Nemu?

²⁶ Gal 4,4-7; porov. Rim 8,14-17.19-23; Gal 3,26.

²⁷ Zjv 21,7.

²⁸ Porov. Ef 1,5; Žid 2,10; 12,5-8.

²⁹ Jn 5,19-20; porov. Lk 2,49.

³⁰ Mt 6,7 a nasl.

³¹ Jn 14,6-9.

a) Ježiš vyzdvihuje stvoriteľskú moc tohto Otca, tohto Tajomstva ako Otca – ide teda o postoj k otcovi, ktorý je *Stvoriteľom*. On je teda Stvoriteľom ľudskej existencie, ktorá je cestou k dokonalosti, On je Vykupiteľom chabého, krehkého, nesúdržného, závratného ľudského života, toto všetko On vykupuje, aj svoje stvorenie žijúce v týchto podmienkach.

Kristus sa obracia na Otca ako na Stvoriteľa.

On je prvý človek, ktorý má primerané a dokonalé vedomie toho, že celou jeho ľudskou náplňou je prítomnosť Otca. Pri hlbavom čítaní niektorých kapitol Evanjelia podľa svätého Jána (najmä piatej, šiestej, siedmej a ôsmej kapitoly) možno určiť hlavnú myšlienku Ježišových slov: On robí to, čo chce Otec. On vidí Otca, On nerobí iné, len to, čo vidí robiť Otca. Keď však videl spadnúť vrabca, keď pozoroval ľalie na poli, žatvu, ľudské vlasy, čo mu dávalo istotu, že to všetko mu posluži ako podnet, aby vyjadril význam sveta, zmysel svojho života? Tejto istote dával silu vzťah k Otcovi, Otcova spoločnosť.³²

Pre nás napodobňovanie Ježiša teda znamená predovšetkým zbožne prežívať každý náš čin, aj ten najmenší. Tento prvý pokorný úkon, tento prvý bod našej morálky je teda pre nás jasný – zbožne prežívať každý jeden čin. Svätý Pavol to hovorí viackrát: „Aby sme žili spolu s ním, či už bdieme, alebo spíme“³³; „Či teda jete, či pijete, či čokoľvek iné robíte, všetko robte na Božiu slávu“³⁴ alebo na slávu Kristovu, pretože Boh sa na nás obracia skrze Ježišove slová, skrze Ježišovu osobu.

Dynamický zákon existencie znamená pre Krista poslušnosť (žiť všetko pre dôvody Iného); pre nás je vrcholným vyjadrením tohto zákona odovzdanosť. Odovzdanosť je rozpoznanie, že rovnako ako Boh aj Ježiš je *substantia* celého života, že je, inými slovami, celistvosťou a významom, teda hodnotou vzťahu človeka ku ktorejkoľvek životnej realite. Hodnotou vzťahu človeka ku ktorejkoľvek životnej realite je Kristus – nech ide o akýkoľvek vzťah. Zmyslom je Kristus, preto významom poslušnosti, odovzdanosti je žiť pre dôvody, ktoré majú oporu v Kristových slovách, to jest žiť ako Kristus žije pre Otcove dôvody. Z tohto vyplýva zbožnosť každého gesta, každého činu, každého vzťahu.

b) V druhom rade, Ježišov postoj k Bohu Otcu ako výraz *najvyššej dokonalosti*; v tomto pohľade je život charakterizovaný ako ustavičné pnutie k Nemu: „Vy teda buďte dokonalí, ako je dokonalý váš nebeský Otec.“³⁵ Cesta dokonalosti je zmyslom ľudskej existencie. Účelom existencie je to, aby stvorenie žilo v čo najväčšej miere svoj život ako pnutie k dokonalosti Tajomstva.

Takto mravnosť nie je prežívaná ako definícia opatrení či zákonov, ale ako pnutie k napodobňovaniu Krista a jeho následkom: „Kým sa nepominie nebo a zem, nepominie sa ani jediné písmeno ani jediná čiarka zo Zákona.“³⁶ „Nemyslíte si, že som prišiel zrušiť Zákon alebo Prorokov; neprišiel som ich zrušiť, ale naplniť,“³⁷ to jest v tomto pnutí ich umožniť. „Každý, kto má túto nádej v neho, usiluje sa byť čistý, ako je on čistý;“³⁸ toto je mravnosť ponímaná ako neustále pnutie k napodobňovaniu Kristovej poslušnosti voči Otcovi.

Ako máme chápať vetu „neprišiel som zrušiť Zákon alebo Prorokov, ale ich naplniť“, teda umožniť ich? Vnútorne pnutie je vrcholný a nepretržitý výraz slobody vo vzťahu k „Bohu, ktorý je všetko vo všetkom“. Že sa toto pnutie stane v človeku koherentným, je totiž milos-

³² Porov. L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano* (prekl. Hľadanie ľudskej tváre), vyd. Bur, Miláno 2007, s. 59, 79.

³³ 1Sol 5,10.

³⁴ 1Kor 10,31.

³⁵ Mt 5,48; porov. Lk 6,36.

³⁶ Mt 5,18.

³⁷ Mt 5,17.

³⁸ 1Jn 3,3.

ťou. Spájajúcim článkom mravnosti je teda úprimná prosba o túto milosť. Úprimná prosba je základnou formou modlitby – je to doslova žobronenie. Ako mýtnikovo žobronenie. „Dvaja ľudia vstúpili do chrámu modliť sa. Jeden bol farizej, druhý mýtnik. Farizej sa postavil a takto sa v sebe modlil: ‚Bože, ďakujem ti, že nie som ako ostatní ľudia: vydierači, nespravodlivci, cudzoložníci alebo aj ako tento mýtnik. Postím sa dva razy do týždňa, dávam desiatky zo všetkého, čo mám.‘ Mýtnik stál celkom vzadu a neodvážil sa ani oči k nebu zdvihnúť, ale bil sa do prs a hovoril: ‚Bože, buď milostivý mne hriešnemu.‘ Hovorím vám: Tento odišiel domov ospravedlnený, a nie tamten. Lebo každý, kto sa povyšuje, bude ponížený, a kto sa ponizuje, bude povýšený.“³⁹

Kto hovorí „ja som schopný“, „je v mojej moci“, „je v mojich silách“, nájde dôkaz, že nie od seba môže mať toto všetko, ale len od Iného, na ktorého sa obráti s prosbou.

Skrátka, pre úspešné dosiahnutie úmyslu je v morálke rozhodujúca prosba a pokorné žobronenie – keby to nebola prosba, už by nešlo o úmysel, ale o trúfalosť. Akú veľkú pravdu nám ponúka toto evanjeliové podobenstvo!

c) A napokon pozorujeme Ježišov postoj k Bohu Otcovi ako k Vykupiteľovi, teda ako k *milosrdenstvu*.

„Veď Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezhynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život.“⁴⁰ Významom tohto Syna, tohto Slova, ktoré sa stalo telom, ktoré sa stotožnilo s človekom zrodeným zo ženy, je teda odhaliť v celosti lásku Tajomstva, lásku, ktorú má Tajomstvo k svojmu stvoreniu – odhaliť v celosti lásku Boha Otca.

Kristus, tento človek, ktorý sa narodil v Betleheme a žil v Nazarete, v tom konkrétnom a prchavom dejinnom okamihu, tento Kristus je naším Určením, ktoré sa stalo prítomnosťou a spoločníkom, je tajomstvom Boha, ktorý sa stal prítomnosťou a večným spoločníkom, po celé trvanie jeho stvorenia. „A hľa, ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta;“⁴¹ toto je zvrchované potvrdenie lásky Stvoriteľa.

V Ježišovi sa vzťah Boha k jeho stvoreniu prejavuje ako láska, a teda ako milosrdenstvo.

Je ťažké pochopiť, čím slovo milosrdenstvo dopĺňa slovo láska alebo odpustenie, pretože k slovu láska nemožno nič pridať; ale k nášmu vnímaniu významu tohto slova slovo milosrdenstvo pridáva faktor Tajomstva a v tej chvíli všetky naše kalkulácie a naše predstavy padajú. Milosrdenstvo je stanoviskom Tajomstva, označuje stanovisko Tajomstva voči každej ľudskej slabosti, chybe a zanedbaníu – Boh miluje človeka aj s každým jeho prečinom.

Prijať toto milosrdenstvo, rozpoznať toto milosrdenstvo je vrcholom morálky, najvyšším bodom morálky; toto prijatie je v hlbokom zmysle najautentickejším rozpoznaním, ku ktorému človek, ľudská sloboda, môže dospieť ohľadom Tajomstva ako zdroja všetkého, ohľadom „Boha, ktorý je všetko vo všetkom“.

Na Boha Otca sa možno obrátiť s pokorným žobronením, len keď sa plne odovzdáme milosrdenstvu.

5. Mravnosť pochádza z priateľstva

Zhrnúc, Ježišov postoj k Bohu Otcovi je rozpoznaním a prijatím Tajomstva ako Milosrdenstva. *Ježišov vzťah k Otcovi je teda vrcholným naplnením priateľstva.*

³⁹ Lk 18,10-14.

⁴⁰ Jn 3,16.

⁴¹ Mt 28,20.

Ježiš ako človek rozpoznáva a prijíma, že On sám je Otcovým milosrdenstvom. A takto prijíma aj smrť: „Otče, odpusť im, lebo nevedia, čo robia.“⁴²

Tak ako pre človeka Ježiša predstavuje poslušnosť voči Otcovi zdroj a vrchol cnosti, aj v prípade človeka sa mravnosť rodí ako prevládajúca, neodolateľná sympatia k prítomnej osobe – k Ježišovi. Nad všetkým (príťažlivosťou, bolesťou a prečinom) prevažuje pripútanosť k Ježišovi. Ľudská mravnosť sa teda rodí ako priateľstvo s Bohom ako Tajomstvom, čiže s Ježišom, skrze ktorého a v ktorom sa odhaľuje, ukazuje a ohlasuje Tajomstvo.

Právym priateľstvom je každý vzťah, v ktorom potreba druhého je opätovaná vo svojom definitívnom význame, to jest v ľudskom určení, ku ktorému táto potreba povzbudzuje a ktoré predstavuje cieľ ľudskej túžby. Pre človeka prijatie lásky, ktorá sa prejavuje v Božej vôli, v Tajomstve, prijatie lásky, ktorá tým, že sa v Ježišovi stala človekom a prijala smrť, jeho smrť pre všetky jeho deti – toto prijatie je pre človeka zdrojom mravnosti, ktorá sa rodí ako priateľstvo s Bohom. Rovnako ako sa mravnosť pre Ježiša rodí prijatím skutočnosti, že On sám je subjektom Otcovho milosrdenstva (prijíma toto Tajomstvo, ktoré sa Mu odhalilo, prijíma ho a umiera pre ľudí), aj pre človeka, pre každého človeka, sa mravnosť rodí ako priateľstvo s Ním, s Bohom v Ježišovi.

Mravnosť sa rodí ako priateľstvo s Bohom–Tajomstvom, čiže s Ježišom. Vzťah človeka k Bohu ako Tajomstvu, a teda k Ježišovi sa začína a dovŕšuje – v celej svojej veľkoleposti, jednoduchosti a istote – keď Peter odpovedá áno na Ježišovu otázku: „Šimon, miluješ ma?“

Následkom Petrovho „áno“ je mravnosť prekvapivo zasiahnutá Prítomnosťou, ku ktorej človek prilne a odvtedy celý jeho život má sklon byť ňou pohltý: v jednotlivostiach, vo svojej celistvosti, len aby sa páčil tejto Prítomnosti. Preto je mravnosť pre kresťana *zamilovaným prilnutím*.

6. Svetlo, sila a pomoc človeku

Pozrime sa teraz podrobnejšie na Ježišov postoj k inému človeku, teda k človeku ako k blížnemu.

Stručne povedané, tento postoj znamená podieľať sa na živote človeka a byť pritom zdrojom svetla, teda jasnosti a pravdy, sily a pomoci.

a) Ježiš ako droj *svetla*: „Pravé svetlo, ktoré osvecuje každého človeka, prišlo na svet“⁴³ alebo, ako povedal Ježiš počas poslednej večere: „Zjavil som tvoje meno ľuďom, ktorých si mi dal zo sveta. Tvoji boli a dal si ich mne a oni zachovali tvoje slovo. Teraz poznali, že všetko, čo si mi dal, je od teba, lebo slová, ktoré si ty dal mne, ja som dal im.“⁴⁴

Preto pre nás, čiže pre človeka, ktorého si On vyberie, sú spoľahlivými tie hodnoty, ktoré prihliadajú na Slovo ponímané ako Ježišova prítomnosť – ako Prítomnosť teraz. A toto je spoločenstvo Cirkvi, ku ktorej človek patrí; ona je tvárou tejto Prítomnosti, je miestom, kde sa tvár tejto Prítomnosti stáva vnímateľnou, stáva sa *znakom*; znakom obsahujúcim to, čoho je znakom. Spoločenstvo Cirkvi je miestom, kde sa udalosť Ježišovej prítomnosti obnovuje, je stále nová, obrodzuje sa.

Je to metóda, ktorú Tajomstvo použilo, aby sa odovzdalo svojmu stvoreniu, aby sa mu odhalilo, je to sviatostná metóda – znak obsahujúci Tajomstvo, ktorého je znakom. Cirkevné spoločenstvo je konkrétnou podobou tohto znaku, je to viditeľná podoba tejto tváre; je to rúcho tejto Prítomnosti, ako Ježišovo rúcho pre malé deti, keď boli v Jeho blízkosti. Tí najmenší, štvor- či

⁴² Lk 23,33.

⁴³ Jn 1,9.

⁴⁴ Jn 17,6-8.

päťroční, ktorí ho obstáli a lepili sa mu na nohy, tlačili si tváričky do jeho odevu, títo maličkáni ani nevideli jeho tvár, možno ju ani nezachytili, možno ju ani poriadne nezahliadli. Ale boli tam, s Ním. A tak im v očiach ostala skôr Ježišova tunika z jedného kusu látky než jeho tvár. Analogicky sa pre nás Ježiš stáva vnímateľným, postihnuteľným v cirkevnom spoločenstve, ako keby ono bolo šatom, prostredníctvom ktorého naša malosť nadväzuje vzťah s jeho reálnou prítomnosťou.

Počúvať hlas autority, to jest pápežov hlas a oficiálne cirkevné dokumenty, je teda protilátkou proti sloganom masových médií.

„A nepripodobňujte sa tomuto svetu, ale premeňte sa obnovou zmysľania, aby ste vedeli rozoznať, čo je Božia vôľa, čo je dobré, milé a dokonalé.“⁴⁵ Josef Zvěřina,⁴⁶ známy náboženský disident v Československu pred niekoľkými desaťročiami, citoval vo svojom *Liste kresťanom na Západe* práve túto pasáž Listu svätého Pavla Rimanom.⁴⁷

Úsudok rozhodujúci o ľudskom čine a priebehu jeho dňa vyplýva z poznania pravdy skrze Cirkev, ktorá predstavuje prítomnosť Pravdy. Nie je to Cirkev „teológov“, ale Cirkev sviatostí, pápežovho slova a slova biskupov zjednotených s ním, je to Cirkev tých, ktorí v pokore a v utrpení veľkého očakávania (vďaka radostnej nádeji silnejšieho ako utrpenie) rozpoznávajú pápežovo slovo a slovo biskupov, ktorí vedú skutočnú, pravú Cirkev.

Možno v istých okamihoch Ježišovho života niektorá zbožná žena alebo niektorý ľudsky zrelší a citlivejší učeník povedal: „Úbohý Ježiš!“ Analogicky aj my môžeme rovnako súcitne, z rovnakého dôvodu a z rovnakých príčin povedať: „Úbohá Cirkev!“ Nie ako negatívny úsudok, ale ako melancholickú konštatáciu, a predsa s plnou istotou o Vzkriesení v živote dnešnej Cirkvi.

b) Ježiš ako zdroj *sily*: „Bezo mňa nemôžete nič urobiť.“⁴⁸ Ktovie ako apoštoli počas poslednej večere, tej naozaj poslednej večere, v ten večer poznamenaný rozochvením a hrôzou, ako vtedy učenici rozumeli tejto vete: „Bezo mňa nemôžete nič urobiť.“ Práve preto sme pokorní žobráci a formou nášho Kristom osvieteného žobronenia sú sviatosti. Sviatosť ako najvyššia forma modlitby „musí byť žiadnosťou, ktorou sa človek – hoci by bol doslova pochovaný pod svojimi biedami – obracia na Boha cez úzku škáročku túžby po oslobodení“.⁴⁹

c) A nakoniec, Ježiš ako zdroj *pomoci*: „Ja som medzi vami ako ten, čo obsluhuje.“⁵⁰ „Syn človeka neprišiel dať sa obsluhovať, ale slúžiť a položiť svoj život.“⁵¹ Stáva sa služobníkom všetkých práve preto, lebo On dáva človeku energiu potrebnú na ceste k jeho Určeniu, teda k Nemu.

A tak všetky vzťahy s inými ľuďmi sa v Ježišovi stávajú spoluúčasťou. Niet správneho vzťahu, ak nie je zacielený na ľudské Určenie – tam je totiž nasmerovaná každá potreba ľudského bytia, účastného bytia, ktorého meno je človek. Keď človek žije týmto zameraním, ak ho prijíma, ak vo všetkých vzťahoch hľadá určenie iného človeka, potom sú všetky vzťahy dobré a vo všetkých vzťahoch človek prijíma *pomoc*, malú či veľkú, ktorá mu prichádza od Tajomstva skrze iného človeka;

⁴⁵ Rm 12,2.

⁴⁶ Josef Zvěřina (1913-1990), český kňaz, teológ a historik umenia.

⁴⁷ J. Zvěřina, Lettera ai cristiani d'Occidente (prekl.: List kresťanom na Západe), in *Scritti per una „Chiesa della compassione“* (prekl.: List kresťanom na Západe, in *Písomnosti pre „milosrdnú Cirkev“*), ed. M. Guidetti, vyd. Jaca Book 1971, s. 177-178.

⁴⁸ Jn 15,5.

⁴⁹ L. Giussani, *Perché la Chiesa*. Tomo 2. *Il segno efficace del divino nella storia* (prekl.: Prečo cirkev. 2. zväzok. Účinný Boží znak v dejinách), vyd. Jaca Book, Miláno 1993, s. 92; teraz in ibid., *Perché la Chiesa* (prekl.: Prečo cirkev), vyd. Rizzoli, Miláno 2014, s. 250.

⁵⁰ Lk 22,27.

⁵¹ Mt 20,28.

pretože Tajomstvo skrže tejto inej osoby pomáha človeku, a to vtedy, ak prežíva vzťahy (vzťah k partnerovi, k inému človeku) s vedomím ľudského Určenia.

Každý vzťah sa teda zakladá na pozitívnej hypotéze. Tajomnou dušou každého vzťahu je priateľstvo, a to znamená: chcieť určenie druhého a prijímať, že druhý chce moje určenie. Ak rozpoznám a prijmem, že iný človek koná v prospech môjho určenia, medzi nami je priateľstvo.

Priateľstvo v kresťanskom zmysle je bratským priateľstvom, je to najintímnejšie priateľstvo. Nádherne ho opisuje svätý Bernard: „Milosrdná láska plodí priateľstvo, je ako jeho matka [milosrdná láska je láska k inému človeku ponímaná ako pritakanie jeho dobrému určaniu, ako túžba potvrdiť, že sa jeho dobré určenie uskutoční, pretože Kristus je Tajomstvo, ktorého je súčasťou a je na ňom účastný]. Je to dar Boží, pochádza od Neho, pretože my sme telesní. On spôsobuje, že naša túžba a naša láska sa začínajú v tele. Do nášho srdca Boh vpisuje lásku k našim priateľom, ktorú oni nemôžu prečítať, ale ktorú my im môžeme prejaviť. Vyplynie z toho náklonnosť, alebo častejšie *affectus*, hlboká nevysloviteľná pripútanosť, ktorá patrí do skúsenostného poriadku a ktorá vytyčuje práva a povinnosti priateľstva.“⁵²

Toto je priateľstvo svätého Petra, Šimona syna Jánovho, s Ježišom, keď ešte nevedel, ešte si ne všimol, ešte nevzal plne na vedomie to, čo Ježiš chcel skutočne povedať o sebe.

„Milosrdná láska plodí priateľstvo, je ako jeho matka.“ Milosrdná láska je vzťah, v ktorom človek hľadá určenie druhého, a to uvedomujúc si, kto bol na to povolaný, teda s nepochybným vedomím, že určením iného človeka je Ježiš, Boh, ktorý sa stal človekom, keďže prostredníctvom práve tohto človeka s nami Boh nadväzuje vzťah.

7. Vnútri svetových dejín: ekumenizmus a mier

Naostatok sa budeme venovať Ježišovmu postoju k spoločnosti ponímanej ako inštitúcia.

a) Predovšetkým vidíme Ježišov postoj k inštitúcii zvanej štát alebo, ešte lepšie, vlasť, či pôvodne ľud, teda ľud žijúci v tejto vlasti. Z tohto pohľadu nachádzame v biblii pôsobivé citáty.

„Ja som poslaný iba k ovciam strateným z domu Izraela.“⁵³ Tu sa vyzdvihuje hodnota vlasti alebo spoločnosti, ktorá vyjadruje ľud s jeho vlastnosťami a vrátane jeho nedostatkov. Ale táto láska k vlasti má svoje určenie užitočné celému svetu: „V jeho mene sa bude všetkým národom, počnúc od Jeruzalema, hlásať pokánie na odpustenie hriechov.“⁵⁴

Jedného večera sa Ježiš z vrška pozrie na svoje mesto a zaplače nad ním pri pomyslení na jeho skazu: „Jeruzalem, Jeruzalem, ktorý zabíjaš prorokov a kameňuješ tých, čo boli k tebe poslaní, koľko ráz som chcel zhromaždiť tvoje deti ako sliedka svoje kuriatka pod krídla, a nechceli ste. Hľa, váš dom vám ostáva pustý. A hovorím vám: Už ma nevidíte, kým nepríde čas, keď budete hovoriť: ‚Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom.‘“⁵⁵ V tom istom meste ho o niekoľko týždňov nato zabijú. Pre Neho však toto nie je podstatné, to jest toto nie je preňho definíciou mesta. V iný večer, bezprostredne pred jeho zajatím, v odlesku chrámového zlata, na ktoré dopadali lúče zapadajúceho slnka, Ježiš – ako hovorí grécky text – *edákruse*, čiže zavzlykal nad osudom

⁵² Porov. Bernardo di Chiaravalle, «Lettera 11,2.8. Ai monaci della Certosa e al priore Guigone», *Lettere. Parte prima 1-210*, in *Opere di san Bernardo VI/I* (prekl.: Bernard z Clairvaux, Listy 11,2.8. List mníchom v Certose a priorovi Guigonovi, Listy. Prvá časť 1-210, in *Diela svätého Bernarda VI/I*), vyd. Scriptorium Claravallense – Fondazione di Studi Cistercensi, Miláno 1986, s. 103, 107, 111.

⁵³ Mt 15,24.

⁵⁴ Porov. Lk 24,47.

⁵⁵ Lk 13,34 a nasl.

svojho mesta. Bola to ľútosť podobná ľúlosti matky, ktorá sa primkne k synovi, aby ho ochránila pred nebezpečenstvom smrti, ktorému je vystavený.⁵⁶

Láska k vlasti je súčasťou kresťanskej *pietas*, zbožnosti. Je ňou však len v ponímaní vlasti ako nástroja pozemského blahobytu a večného dobra pre celé ľudstvo.

b) V druhom rade, Ježišov postoj k spoločnosti ako politickej moci, vtedajšej rímskej a židovskej politickej moci.

„Pilát opäť vošiel do vládnej budovy. Predvolal si Ježiša a spýtal sa ho: ‚Si židovský kráľ?‘ Ježiš odpovedal: ‚Hovoríš to sám od seba, alebo ti to iní povedali o mne?‘ Pilát odvetil: ‚Vari som ja Žid? Tvoj národ a veľkňazi mi ťa vydali. Čo si vykonal?‘ Ježiš povedal: ‚Moje kráľovstvo nie je z tohto sveta. Keby moje kráľovstvo bolo z tohto sveta, moji služobníci by sa bili, aby som nebol vydaný Židom. Lenže moje kráľovstvo nie je stadiaľto.‘ Pilát mu povedal: ‚Tak predsa si kráľ?‘ Ježiš odpovedal: ‚Sám hovoríš, že som kráľ. Ja som sa na to narodil a na to som prišiel na svet, aby som vydal svedectvo pravde. Každý, kto je z pravdy, počúva môj hlas.‘ [...] Pilát znova vošiel do vládnej budovy a spýtal sa Ježiša: ‚Odkiaľ si?‘ Ale Ježiš mu neodpovedal. Pilát sa ho spýtal: ‚So mnou sa nechceš rozprávať?! Nevieš, že mám moc prepustiť ťa a moc ukrižovať ťa?‘ Ježiš odpovedal: ‚Nemal by si nado mnou nijakú moc, keby ti to nebolo dané zhora. Preto má väčší hriech ten, čo ma vydal tebe [väčší ako tvoj hriech].‘⁵⁷ Aj politická moc čerpá svoju možnú pozemskú pozitívnu len z univerzálneho postoja, teda voči všetkým obyvateľom sveta. Ak tak nerobí, potom platí, že „má väčší hriech ten, čo ma vydal tebe“.

Iná pasáž z Jána hovorí o Ježišovom vzťahu k židovskej politickej moci: „Ale jeden z nich, Kajfáš, ktorý bol veľkňazom toho roka, im povedal: ‚Vy neviete nič. Neuvedomujete si, že je pre vás lepšie, ak zomrie jeden človek za ľud a nezahynie celý národ.‘ Toto však nepovedal sám od seba, ale ako veľkňaz toho roka prorokoval, že Ježiš má zomrieť za národ a nielen za národ, ale aj preto, aby zhromaždil vedno rozptýlené Božie deti.“⁵⁸

c) Nakoniec sa pozrieme na Ježišov postoj k dejinám.

Musíme napodobňovať Ježišov postoj k dejinám, pretože v Ježišovej ľudskej sláve rozpoznávame zmysel dejín, našej osobnej existencie a jej komplexných okolností, ktoré označujeme ako dejiny: „Otcé, nadišla hodina: Osláv svojho Syna, aby Syn oslávil teba, tak ako si mu dal moc nad každým telom, aby všetko, čo si dal ty jemu, im darovalo večný život.“⁵⁹ Tak ako je pre Ježiša zmyslom dejín naplnenie Otcovej vôle („A večný život je v tom, aby poznali teba, jediného pravého Boha, a toho, ktorého si poslal, Ježiša Krista.“),⁶⁰ pre človeka je zmyslom dejín Kristus, Kristova ľudská sláva; takže napodobňovať Ježiša znamená prežívať účel každého činu ako potvrdenie zmyslu dejín, ktorým je sám Ježiš Kristus, Kristova ľudská sláva.

Žiť pre Kristovu ľudskú slávu sa nazýva svedectvom. Je to jav, keď ľudia rozpoznávajú – vďaka veľkej milosti, veľkému daru – z čoho pozostáva realita, ľudia a veci: pozostáva z Krista a toto oni nahlas oznamujú všetkým, dokazujú to svojou existenciou, premenou spôsobu svojej existencie. Na konci dejín nastane deň, keď celý ľudský vesmír bude donútený uznať tento fakt.⁶¹

⁵⁶ Porov. L. Giussani, *Si può vivere così?* (prekl.: Či možno takto žiť?), vyd. BUR, Miláno 2009, s. 276 a nasl.

⁵⁷ Jn 18,33-37; 19,8-11.

⁵⁸ Jn 11,49-52.

⁵⁹ Jn 17,1-2.

⁶⁰ Jn 17,3.

⁶¹ Porov. L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?* [prekl.: Či možno (skutočne?) takto žiť?], vyd. BUR, Miláno 2020, s. 257 a nasl.

Každé obdobie dejín, každý ich časový úsek „si zasluhuje“, aby sa porovnával s večnosťou, a to na základe miery, akou si udržiava v živej pamäti Krista. Preto kresťanská mravnosť v sebe zahŕňa výchovu, čiže dospievanie v spoločenskej, kultúrnej a politickej angažovanosti, v duchu konkrétneho ideálu povolania a pomoci v oživovaní Kristovej pamäti, čiže dejinného zmyslu v časovom a vzťahovom význame.

Neexistuje kresťanská morálka, ktorá by neprežívala každý čin – od umývania riadu po účinkovanie v parlamente – v jeho kozmickej dimenzii ako odovzdanosť Kristovi. Odovzdanosťou je rozpoznanie, že *substantia*, teda súdržnosť bytia, ktoré žije a prejavuje sa vzťahom, je sám Kristus; toto rozpoznanie sa môže zakladať jedine na modlitbe, vďaka ktorej sa On vyjaví, ukáže, dokáže svoju existenciu.

Preto ľudské spolužitie žije ako ideál, ktorý List Hebrejom vyjadruje takto: „Deň čo deň sa vzájomne povzbudzujte, kým trvá to ‚dnes‘, aby nikoho z vás nezatvrdilo mámenie hriechu.“ Povzbudzujte sa navzájom každý deň: vyvolávajte Kristovu pamäť deň čo deň, pripomínajte sa Kristovej pamäti. „Veď sme sa stali účastníkmi Krista, pravda, ak istotu, ktorú sme mali na počiatku, zachováme pevnú až do konca.“⁶²

Z toho vyplýva poslušnosť, ktorá uchováva poriadok v spoločnosti.

Poriadok spoločnosti však zabezpečuje autorita: „Každý nech sa poddá vyššej moci, lebo niet moci, ktorá by nebola od Boha. A tie, čo sú, ustanovil Boh. [...] Lebo vladárov sa nemusí báť ten, kto robí dobre.“⁶³ „Kvôli Pánovi sa podriaďujte každej ľudskej ustanovizni.“⁶⁴ To, čím človek žije, nemôže byť protirečivé.

Takto sa rodí angažovanosť v službe ľudskému spoločenstvu v kultúrnej, hospodárskej aj politickej oblasti s vynaložením všetkej našej nezištnosti, a to nielen vo voľnom čase, ale predovšetkým v zamestnaní.

Ekumenizmus a mier sú vytúženým výsledkom tejto snahy. V nich sa potvrdzuje ako princíp každého vzťahu, ako najvyšší prínos ku každému druhu súžitia, uskutočnenie potenciálne univerzálneho priateľstva, v ktorom ľudské dejiny nachádzajú najúčinnejšiu pomoc.

To znamená, že *kresťanské priateľstvo sa zúčastňuje na plodení spoločenskej reality ľudu*. To jest, z takto uskutočneného priateľstva sa rodí ľud, pretože len vo vzájomnosti sa človek stáva otcom, nadobúda otcovstvo, čiže plodí. Otcovstvo sa nachádza na úrovni, kde príroda preukazuje sebauvedomenie – je to ľudská úroveň. Zviera je reprodukčným ploditeľom, nie otcom. Otec je najvyššou pomocou pri vyjasňovaní zmyslu života a spoločníkom na ceste k tomuto objasneniu.

Akýkoľvek vzťah, ak je uskutočňovaný vo vzájomnej láske, teda ako priateľstvo, plodí čosi ľudské. A toto je náš príspevok, príspevok morálky katolíckej Cirkvi k mieru u nás a všade inde. Naopak, svetským obsahom vzťahu je násilie, pretože popchýna k násiliu, vnuká násilie, aj tými najskrytejšími, často prefíkané a podvedome zákernými formami, s výnimkou vzťahov, či skôr poryvov ľudskosti, ktoré charakterizujú pôvodné, prirodzené vzťahové opory: otca, matku a dieťa. Takéto poryvy sa však často redukujú na takmer bezmocné zášklby, ktoré máločo zmôžu proti rieke, proti strhujúcemu svetskému príboju, teda proti násiliu, proti *hybris*, pýche, ktorá nevyhnutne vystupuje do popredia tam, kde sa Boh stal cudzincom, odcudzeným od pravého poňatia a usporiadania vzťahov.

Z udalosti kresťanského priateľstva prežívaného ako ekumenizmus a mier sa naopak rodí ľud – takto sa udalosťou stáva konkrétna životná koncepcia, cit pre realitu, čestný postoj k okolnostiam, hlboká odpoveď na provokáciu podľa osobnej vízie a podľa vnímania vlastného určenia

⁶² Porov. Heb 3,13-14.

⁶³ Rim 13,1-3.

⁶⁴ 1Pt 2,13

smerujúceho k pravde a šťastiu. Nejde iba o jednotlivca, ktorý dospeje a má rodinu, v ktorej sa narodí dve či šesť detí. Predstavme si stovky mníšok okolo Hildegardy z Bingenu alebo mníchov okolo Petra Ctihodného z Cluny a všetkých ľudí, ktorí za nimi chodili. Týmto spôsobom z barbarstva, ktoré ovládalo 5. a 6. storočie, pomaly vyrástla kresťanská rodina predchnutá citovou nehou a vzájomnou pozornosťou, s jasnými pravidlami a zákonmi, ktoré ju charakterizujú; „kresťanská rodina ako organizmus–príbytok, ako skutočný príbytok pre človeka: pomoc, útočisko, pohostinnosť, spev“.⁶⁵

Protirečením tohto by bola snaha nájsť v pozemských formách moci ideály, ktorých plným vyjadrením by boli slová ekumenizmus a mier. Sama moc totiž tieto ideály pretvára na násilie – ekumenizmus sa utvrdzuje vo vlastnej uzavretosti, v násilnom postoji, alebo sa uchýľuje k kompromisníckym negáciám každého významu, každého skúmania, každého hodnotenia; a mier sa stáva formulkou pozdvihnutou na heslo, ktoré má napomôcť víťazstvu vo vlastnej vojne.

Násilie zahŕňa vždy pokus o deštrukciu ľudu – je to násilie vojsk, sudcov alebo aj náboženských objektov, v ktorých zbožnosť už nie je otvorene prijímaná a dôsledne napĺňaná.

Takáto mocenská výchova má potom tendenciu viesť k násiliu ľudské činy, ponímanie rodiny a spoločenské spolužitie, sústavu vzťahov s druhými. Moc podporuje všetky formy krajného od cudzenia, ktoré stoja v základe násilia vo svete.

Naproti tomu človeku, ktorý nasleduje Krista, žiadna prítomnosť nie je cudzia. „Ak budete tým, čím máte byť, rozpútate oheň v celom Taliansku.“⁶⁶ „Neuspokojujte sa s malými vecami – On, Hospodin, chce veľké veci.“⁶⁷ Takto písala Katarína, nevzdelaná mladá žena zo Sieny.

Ale milosrdné Tajomstvo má posledné slovo aj vo všetkých škaredých dejinných situáciách. Milosrdné Tajomstvo. Toto je, vo svojej zjavnej milosti, to najneodolateľnejšie objatie Bytia, ktoré je zdrojom, účelom, prirodzenosťou celého bytia; je to vzťah Bytia k mojej ničote, ku mne, k jedincovi, ktorého stvorilo a ktorému poskytlo účasť na Sebe. Toto je definitívne objatie Tajomstva, ktorému človek – aj ten najvzdialenejší a najzvrhlejší alebo najnevrlejší, najpochmúrnejší – nemôže nijako odolať, proti ktorému nemôže nijako namietat; môže pred ním utiecť, ale tým utečie pred sebou a svojím dobrom. Milosrdné Tajomstvo má posledné slovo aj vo všetkých škaredých dejinných situáciách.

⁶⁵ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?* [prekl.: Možno (skutočne?!) takto žiť?], cit. d., s. 420.

⁶⁶ Santa Caterina da Siena, *Lettera a Stefano di Corrado Maconi*, č. 368 (prekl.: Svätá Katarína Sienská, List Stefanovi di Corrado Maconi).

⁶⁷ Porov. Santa Caterina da Siena, *Lettera a fra Bartolomeo Dominici e fra Tommaso d'Antonio*, č. 127 (prekl.: Svätá Katarína Sienská, List bratovi Bartolomeovi Dominicimu a bratovi Tommasovi d'Antonio).

Zhromaždenie

Stefano Alberto (don Pino): Pre tú mladú ženu bol začiatok každého dňa, začiatok každého gesta, každého činu poznačený, predchnutý, naplnený vedomím Prítomnosti, ľudskej prítomnosti toho dieťaťa a, keď vyrástol, muža – bola to spoločnosť Tajomstva vedúceho Pannu Máriu v jej konečnom určení, ľudská spoločnosť Tajomstva na našej púti životom.

*Anjel Pána*⁶⁸

*Chvály*⁶⁹

Giancarlo Cesana: Ako tradične dostali sme stovky otázok. Z týchto otázok vyplýva jedna vec, a to, že stojíme pred novým návrhom, aj v zmysle, že je nečakaný, preto na ňom musíme popracovať a pouvažovať; ale to nás nesmie prekvapiť, pretože naše cvičenia sú tréningom na to, aby sme dosiahli cieľ, ktorým je život; nie sú cieľom, sú tréningom, ktorý nás pripravuje na veľkú životnú púť.

Chcel by som teda postupovať takto: položím niekoľko otázok donovi Pinovi týkajúce sa pasáží, na ktoré osobitne poukázali jednotlivé zhromaždenia, a potom dám dve podstatné otázky donovi Giussanimu.

Moje otázky donovi Pinovi sa týkajú predovšetkým témy sloboda a prvá znie takto: „Mohli by sme sa vrátiť k otázke slobody a vysvetliť, čo to znamená, že sloboda je jediným bodom, ktorý rozum nemôže napadnúť?“

Don Pino: Jediný rozumom nenapadnuteľný bod znamená v prvom rade to, že ide o jediný bod, v ktorom Tajomstvo ostáva tajomstvom, totálnym tajomstvom. Pretože to – a túto pasáž sám don Giussani vyzdvihol vo svojej lekcii – že sa veci nevytvárajú samy od seba, je rozumu zrejmé; že ani ja sám seba v tejto chvíli nevytváram, je rozumu zrejmé. Rozum nechápe, ako sa toto deje, ani to pochopiť nemôže, ale že veci v tomto okamihu vytvára niekto Iný, to je zrejmé.

Je tu však jeden bod, ktorý rozumom nie je nijako napadnuteľný: rozum nemôže pochopiť samotný fakt slobody ako možnosti rozpoznať alebo nerozpoznať Tajomstvo. Presne v tomto bode Tajomstvo ostáva nenapadnuteľné...

Luigi Giussani: K Bytiu ako takému nemožno nič pridať ani odobrať: ale vyzerá to, že sloboda čosi odobrá Tajomstvu bytia, Bohu, pretože sloboda je aj možnosťou, že sa stvorenie, toto účastné bytie, stane diablom, lžou, že zaprie aspekt prijímania, že sa postaví proti Bohu, že jeho účastné bytie sa stane protikladom, priam negáciou a protikladom Boha ponímaného ako zdroj, ako komunikačný zdroj bytia.

⁶⁸ Starodávna modlitba *Anjel Pána* pripomína Zvestovanie, teda moment, keď „Slovo sa telom stalo“. (Anjel Pána zvestoval Panne Márii. / A ona počala z Ducha Svätého. / „Hľa, služobnica Pána.“ / „Nech sa mi stane podľa tvojho slova.“ / A Slovo sa telom stalo. / A prebývalo medzi nami. / *Zdravas' Mária...* / Oroduj za nás, svätá Božia rodička. / Aby sme sa stali hodní Kristových prisľúbení. // Bože, z anjelovho zvestovania vieme, že Tvoj syn, Ježiš Kristus sa stal človekom; prosíme ťa, vlej nám do duše svoju milosť, aby nás jeho umučenie a kríž priviedli k slávnemu vzkrieseniu. Skrze Krista, nášho Pána. / Amen / *Sláva...*)

⁶⁹ Ranné chvály sú modlitba (z *Liturgie hodín* Katolíckej cirkvi), ktorá otvára deň recitovaním žalmov; chvála charakterizuje osobnosť ako člena spoločenstva: je to iniciatíva jednotlivca aj v rámci zborového hlasu zhromaždenia; a je to výraz spoločenstva aj v osamotení vlastného príbytku. Každý deň duchovných cvičení sa začína spoločným recitovaním chvál z Knihy hodiniek, a to spôsobom, ktorý sa nazýva *recto tono*: ide o lineárny, uniformný prednes, keď sa všetci tleneným hlasom držia jedného tónu.

Cesana: Druhá otázka prišla z Madridu: „Čo si tým chcel povedať, keď si tvrdil, že musíme poslúchať autority (myslím tým svetské autority)? Neprotirečí to tomu, čo si povedal predtým o štáte ako Bo-hu-modle?“

Don Pino: Tieto dve tvrdenia si neprotirečia, pretože môj úder smeroval proti modloslužobníckym nárokom každej autority, ktorá svoju autoritu chce založiť na sebe samej, to jest byť jediným výlučným zdrojom rozhodujúcim o ľudskom ja. Úder teda smeruje proti nároku štátu byť výlučným zdrojom toho, čím je ľudské ja a čo smie toto ja robiť.

Každá autorita – nielen štátna, ale aj cirkevná alebo autorita manžela a manželky, rodičov voči deťom, autorita školy aj autorita vo vzťahoch medzi priateľmi – teda každá autorita, každá moc, ktorá vznáša nárok, že sa zakladá výlučne na sebe samej, v sebe ukrýva väčšiu či menšiu lož, a tak je nevyhnutne násilím – práve preto, lebo má sklon k absolútnemu nároku.

Pravá autorita je, naopak, ten ohnisko, ktorému na srdci leží určenie iného človeka; ako bolo povedané včera v poslednej časti lekcie, autorita je dobrá vtedy, keď jej na srdci leží všeobecné dobro a možnosť dosiahnuť ľudského určenie, teda vtedy, keď prijíma fakt, že určením ľudského ja je Iný, že ja sa rodí z iného ohniska, že ho konštituuje Iný, že je vzťahom s Tajomstvom.

Len toto rozpoznanie môže poraziť nutnú lož, na ktorej, či už vo väčšej alebo v menšej miere, spočíva každá moc.

Cesana: Tretia otázka znie takto: „Ako rozumieť tomu, že hriech znamená nasledovať cudzieho?“

Don Pino: Hriech znamená nasledovať cudzieho, čiže nasledovať príťažlivú vec, ktorá nevedie k ľudskému určaniu; je to odpoveď, ktorá odvádza z pravej cesty. Hriechom je doslova nasledovať odpoveď, ktorá nezodpovedá túžbe po šťastí, túžbe po naplnení, lebo táto túžba je v mojom srdci. Navonok to vyzerá ako niečo normálne, vyzerá to ako čosi, čo by mohlo zodpovedať na vašu otázku, ale len čo sa vyberiete za touto modlou, zistíte, že síce má ústa, ale nehovorí a nedodrží daný sľub. Odcudzenie sa stavia proti ľudskému určaniu, proti jeho cieľu, proti jeho šťastiu; je to čosi stojace mimo, stojí to mimo nášho šťastia, lebo ho nemôže naplniť.

Cesana: A nakoniec, Pino, jedna praktická otázka: „Napodobovanie Krista sa zhoduje s napodobovaním charizmy?“

Don Pino: Napodobňovanie Krista je napodobňovaním Krista, jeho osoby. Ale toto by pre mňa mohlo v posledku byť len náplňou zbožňovania alebo citu, keby to nebolo spojené tu a teraz s konkrétnou tvárou, povahou, s dejinami. Pre mňa bolo stretnutie s Kristom stretnutím s konkrétnou tvárou, s konkrétnou osobou. Kristus, človek Ježiš, vo svojej súčasnosti, vo svojom tu a teraz, je pre nás charizmou, je tým dejinným momentom, keď Kristus hovorí: „Pod' a uvidíš!“

Cesana: Nasledujú dve zásadné otázky adresované donovi Giussanimu a týkajú sa často opakovaného dopytu vo faxoch, ktoré sme dostali: ide o vzťah medzi titulom *Ty alebo o priateľstve* a našimi cvičeniami.

Mnohí chceli lepšie pochopiť túto vec, a tak sme vybrali dve otázky, ktoré sa nám zdajú v tomto smere obzvlášť dôležité.

Prvá otázka: „Mimoriadne nás zasiahol úsudok, že moment oslobodenia ľudského ja je v prvom rade ontologický a nie etický, ako sa nám snaží nahovoriť moc. Mohli by ste túto otázku prehĺbiť?“

Druhá otázka znie: „Vyzerá to, že naša modlitba je definovaná ako prosba o bytie. Modlím sa za mnoho vecí, ktoré mi ležia na srdci, ale čo to znamená ‚prosiť o bytie?‘“

Giussani: Prvá otázka teda je: Aká je spätosť medzi ontologickým a etickým postojom... Najprv ontologický: ontologický znamená taký, ktorý označuje vec ako reálnu, takú, aká fakticky je, teda aká je vec reálne.

Ak mám použiť lyžicu – prepáčte mi toto prirovnanie – nemôžem ju vziať tak, že do nej kopnem, musím ju vziať rukou a uchopiť ju správne: nemôžem ju, napríklad, chytiť za širšiu časť a jesť rúčkou. No a etika vychádza z posúdenia alebo vedomia reality, z vecí v jej realite, pretože realita nám ponúka postoj, ktorý ona sama vyžaduje, inak by sme sa k niektorej veci mohli postaviť nesprávne alebo si veci zamieňať, zaoberať sa prázdnu dierou namiesto podstatou problému.

Aká bola druhá otázka?

Cesana: Modlíme sa za mnoho vecí, ale čo to znamená prosiť o bytie, modliť sa za bytie? „Modlím sa za mnoho vecí, ktoré mi ležia na srdci, ale čo to znamená ‚prosiť o bytie?‘“

Giussani: Na srdci ti leží, priateľ môj... na srdci ti leží odpoveď, ktorá bude mať svoje definitívne zavŕšenie až na samom konci. Na srdci ti leží spôsob, akým rozpoznať v čiastočnej a prchavej, prechodnej, predbežnej, neúplnej realite tvoju jedinečnú túžbu alebo tvoju súhrnnú túžbu, ktorou je šťastie.

Preto prosba o bytie vyzdvihuje fakt, že to, čo chceš, po čom túžiš, čo žiadaš, nie je nič iné ako požiadavka byť uspokojený; a chceš byť uspokojený totálne, spôsobom zvláštnym, uspôsobeným tvojej osobe, tvojmu životu. Ak očakávaš, že ti všetko (*toto*) vplynie zo zvláštného, z toho zvláštného, čo stískaš v ruke, tak sa mýliš.

KRISTUS, ŽIVOT ŽIVOTA

1. „Konal a učil“

Začali sme týmito dvoma otázkami: Čím je Boh pre človeka a ako ho máme poznať takého, akého tvrdíme, že ho poznáme.

Prvá odpoveď je ontologická, lebo vychádza z reality, z takej, aká je, teda z Božej reality, vychádza z toho, čím Boh je, aby nám poradila, aký postoj máme k Nemu zaujať. Ako ho ale máme spoznať, aby pre nás Božia realita nadobudla etický význam, aby nám ukázala, ako sa správať a aký postoj voči Nemu zaujať?

Východisko je ontologické, to jest vychádza sa z reality takej, aká je. Pre človeka je Boh všetkým! Bytie – teda to, čo je – je Boh, pretože „Boh je všetko“, celé bytie. Mimo Boha nie je nič, ani nič iné, teda nič, čo by bolo niečím iným.

Takže človek naozaj rozpoznáva to, čím Boh je, len ak vo všetkom, čo robí, prosí Boha o bytie a ak sa každý jeho čin stane prosbou o bytie adresovanou Bohu, čiže žiadosťou o šťastie (každý má svoj cieľ, keď sa konečne a totálne stane sebou). Každý čin je prosbou o bytie adresovanou Bohu, čiže modlitbou, pretože každý čin ľudského ja – tento jav, ktorý je potvrdením či snahou potvrdiť existenciu stvorenej bytosti – je pokusom potvrdiť vlastné dovŕšenie.

„Vy [kresťania],“ vravieval Péguy, „sa dotýkate Boha všade.“⁷⁰ Akejkol'vek veci sa dotkneme, s akoukoľvek vecou prideme do styku, snažíme sa o vlastné dovŕšenie. Preto každý vedomý čin, teda keď čin konáme, je prosbou o bytie adresovanou Bytiu, je to prosba o bytie, ktorú vysiela účastné bytie, prosba o večnú existenciu, o všetko, čo dostalo, o všetko, čím je.

Druhá odpoveď vyplýva z ontologického odhalenia (Boh je všetko a človek je účastné bytie, je to informácia, ktorú o Sebe poskytuje Bytie ako Tajomstvo) a ide o problém etického vedomia, o problém postoja. Veď ak je Boh všetko (iné slová nemožno použiť), ak je Boh pre človeka všetkým a rozumu sa ukazuje ako zdroj bytia, ale človek túto vec nechce pochopiť a neberie ju do úvahy, vyzerá to, ako keby Boh neexistoval. Väčšina z nás je v priebehu každého dňa nejakým spôsobom vystavená tomuto hriechu. A hriech tu má presný význam, vrátane pojmu „škoda“ v jeho bežne používanom zmysle, ktorý teda nevyjadruje dobromyseľnosť, ale sklúčenosť, ako napríklad v tejto vete: „Pozri, ten človek urobil to a to: stratil rozum, aká škoda!“ Podobne sa možno vyjadriť o Bohu: „Nerozpoznali ho: aká škoda!“

Ako môžeme spoznať Boha takého, aký je? Ako máme s istotou a jasnosťou spoznať, že On je všetko, takže človek môže konať len jedným spôsobom, a to že žiada to, čo už od Neho dostal: bytie, účasť na bytí, stvorené bytie, čiže účastné bytie?

Ako ho máme spoznať? Treba ho vziať na vedomie. A tu sa dotýkame poznávacích schopností rozumného človeka. Rozum je vedomie reality v totálnosti jej faktorov. Preto vziať na vedomie nejakú vec znamená odhaliť ju v jej totálnosti. V našom prípade objektom, o ktorom hovoríme, objektom, ktorý nás zaujíma, objektom našej témy je Boh, čiže ako človek poníma Boha a ako sa Boh javí, ako sa musí javiť človeku.

A tak keď si rozum uvedomí, že Boh je zdrojom všetkého, že Tajomstvo je v základe všetkého, zameria svoju pozornosť aj na odhalenie toho, aký postoj zaujímať k Bohu, ako sa správať k Bohu, teda zistiť aj cesty, ktorými človek dospieva k morálnym zákonom.

⁷⁰ Porov. Ch. Péguy, *Véronique. Dialogo della storia e dell'anima carnale* (prekl.: Veronika. Rozhovor dejín a telesnej duše), vyd. Piemme, Casale Monferrato (provincia Alessandria) 2002, s. 256.

Tu však musíme zaznamenať istý, v pravom slova zmysle záhadný kvalitatívny skok.

Tajomstvo – tento zdroj a určenie celej stvorenej reality – chcelo, aby sa zo ženy zrodil človek, človek Ježiš Nazaretský, ktorý prežije ľudský život ako každý iný človeka, a keďže sa Tajomstvo chcelo vyjaviť ľuďom skrze tohto človeka, urobilo ho svojim od samotného okamihu počatia, tajomne včleniac jeho ja do Slova ako druhú osobu Najsvätejšej Trojice, čím ho urobilo priamo účastným na Božej prirodzenosti – a toto je zvrchované tajomstvo v dejinách ľudstva a vesmíru. Preto Ježiš Nazaretský je „Ježiš zvaný Kristus“.

Vidieť, počúvať a nasledovať tohto človeka je celým zdrojom kresťanskej morálky. Tajomstvo chcelo, aby človek Ježiš bol v prvom rade nástrojom vyučovania pre všetkých ľudí – najvyššieho životného vyučovania, teda o Bohu – aby bol jediným Učiteľom („Ani sa nedávajte volať Učiteľmi, lebo len jediný je váš Učiteľ, Kristus. Vy všetci ste učeníci, bratia“)⁷¹, a teda príkladom vo všetkom, čo ako dokonalý učiteľ robil, čo odovzdával svojim vyučovaním – čo konal a učil. Pán Ježiš konal a učil.

Vyučovať o Bohu možno, len ak čosi už vopred znepokojilo a uchvátilo celú dušu človeka.

Najvznešenejšou vecou morálneho postoja, o ktorej nás učí Kristus, je, že každý čin – a sme patrí vzťah k Bohu, k Ježišovi, k ľudskosti jedinca a spoločnosti – má byť priateľstvom. Každý ľudský vzťah je totiž buď priateľstvom alebo je neúplný, nedostatočný, klamlivý.

Preto človek Ježiš povedal: „Otče, ak je to možné, nech nezomriem takto, no nie moja, ale tvoja vôľa nech sa stane.“⁷² Bol učiteľom a vyučujúcim, ktorý učil všetkých ľudí tak, že sa vydal na smrť, že prijal smrť pre ľudí. „Miloval ma a vydal seba pre mňa,“⁷³ hovorieval svätý Pavol.

Každý vzťah je priateľstvom, keďže je darom – predstavuje dar alebo sa ním môže stať – ktorý máme od Boha alebo od Krista alebo od Cirkvi alebo od ľudských dejín: priateľstvo je dar, ktorý si uchovávame. Všetko, čo nám je dané od Boha, od Krista, od Cirkvi alebo od ľudských dejín, aby sme sa vedeli spájať s inými ľuďmi, je darom, ktorý v sebe uchovávame, prijímame ho. Prijímať a uchovávať tento dar znamená opätovať lásku tomu, ktorý nám ju daroval, vlastní ju a ukazuje nám ju: prijatie tohto daru je prejavom lásky, ktorú preukazujeme tomu, kto nám dal tento dar.

V tomto zmysle je priateľstvo vzájomnou výmenou daru lásky, pretože pre stvorené bytie, akým je človek, najvyššou formou lásky k Bohu je prijať fakt, že sme Ním stvorení, prijať fakt, že sme, prijať bytie, ktoré nám nepatrí – je nám dané.

2. Prítomná Udalosť

Prítomnosť Ježiša Krista, každodenná a častá v živote pokrsteného jedinca, teda človeka vyvoleného Tým, ktorému Otec zveril všetkých ľudí – takáto prítomnosť je udalosťou.

Táto prítomnosť sa teda týka celého ľudstva, pretože pokrstený človek bol vybraný ako spojovací a komunikačný bod ohľadom veci, ktorú Boh ponúka človeku, a to daru Seba samého človeku, celému ľudstvu. Pomyslíme napríklad na tento osobitý aspekt: ak som pokrstený, tak len vďaka tomu, že Tajomstvo, ktoré ma v Krste premenilo, sa chcelo skrze mňa – mnohými cestičkami a cez rôzne príležitosti – dostať k iným ľuďom. Toto je ontológia nového vzťahu so všetkým: vzťah medzi pokrsteným a všetkými ľuďmi totiž vyplýva z tohto cieľa, ktorý nám Tajomstvo v Krste vyjaviť. Tajomstvo nás takto začalo oboznamovať s cieľom, pre ktorý si nás vyvolilo (a Krstom nám k tomu dalo potrebnú energiu). Odtiaľ plynie etický postoj, ktorý treba zaujať, ktorý

⁷¹ Porov. Mt 23,8.10.

⁷² Porov. Lk 22,42.

⁷³ Porov. Ef 5,2.

ja musím zaujať, keď si uvedomím svoj Krst, na ktorý neslobodno zabudnúť počas žiadneho činu; v žiaden deň, v žiadnu hodinu človek nemá právo zabudnúť, že bol vyvolený. Jeho cieľ preniká celým ustrojením ľudského fenoménu, ľudského činu a záväzku a prekonáva ich v každom ohľade. V tomto zmysle, ako sme si vždy vraveli, okamih má hodnotu večnosti, je vzťahom s uskutočneným Nekonečnom, ako ten najväčší čin, tá najväčšia epopeja, ten najväčší dejinný príbeh.

Takže, *prítomnosť Ježiša Krista je udalosť*, ako nám ju umožňuje vnímať citlivosť skrze charizmu, ktorú sme dostali, (a o ktorej sme presvedčení!); je to Udalosť, ktorú človek stretá v prítomnosti, v danom čase a za okolností zvýrazňujúcich zreteľnosť spoločenstva povolaných ako vynárajúceho sa tajomstva Cirkvi, tajomného Kristovo Tela.

Ako sme už viackrát zdôraznili, ide o nadprirodzenú ľudskú realitu, v ktorej je prítomné Kristovo tajomstvo, no je to zároveň prirodzená realita – v zmysle, že sa ukazuje a konkrétne prejavuje ľudskou tvárou – v ktorej je prítomné Kristovo tajomstvo. Je to Cirkev, ktorá sa vynára vedľa mňa. Vynorila sa vedľa mňa za určitých okolností, najprv pri mojom otcovi a mojej mame, potom v seminári a tiež neskôr, keď som nachádzal ľudí, ktorí mi prejavovali pozornosť a priateľstvo, pretože som hovoril isté veci, až som sa napokon dostal do spoločenstva, ktoré mi umožňovalo a naďalej umožňuje bezprostredný vzťah s tajomstvom Cirkvi; preto hovoríme o vynorení Kristovho Tela. Je to spoločenstvo „povolania“, inými slovami, spoločenstvo, ktoré nás volá a vŕahuje, keďže plodí skúsenosť a samo je plodom skúsenosti, v ktorej sa nás dotkla charizma.

Svätý Augustín povedal: „*In manibus nostris sunt codices, in oculis nostris facta.*“⁷⁴ *In manibus nostris sunt codices*, v našich rukách sú knihy, ktoré treba čítať: evanjeliá, biblia; ale nevedeli by sme, ako ich čítať bez nasledujúcej časti súvetia: *in oculis nostris facta*, v našich očiach sú fakty. Ježišova prítomnosť je živá, povzbudzovaná, dokazovaná čítaním evanjelií a biblie, ale zabezpečená a ozrejmovaná je medzi nami prostredníctvom faktu, prostredníctvom faktov v podobe prítomností. Pre každého je tu fakt so špecifickým významom, prítomnosť, ktorá ovplyvnila celý jeho život, vrhla nové svetlo na spôsob chápania, vnímania a robenia vecí. Toto sa nazýva udalosťou. To, kam sme uvedení, ostáva naozaj živé, uskutočňuje sa každý deň; preto každý deň berieme na vedomie, musíme brať na vedomie udalosť takú, aká sa nám udiala, musíme brať na vedomie toto faktické stretnutie.

Svoje veľké znepokojenie teda uzavieram nasledovne: Kristus je meno ukazujúce a definujúce realitu, ktorú som stretol vo svojom živote. Stretol som to, o čom som predtým počul ako dieťa, chlapec atď. Človek môže vyrásť a medzitým sa preňho toto meno stane bežným, ale sú aj mnohí, ktorí ho nestretli a nezakúsili jeho skutočnú prítomnosť; vo chvíli, keď Kristus vošiel do môjho život, môj život vošiel do Krista, aby som sa naučil rozumieť, že On je neuralgickým bodom všetkých vecí, celého môjho života. *Kristus je život môjho života*. V ňom sa nachádza všetko, čo hľadám, všetko, čo obetujem, všetko, čo ma pohýna vpred z lásky k ľuďom, s ktorými ma spojil.

Ako povedal Möhler v jednej vete, ktorú som mnoho rás citoval: „Myslím, že by som nemohol žiť, keby som už nikdy viac nemal počuť jeho hlas.“⁷⁵ Keď som bol v lýceu, túto vetu som umiestnil pod Carracciho obraz znázorňujúci Krista. Je to možno jedna z viet, ktorú si najlepšie pamätám vo svojom živote.

Kristus – život života, istota dobrého určenia a spoločenstvo pre každodenný život, spoločenstvo rodiny a premeny v dobro; toto je Jeho účinok na môj život.

Nielenže morálka pochádza odtiaľto, ale iba tu sa pradio mravnosti potvrdzuje a uchováva.

Svätý Peter nezdôvodnil svoju lásku ku Kristovi tým, že mu boli odpustené jeho mnohé nedostatky, jeho mnohé omyly, jeho mnohé zrady, nepredostrel zoznam všetkých svojich pochybení.

⁷⁴ Svätý Augustín, *Sermo 360/B,20: Sermo sancti Augustini cum pagani ingrederentur*.

⁷⁵ Porov. J.A. Möhler, *Dell'unità della Chiesa* (prekl.: O jednote Cirkvi), vyd. Tipografia e libreria Pirotta e C., Miláno 1850, s. 52.

Keď sa ocitol pred Ježišom po jeho vzkriesení, keď stál tvárou v tvár pred Kristom a Kristus sa ho opýtal: „Šimon, miluješ ma?“, odpovedal: „Áno.“ Vzťah k tomuto Jeho slovu, najľudskejšiemu a najbožskejšiemu, nám v našej každodennej existencii umožňuje objasniť všetko. Našou každodennou povinnosťou musí byť pripomínať si Ho, každodenný musí byť náš vnútorný zápal, vďaka ktorému sa nám On stáva blízkym, radostné musí byť naše spoločenstvo s Ním, myšlienka na Neho nám musí dávať radosť, za všetkých okolností, v každej situácii, pretože v tebe, Pane, je vtelená láska Tajomstva ku mne. Takto máme istotu, že dosiahneme svoje šťastné určenie a máme nádej po celé trvanie nášho života.

„Áno, Pane, ty vieš, že ťa milujem.“ Aj keby som pochybil a zradil tisíckrát za tridsať dní – je to tak, tak to musí byť! Zdá sa mi, že toto nie je trúfalosť, ale prekvapivá, nepochopiteľná a nevýslovná milosť, ako ju vyjadril Michelangelo Buonarroti: „Ale čo zmôžem sám, Pane, ak neprídeš / so svojou zvyčajnou nevýslovnou láskavosťou?“⁷⁶

Kristus je áno povedané Jemu: toto je paradoxne z ľudského hľadiska to najjednoduchšie (hovorím to trochu domýšľavo a nadšenecky) alebo určite prijateľnejšie než všetky morálne povinnosti, ktoré máme vo svete. Pretože Kristus je slovo, ktoré všetko objasňuje – Kristus je človek, ktorý síce ako mnohí iní žil pred dvetisíc rokmi, ktorý nás ale po vzkriesení z mŕtvych každý deň, každú hodinu, v každej našej činnosti zasahuje neodbytnou mocou Tajomstva, ktoré v Ňom prebývalo a na ktorom mal účasť vo Svojej prirodzenosti.

Totálnosť prítomnosti a nároku Tajomstva na náš život („Boh všetko vo všetkom“); totálnosť Krista, Ježiša Nazaretského, mladého muža z Nazaretu, Ježiša, tohto Tajomstva, ktoré sa stalo Kristom, Jeho Kristom; totálnosť veľkej postavy, nezmernej postavy, nezmerného Božieho gesta, Božieho slova v našom srdci a na našich perách; totálnosť tejto dôvernej, každodennej a účinnej prítomnosti, tohto spoločenstva, takého zvláštneho a zjavne neprekonateľného; táto totálnosť vysvetľuje, ako to, že hovoríme „Ty“: „Ty“ musíme povedať Bohu a „Ty, ó Kriste“ musíme povedať človeku Ježišovi z Nazaretu.

Tak Tajomstvo ako aj jeho fyzická prítomnosť v našom živote sú zdrojom nášho vzťahu s pravdou a s celou realitou, a toto všetko sa stáva aj zdrojom vzťahu, ktorý sme označili ako priateľstvo. Niet vzťahu pred tebou, Kriste; keď ťa stretnem naplnený Tvojou živou pamäťou, nemôžem mať nijaký ľudský vzťah – a to žiadneho druhu a s nikým – bez toho, aby som nenasledoval myšlienku a ideál priateľstva. Keby to, ako si sa Ty díval na všetkých ľudí, s ktorými si hovoril, ktorí ti odpovedali alebo s ktorými nebol možný dialóg (medzi nimi Pilát a veľkňazi), keby vzťah, ktorý si Ty mal s nimi, vzťah, ktorý – ako dokazuje Tvoje utrpenie – bol vedený vášnivým zaujatím o ich životné určenie, o určenie stanovené pre ich osoby, keby tento vzťah naplnený láskou k nim prijali, keby našli súlad medzi sebou a Tebou, tak by svoj vzťah k Tebe mohli označiť jedným jediným slovom – priateľstvo. Slovo priateľstvo je jediné, ktoré môžeme použiť na označenie nášho vzťahu k Nemu.

Svätý Maxim Vyznávač, veľký otec Cirkvi, to podáva vo veľkolepej syntéze, ktorú sme už spomínali: „Kristus je [...] všetko vo všetkých [či už sme dobrí alebo zlí, roztržití, mimo hry alebo v hre]. On v sebe zahŕňa všetko vo svojej jedinečnej, nekonečnej a zvrchovane múdrej добрote – ako stred, do ktorého sa zbiehajú čiary [všetky čiary stvorenia: toto je ontologický zrod, toto je ontologický náhľad, na ktorom sa musí zakladať náš životný postoj], aby stvorenia jediného Boha neostali odcudzené a nepriateľské voči sebe navzájom, ale aby mali spoločné miesto, kde si budú prejavovať svoje priateľstvo a svoj pokoj.“⁷⁷ Toto je syntéza ducha, s ktorým sme hovorili a o ktorom sme uvažovali počas týchto dní.

⁷⁶ M. Buonarroti, *Rime* (prekl.: Básne), vyd. Laterza, Bari 1967, č. 286, v. 5-6, s. 136.

⁷⁷ Svätý Maxim Vyznávač, *Mystagógia*, I.

ZÁZRAK PREMENY (1998) *

Un nuovo inizio (Nový začiatok), *toto bol v tom roku titul prvého čísla časopisu Tracce (prekl.: Stopy), týkajúci sa prezentácie knihy The Religious Sense (prekl.: Náboženský zmysel) v knižnici Spojených národov v New Yorku. Ako „svätý Peter a Pavol“¹, takto komentoval don Giussani túto udalosť, zdôrazniac dvojitú rolu kresťanskej misie: slobodu vrhnúť sa do zápasov aj v tých najťažších situáciách („uprostred ríše“) a obnovu ja ako subjektu, ktorý sprítomňuje udalosť Krista.*

Konverzii, zásadnej premene ľudského bytia, boli venované vtedajšie duchovné cvičenia bratstva *Comunione e Liberazione*. Prehlbovanie sebauvedomenia tak bolo úzko prepojené s posudzovaním sveta z pozície viery. Bežnou témou meditácií aj verejných príspevkov do tlače bola interpretácia moderného sveta v jeho rozmanitých prejavoch: „prevaha etiky nad ontológiou“,² nihilizmus a skepticizmus, násilie a – na druhej strane – neprestajne sa vynárajúce možnosti dobra a pravdy, ktoré vyzývajú k skutočnému ekumenizmu. Už niekoľko rokov totiž významné talianske denníky dávali s istou pravidelnosťou priestor článkom a listom dona Giussaniho, čitateľská verejnosť ho začínala spoznávať viac zblízka, už vedela oceniť hodnotu jeho textov, čím sa prekonalí mnohé neopodstatnené predsudky voči nemu.

Jeho zanietené stretnutia a rozhovory s ľuďmi sa stali podkladom pre rad textov, ktoré vyšli v edícii „*QuasiTischreden*“ obnovujúcej klasickú formu európskej literatúry – spontánne a voľné konverzácie priateľov na rôzne životné témy ako viera, spoločenská angažovanosť a podobne.

Láska k hudbe („narodil sa v rodine, kde často chýbal chlieb, ale málokedy hudba“³, povedal o ňom údajne kardinál Ratzinger) priviedla dona Giussaniho k tomu, že inicioval úspešnú edíciu hudobných cd (*Spirto Gentil*; prekl.: Ušľachtilý duch), ktorá mnohým umožnila tie najkrajšie a najsilnejšie zážitky z vrcholných operných diel.

V apríli sa don Giussani naposledy zúčastňuje na stretnutí vedenia univerzitnej časti bratstva *Comunione e Liberazione* – po tom, čo dvadsať rokov zblízka sledoval tento podľa neho najživší článok hnutia. Pri tejto príležitosti hovorí o „Leopardiho ceste“⁴ a vyslovuje výzvu, ktorá znie ako odovzdanie štafety nasledovníkom: „Vy teraz naplňajte dynamiku [...] hlavného zmyslu nášho priateľstva, [...] ktorým je naplnenie srdca, nárokov srdca, pretože bez toho by sa nihilizmus stal jediným možným následkom.“⁵

Tento rozkvet ľudskosti a angažovanosti bol prekvapujúcou „odozvou“ dona Giussaniho na zhoršujúci sa zdravotný stav, ktorý mu dokonca sťažoval používanie živého slova. Tieto konkrétne okolnosti mohli zastaviť jeho aktivitu alebo predstavovať prekážky či dokonca vyvolať námietky

* Duchovné cvičenia Bratstva *Comunione e Liberazione*, 24.-26. apríl 1998, Rimini.

¹ A. Savorana, *Vita di don Giussani* (prekl.: Život dona Giussaniho), cit. d., s. 1010.

² L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino* (prekl.: Človek a jeho určenie. Na ceste), vyd. Marietti 1820, Janov 1999, s. 63.

³ J. Ratzingera cituje A. Savorana, *Vita di don Giussani* (prekl.: Život dona Giussaniho), cit. d., s. 1188.

⁴ Porov. A. Savorana, *Vita di don Giussani* (prekl.: Život dona Giussaniho), cit. d., s. 1018.

⁵ L. Giussani, *In cammino (1992-1998)*; prekl.: Na ceste (1992-1998); vyd. BUR, Miláno 2014, s. 344.

druhých, namiesto toho ale ich sám označil za „podstatný, nie druhotný činiteľ našej vokácie“.⁶ Choroba ešte viac zblížila dona Giussaniho s Jánom Pavlom II., ktorého pri viacerých verejných aj osobných príležitostiach označil ako svojho „otca a učiteľa“ a vyjadril mu podporu pred Jubileom roku 2000, ktoré sa v tlači stalo predmetom polemík a kritiky.

Za týchto okolností sa meditácie duchovných cvičení nahrávali s niekoľkodňovým predstihom. Úvahy o povahe viery a o intelektuálnych súvislostiach modernej doby dosahujú prekvapujúcu hĺbku a čírosť – „tri redukcie“ kresťanstva a „päť bez“ moderného racionalizmu sa následne stanú základnými kapitolami kresťanovho sebevedomenia.

Don Giussani bol prítomný na cvičeniach a zúčastnil sa aj na zhromaždení, kde odpovedal na otázky a vysvetľoval pasáže, ktoré neboli dostatočne pochopené. Bol to začiatok dlhej práce objasňovania, ktorá trvala niekoľko nasledujúcich rokov.

Asi desať európskych krajín sledovalo v satelitnom prenose meditácie a zhromaždenie; ďalších dvadsaťštyri neeurópskych krajín rôznych časových pásem videlo a počulo záznamy o niekoľko hodín neskôr.

Už niekoľko rokov predtým, ako aj v nasledujúcich rokoch, predsedal sláveniu eucharistie predsedu Pápežskej rady pre laikov, ktorý zároveň predniesol homíliu: najprv kardinál Eduardo F. Pironio, potom kardinál James F. Stafford a napokon kardinál Stanisław M. Ryłko. Bolo to významné znamenie pozornosti, ktorú Cirkev a obzvlášť pápež preukazovali cirkevným hnutiam, a zo strany cirkevných autorít to bolo aj ocenenie iniciatív zdola, chápaných ako dar nie druhoradého významu pre celú Cirkev.

Koncom mája sa v Ríme uskutočnil Svetový kongres cirkevných hnutí a na záver na Námestí svätého Petra stretnutie s pápežom. Vo svojom úvodnom príspevku na konferencii kardinál Joseph Ratzinger hovoril o stretnutí s hnutiami ako o „úžasnej udalosti“ počas tohto „zimného obdobia“ v Cirkvi.⁷ Ján Pavol II. zdôraznil koesencialitu hierarchickej a charizmatickej dimenzie. Vo svojom svedectve na Námestí svätého Petra don Giussani podčiarkol, že „skutočným protagonistom dejín je pokorný prosebník – Kristus pokorne žobrajúci o ľudské srdce a ľudské srdce pokorne žobroniace Krista“.⁸ V pamäti mu 30. máj ostane ako „najväčší deň v dejinách hnutia“.⁹

⁶L. Giussani, *Luomo e il suo destino. In cammino* (prekl.: Človek a jeho určenie. Na ceste), cit. d., s. 63.

⁷J. Ratzinger, «I movimenti ecclesiali e la loro collocazione teologica», in Pontificio Consiglio per i Laici, *I movimenti nella Chiesa. Atti del Congresso mondiale dei movimenti ecclesiali*, Roma 27-29 maggio 1998 (prekl.: Cirkevné hnutia a ich teologické zaradenie, in Pápežská rada pre laikov, Hnutia v Cirkvi. Zborník Svetového kongresu cirkevných hnutí, Rím 27.-29. máj 1998), vyd. LEV, Vatikán 1999, s. 23-24.

⁸L. Giussani – S. Alberto – J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo* (prekl. Vyznačiť stopy v dejinách sveta), vyd. BUR, Miláno 2019, s. 11.

⁹L. Giussani, «Milano, 3 giugno 1998» (prekl.: Miláno, 3. jún 1998), in *ibid.*, *L'opera del movimento. La Fraternalità di Comunione e Liberazione* (prekl.: Dielo hnutia. Bratstvo Comunione e Liberazione), vyd. San Paolo, Cinisello Balsamo (provincia Miláno) 2002, s. 271-272.

BOH A EXISTENCIA

1. Problém poznania

„Boh je všetko vo všetkom.“¹⁰ Ako sa toto tvrdenie stáva platným, ako ovplyvňuje život? Tvrdenie, ktoré nemá vplyv na život, je abstraktné, ostáva abstraktné, či dokonca pripadá trochu absurdne. „Boh je všetko vo všetkom“ – to je úchvatný následok, ku ktorému vedie rozum, keď je ponímaný podľa našej reálne prirodzenej skúsenosti, to jest tak, ako ho potvrdzuje zdravá, človeku primeraná filozofia. Pripomeňme si, že rozum je požiadavkou totálneho významu, je otvorením sa realite videnej v totalite jej faktorov. Pripomeňme si, že tvrdenie „Boh je všetko vo všetkom“ je pre nás hlbokým prejavom rozumu, že je príležitosťou, aby sme definitívne potvrdili jeho hodnotu; nejde totiž o absurdné vyjadrenie ani o abstraktné tvrdenie, je to jednoducho čosi zhodnotiteľné a pochopiteľné (alebo nepochopiteľné) ako reálny životný faktor.

Ak skutočne „je Boh všetko vo všetkom“, musíme sa pozrieť, ako toto vplýva na náš život. Ako to vziať na vedomie? A čo znamená „vziať to na vedomie“? Znamená to predovšetkým *poznať Boha spôsobom, ktorý vplýva na život*. Pretože Bytie sa odhaľuje, keď koná v našej prítomnosti, čiže keď koná pred našimi očami. Preto jeho poznanie predpokladá zmenu, ktorej prvou konotáciou je zmena samého pohľadu na ľudskú inteligenciu v aktívnom stave. Prvá dôležitá vec pre eticky dôstojnú prestavbu, prvý faktor vôle vlastnej premeny zacielenej na to, aby naša prítomnosť bola použiteľná vo svete a svetom, sa teda týka *kognitívneho poriadku*. Teda skôr ako o problém činnosti alebo aktívneho postoja ide o problém poznávací. Činnosť inteligencie vyjadruje *mens* (mysel) subjektu, keďže vytvára nový a presný postoj vo vzťahu k všetkým veciam, a to tak, že ich obnovuje; v tomto zmysle možno povedať, že *facta sunt omnia nova*.¹¹

Tu treba vziať na vedomie etické následky faktu, že „Boh je všetko vo všetkom“, no ešte predtým estetickú silu obsiahnutú v tvrdení „Boh je všetko vo všetkom“. Z tejto estetickej sily totiž pramení samotná možnosť etiky; lebo len ak má Bytie vnútornú príťažlivosť, môže pritiahnúť pozornosť človeka, a to do tej miery, že bude schopný obety. Preto sa od človeka nežiada iné, len aby v sebe verne a oddane zachovával túžbu a vôľu k pokore a poslušnosti pred veľkosťou Bytia, ktoré ho utvára. Aby sme ale vzali na vedomie tieto etické následky, musíme tiež *vziať na vedomie istý druh mentality*, ktorá zdanlivo vyzdvihuje náboženské obrodzenie, ale v skutočnosti chce práve naopak cenzurovať tvrdenie „Boh je všetko vo všetkom“, a to tak, že ho robí abstraktným, že ho opomína alebo, najčastejšie, že ho popiera. Treba teda vziať na vedomie realitu, v ktorej žijeme, vziať na vedomie „kultúrny“ (v silnom význame tohto slova) aspekt našej cesty.

Nemožno žiť vnútri všeobecných súvislostí bez toho, aby sme boli nimi ovplyvnení; my sami sa totiž zúčastňujeme na tejto mentalite, kde Boh je ponímaný abstraktne alebo sa naňho zabúda či dokonca je popieraný. Prakticky, čiže existenčne vlastne sami dospievame k popretiu, že „Boh je všetko vo všetkom“. V našom nepokojnom a zmätenom duchu je prítomná lož súčasnej mentality, na ktorej sami máme podiel, keďže sme deťmi konkrétnej dejinnej reality, musíme teda prechádzať všetkými ťažkosťami, pokušeniami, trpkými skúsenosťami a zachovať si pritom nádej, že existuje život života. Pozrime sa teda, ako sa v nás prejavuje lož, ktorá pochádza zo sveta, kde žijeme.

¹⁰ 1Kor 15,28.

¹¹ Porov. 1Kor 2,12; 2Kor 5,17; Kol 1,16.

2. Skúsenosť a rozum

Popretie faktu, že „Boh je všetko vo všetkom“ súvisí s neverectvom, ktoré je cudzie formácii európskych národov.

Isté neverectvo sa v našom svete začína – bez toho, aby si to niekto všimol – oddelením Boha ako pôvodcu a zmyslu života (teda týkajúceho sa vecí, ktoré sa dejú, ľudských udalostí) od Boha utvoreného v mysli, utvoreného z myšlienok, zostaveného podľa ľudského zámeru. Toto má za následok *oddelenie zmyslu života od skúsenosti*. Popretie Boha a popretie vrcholne rozumového a zrejmeho následku, že „Boh je všetko vo všetkom“, predpokladá oddelenie zmyslu života od skúsenosti – zmyslom života je Boh a skúsenosť je vzťah medzi slobodou človeka a realitou, v ktorej je ponorený. Ak je Boh chápaný oddelene od skúsenosti, ak nemá vplyv na život, dochádza k oddeleniu zmyslu života od skúsenosti. To znamená, že zmysel života už nemá nijaký súvis alebo má len ťažko definovateľný súvis s momentom existencie, ktorým človek zjavne prechádza. Nemožno ale roztrhnúť vzťah medzi krokom, ktorý človek robí v tejto chvíli, a príčinou, pre ktorý ho robí! Prečo vlastne kráča? A kam? Kráča predsa za zmyslom života a za svojím určením.

Oddelenie zmyslu života od skúsenosti predpokladá aj oddelenie mravnosti od ľudského činu – takto ponímaná mravnosť totiž nevyrastá z toho istého koreňa. V akom zmysle? V tom zmysle, že morálka síce súvisí s ľudským činom, súvisí so skúsenosťou, ale nemá ten istý koreň ako čin; nezodpovedá vonkajšej podobe, nemá tvár, ktorú nám ukazuje skúsenosť.

Takto, okrem iného, býva chápaný zrod moralizmu – je to druh mravnosti, ktorá paradoxne nesúvisí s činom v tom zmysle, že sa nerodí zároveň s ním. Takýto moralizmus je potom súborom zásad, ktoré predchádzajú a postihujú čin človeka posudzujúc ho teoreticky, abstraktne, bez zdôvodnenia, či ide o čin správny alebo nie, teda prečo by človek mal alebo nemal vykonať nejaký čin. Apriórny definovaním ľudského činu sa posudzuje to, čo človek robí, akoby konal bez vlastného vedomia alebo akoby svoje účinkovanie vo svete a svoj pohyb v čase a priestore nepokladal za uskutočniteľné. Inak povedané, mravnosť nevyrastá z tých istých koreňov ako čin. Preto nakoniec zdôrazňuje spoločné hodnoty, všeobecne pociťované hodnoty; a jej princípy preto buď odvodené zo všeobecnej mentality alebo ich nanucuje štát.

Podstatu tejto otázky vysvetľuje boj, ku ktorému dochádza ohľadom ponímania *vzťahu medzi rozumom a skúsenosťou*. Aby sme toto lepšie pochopili, stačí sa vrátiť k výrazu „Boh je všetko vo všetkom“, ktorý od základu otriasa najbežnejšou formuláciou o Božej existencii („Boh existuje“). Je to totiž nedvižnosť, ktorá charakterizuje tvrdenie o najvyššom Súcne, o existencii Boha uzavretého v sebe, ktorý nemá súvis s ľudským činom; koná len na konci, keď v úlohe sudcu ničí alebo schvaľuje to, čo človek urobil. V spôsobe ponímania vzťahu medzi rozumom a skúsenosťou môže byť poriadok veľkého Božieho plánu, ktorým je vesmír, podkopaný vo svojich základoch. Mravnosť redukovaná na moralizmus vyjadruje vzťah medzi poriadkom Božieho plánu a udalosťou ľudského činu v medziach ideového predsudku. V skutočnosti je to totiž naopak: človek skrze skúsenosť prejavuje príchylnosť, teda spojitosť svojho činu s totálnym plánom, s totálnosťou, alebo naopak, prejavuje nezhodu s touto zjavne definitívnou a rozhodujúcou súvislosťou.

Jean Guilton na jednej strane správne potvrdil náš vnútorný nepokoj, zároveň nám však poskytol útechu: dosvedčil správnosť nášho postoja ohľadom spätosti rozumu a života, keď povedal, že „je ‚rozumne‘ podrobiť rozum skúsenosti“.¹² Skúsenosť je vyjavenie reality v ľudskom vedomí, je to spriehľadnenie reality v ľudskom pohľade. Realita je čosi, na čo človek narazí, je to fakt a ro-

¹² Porov. J. Guilton, *Arte nuova di pensare* (prekl.: Umenie myslieť po novom), vyd. San Paolo, Cinisello Balsamo (provincia Miláno) 2009, s. 71.

zum je tá úroveň stvorenia, keď sa realita stáva vedomou seba. Nie je to v prvom rade filozofia, ale existenčná nutnosť. Prečo je „rozumné podrobiť rozum skúsenosti“? Pretože skúsenosť nám hovorí o realite, ktorou sme my sami a v ktorej sa nachádza naša prítomnosť; je to realita, ktorá je nám daná, do ktorej narážame, ktorú sme my nevytvorili ani sme ju nevymysleli. Na druhej strane, rozum je tá úroveň stvorenia, na ktorej stvorenie má vedomie seba, kde sa stáva vedomým faktom, toho „niečoho“, na čo človek naráža. A z tohto sebauvedomenie vyviera definícia rozumu.

Na obranu Boha v jeho pravdivosti a na obranu nutnosti ponímať ľudský život ako patriaci Jemu, a preto sa snažiť, aby sme sa vo všetkom páčili najvyššiemu stvoriteľovi a správcovi všetkého, čo existuje – na to je potrebné predovšetkým úprimné obnovenie slova „rozum“, toho najzmatenejšieho slova v modernom diskurze. Ak rozum používame nesprávne, trpí tým celé ľudské poznanie chápané ako myšlienková konštrukcia reality a o realite. Ak rozum používame nesprávne, teda ak chápeme rozum ako ‚mieru‘ reality (a to vždy znamená ponímať rozum ako predsudok, ako čosi, čo zvláštnym spôsobom zasahuje do skúsenosti, aby ju zlahčovalo a nie na to, aby rozpoznalo to, čo je prítomné v našom živote), potom dochádza k trom možným závažným redukciám ovplyvňujúcim všetky životné postoje. Na tejto trojakej redukcii môžeme vidieť a pochopiť hlboký rozdiel medzi kresťanskou a svetskou, nekresťanskou kultúrou.

Hovoriť o kultúre totiž znamená hovoriť o celkovom usporiadaní našej ľudskej prítomnosti vo svete, pretože kultúra nie je akýmsi umelým výtvorom nadšencov alebo odborníkov – kultúra je to, z čoho človek odvodzuje celý súbor svojich postojov, je to, čo podnecuje jeho postoje k pôvodu všetkého, je to, čo podnecuje vyjadrenie postojov a ich šírenie v závislosti od vývoja vecí a života, je to, čo potvrdzuje najvyšší cieľ jeho činov, čiže jeho ľudského určenia.

Ak používame rozum nesprávne, ak ho používame ako mieru vecí, môže dôjsť k trom závažným redukciám, ktoré ovplyvňujú všetky ľudské postoje. Aby sme mohli hovoriť o morálke, je teda nesmierne dôležité porozumieť a vziať na vedomie druh kultúry, ku ktorej patríme – či je svetská alebo kresťanská.

3. Tri závažné redukcie

a) „Prvá redukcia (opisujem genézu našich postojov s ich dramatickými a protirečivými aspektmi): *namiesto udalosti ideológia.*“

Vzťah k realite, ktorú prežívame od rána do večera, sa môže stať nepretržitou iniciatívou, neprestajným pokusom človeka, ako čeliť udalostiam a zážitkom; ale človek sa môže aj podrobiť vonkajšej pohnútke, môže sa nechať viesť, môže byť poslušný niečomu, čo sa nerodí, čo nepramení z *jeho* spôsobu reakcie na veci, ktoré stretáva a na ktoré naráža, ale pramení z *predsudkov*.

Pre kresťana je východiskovým bodom udalosť. Východiskovým bodom celého ostatného ľudského myslenia je len istý dojem a hodnotením vecí je len istý postoj, ktorý človek zaujíma ešte „skôr“, ako veciam čelí a, predovšetkým, ešte skôr, ako ich posúdi; aj ľudské potreby, ktoré človek vníma a snaží sa o ne podeliť v ich konkrétnej podobe, môžu byť myslené a ponímané ako predsudok. Napríklad, v bani alebo na železnici dôjde k nešťastiu; stanovisko k tomuto faktum, bytostne sa týkajúceho človeka, však bude tendenčné, „nebude vychádzať z ľudského bezprostredného popudu, z toho, čo človek prirodzene cíti pri podobných udalostiach. Bez toho, aby si to všimol, ako keby sa do jeho úsudku vtrelo čosi, čo kedysi počul, čosi, čo už kedysi cítil, teda predsudok; východiskovým bodom sa stáva predsudok, a tak republikánske a liberálne noviny udajú jeden tón, zatiaľ čo noviny vládnej strany nasadia iný tón. Ak teda má predsudok – čiže bod, z ktorého človek vychádza – vojsť do dejín a odolať času, ak si totiž má prekliessniť cestu uprostred myšlie-

nok jednotlivcov a úsudkov spoločnosti, musí sa rozvinúť. Jeho rozvinutie pritom sleduje logiku, vďaka ktorej sa diskurz stáva ideológiou. Logika diskurzu, ktorá vychádza z predsudku s cieľom potvrdiť a vnútiť ho, sa nazýva ideológiou.

Ak ale pôvodom, základom, zakladajúcim princípom celej ľudskej skúsenosti je udalosť – jediná skutočná alternatíva predsudku, čosi, čo sa deje a na čo človek naráža – ak teda kritériom ľudských postojov je udalosť, táto udalosť sa neprestajne obnovuje a pripomína v dejinách, v čase, deň po dni, neustále – táto udalosť je pochopiteľná, pretože „sa niečo deje“ teraz. Pamäť je opakom ideológie.

Náš život vo viere, život kresťanov vo svete spočíva na tejto dôležitej alternatíve, ktorú si ani nevšimneme, ak nedbáme na človeka, ktorého Boh postavil do čela Cirkvi. Pripomínajú nám to slávne slová Alexisa Carrela: „Veľa pozorovania a málo usudzovania vedie k pravde [to jest uchováva reálny kontakt s tým, čo je], zatiaľ čo veľa usudzovania a málo pozorovania vedie k chybe [a k rozkladu].“¹³ Náš kresťanský život, naša viera a naša konkrétna morálka, naše ponímanie života, to všetko je určované buď súčasnými ideológiami alebo faktickosťou, teda prevahou našej existencie, prevahou vecí, tak ako sa ony dejú, vecí, na ktoré človek narazí, vecí, na ktoré človek reaguje istým spôsobom, prevahou faktov – faktov vnímaných ako udalosti. Sú veľké udalosti a udalosti svojim významom zanedbateľné.

Ak je teda pôvodom, základom, zakladajúcim princípom celej ľudskej skúsenosti udalosť, táto udalosť je pochopiteľná, ba sama sa ponúka na pochopenie, pretože nejakým spôsobom sa deje teraz, v tomto okamihu. Nemožno hovoriť o minulosti, ktorá by bola rozhodujúca pre dnes žijúceho človeka, ak sa nejakým spôsobom táto minulosť nestane prítomnosťou. Ak je len čistou spomienkou – nie je však možné, aby bola len čistou spomienkou – nezanecháva žiadnu svoju stopu; ak ale nie je obyčajnou spomienkou, je to čosi, čo z minulosti ovplyvňuje prítomnosť. Kresťanstvo je udalosť, a preto je prítomné, je prítomné teraz a jeho vlastnosťou je, že je prítomné ako pamäť; teda len ak kresťanská pamäť nie je totožná so spomienkou, ba naopak, vôbec nie je spomienkou, ale vždy nanovo sa odohrávajúcou udalosťou samej Prítomnosti.

Len rozpoznanie tejto udalosti zabraňuje tomu, aby sme sa stali služobníkmi ideológie. Priopeme si, že všetky ideológie sú diskurzívnymi systémami a logika, na ktorej stoja, ich tlačí do boja o moc; alebo už majú moc (ľudí totiž možno ideologicky zovrieť) a tá vedie k dočasnej prevahe jednej ideológie nad druhou.

Namiesto toho kresťanstvo sa rodí ako udalosť, ktorá sa vteľuje do prítomnosti ako pamäť.

b) Táto zistenie má za následok druhú kultúrne významnú a eticky závažnú redukciu. Eticky závažnú, pretože etika – vzhľadom na to, že podnetom, ktorý ju vrhá na jej púť, na jej cestu, je estetický faktor – implikuje definíciu pojmu Bytie, čiže pojmu Boh.

Ak človek podľahne panujúcim ideológiám, založeným v bežnej mentalite, dochádza k boju, k oddeleniu, k odlúčeniu znaku od vonkajšej podoby; z toho potom vyplýva *redukcia znaku na vonkajšiu podobu*. Čím viac si človek uchováva vedomie toho, čo je znak, tým lepšie chápe nečistotu a nešťastie znaku redukovaného na vonkajšiu podobu.

Znak je skúsenosť týkajúca sa istého faktoru prítomného v realite, ktorá ma odkazuje k inému. Znak je overiteľná realita, ktorej významom je iná realita; znak vyjavuje svoj význam tým, že vedie k inej realite.¹⁴

Preto by nebolo rozumné, teda ľudské obmedziť skúsenosť znaku na jeho bezprostredne vnímateľný zjav čiže *vonkajšiu podobu*. Bezprostredne vnímateľný zjav hociktorej veci, teda jej von-

¹³ Porov. A. Carrel, *Riflessioni sulla condotta della vita* (prekl.: Úvahy o postojoch v živote), vyd. Cantagalli, Siena 2004, s. 35; porov. L. Giussani, *Il senso religioso* (prekl.: Náboženský zmysel), vyd. Rizzoli, Miláno 2010, s. 3.

¹⁴ Porov. L. Giussani, *Il senso religioso* (prekl.: Náboženský význam), cit. d., s. 155.

kajšia podoba, nevyjadruje celú skúsenosť, ktorú máme ohľadom vecí, pretože nevyjadruje ich hodnotu ako znaku.

Pre človeka je veľkým pokušením obmedziť skúsenosť znaku – veci, ktorá je znakom – interpretujúc len jej bezprostredne vnímateľný aspekt. Nie je to rozumné, ale všetci ľudia majú následkom ľarchy prvého hriechu sklon stať sa obeťami vonkajškivosti, obeťami toho, čo sa javí, pretože pôsobí ako najjednoduchšia forma rozumného zdôvodnenia. Istý duchovný postoj k realite sveta a existencie (k okolnostiam, k vzťahu s vecami, k vytvoreniu rodiny, k výchove detí...) možno opísať približne takto: zaznamená sa nápor reality, zároveň sa však potlačí ľudská schopnosť vojsť do hľadania významu, ku ktorému sám fakt nášho vzťahu s realitou nepopierateľne pobáda ľudskú inteligenciu. Takto sa zablokuje schopnosť ľudskej inteligencie a táto už nevie preniknúť do hľadania významu, ku ktorému ponúka náš vzťah s faktom, ktorý nás nepopierateľne zasiahol. Pritom ľudská inteligencia nemôže naraziť na nejakú vec a zároveň nevnímať, že táto vec je nejakým spôsobom znakom inej reality, že naznačuje existenciu inej reality.

Ohlas týchto koncepcií možno nájsť v tvrdení Finkelkrauta, ktorý sa odvoláva na podobnú myšlienku Hannah Arendtovej: „Ideológia [...] nie je naivné prijímanie viditeľného, ale jeho inteligentné odstránenie.“¹⁵ Ideológia je deštrukcia viditeľného, odstránenie viditeľného ako zmyslu vecí, ktoré sa dejú, je to vyprázdnenie toho, čo vidíme, čoho sa dotýkame, čo vnímame. Takže nemáme už vzťah s ničím. Keď Sartre hovorí o svojich rukách: „Moje ruky, čo sú to moje ruky?“ a definuje ich ako „nezmerateľnú vzdialenosť, ktorá ma oddeľuje od sveta objektov a oddeľuje ma od nich navždy“,¹⁶ dochádza vlastne k odstráneniu viditeľného, odstráneniu kontingentného aspektu. Príkladom odstránenej kontingentnosti je tvrdenie, že to, čo sa deje, „sa deje preto, lebo sa to deje“, čím sa vyhýbame stretu s prítomnosťou, s istou prítomnosťou, v jej vzťahu s totalnosťou.

Naopak, idea znaku uvádza aktívne do života význam vecí.

Tajomstvo (čiže Boh) a znak (čiže kontingentná realita, ktorá vždy odkazuje na iné; aj maličký kamienok, aby bol sebou, odkazuje na prameň Bytia), teda Tajomstvo a znak sa istým spôsobom zhodujú, a to v zmysle, že Tajomstvo je v hĺbke znaku, že znak poukazuje na prítomnosť hlbokého Tajomstva, na prítomnosť Boha stvoriteľa a vykupiteľa, na prítomnosť Boha Otca. Znak ukazuje našim očiam prítomnosť Iného, hlbokého Tajomstva všetkých vecí, označuje ju pre naše oči, pre naše uši, pre naše ruky. Tajomstvo sa stáva skúsenosťou skrze znak.

Citlivosť pri vnímaní všetkých vecí ako znaku Tajomstva je triezvou pravdou ľudskej bytosti. Jej sa na odpor stavia tyrania tých, čo majú v rukách ideologicky zdôvodnenú moc popierajúcu vážnosť, ktorú človek udeľuje veciam. Aj príhody a udalosti sa tak vo svojej kontingentnosti stávajú natoľko vratkými, že už nespôsobujú žiadnu zmenu v živote, neponúkajú pre život už nič výrazné.

Ideológia má sklon označovať ako konkrétne javové, a javové je len to, čo možno vidieť, čo možno počuť, čoho sa možno dotknúť. Ale spôsob nazerania, ktorým je nadaný človek, prechádza rozumom, ktorý (ak ostane neporušený) postihuje styk ja s tým, na čo ja narazí, a to tak, že to vysvetľuje a posudzuje, to jest že rozpoznáva vec v jej odkaze na iné; posudzovať totiž možno, len ak existuje predpokladateľná hĺbka.

Tajomstvo a znak sa teda v istom zmysle zhodujú a Tajomstvo sa prejavuje ako skúsenosť skrze znak. A keď kresťan zistí, že celá realita je vystavaná podľa tejto Božej metódy, lepšie pochopí hodnotu sviatostí. Realita pochádza od Stvoriteľa, má v sebe odkaz na Stvoriteľa a je Jeho dô-

¹⁵ A. Fienkelkraut, *L'umanità perduta. Saggio sul XX secolo* (prekl.: Stratené ľudstvo. Kritická úvaha o 20. storočí), vyd. Liberal, Rím 1997, s. 88; porov. H. Arendt, *Le origini del totalitarismo* (prekl.: Pôvod totalitarizmu), vyd. Edizioni Comunità, Miláno 1996, s. 645, 649.

¹⁶ Porov. J.-P. Sartre, *La nausea* (Hnus), vyd. Einaudi, Turín 1990, s. 166.

kazom; v našom hlbokom vzťahu s vecami dáva realita vystúpiť na povrch vnemu čohosi iného, niekoho Iného.

Sviatosť sa odlišuje od všetkých ostatných znakov. Vo sviatostiach, ktoré vynašiel a vytvoril Kristus, aby takto vo svete splodil nový ľud – ktorý sa ako rieka vleje do mora ľudstva, ktorý sa prejaví ako pôvodné odhalenie v dejinách nekonečného Tajomstva, ktorému človek ide v ústrety na konci svojich dní: je to začiatok večnosti v dejinách; vo sviatostiach, ktoré vytvoril Kristus, bohočlovek, Boh, ktorý sa stal človekom, Ježiš Nazaretský (On ich vytvoril, On ich navrhol), v nich znak dosahuje dokonalú totožnosť s Tajomstvom. Ako v Eucharistii. Ale vo všetkých sviatostiach je prítomný tento totalizujúci odkaz, znak sa totiž zhoduje s Tajomstvom v pravom zmysle. Sviatosti sprítomňujú toto: Krst, ktorý je výrazovou plnosťou tejto našej zhody, Eucharistia a stožnenie s úlohou vo sviatosti Kňazstva a Manželstva. Vo sviatosti sa tak človek očisťuje od šupín, ktoré ho uväzňujú a podnecujú ho k zvieraciemu životu.

Preto sa v našom živote staviame na stranu bojujúcu proti triumfu javu v prospech životnej perspektívy založenej na znaku; je to postoj prikláňajúci sa k novej mravnosti, k dokonalejšej mravnosti, o ktorej Ježiš hovorí: „Neprišiel som zrušiť zákon; neprišiel som ich zrušiť, ale podprieť ho a naplniť.“¹⁷ Je to spása ľudskosti: „Keby som ťa nebol stretol, Kriste, nebol by som viac človekom“, dalo by sa povedať. „Keď som stretol Krista, uvedomil som si, že som človek,“¹⁸ hovorí rétor Marius Victorinus.

Sviatostný ráz je spôsob, ktorým Tajomstvo dáva seba, daruje seba, aby z ničoho povstal jeho vesmír, osoba a vesmír. Metóda, ktorou Boh ponúka svoju existenciu, ktorou ponúka svoje bytie, ktorou svoje bytie robí účastným vo veciach, táto metóda je sviatostná. Všetko je Jeho znakom a krajným momentom tejto metódy (podľa analógie medzi vecami, medzi významami vecí) je sviatosť jeho prítomnosti vo svete, pretože každá sviatosť je prítomnosťou mŕtveho a vzkrieseného Krista vo svete. To, čo sa rodí a mení na podnet, vo svetle a v nehe Krstu a ďalších sviatostí, sa nazýva Cirkev, mystické Telo Kristovo.

Boh splodil vzťah so stvorením ako vzťah s nespočítaným vojskom znakov – všetko je Jeho znakom. Kristus nám prišiel povedať práve toto, pretože Boh chcel od nás všetko. Preto realita vytvorená ako Boží znak nás celostne privádza k obrazu Krista. Zaobchádzať správne so stvorením, používať ho správne znamená poznať Krista, aby sme poznali Boha. Toto je začiatok premeny človeka.

c) Odstránenie hodnoty znaku v sebe zahŕňa – na jednej strane ako príčinu, na druhej ako následok – *redukcii srdca na cit*.

Pre nás je často vrcholným hýbateľom, najhlbšou pohnútkou nášho konania nie srdce, ale cit. Čo to znamená? Naša zodpovednosť sa totiž vyprázdňuje práve tým, že uprednostňujeme cit pred srdcom, čím redukuje pojem srdca na cit. Srdce však predstavuje a koná ako základný faktor ľudskej osobnosti; cit ním nie je, pretože sám osebe je len reaktívny, v podstate je zvierací. Známý spisovateľ Cesare Pavese napísal: „Ešte som nepochopil, v čom je tragika existencie [...]. A predsa je jasné, že treba prekonať slepú odovzdanosť rozkošiam a nepokladať viac duševné stavy za osobitný účel.“¹⁹ Duševný stav sleduje úplne iné zameranie, ako sa stať dôstojným – jeho zameraním je dosiahnuť stav, ktorý určil Boh Stvoriteľ, a prostredníctvom tohto stavu sa človek očisťuje. Na

¹⁷ Porov. Mt 5,17.

¹⁸ „Cum cognoscimus Christum, viri efficitur et iam non parvuli“ (Gaius Marius Victorinus, *Commentarii in epistulas Pauli ad Galatas, ad Philippenses, ad Ephesios*, 2. kniha, 4. kap., v. 14).

¹⁹ C. Pavese, *Il mestiere di vivere. Diario 1935-1950 con il taccuino segreto* (prekl.: Remeslo života. Denník 1935-1950 a tajný zápisník), vyd. BUR, Miláno 2021, s. 66.

rozdiel od toho srdce označuje jednotu citu a rozumu. Zahŕňa v sebe koncepciu nezablokovaného rozumu, rozumu v plnej šírke svojich možností – rozum totiž nemôže konať bez toho, čomu hovoríme citová náklonnosť.

A srdce – rovnako ako rozum a pripútanosť – je podmienkou zdravého fungovania rozumu. Na to, aby rozum bol rozumom, musí v ňom účinkovať citová pripútanosť, ktorá popchýňa celého človeka. Rozum a cit, rozum a citová pripútanosť – toto je srdce človeka.

4. Rozpad nábožnosti

Do tejto chvíle som sa zamerlal na fakt, že akýmsi spôsobom pre koncepciu života, podľa ktorej žijeme, čiže pre to, čo nás podnecuje konať istým spôsobom alebo dosiahnuť isté morálne pozdvihnutie nášho života a nášho spolužitia s druhými, že pri napĺňaní tejto koncepcie slúži rozum ako útočná aj obranná zbraň. Naším východiskovým bodom nemôže byť nič iné ako láska k rozumu, dôvera v rozum. Toto nám od samého začiatku nášho hnutia pomohlo pochopiť, že prvoradé je vyjasniť si hodnotu rozumu.

Okrem toho som mal v úmysle zdôrazniť postoje dnešného sveta, toho sveta, ktorý podľa Ježišovej definície „je celý v moci lži“.²⁰ Je lživé povedať: „Boh je, ale ‚Boh všetko vo všetkom‘ je abstrakcia.“ To v podstate znamená odmietnuť ho, pretože všetci tí, čo popierajú „Boha všetko vo všetkom“, popierajú samého Boha. Táto situácia, ktorú sme práve uviedli, charakterizuje kultúrne, a teda spoločenské a politické smerovanie našich čias. Ide o dlhý proces, ktorý pomaly a neúprosne vtĺkol do všetkých myslí isté predsudky, či už vo forme istých princípov alebo predpojatých činov.

Na konci dlhej cesty, počas ktorej sa zabudlo na „Boha všetko vo všetkom“, sa v našom storočí *náboženský cit* vlastný ľudskej prirodzenosti presadzuje v absurdnom ponímaní slobody ako postupný rozpad a *odstraňovanie nábožnosti vlastnej Kristovi*, teda nábožnosti, ktorá v dejinách židovského ľudu ukázala obdivuhodné príklady svojej pravdy, svojich definitívnych dôsledkov. Tak ako sa proti židovskému ľudu stavali tí, čo neprijali Boha, jediného Boha, ktorý urobil všetky veci, rovnako sa dnešný svet stavia na odpor proti vlastnej nábožnosti Krista, dediča celého ľudsky nepochopiteľného javu, akým je židovský ľud – dejiny židovského ľudu boli totiž prorockým plánom, ktorého vysvetlením je sám Kristus. Toto je zbožnosť, ktorá sa nás týka. Boj sa teda odohráva v nás, a to boj vlastnej Kristovej a biblickej zbožnosti, kresťanskej a židovskej tradície s protikresťanským bohom.

Popieranie „Boha, ktorý je všetko vo všetkom“, odhaľuje prítomnosť protikresťanskej výchovy jedinca a následne spoločnosti; takáto výchova vedie k odstraňovaniu náboženského zmyslu vlastného Kristovi a Cirkvi, a následne k odstraňovaniu ľudskosti, ktorú Cirkev ovplyvňuje a sama do seba vstrebáva.

Aj samotná Cirkev uľahčila šírenie tohto nedorozumenia, pretože aj duchovní pastieri a pokrstení veriaci boli ovplyvnení a nechávajú sa naďalej ovplyvňovať inou kultúrou. Vidieť to na samotnom misijnom diele šírenia viery tak vo vzťahu k jednotlivcovi, ako aj k spoločnosti. Misijné šírenie viery, ktorá je v podstate najvyšším cieľom existencie každého kresťana a chodu všetkých spoločenských premien, sa dostalo do slepej uličky a táto situácia dosiahla vrchol v kritike istej časti predkoncilovej a pokoncilovej Cirkvi, keď sa dokonca začalo tvrdiť, že misijné dielo je proti slobode človeka; pravdou však je, že misijné dielo je zvrchovaným plodom vernosti Kristovi.

Veľký český teológ Josef Zvěřina, odsúdený pražským režimom na mnohoročné väznenie, jeden z najúčinnejších a, žiaľ, nemnohých teológov, ktorých Cirkev mala ako svojich obrancov, píše

²⁰ Porov. 1Jn 5,19.

roku 1970 vo svojom *Liste kresťanom na Západe*, v tomto nevyčerpatelnom zdroji poučenia: „Bratia, namýšľate si, že ste užitoční pre Kráľovstvo Božie tým, že preberáte čo najviac zo sveta, jeho život, jeho slová, jeho slogany, jeho spôsoby myslenia. Ale pouvažujte, prosím, čo znamená prijať toto slovo. Neznamená to možno, že ste sa v ňom pomaly stratili? Žiaľ, vyzerá to tak, že práve toto robíte. Keď vás stretneme, bude pre nás ťažké odlíšiť vás v tomto čudnom svete. Možno vás ešte rozpoznáme, pretože tento proces je pomalý a vy sa prispôbujete svetu, či už zvolna alebo rýchlo, ale vždy pozadu. Za mnohé vám ďakujem, vlastne skoro za všetko, ale v niečom sa od vás musíme odlíšiť. Máme mnoho dôvodov na to, aby sme vás milovali, a preto vám dovoľujeme, a musíme, adresovať toto varovanie: ‚A nepripodobňujte sa tomuto svetu [hovoriť svätý Pavol], ale premeňte sa obnovou zmýšľania, aby ste vedeli rozoznať, čo je Božia vôľa, čo je dobré, milé a dokonalé‘ [„Boh všetko vo všetkom“, dodávame my].

Nepripodobňujte sa! Mé syskematizesthe! V tomto slove sa veľmi dobre ukazuje jeho slovesný a nemenný koreň – schéma. V krátkosti povedané, každá schéma je prázdna, každý model vonkajškový [ak nevychádza z viery, ak sa nerodí zo skúsenosti viery]. Musíme chcieť viac, tak ako nám ukladá apoštol: ‚Musíme chcieť obnovu nášho zmýšľania!‘ (...) Oproti *skhêma* alebo *morphé* – trvalej forme – stojí *metamorphé*, premena stvorenia [*skhêma* alebo *morphé* označujú trvalú formu, potvrdzujú trvalú formu; *metamorphé* potvrdzuje čosi, čomu je určená premena, čosi, čo sa mení, čo vytvára neustálu premenu stvorenia]. K premene nedochádza podľa žiadneho vzoru, ktorý je ostatne vždy mimo módy, ale ide o plnú novosť so všetkým jej bohatstvom [akým je Kristus]. Nemení sa slovník, ale význam.

[...] Nemôžeme napodobovať svet práve preto, lebo ho musíme posudzovať – nie s pýchou a nadradenosťou, ale s láskou, tak ako Otec miloval svet, a preto nad ním vyniesol svoj súd [je ním Kristus, jeho súdom je Kristus. A pápež vo svojej encyklike *Dives in misericordia* hovorí, že milosrdenstvo má v ľudských dejinách svoje meno: Ježiš Kristus. Božím súdom je milosrdenstvo].

Píšeme vám ako ľudia nie múdri vám múdrym ľuďom, ako slabí vám silným, ako biedni vám ešte biednejším. No toto je pochabé, pretože medzi vami sa nájdú určite vynikajúci muži a ženy [medzi vami sú aj vynikajúci jedinci, ktorí ostávajú vo viere a nebežia za svetskými novinkami]. Ale práve preto, že sú ešte niekoľkí takí, treba písať pochabo, ako to učil apoštol Pavol, keď zopakoval Kristove slová, podľa ktorých Otec skryl múdrosť pred tými, ktorí o tom veľa vedia.²¹

Toto vysvetľuje, prečo je v Cirkvi uľahčené nepochopenie radu problémov – problému kresťanskej výchovy, šírenia viery, konverzie, budovania Cirkvi. Tieto problémy vyžadujú a vychádzajú z premeny, ktorá musí nastať v človeku – skrze premenu ľudí, na ktorých natrafí, vie kresťan pochopiť a rozvinúť vlastnú premenu. Zázrakom je práve táto vlastná premena.

5. Tradícia a charizma

Je potrebné, aby vernosť Kristovi a Tradícii bola podporovaná a povzbudzovaná cirkevným prostredím, ktoré si je skutočne vedomé tejto nutnej vernosti. Toto je záverečný bod všetkých mojich skúmaní.

Cirkevné prostredie nutné na to, aby človek dostával podporu a povzbudenie, si musí byť naozaj vedomé toho, čo znamená vernosť Kristovi a Tradícii, toho, čím skutočne žije kresťanská pamäť (nie spomienkou na úbohých zosnulých). Z toho vyplýva veľkolepá morálna úloha zúčastňovať sa na cirkevnom hnutí ponímanom ako *príslušnosť* k prostrediu, kde sa dar Ducha pochá-

²¹ J. Zvěřina, *Lettera ai cristiani d'Occidente* (prekl.: List kresťanom na Západe) in *Scritti per una „Chiesa della compassione“* (prekl.: List kresťanom na Západe, in *Písomnosti pre „milosrdnú cirkev“*), cit. d., s. 177 a nasl.

dzajúci z Krstu konkretizuje preukaznými a presvedčivými formami. Tento dar Ducha sa nazýva *charizma*. Nie je však charizmou to, čo neuznáva autorita Cirkvi, teda pápeža.

Prvým morálnym dôsledkom výzvy používať v živote svedomite tento dar, ktorý sme dostali, je naslúchať s plnou ochotou srdca podnetom hnutia; príslušnosť k hnutiu, ak je prežívaná v jednoduchosti a štedrosti ducha, sa totiž stáva zdrojom svetla a povzbudenie pre celý náš život, spúšťa, uľahčuje a zabezpečuje odlišnú mentalitu a robí záväznou odlišnú morálku. Príslušnosť k hnutiu – keďže je existenčne konkrétnou skúsenosťou prežívania novej mentality v Kristovi a novej morálky – uvádza človeka do novej viery, tej viery, ktorá má tendenciu vytrácať sa z ľudských srdca ako sa postupne tí, čo majú zodpovednosť nad nimi, dopúšťajú zrady: to je *trahison des clerics* (zrada učencov), ako hovorieval Julien Benda, zrada intelektuálov; intelektuál je ten, kto vychováva, lekár, ktorý pomáha a robí zákroky.

Niet jednoduchšieho, presvedčivejšieho, účinnejšieho spôsobu, akým dosiahnuť Ducha, než v prítomnej realite, v prítomných súvislostiach.

To nijako neprotirečí poslušnosti, ktorou sme povinní biskupovi alebo farárovi, ba naopak, je to osvetľujúci faktor tejto poslušnosti, je to opora tejto poslušnosti; je to okrem iného poslušnosť inherentná samej dynamike vernosti Kristovi a Tradícii. Cirkvou uznaná charizma je dar Kristovho Ducha, ktorý inštitúcii umožňuje žiť celistvo ako miestu, kde je Kristus prítomnou udalosťou. „Preto autentické hnutie,“ povedal Ján Pavol II., „existuje ako výživná duša vnútri Inštitúcie. Nie je to organizácia alternatívna voči nej. Naopak, je to prameň prítomnosti, ktorá neprestajne obnovuje jej existenčnú a historickú autentickosť.“²² Kňaz, ktorý činorodo a rozumne prežíva príslušnosť k hnutiu, dodáva farnosti krásu a jednoduchosť svojim životným spôsobom a zvelaďovaním farnosti aj s prispením iných.

Pri inej príležitosti sa pápež dotkol jadra veci týmto úsudkom: „V Cirkvi tak aspekt inštitucionálny ako charizmatický [...] sú koesenciálne a majú podiel na živote, prispievajú k jeho obnove, posväteniu, hoci odlišným spôsobom.“²³ Verne nasledovaná charizma vedie k vernosti Kristovi skrze vernosť inštitúciám. Charizma a inštitúcia sú koesenciálne podľa definície kresťanského života v Cirkvi, cirkevného života. Preto je hnutie príkladné a preukazné, je presvedčivé a užitočné pre pastoračný život v diecézach a farnostiach.

Spôsob prežívania daru Ducha musí pretekať všetkými cievmi osobnosti každého jednotlivca. Aby si toto človek uvedomil, Duch povoláva každého k tej či inej charizme. Všetky charizmy uznávané Svätou cirkvou sú koesenciálne v kresťanskej inštitúcii.

Človek žije skutočne charizmou, čím viac pomeriava vlastný život s ideálom samotnej charizmy, tak ako to potvrdzujú tí, čo sú Cirkvou uznávaní ako jej garanti v otázke pravdy daru Ducha; nasledovať ich je prejavom najvyššej poslušnosti, ktorej cieľom je vteliť až do najmenej cievky veriaceho napodobovanie Krista a vernosť Cirkvi. Viera sa tak prejavuje ako neustály zdroj a neustály cieľ Vtelenia, teda ako najvyššia metóda Tajomstva. Keďže misia existuje a žije ako svedectvo, len žitá viera spôsobuje premenu a na túto premenu môže natrafiť ktokoľvek, a to tak, že ho prudko zasiahne a začne ju celý ohromený nasledovať. Toto vysvetľuje, ako viera otvára cestu k odlišnej mentalite a morálke, a to tak pred svetom ako aj v samotnej Cirkvi, teda v ľudskej realite ovplyvniteľnej okolitými súvislosťami.

To, čo sa v nás mení zásahom hnutia do nášho života a vďaka súdržnosti, ktorú od nás hnutie požaduje, musí mať vedomý, rozumový začiatok, teda prvoradou udalosťou musí byť poznanie,

²² Giovanni Paolo II, *Discorso ai sacerdoti partecipanti all'esperienza del movimento «Comunione e Liberazione»* (prekl.: Ján Pavol II., Príhovor ku kňazom, ktorí sa zúčastňujú na hnutí Comunione e Liberazione), 12. september 1985, 3.

²³ Giovanni Paolo II, *Discorso ai movimenti ecclesiali riuniti per il II colloquio internazionale* (prekl.: Ján Pavol II., Príhovor pri príležitosti druhého medzinárodného stretnutia cirkevných hnutí), 2. marec 1987, 3.

pretože všetko, čo človek robí, závisí od spôsobu, akým to chápe. Preto práve spôsob poznania môže obmedziť alebo odstrániť koncepciu, ktorú nám predostiera svet a ktorej následkom je zlý prístup k Bohu; nevidíme Ho potvrdzovať sa tak, ako by sa chcel potvrdzovať, keďže Boh sa potvrdzuje v Kristovi. Nemôžeme poznať Tajomstvo, ak nám ho nepovie Kristus. A Cirkev – ide tu o porovnanie, nie o rúhanie – realizuje Krista jasnejšie, presvedčivejšie a má väčšiu podporu v napĺňaní konkrétneho života prostredníctvom hnutí. Kristov Duch, ktorý stvoril Cirkev a poslal ju do sveta, ju tiež podporuje, vychováva a posilňuje skrze charizmy – uchváti niektorých ľudí cez jednu či inú charizmu, aby celá Cirkev oživila a nanovo sa vedome zrodila pred očami všetkých.

VIERA V BOHA JE VIEROU V KRISTA

1. Nová mentalita

Viera otvára cestu k „odlišnej mentalite“, odlišnej od mentality, do ktorej vstupujeme každé ráno, keď vstaneme a vyjdeme z domu (ale aj doma) – je to odlišná mentalita (mentalita je hľadisko, z ktorého človek vychádza pri každom svojom čine), a teda „odlišná mravnosť“, pretože čin, ktorým sa človek realizuje, môže byť niečím viac, niečím menej alebo vôbec ničím v závislosti od vzťahu s totálnosťou vecí. A ako je rozum vedomím reality podľa totality jej faktorov, podobne mravnosť je vzťahom jednotlivého činu k totalite faktorov, ktoré zahŕňa vesmír. Ako sme už povedali, viera plodí odlišnú mentalitu a mravnosť tak pred svetom ako aj v samotnej Cirkvi, čiže v ľudskej realite ovplyvniteľnej okolitými súvislosťami.

„Kristus je všetko vo všetkých“; vráťme sa k tejto tematickej formule a opýtajme sa, aký dopad má na náš život. „Kristus je všetko vo všetkých“ znamená, že postoj Ježiša Nazaretského – jeho postoj k Otcovi, k Otcovmu tajomstvu, ktorý vychádza z poznania Otca – musí mať dopad na život všetkých, každý človek ho musí napodobovať, musí ho nechať vrásť do svojho subjektu.

Ako Ježiš tak aj my sa musíme postaviť pred Otca. Takže všeobecná téza znie: „Kristus všetko vo všetkých“, aby bol „Boh všetko vo všetkom“. A tak súhrnnou formulou, ktorej sa musíme venovať, je nasledovná: *viera v Boha je vierou v Krista*. Treba sa pozrieť na to, aký má tvrdenie takého závažného významu dopad na život. Aby sme pochopili, čo znamená pre život človeka a ľudských dejín, je potrebné, aby každý z nás spoznal, snažil sa vžiť do Ježiša Krista, napodobovať Ho a nasledovať. Prvým dopadom na život človeka, ktorý napodobuje Krista (Kristus musí byť „všetko vo všetkých“), je *nová mentalita*, nové vedomie, neredukovateľné na žiaden štátny zákon alebo na spoločenské návyky, je to nové vedomie ako zdroj a odlesk autentického vzťahu s realitou, vo všetkých detailoch, ktoré zahŕňa existencia.

Svetská mentalita naplno zaberá obzor toho, čím je človek počas svojho života formovaný. Nová mentalita ju môže nahradiť len s veľkým úsilím a v boji: nové vedomie kresťana, Kristovho napodobovateľa, je plne povolane vstúpiť do diskusie s tým, čo hovorí prevládajúca mentalita. Najmä preto, lebo svetská mentalita stavia všetko na klamlivom predpoklade, že možno hovoriť o Bohu prehliadajúc Krista. Toto je zásada vzťahu s realitou, ktorý zvyrazňuje opozíciu Krista voči svetu. „Kristus vstúpil do sveta v polemike so svetom,“²⁴ vravieval monsignor Garofalo. Či lepšie povedané: nevstúpil do sveta „v polemike“ so svetom, ale vstúpil do sveta tak, že vyjavil a zvestoval seba, svoje tajomstvo, teda preto, aby prišiel s návrhom – a tak svet povstáva proti nemu.

Vládnuca mentalita si nárokuje, že je možné hovoriť o Bohu odhliadnuc od Krista. Ale Tajomstvo, to, čo nám zvestovalo samotné Tajomstvo, to, čo nám bolo dané skrze Zjavenie, to je človek Ježiš Kristus. Tento človek je súhrnom a stredom ohlasovania seba, ktoré Tajomstvo chcelo poskytnúť ľudskému stvoreniu. Preto sa Slovo stalo telom. „Filip, kto vidí mňa, vidí Otca.“²⁵ My môžeme poznať Boha len prostredníctvom Krista.²⁶ Tajomstvo možno poznať – aby sme sa nedopustili okresanej interpretácie človeka – len poznaním tohto Človeka, Ježiša Nazaretského,

²⁴ Porov. S. Garofalo, *Il regno che non è di questo mondo* (prekl.: Kráľovstvo, ktoré nie je z tohto sveta), vyd. Vita e Pensiero, Miláno 1962, s. 25-33.

²⁵ Porov. Jn 14,9.

²⁶ Porov. Jn 1,18.

ktorému Boh odovzdal svoju prirodzenosť, aby sa tým ohlásil ľuďom, aby človeku zvestoval seba ako Tajomstvo. Človek a Tajomstvo – toto bol Ježiš, je Ježiš, bude Ježiš. „Kristus [...] včera, dnes a naveky.“²⁷

Viera ako reálny postoj, ktorý človek prežíva vo vzťahu k Bohu, nie je vierou všeobecnou – *je to viera v Krista*, Znak všetkých znakov, Človek, skrze ktorého sa zjavilo Tajomstvo. Ježiš bol človek ako každý iný, bol to človek nevynímajúci sa z definície človeka; ale tento človek o sebe povedal veci, ktoré iní nehovorili, hovoril a konal spôsobom odlišným od všetkých ostatných. Bol Znakom všetkých znakov. Keď človek, zasiahnutý jeho nárokom, spoznal jeho realitu, už ju pociťoval, díval sa na ňu a jednal s ňou ako so znakom inej reality, takej, ktorá odkazuje k inému. Ako jasne vyplýva z Jánovho evanjelia, Ježiš v poslednom dôsledku neponímal moc svojej príťažlivosti vo vzťahu k sebe, ale k Otcovi; k sebe len preto, aby mohol viesť ľudí k Otcovi cez poznanie a poslušnosť.

V tomto zmysle viera v Krista prekonáva a vyjasňuje náboženský zmysel sveta. Viera odkrýva predmet náboženského zmyslu, ku ktorému rozum nemá prístup.

Samotný rozum nemôže pochopiť všetko to, čo Kristus hovorí, pretože Kristus odhaľuje, zjavuje niečo nové, nepredstaviteľné a zjavuje to, až keď sa k nemu ľudia pripútajú: „Prišiel tam, ale neurobil veľa zázrakov.“ Prečo? „Boli to maloverní ľudia.“²⁸ Nachádzal málo viery; veď tam, kde ťa nepočujú, je zbytočné hovoriť. Viera v Krista – ako je zrejmé, odkedy sa zjavil kresťanský fakt – znamená spoznať Prítomnosť ako čosi výnimočné, znamená to byť ňou zasiahnutý a následne prilnúť k tomu, čo sama o sebe tvrdí. Je to fakt – fakt, ktorý umožnil kresťanstvu povstať vo svete. A aj my chceme spoznať a prežívať to, čo sa udialo Vavrincovi Pustovníkovi v tom vzdialenom rannom stredoveku, keď zhrnul dôvod a spôsob svojho života týmito slovami: „Vtedy som pochopil, že počas celého života si budem uvedomovať to, čo sa udialo. A Tvoje ‚slovo‘ ma napĺňa tichom.“

Viera teda znamená rozpoznať výnimočnú prítomnosť, znamená to byť zasiahnutý, byť zasiahnutý touto prítomnosťou, je to niečo neporovnateľné so všetkými inými situáciami, ktoré sme zažili alebo ktoré sme pokladali za možné v budúcnosti, znamená to prilnúť k tomu, čo táto prítomnosť sama o sebe hovorí, pretože neprilnúť k nej by znamenalo protirečiť výnimočnosti, ktorú sme jej prisúdili a boli sme nútení jej prisúdiť. Viera je teda čin, ktorého východiskovým bodom je rozum. Je to rozum chápaný nie ako schopnosť či nárok vedieť opísať Boha, hovoriť o Bohu tak, že uvažovanie nahradí Zjavenie, ale je to rozum potvrdzujúci, že Tajomstvo je existujúcou realitou, bez ktorej človek nemôže rozumne hľadiť na realitu. To znamená, že východiskovým bodom viery je rozum ako vedomie reality, to jest ľudského náboženského zmyslu.

Viera je úsudok a nie emócia; nie je to vyžarujúci cit, ktorý pripisuje Božej existencii totožnosť, ako sa mu zamarí, a prežíva nábožnosť podľa svojej ľubovôle. Viera je rozumový úsudok, ktorý dosvedčuje realitu prítomného Tajomstva.

Viera je racionálna, keďže prekvitá na krajnej hranici racionálnej dynamiky ako kvetina milosti, ku ktorej človek slobodne prilne. Ako ale má človek so svojou slobodou prilnúť k tejto kvetine, nepochopiteľnej svojím pôvodom a zostavením? Prilnúť slobodne pre človeka znamená prijať v jednoduchosti to, čo rozum s bezprostrednou istotou poňal ako výnimočné, ako to býva v prípade nepopierateľnej a neochvejnej zrejmosti faktorov a okolností reality, keď vchádzajú do obzoru našej osoby. Tento jav je súčasťou ľudskej dynamiky. Uvedomiť si a spoznať realitu má rôzne následky v závislosti od toho, aké vzťahy sa vytvoria. Pravý úsudok sa rodí z jednoduchosti srdca. Takto človek udalosť Krista zakúša bezprostredne ako čosi výnimočné, pretože to je výnimočné; ale na to, aby sme uchopili jej odlišnosť, je potrebné, aby rozum jednoducho a bezprostredne

²⁷ Heb 13,8.

²⁸ Porov. Mt 13,58.

prijal, teda rozpoznal to, čo sa deje a čo sa udialo, a to s bezprostrednou istotou, akú máme pred každou zrejmovou realitou. Pretože ešte pred úsudkom, ktorý Ján vyslovil o tomto Človeku a ktorý vyslovil Peter o tomto Človeku, ešte pred týmto ich úsudkom a ich rozhodnutím pripojiť sa k Nemu, ešte pred týmto všetkým nachádzame jednoduchosť, jednoduché srdce, jednoduché oči, napätie, jednoduchú túžbu jednoznačne prijať to, čo stretla, konkrétny aspekt reality, na ktorý natrafila.

Kardinál Ratzinger, veľký obranca viery v týchto zlých časoch, k tomu píše nasledovné: „Jednou z funkcií viery – a nie najbezvýznamnejšou – je, že ponúka uzdravenie rozumu ako rozumu: že ho viac nebudeme znásilňovať, že sa mu už nebudeme viac odcudzovať, ale že ho privedieme späť k sebe samému. Dejinný nástroj viery môže znovu oslobodiť rozum ako taký, aby – keď sa dostane na dobrú cestu viery – mohol samostatne vidieť [...]. Rozum sa nevylieči bez viery, ale viera bez rozumu nebude ľudská [...]. Ako to, že viera má ešte stále úspech?“ Táto otázka je opodstatnená vďaka faktu, že ešte stále existujú mladí, kultúrne rozhladení veriaci. „Bude to tým,“ odpovedá Ratzinger, „že viera nachádza odozvu v prirodzenosti človeka [...]. Človek má v sebe neuhasiteľnú túžbu po nekonečne. Žiadna odpoveď, ktorú nachádza, nie je dostatočná. Len Boh, ktorý sa stal konečným, aby prelomil našu konečnosť a priviedol ju do dimenzie svojej nekonečnosti, je schopný vyjsť v ústrety požiadavkám nášho bytia.“²⁹

V moderných časoch, keď racionalizmus stráca skutočnú racionálnu povahu, je zvyčajné *zamieňať náboženský zmysel za vieru*, čím sa vyprázdňuje skutočná povaha viery. Toto je téma, ktorá najvýstižnejšie podáva súhrnnú správu o pôvode tiesne, ktorú prežíva moderný svet ohľadom vzťahu s Bohom a ohľadom náboženských dejín ľudstva. Pre moderný racionalizmus, ktorý sa v dnešnej spoločnosti vnucuje človeku ako prednostné kritérium, je normálnou zámena náboženského zmyslu za vieru, dokonca popiera pravú povahu viery, ktorou je spojenie úsudku so slobodou: je to náklonnosť, ktorá dovršuje obsah úsudku.

Zamieňanie náboženského zmyslu za vieru vnáša zmätok do všetkého. Pád viery v jej pravej prirodzenosti, v akej ju nachádzame v Tradícii, čiže v živote Cirkvi, pád viery ponímanej ako rozpoznanie „Krista všetko vo všetkom“, ako prispôsobovanie sa Kristovi a napodobovanie Krista, bol začiatkom *moderného rozvratu*, ktorý sa prejavuje rôznymi a rozpoznatelnými aspektmi. Pozrime sa teraz jednotlivo na tieto aspekty, ktoré charakterizujú moderný zmätok a pomôžu nám odhaliť čiekoľvek úsilie s jeho nepresnosťami.

2. Vyprázdnená viera: päť „bez“ moderného racionalizmu

a) Prvý následok racionalizmu sa dá zhrnúť do vzorca: *Boh bez Krista*. Je to popretie faktu, že len skrze Krista je možné, že sa nám Boh–Tajomstvo vyjavuje taký, aký skutočne je. Je to popretie faktu, že len skrze Krista je možné, aby sa nám Boh–Tajomstvo ukázal ako ten, kým skutočne je. „Boh bez Krista“ čiže *fideizmus* charakterizuje všetky postoje, ktoré si odstránením racionálneho prvku z viery nárokuje definovať Boha ako jedno z mnohých modloslužobníctiev, zdedených po niektorej etnickej či kultúrnej tradícii alebo ktoré sú dokonca výmyslom podľa vlastnej predstavivosti. Fideizmus technickými postupmi alebo formálne racionálnou argumentáciou vyprázdňuje základy celej kresťanskej skúsenosti, náboženskú premenu nášho života, náš význam Boha a všetko naše morálne úsilie.

²⁹ J. Ratzinger, *La fede e la teologia ai goirni nostri* (prekl.: Viera a teológia dnes), in *Enciclopedia del cristianesimo* (prekl.: Encyklopédia kresťanstva), vyd. De Agostini, Novara 1997, s. 30.

b) Druhým následkom je *Kristus bez Cirkvi*. Ak prvý aspekt bolo možné označiť ako fideizmus, druhý aspekt, bezprostredne nadväzujúci, môžeme nazvať *gnózou* či *gnosticismom*, a to v akejkoľvek jeho verzii.

Ak sa v Kristovi eliminuje fakt, že je človekom, skutočným dejinným človekom, eliminuje sa tým sama možnosť kresťanskej skúsenosti. Kresťanská skúsenosť je ľudská skúsenosť, preto je časová a priestorová ako každá realita, aj materiálna. Bez tohto materiálneho aspektu skúsenosti, ktorú má človek s Kristom, chýba možnosť overiť si jeho súčasnú prítomnosť, čiže overiť si, či je pravdivé, čo o sebe On sám povedal. V prostredí podliehajúcim racionalistickým vplyvom sa opovrhuje časovo-priestorovou realitou ako skúsenostným prameňom vrcholného významu človeka: to značí, že definitívny význam človeka nepatrí medzi každodenné skúsenosti.

Predstaviť si ale Krista mimo tejto konkrétnosti nie je možné; znamenalo by to redukovat' a skresliť to, čo Kristus povedal o sebe, redukovat' to, čím je Kristus v rukách Božích ako zjavovateľ. Tertulián hovorí: „*Caro cardo salutis*“ („Telo je kľúčový prvok spásy“).³⁰ Úvod do spásy a jadro spásy sú v tele: Boh vchádza do Krista v ľudskej skúsenosti. *Caro cardo salutis* znamená, že ak je opora spásy v tele, ak úvod a jadro vykúpenia sú v tele (Kristus, ktorý umrie a vstane z mŕtvych), Boh ako Kristus, ako Kristova prirodzenosť, ako ten, ktorý sa vo svojej prirodzenosti „zmocnil“ Ježiša Nazaretského, tento Boh vchádza do ľudskej skúsenosti; Boh vchádza spolu s Kristom do ľudskej skúsenosti.

Odstránením telesnosti, ktorá sa týka každej ľudskej skúsenosti, aj skúsenosti Ježiša Krista, sa Boh – a Cirkev – presúva do oblasti abstrakcie, keďže je redukovaný na jeden z mnohých náboženských modelov. Ratzinger píše: „Stotožnenie historickej postavy Ježiša Nazaretského so *samou realitou* [realita je Bytie, a práve preto je teraz našou témou totožnosť Ježiša Nazaretského a Tajomstva, samého pôvodu reality], čiže s živým Bohom, je odmietané ako spätný pád do mýtu; Ježiš je jasne relativizovaný ako jeden z množstva náboženských veľduchov. To, čo je absolútne (alebo Ten, ktorý je absolútnom), sa nemôže vyskytovať v dejinách, kde majú miesto len modely, len ideálne obrazy odkazujúce na totálne iné, ktoré nemožno v dejinách ako také uchopiť.“³¹ Racionalizmus „dogmaticky“ tvrdí, že Boha Krista ako takého nemožno uchopiť v ľudskej materiálnosti, teda v dejinách (ktorých tok je však riadený Tajomstvom).

Nemožnosť prijať v dnešnom svete kresťanstvo sa teda zakladá na tejto negácii: Ježiš nemôže byť Boh, pretože si nemožno predstaviť Boha, ktorý sa stal človekom. Takto je kresťanstvo vytesnené, pretože sa nemôže zakladať na interpretácii obmedzujúcej povahu a následky tohto závažného tvrdenia: Boh sa stal človekom. Preto je „Ježiš“ slovom vyzývania, ktoré človek z ľudu, jednoduchý človek, človek vo svojej jednoduchosti nerušene rozpoznáva – on vzyva Ježiša. Ak sa ale neberie do úvahy, že Ježiš je Kristus, Boží Syn, človek pomazaný, určený svojou prirodzenosťou, svojím pôvodom na to, aby bol účastný na Božom tajomstve, tak sa vyzvanie mena „Ježiš“ alebo náklonnosť k Ježišovi vyprázdňuje – Ježiš sa takto ako človek nestáva „miestom“ príťažlivej sily, ktorá nepredvídane, nepochopiteľne otvára človeka pre Nekonečno. Petrovo „áno“ sa zakladá na príťažlivosti a náklonnosti, ktoré Ježiš vo svojom tele vyvolával. Bol to človek, ktorý Jána a Ondreja zasiahol svojou prítomnosťou.

Svätý Bernard hovorí: „To, čo vedel prirodzene od večnosti, sa naučil skrze ľudskú skúsenosť.“³² Táto veta súhrnne a jasne vyjadruje Ježiša ako „Boha, ktorý sa stal človekom“. Kristus

³⁰ Tertulián, *De carnis resurrectione*, 8,3.

³¹ J. Ratzinger, «La fede e la teologia ai giorni nostri» (prekl.: Viera a teológia dnes), in *Enciclopedia del cristianesimo* (prekl.: Encyklopédia kresťanstva), cit. d., s. 24.

³² «*Quod natura sciebat ab aeterno, temporaliter didicit experimento*», Bernard z Clairvaux, *Tractatus de gradibus humilitatis et superbiae*, III. kap., 6. ods.

sa to, čo vedel prirodzene od večnosti, naučil skrze ľudskú skúsenosť. Preto musíme vychádzať z ľudskej skúsenosti Ježiša, aby sme prišli tam, kam nás On chce priviesť – k poslušnosti voči Otcovi a k jeho spôsobu nazerania na veci a ich hodnotenia, k jeho spôsobu potvrdenia ich krásy a dobra, pretože, ako povedal *Sirachovec*, „Boh miluje to, čo stvoril, urobil dobre všetko, čo stvoril“.³³ Len počnúc Ježišovou skúsenosťou možno dospieť k napodobovaniu Krista ponímaného ako poslušnosť Otcovi, poslušnosť Tajomstvu.

c) Tretím aspektom vplyvu, ktorý racionalistický svet vniesol do života Cirkvi (jednotlivcov a spoločností), je *Cirkev bez sveta*. Jeho následkom je *klerikalizmus a spiritualizmus*, dvojité redukcia hodnoty Cirkvi ako Tela Kristovho.

V tomto zmysle je kresťanský náboženský život určovaný štátnym vedomím, ktoré je jednostranne označovaný aj ako „klerikalizmus“. Kresťanská nábožnosť sa takto odohráva vo sfére právne koncipovaných pravidiel (farizejstvo), takže človek sa prakticky stáva uchádzačom o moc (občiansku, politickú alebo náboženskú). V Ježišovej dobe to boli farizeji (náboženská moc) a Rimania (politická moc), dnes *pax romana* volí iné postupy a má za garantov iné národy. No tak dnes ako vtedy sú všetky náboženstvá prijímané, len ak zahrnujú aj uctievanie cisára, uctievanie vládnucej moci.

Preto nám je blízka Péguyho irónia, keď hovorí o pravde, ktorou žije a ktorej sa chce prispôbiť: „A tak neustále navigujeme medzi dvoma kňazmi, manévrujeme medzi dvoma bandami kňazov: medzi laickými a cirkevnými kňazmi; medzi klerikálno-antiklerikálnymi a klerikálno-klerikálnymi kňazmi; medzi laickými kňazmi, ktorí popierajú večnosť časnosti a chcú zručať, demontovať večnosť časnosti zvnútra časnosti, a medzi cirkevnými kňazmi, ktorí popierajú časnosť večnosti a chcú zručať, demontovať časnosť večnosti zvnútra večnosti. A tak jedni i druhí nie sú vôbec kresťanmi, pretože vlastná technika kresťanstva, technika a mechanizmus jeho mystiky, kresťanskej mystiky, je toto: je to spojenie jedného kusu mechanizmu s druhým; je to skĺbenie dvoch kusov, ich špeciálne skĺbenie; obojstranné, jedinečné, vzájomné skĺbenie, aké nemožno zručať, demontovať; ide o skĺbenie [jedného a druhého] jedného v druhom a druhého v prvom, časného vo večnom a (*ba predovšetkým* toto, hoci to býva najčastejšie popierané) (pričom v skutočnosti ide o tú najúžasnejšiu vec) večného v časnom.“³⁴

„Cirkev bez sveta!“ Ako ale vraví svätý Augustín, je to presne naopak – Cirkev je svet zmierený s Bohom: „*Reconciliatus mundus, Ecclesia*.“³⁵ Na obnovu sveta je potrebné, aby tajomstvo Krista, v jeho časnej prítomnosti, aktívne vstúpilo do sveta vo všetkých jeho aspektoch, rovnako ako sa Kristovo Vzkriesenie týka všetkých ľudských faktorov. Kristovo Vzkriesenie je spásou človeka ako takého, celého človeka.

„Spiritualizmus“ je viera postavená vedľa života; takto viera nie je viac svetlom rozumu a aktívnou životnou silou. Každý spiritualizmus môže o Kristovom Vzkriesení vypovedať len citovým spôsobom – je to zbožná spomienka, nie prítomnosť uchovaná v pamäti. Z tohto pohľadu Kristus nevstal z mŕtvych reálne ako telo, Vzkriesenie nie je prítomnosť, spása sa ešte nezačala (takže súčasný život je len počiatočným vývojovým štádiom semena, z ktorého vzíde vzkriesený Kristus). Citový, devočný, a teda redukujúci prístup ku Kristovmu Vzkrieseniu je najzávažnejším a najvýznačnejším príznakom spiritualizmu, ktorý má dopad na veriacich a na celú Cirkev. Ak Vzkriesenie nie je prítomné, ani spása nemôže byť prítomná a Kristovo Vzkriesenie je len moment stratený v akejsi vzdialenej, neznámej budúcnosti posledného obdobia dejín.

³³ Porov. Sir 39,39; 1Tim 4,4.

³⁴ Ch. Péguy, *Lui è qui* (prekl.: On je tu), vyd. BUR, Miláno 2009, s. 92.

³⁵ Svätý Augustín, Homília 96,7.8, in *Sermones* (Homílie).

Péguy k tomu prenikavo poznamenáva: „Materializmus má svoju mystiku, ale táto mystika nie je ani trochu nebezpečná. [...] Nie je schopná ani uraziť, taká je primitívna. [...] Úplne iná je protikladná mystika, ktorá popiera časnosť vo večnosti a je účinnejšie protikresťanská. Popieranie neba nie je určite nebezpečné. Je to heréza bez budúcnosti. Popierať zem je ale pokušením. Predovšetkým to nie je zanedbateľná vec. Je to totiž niečo ešte horšie. [...] Takto sa dospieva ku kadejakým hmlistým spiritualizmom, idealizmom, nematerializmom, religionizmom, panteizmom, filosofizmom, ktoré sú nebezpečné, pretože nie sú primitívne. [...] Popierať časnosť, hmotu, primitívnosť, nečistotu, popierať ich, zapierať časnosť, toto je cieľ všetkých cieľov: to je rýdze, to je pravá rýdzosť, to je rýdza vznešenosť.“³⁶

Spása je tu koncipovaná „eschatologicky“, týka sa len posledného dňa. Týmto spôsobom sa totálne vyprázdňuje spása človeka, ako ju definuje viera, pretože viera ohlasuje prítomnú spásu, smeruje k jej realizácii a v medziach možností ju realizuje. Ak odsunieme spásu na koniec časov, fakticky tým ničíme rozumnosť viery, to jest jej ľudskosť, ľudskú konkrétnosť nášho vzťahu s Kristom a, napokon, ničíme aj sám dôvod prítomnosti Cirkvi vo svete, samotnú kresťanovu identitu vo svete. Cirkev by sa tak stala nie protagonistkou, ale kurtizánou kultúrnych, spoločenských a politických dejín. Život kresťana by už nebol charakterizovaný príslušnosťou, ale pričlenením skrze sčítanie a dobrovoľníctvo, čiže skrze oficiálne schválenie, o ktorom sme už viackrát hovorili.

Takto sa ruší fakt, že kresťanstvo je ohlasovaním zásadne novej reality, ktorá v sebe zahrnuje celú ľudskú prirodzenosť aj následné riešenie na inej úrovni, na nepredvídanej a nepredvídateľnej úrovni, ktorú bežné ľudské vedomie nevie dešifrovať, ani ju teda nemôže uskutočniť. Týmto spôsobom kresťanskú ontológiu ničí etika chápaná ako vedomie reality a jej použitie vychádzajúce z pojmu človeka a z ľudskej ontológie nezasiahnutej kresťanskou správou (ako to dnes, napríklad, vidieť na koncepcii politiky odtrhnutej od kresťanskej nábožnosti). Tak ako je prirodzenosť človeka spasená niečím väčším ako je on sám (tam je človek celistvý, jeho ľudskosť je celistvá, zároveň je ale nositeľom sily neporovnateľne väčšieho, nekonečne väčšieho subjektu), podobne morálna koncepcia – taká, ktorá sa rodí z aplikácie určitej ontológie – je spasená ontológiou vlastnou kresťanskému diskurzu, pretože Kristov diskurz je iným spôsobom myslenia, chápania a prežívania reality. Etika odvodená z naturalizmu a racionalizmu je ale deštruktívna pre etiku, ktorá sa rodí a vyvíja z ontológie kresťanského diskurzu ohlasujúceho nové bytie, bytie, ktoré je novou ľudskosťou, istou novou ľudskosťou.

Táto deštrukcia nás privádza ku klerikálnej verzii štátnosti. „Tí, ktorí sa dištancujú od sveta,“ píše Péguy, „tí, ktorí vzlietajú znižujúc svet, sa v skutočnosti nedvíhajú. Keďže nemajú silu ani milosť, aby náležali prírode, myslia si, že náležia milosti. [...] Keďže nemajú odvahu čeliť časnosti, myslia si, že už začali prenikať do večnosti. Keďže nemajú odvahu byť vo svete, myslia si, že patria Bohu. Keďže nemajú odvahu patriť k jednej z ľudských strán, myslia si, že patria do Božej strany. Keďže nikoho nemilujú, myslia si, že milujú Boha.“³⁷

d) Od „Cirkvi bez sveta“ prichádzame k *svetu bez ja*: toto je štvrté „bez“ našich súhrnných úvah o situácii dnešného sveta. Ako sme už poznamenali, Cirkev bez sveta sa stáva „klerikalizmom“ (imponujúcou kvantitou zákonov týkajúcich sa každej životnej jednotlivosti s ambíciou predpísať ľudský postoj pre každú okolnosť, a tým určovať všetky pohyby ľudských udalostí, ako sme toho dnes svedkami) alebo „spiritualizmom“ a to je „Cirkev bez sveta“, čiže „Cirkev ako Telo Kristovo“ a „Kristus“ bez každodennosti, do ktorej je ponorené a nachádza tam svoju formu ľudské ja – v tomto zmysle ostáva

³⁶ Porov. Ch. Péguy, *Véronique. Dialogo della storia e dell'anima carnale* (prekl.: Veronika. Rozhovor dejín a telesnej duše), cit. d., s. 121-123.

³⁷ Porov. Ch. Péguy, *Lui è qui* (prekl.: On je tu), cit. d., s. 485-486.

abstraktnou Cirkvou či abstraktnou koncepciou života. Ak je ale Cirkev bez sveta, svet má sklon odvrhnúť ja, inými slovami, dochádza k *odcudzeniu*. Charakteristikou a výsledkom – či už predvídaným alebo nepredvídaným, chceným alebo nechceným, zvyčajne ale chceným tými ľuďmi, ktorí sú v danom období pri moci a majú kultúrnu nadvládu – teda výsledkom tohto sveta je odcudzenie.

Takto, v skratke povedané, sa svet nakoniec stáva sférou ľudskej existencie, ktorú definuje moc a zákony. V skutočnosti je však svet sférou, v ktorej Kristus v čase uskutočňuje vykúpenie človeka a dejín. Zatiaľ čo v racionalistickom rozdelení a antitéze sa svet redukuje na sféru existencie definovanú mocou a svetskými zákonmi, ktoré sa stávajú nástrojmi násilia. Pred niekoľkými rokmi istý sudca vo svojom vystúpení veľbil právny princíp ako „absolútny“ tvrdiac, že Vianoce by nemali byť oslavou Krista, ale zákonnosti, štátneho poriadku. Toto pripomína pasáž z Miłosza, ktorý nám neraz poskytol námet na úvahu: „Podarilo sa vysvetliť človeku, / že ak žije, je to len vďaka mocným. / Nech teda myslí len na svoju kávu a na chytanie motýľov. / Kto miluje vec verejnú, tomu odseknú ruku.“³⁸

Zrejším a definitívnym následkom tohto postoja je strata slobody. Definitívnym následkom ľudskej existencie definovanej mocou a jej zákonmi je strata slobody, zneváženie alebo zrušenie slobody, zrušenie neformulované teoreticky, ale fakticky uskutočňované. A keďže sloboda – nech ju definujeme akokoľvek – je tvárou ľudského ja, následkom je strata ľudskej osoby. Presne toto je odcudzenie.

„Svet v moci lži“ je svet, o ktorom Ježiš povedal, že sa zaň netreba modliť; Ježiš sa nemohol nemodliť za svet ako stvorenie čakajúce na spásu;³⁹ on sa nemodlil za „svet“⁴⁰, ktorý je ovládaný a necháva sa ovládať cudzou ideou, za „svet“, ktorý je zamorený lžou: „Myslíte si, že bude ešte viera na zemi, keď príde Syn človeka?“⁴¹ Tento „svet“ je negatívnym a odcudzujúcim svetom, kde ja je popierané a odcudzuje sa, kde sa význam života, času, priestoru, práce, citovej náklonnosti, spoločnosti nerodia z príslušnosti ku Kristovi skrze príslušnosť k Cirkvi, ale z inej kultúry; z kultúry, ktorá vyrastá zo začiatkov a tie rozvíja v snahe doviesť ich do definitívnych dôsledkov, do „neutrality“ vylučujúcej (pretože „to je príliš náročné“) či spochybňujúcej (pretože „to nie je jasné“ alebo pretože inštinktívne „chce byť slobodná“) tajomstvo Boha, ktorý sa stal človekom, teda spochybňujúcej Jeho ako prítomnú udalosť. Takáto prirodzenosť platí a prevláda v kultúrnom svete, kde žijeme.

Nie príslušnosť k spoločnosti či k štátu, ale ku Kristovi v jeho Cirkvi, ku Kristovi skrze príslušnosť k jeho Cirkvi – z tohto základu treba vychádzať aj pri ponímaní politiky, ktorá si hovorí kresťanská alebo ktorá by si mohla hovoriť kresťanská.

e) Toto ja, odcudzené ja, je *ja bez Boha*. Ale ja bez Boha „sa nemôže vyhnúť nude a znechuteniu. A tak iba živorí: buď je čiastočkou všetkého (panteizmus) alebo sa stáva korisťou zúfalstva (prevažuje zlo nad dobrom: nihilizmus).

„Nič mi nie je vzdialenejšie,“ hovorí Claudel, „ako panteistická koncepcia, čiže predstava, že človek akoby bol potopený vo svete, v ktorom sa s rozkošou rozpúšťa [vyzerá to ako definícia New Age]. Táto koncepcia mi vždy bola cudzia; mám silne vyvinuté cítenie vlastnej osobnosti a podľa tohto citu nie som stvorený na to, aby som bol pohltý akýmsi celkom, ale naopak, aby som ho ovládal a snažil sa uloviť jeho význam.“⁴²

³⁸ C. Miłosz, «Consigli» (prekl.: Rady), in *ibid.*, *Poesie* (prekl.: Básne), vyd. Adelphi, Miláno 2000, s. 116.

³⁹ Porov. Jn 3,16 a nasl.

⁴⁰ Porov. Jn 17,9.

⁴¹ Porov. Lk 18,8.

⁴² P. Claudel, *Mémoires improvisés* (prekl.: Náhle spomienky), vyd. Gallimard, Paríž 1954, s. 290.

3. Nová mravnosť

Načrtli sme päť aspektov týkajúcich sa moderného rozvratu založeného v zrútení pravej podoby viery a týchto päť aspektov vysvetľuje, či lepšie povedané, musí objasniť aj naše životné postoje, ba dokonca sa tieto aspekty musia stať dobre zdôvodnenými námetmi pre spytovanie svedomia („Buďte stále pripravení obhájiť sa pred každým, kto vás vyzýva zdôvodniť nádej, ktorá je vo vás.“)⁴³

Videli sme, čo nám viera v Krista prikazuje ohľadom sveta, v ktorom žijeme, ako aj ohľadom možnosti obnoviť našu slobodu vo svete, aby sme znovu nadobudli schopnosť byť voči samým sebe jasní a koherentní. Pretože následky situácie, v ktorej žijeme, sú trpké. Preto som na príkladoch zhrnul jej päť aspektov: „Boh bez Krista“, „Kristus bez Cirkvi“, „Cirkev bez sveta“, „svet bez ja“, „ja bez Boha“. Pozrime sa teraz v krátkosti, ako viera v Krista vytvára nielen novú mentalitu, ale aj *novú mravnosť*.

„Spravodlivý bude žiť z viery,⁴⁴“ hovorí Sväté písmo. Ako viera, tento zdroj morálnych zákonov, utvára novú mravnosť? Ako sa z príslušnosti ku Kristovi žitej v Cirkvi rodí nová morálka? Svet rád používa termín „spravodlivosť“ na označenie mravnosti. Je veľmi silným pokušením vydať sa týmto smerom a za spravodlivosť pokladať hodnoty stanovené podľa výhodnosti. Nová mravnosť, ktorá vyviera z kresťanskej udalosti, je láskyplné rozpoznanie Prítomnosti úzko prepojenej s ľudským určením. Ako človek v novej mravnosti dozrieva, postupne chápe, že táto Prítomnosť je trvalá. Nová mravnosť je láskyplné rozpoznanie Prítomnosti úzko prepojenej s ľudským určením a jeho dejinnými následkami. Celé predchádzajúce dejiny vyzdvihujú túto zjavnosť – pretože ide o zjavnosť! Zo zjavnosti povstáva a zhmotňuje sa Petrovo „áno“.

V tomto zmysle je to slovo „caritas“ (milosrdná láska), ktoré definuje pojem kresťanskej spravodlivosti. Milosrdnou láskou je v posledku determinovaná pravá hodnota osoby, jej súlad s Bytím: ak manželke v jej postoji k manželovi chýba tento náhľad, hoci aspoň implicitne, nemôže byť jej postoj správny; ak v pohľade dieťaťa na rodičov chýba tento aspekt, ich vzťah nemôže byť dobrý. Toto je milosrdná láska chápaná ako súlad s Bytím: dívať sa na druhého ako na vrcholný účel vzťahu, ktorý povstal v súlade s Bytím, dívať sa na subjekt druhého ako na súlad s Bytím. Tak ako Ježiš povedal Judášovi: „Priateľu, bozkom ma zrádzaš?“⁴⁵ Toto je Božia spravodlivosť. Je súčasťou Tajomstva. Milosrdná láska a spravodlivosť sa zlučujú, v Tajomstve sú jednou vecou, hoci obe slová sú aj osve pravdivé.

Ale Božia spravodlivosť nie je ľudskou spravodlivosťou (tak ako je aj Ježišova milosrdná láska odlišná od ľudskej lásky), spôsobuje totiž premenu. Božia spravodlivosť – v milosrdnej láske rozpoznannej ako vrcholný výraz Božieho postoja k človeku a človeka k Bohu – spôsobuje radikálnu premenu, dotýka sa totiž samých koreňov srdca: „Človek hľadá na výzor, ale Pán hľadá na srdce“,⁴⁶ Jeho spravodlivosť neobmedzuje ani neuväzňuje vo vonkajšej podobe. Preto je Božia spravodlivosť vždy premenou pôvodných zakladajúcich nárokov srdca v ich totalite – až kým sa nenaplní šťastie a dokonalosť.

Petrovo „áno“ vyvolala Kristova milosrdná láska, ktorá premenila na pozitívnu bolesť výčitky spáchanej zrady. Petrove výčitky svedomia následkom zrady zasiahla Kristova milosrdná láska a premena na pozitívnu bolesť je odrazom milosrdnej lásky v Petrovi; je odrazom v tom zmysle, že ju Peter prijíma, uskutočňuje ju on sám (možno aj bezmyšlienkovite). Petrovo „áno“ je najväčším výrazom Kristovho vykupiteľského diela v človeku, je to výbuch pozitívnosti Bytia namierený proti negatívosti lži v ľudskom konaní.

⁴³ 1Pt 3,15.

⁴⁴ Porov. Hab 2,4; Rm 1,17.

⁴⁵ Porov. Mt 26,50.

⁴⁶ 1Sam 16,7.

Preto sa premena dokazujúca Kristovu prítomnosť nazýva „svedectvom“ – je to dielo ľudského ja vykonané ako Božie dielo, *opus Dei*, teda v zhode so slobodou, ktorú Boh vyžaduje; týka sa života, času a priestoru, lásky, práce a spoločnosti – nie je potlačením nejakej časti ja, ale vrcholnou pozitívnosťou celého ja v jeho bytí.

Premena je plodom, je dielom Tajomstva v čase – dielom Božieho plánu. Súčasťou slobody človeka je jeho pokorné žobronenie. Toto sú činitele Božieho plánu. Ľudskej slobode náleží pokorné žobronenie, pretože celá moc patrí Bohu. „Boh je všetko vo všetkom“: stvoril prírodu, poskytol účasť Svojho bytia stvoreniu, ktoré ako Kristus bude odrazom, žiarou, vedomím toho, kto je Otec, bude plným rozpoznaním Otca; a tak žobronenie je výrazom plného rozpoznania ľudskej závislosti od Boha, je výrazom rozpoznania toho, kým Boh naozaj je.

Veľkou námietkou proti tomu je, že kresťanstvo nedodržiava daný sľub. V modlitbe Anjel Pána takto odpovedáme bratovi, ktorý vedie modlitbu: „Aby sme sa stali hodní Kristových prisľúbení.“ A prisľúbenie je toto: *Mecum eris in paradiso* („Budeš so mnou v raji.“),⁴⁷ povedal Kristus vrahovi ukrižovanému vedľa Neho, no ešte predtým predpovedal „*stonásobok* tu na zemi“⁴⁸. Námietka sa týka istého aspektu nášho vedomia, a tým je strach z obety. Eliot píše: „Verím, že čas narodenia je časom obety.“⁴⁹ Narodenie je obetou pre matku aj pre dieťa, ktoré privádza na svet. Je obetou privádzať k pravde cit, ktorý prechováame k druhému človeku. Je obetou, keď si neprivlastňujeme podvodom alebo ľstou peniaze. Je obetou, keď sudca pri hľadaní indícií a predovšetkým pri svojom úradnom rozhodnutí o človeku má na vedomí jeho osobu; pretože sudca nemôže aktívne podporovať úmysel, ktorý by ničil nádeje ľudu. Mauriac poznamenáva: „Križ [obeta] sa protiví životu [...], aký sme si [my] vysnívali [...]. Neprotiví sa však životu, *akým skutočne je*.“⁵⁰ Obeta sa protiví snu, neprotiví sa životu v jeho skutočnej podobe.

Obeta je stavom skutočného vlastnenia. Plynúci čas neruší, ale prehľbuje pravdu o vlastnení všetkého, a to v akomkoľvek vzťahu – každá námietka stráca význam. Ak sa Boh stal človekom a zomrel pre mňa na kríži, kde mám hľadať námietku?

Blednúci obraz obety je nahradený krajším obrazom. Ako keď sa vo filmovom príbehu v istom okamihu scéna náhle vyjasní. Počas tejto zmeny divák ostane bez dychu, scéna síce ostala rovnaká, ale pred sebou má iný obraz, scéna opeknela. Toto je – a o tom sme už viackrát uvažovali – význam básne *Mia giovinezza*⁵¹, v ktorej nám sedemdesiatročná Ada Negriová na základe svojej skúsenosti s dozrievajúcou vierou ukázala, ako tajomstvo Bytia v sebe zahŕňa premenu pojmu obety a postoja voči nemu. Tajomstvo Bytia, ktoré sa uskutočňuje počas tohto zhodnocovania obety, potvrdzuje viac ako v ktorejkoľvek inej situácii alebo postoji pozitívnosť všetkého, čo má človek pred sebou. Najlepšie môžeme túto vec precítiť pri čítaní ôsmeho žalmu:

Pane, náš Vládca,
aké vznešené je tvoje meno na celej zemi!
Tvoja veleba sa vznáša nad nebesia.
Z úst nemlúvniat a dojčeniec
pripravil si si chválu naprotiveň svojim nepriateľom,
aby si umlčal pomstivého nepriateľa [rozumnosť...].

⁴⁷ Lk 23,43.

⁴⁸ Porov. Mt 19,29; Mk 10,30.

⁴⁹ T.S. Eliot, «Riunione di famiglia» (prekl.: Rodinné stretnutie), in *ibid.*, *Opere 1939-1962* (prekl.: Diela z rokov 1939-1962), 2. zv., vyd. Bompiani, Miláno 1993, s. 145.

⁵⁰ F. Mauriac, *Santa Margherita da Cortona* (prekl.: Svätá Margita Kortonská), vyd. Arnoldo Mondadori, Miláno 1952, s. 84.

⁵¹ A. Negri, *Mia giovinezza. Poesie* (prekl.: Moja mladosť. Básne), vyd. BUR, Miláno 2010, s. 78.

Keď hľadím na nebesia, dielo tvojich rúk,
na mesiac a na hviezdy, ktoré si ty stvoril:
čože je človek, že naň pamätáš,
a syn človeka, že sa ho ujímaš?
Stvoril si ho len o niečo menšieho od anjelov [od Seba],
slávou a cťou si ho ovenčil
a ustanovil si ho za vládcu nad dielami tvojich rúk.
Všetko si mu položil pod nohy:
ovce a všetok domáci statok aj všetku poľnú zver,
vtáctvo pod oblohou a ryby v mori i všetko,
čo sa hýbe po dne morskom.⁵²

Človek nie je ničím, ak si uvedomí svoj vzťah s Bytím. Nie je ničím, a predsa ho Boh stvoril, cíti sa stvorený, chápe seba ako stvoreného, zostrojeného pre veľkú vec („Slávou a cťou si ho ovenčil a ustanovil si ho za vládcu nad dielami tvojich rúk.“). Dôkazom, teda znakom toho, že človek bol stvorený na slávu a česť, hoci si to z ontologického hľadiska nezaslúži, je fakt, že Ty, Pane, „si ho ustanovil za vládcu nad dielami tvojich rúk“, nad celým stvorením; veda, každá úroveň vedy a moci závisí od tohto: „Pane, náš Vládca, aké vznešené je tvoje meno na celej zemi!“

Bez pozitívnosti, neskrotnej, bdelej, neochvejnej tvorivosti, ktorá v ktorejkoľvek chvíli, voči hociktorému nebezpečenstvu nachádza svoj pôvod, svoj zdroj v realite Krista prítomného v jeho Cirkvi – bez tohto nie je možné žiť. Skrze nevyčerpatelné milosrdenstvo, ktorým je Kristus, nádej na našej ľudskej ceste, prosíme spolu s Bohom, aby sme si každý deň vedeli uvedomovať vďačnosť, ktorou sme povinní Kristovi a Cirkvi, našej matke, ale predovšetkým aby sme sa vedeli celí odovzdať Bohu, odovzdať celí, ako nám hovorí kompletórium: „*In pace in idipsum dormiam et requiescam.*“ (V pokoji sa ukladám a usínam.)⁵³ Znamená to odovzdať sa úplne Jemu Tajomstvu, Jemu Bohu, Kristovi Bohu, Bohu. To je posledný možný dych človeka – v Ňom nachádzam pokoj a utíšim sa, až usnem, odovzdám sa spánku. V spánku človek paradoxne nachádza obraz svojho života, vedomie svojej existencie, ktorá je na slávu Krista človeka v dejinách. Že v našich činoch náš subjekt prežíva odovzdanosť do rúk Tajomstva, Krista, do rúk Tajomstva, ktoré sa zjavilo v tomto Človeku, a teda že užasnutí počujeme, ako sa „áno“ svätého Petra („Áno, mám ťa rád.“)⁵⁴ vynára z hĺbky nášho srdca – toto je obdivuhodný postoj, ktorého musí byť kresťan nositeľom všade na svojich cestách, na slávu Krista človeka v dejinách: čím zjavnejšia bude táto premena, tým väčšia bude Kristova sláva, Kristova sláva v dejinách bude pre druhých prekvapením, budú po nej túžiť, vedome ju milovať, nado všetko. Ako mi vravel jeden priateľ, Kristova sláva sa môže stať skutočnou vášňou mladého aj dospelého človeka.

⁵² Ž 8,2-9.

⁵³ Porov. Ž 4,9.

⁵⁴ Porov. Jn 21,17.

Zhromaždenie

Stefano Alberto (don Pino): Práca skupín v hoteli odhalila jeden veľmi významný fakt: obsah dvoch doterajších cvičení mal okamžitý a hlboký vplyv na život každého z nás. Prejavilo sa to veľkým množstvom otázok, ktoré sme dostali, ale, musím povedať, aj ich kvalitou, keďže sa týkajú kardinálnych bodov cvičení. Vybrali sme štyri, ktoré ti chceme položiť.

Luigi Giussani: Výborne.

Giancarlo Cesana: Podľa toho, don Giussani, čo si nám povedal, sa zdá, že už prešli časy, keď stačilo jednoducho „konať“ alebo byť formálnymi príslušníkmi hnutia. Čo znamená táto tvoja naliehavosť ohľadom premeny, ktorá sa týka vedomia?

Giussani: Dá sa to pochopiť, keď pomyslíme na fakt, že premena sa týka nášho ja, našej osoby, tvojej osoby; a osobou tu myslím to, že je potrebné v totálnosti vzťahov a schopností vstúpiť do vzťahu so všetkým, s nebom a zemou, s pekným a škaredým ročným obdobím, s priateľmi a nepriateľmi, s manželkou, či už s ňou vychádzame dobre alebo sme na ňu nahnevaní. Ide o premenu zodpovedného ja – rôznym spôsobom, ale vždy zodpovedného. Takže táto skutočná premena, keďže ide o premenu ja, sa odvíja od poznania. Aby totiž ľudské ja konalo a aby podnecovalo k činnosti, musí vychádzať z racionálnych dôvodov, aj keď tieto racionálne dôvody a princípy sú najčastejšie predpokladané, implicitné, nie kriticky vyjadrené a vedomé. Preto Ježiš ohľadom tých, ktorí sa ho chystali zabiť, pribiť na kríž, povedal toto: „Otcé, odpusť im, lebo nevedia, čo robia.“⁵⁵

Premenu možno chápať aj ako životnú okolnosť; ba viac, my máme smerovať k tomu, aby sme premenu nášho ja a nášho života chápali ako premenu okolností, v ktorých žijeme. Je pravda, že okolnosti sú zahrnuté v každom prípade, ale pravá premena spočíva v našom osobnom zaujatí na vzťahu s nimi, spočíva vo voľbe nášho postoja k nim. Keďže je ľudskému ja tento postoj vlastný, ja nemôže nič začať iným spôsobom ako v závislosti od poznatku. Premena ja závisí od poznania odlišnosti, do ktorého sa ono vrhá, do ktorého je uvádzané. Napríklad, včera ráno sme hovorili o vonkajšej podobe. Premena je, či môže byť, jedným z rôznych spôsobov, akým na človeka zapôsobí vonkajší zjav. Voči vonkajšej podobe vecí môže človek zaujať rozličné postoje. Môže si pomyslieť: „Táto vec spočíva v tom, ako sa javí“ (toto je základný omyl, ktorého sa ľudia dopúšťajú) alebo si môže povedať: „Táto vec jednoducho nespočíva vo svojej vonkajšej podobe“. Tu je v hre premena pojmu veci, a to v spôsobe jej ponímania.

A tak (ako vravel istý prepoš z Milána pred štyridsiatimi rokmi v seminári) keď Ježiš povedal Otcovi: „Otcé, odpusť im, lebo nevedia, čo robia,“ v úzkych medziach ich nevedomosti vystaval zároveň ich obranu, obranu slabosti, obranu obmedzenosti týchto ľudí, ktorí sa ho chystali zabiť. Túto príležitosť použil Pán a Otec a určil tento ich čin ako začiatok tajomstva Cirkvi.

Bez poznania niet skúsenosti, pretože takto by absentovala ľudská úroveň života (skúsenosť totiž v pravom a definitívnom zmysle náleží k ľudskej úrovni života), a preto by nemohlo ani dôjsť k premene ľudskosti. Veď okolnosti možno zmeniť pre všetkých a Boh si môže použiť všetkých, ale v zodpovednom ja Boh nemôže nepoužiť ako svoj nástroj premeny istú novú skúsenosť; opakujem – skúsenosť. Preto celá pedagogická metóda nášho hnutia, ktorá sa pokúša čo najlepšie

⁵⁵ Lk 23,34.

napodobňovať to, čo Ježiš použil pri založení Cirkvi, spočíva v snahe vojsť do skúsenosti. Ak nevojedeme do skúsenosti, nemôžeme dosiahnuť pravú premenu.

Don Pino: Podľa mňa je zaujímavé a dôležité pristaviť sa pri tomto počiatocnom aspekte premeny, ktorým je poznanie. Ohľadom toho sa často opakovala jedna otázka. V istej pasáži si včera povedal, že jedným z najpôsobivejších výsledkov modernej mentality, moderného racionalizmu je zámena náboženského zmyslu a viery. Mohol by si hlbšie objasniť tento aspekt?

Giussani: Ak človek nie je pobádaný k pestovaniu sebauvedomenia, ak nie je vychovávaný, podnecovaný a vychovávaný k sebauvedomovaniu, ak teda nie je sebou samým, ostáva vystavený pudovým podnetom, reakciám, reaktívnosti, a tak v ňom – na stvoriteľskej úrovni – prevláda zvierací aspekt. Racionalizmus má tendenciu chápať rozum ako miesto pravdy: pravda je to, čo rozum pripúšťa („pripustiť“ tu znamená oveľa viac to, čo sme už predtým cítili, než nevyhnutne nejaký úsudok), a tak nakoniec idealizuje to, čo cítime. Vždy nakoniec máme sklon idealizovať to, čo cítime, alebo – ešte skôr – stotožňovať pravdu s tým, čo pociťujeme. Náboženský zmysel sa tak stotožňuje s cítením, teda s citom, či už nejasným alebo výrazným, ale vždy citom, nie rozumom, pretože nevychádza z konkrétnych dôvodov, nie je teda realitou, ku ktorej dospievame poznaním, prekročením počiatocných inštinktívnych, mechanických podnetov.

Náboženský zmysel však nie je cit a nie je ani súborom pocitov. A rozum s tým súvisí. Pôvod náboženského zmyslu sa zhoduje so začiatkom rozumu, čiže vedomého ľudského života, patrí na jeho začiatok – je implicitne zahrnutý vo svojom stotožnení so samou ľudskou prirodzenosťou. Náboženský zmysel nie je pocit a rozumová činnosť k nemu náleží.

Viera je rozpoznanie Prítomnosti. Veď sami už bežne hovoríme: viera je rozpoznanie Prítomnosti, výnimočnej prítomnosti. Viera je rozpoznanie Prítomnosti. Toto nie je otázka citu; aj keď v sebe zahŕňa veľa citovosti, nemožno ho definovať ako cit. Prítomnosť sa týka očí a emócií, ktoré vyvoláva: oči a srdce sú teda zapojené do toho, čo cítime; ale zhodnotenie Prítomnosti, to najdôležitejšie zhodnotenie, rozhodujúce pre celý zvyšok života, pre celý ráz nášho života, sama definícia rozpoznania Prítomnosti náleží do počiatocného štádia ľudského vedomia, podobne, ako keď dieťa zoči-voči prírodnej nádhere povie: „To je krása!“ Tým, že povie: „To je krása!“ vyjadruje nielen svoj spôsob cítenia, ale aj svoj spôsob videnia, ktoré je racionálne, je to začiatok života, racionálnej cesty.

Cesana: Ako už povedal don Pino na začiatku, otázky, ktoré nám prišli, sa tak trochu týkajú všetkých problémov. Ale najčastejšie sa dotýkali problému obetovania, čím ukazujú na fakt, že nech si už hovoríme čokoľvek, etický problém v skutočnosti vždy máme. Vybrali sme jednu formuláciu tohto problému, ktorú teraz prečíta don Pino. Podľa nášho názoru najlepšie vyjadruje, v čom spočíva problém.

Don Pino: Posledný bod cvičenia v sobotu ráno sa týkal príslušnosti k nášmu hnutiu. Čo v každodennom živote znamená „patriť“? V tejto chvíli sa v človeku vynára aj istý strach z nesplnených sľubov. Ako ho máme prekonať? A čo znamená, že obeta je podmienkou prekonania strachu?

Giussani: Najzaujímavejšie a najrozhodujúcejšie slovo pre naše duševné stavy alebo naše dojmy alebo pre definíciu nášho hnutia je slovo obeta; obeta, ktorú robíme, keď vkladáme náš život do skupinovej reality: najprirodzenejšie do rodinnej, ale aj do reality iného ľudského spoločenstva. A to preto, lebo rodina a ľudské spoločenstvo poukazujú na presnú životnú podmienku, ktorou je niečo Iné. Preto sme povedali, že „niet väčšej obety, ako dať svoj život za dielo Iného“.

„Dať vlastný život za dielo Iného“ je veľká obeta – je to tá najväčšia obeta. K tejto vete však treba dodať ešte toto: ak totiž dať život za dielo Iného je čosi podstatné, znamená to, že táto obeta je činom lásky. Pretože láska je toto: dať život za dielo Iného. Obeta je čin lásky, keďže je potvrdením pozitívnosti celého života jednak skrze rozpoznanie najvyššieho Bytia, jednak skrze reálne rozpoznanie vlastného života ako odozvy pôsobiacej na celý vesmír. Žiť vlastný život ako odozvu pôsobiacu na celý vesmír vyžaduje čin lásky: ponímať celý život, svoj vlastný život ako odlesk s vesmírnym dosahom, ako vzťažný bod všetkých podnetov, ktoré vesmír dáva ľudskému vedomiu – to je čin lásky, to je potvrdenie Iného.

Priestor a čas kodifikujú analógiu tejto vlastnosti ľudskej existencie – priestor a čas kodifikujú všetky ťažkosti ako spoľahlivé potvrdenie Bytia. Obeta nie je prekážka, ale východiskový bod nášho postoja k všetkým našim dielam, k vzťahom s vecami a s ľuďmi. Obeta – trvám na tom – nie je prekážka, ale východiskový bod pri prekonávaní všetkých prekážok, je to spoľahlivé potvrdenie Bytia. Aby sa človek obetoval, musí uvidieť, musí spozorovať pozitívnosť cieľa. Obeta pre obetu, takéto popretie, takéto zohavenie nie je mysliteľné. Že v nás najčastejšie všetkých preváži práve tento pocit, je spôsobené tým, že si neuvedomujeme...

Cesana: ...a tak sa neobetujeme!

Giussani: Ale človek, ktorý vzťahu nič neobetuje, ten vzťah nevlastní, lebo ho ešte nenaplnil!

Prečo príslušnosť k niektorému hnutiu uľahčuje vývin nášho vedomia, prebúdza naše vedomie, takže sa ono už nedíva na obetu ako na negatívny životný jav? Príslušnosť k niektorému hnutiu alebo k niektorej spoločenskej realite – v miere, v akej zasahuje do života a „nárokuje si“ rozhodovať o živote – podporuje takú výchovu (vývin ľudského vedomia), aby sme pochopili, že realita svojou naliehavosťou a podnecovaním smeruje k pozitívnosti, k pozitívnosti Bytia. Nasledovať charizmu uľahčuje rozpoznanie tejto pozitívnosti. Charizma, ktorá pôvodne vychádza z realizovaného, teda do reality uvedeného náboženského zmyslu, dovŕšeného stretnutím s Kristom, táto charizma zjavne umožňuje rozpoznanie pozitívnosti všetkého: úplne všetkého, aj smrti. Aj smrti: no jedinou možnosť, jedinou eventualitu, že smrť je definitívnou pozitívnosťou vecí, dokladá Bytie–Tajomstvo. Svätý Pavol o tom píše na mnohých miestach a hovorí o tom uvoľnene, aj keď vymenúva prípady, celé zoznamy ťažkostí alebo vytrpenej nespravodlivosti, medzi iným aj hrozby smrťou: „Či teda žijeme alebo umierame, patríme Pánovi.“⁵⁶

Na každý pád, objektívnym faktorom, ktorý Tajomstvo umiestňuje do dynamiky vecí, spôsob, ktorým Tajomstvo ohlasuje dynamiku všetkých vecí, je práve obeta. Prežívaná obeta zabezpečuje – a toto je ľudskému vedomiu jasné – pozitívnosť života, bytia, existencie.

„Ak nebudete ako deti, nikdy nevojdete“,⁵⁷ to jest nikdy nespoznáte a nikdy nebudete nič vlastniť. Nasledovanie charizmy aktualizuje túto evanjelióvu výzvu. Pretože modalita, ktorou Tajomstvo ohlasuje dynamiku vecí, nevyhnutne pochádza z detských očí. Detské oko sa prejavuje ako apriórne pozitívne; je síce ešte nevyvinuté, ešte nie je vybavené vedomím, ale už ohlasuje pozitívnosť (pozitívnosť, z ktorej môže hneď nato vyplynúť uhryznutie, úder pástičkou, malé poranenie).

Preto obetovať znamená byť poslušný, čím mám na mysli, že realitu netvorím ja, ani to, čím som, som nevytvoril ja sám, takže všetko, čo som dostal (od Tajomstva ako od vlastnej mamy), je predpokladom pre rast vedomia, pre jeho prehĺbenie ohľadom všetkého, čo robím. Preto obetovať

⁵⁶ Rm 14,8.

⁵⁷ Mt 18,3.

znamená poslúchať a obeta vychádza z tohto pojmu či úsudku, ktorý nás predchádza: vychádza z toho, čo sme dostali, z diela Iného.

„*In simplicitate cordis mei laetus obtuli universa*“:⁵⁸ v jednoduchosti môjho srdca radostne som Ti odovzdal všetko. „Odovzdať“ znamená – ako sme už vyjadrili našou definíciou – že niet väčšej obety, ako dať vlastný život za dielo Iného.

Rozpoznať pozitívnosť bytia, pozitívnosť všetkých vecí ako prvý príznak či začiatok vedomia, ktoré máme o veciach, znamená presne vytušiť to, čo je neskôr označené za „poslušnosť“ – ako človek postupne dospieva, chápe, že ide o istý druh poslušnosti. Preto „ak nebudete ako deti“ neznamená „ak nebudete nevedomení alebo neschopní chápať“, ale „ak nebudete takí, akí ste stvorení“, teda ak nepredstúpíte pred veci, pred život tak, ako ste stvorení – stvorení niekým Iným, niečím Iným. A tak aj fakt, že tvoja mama ti dala život a bolesť tohto života, bolesť života, ktorý si prežil, tento fakt neznamená predovšetkým hnev, ktorý má v tebe vzbĺknuť proti mame. Zmienka o deťoch je skutočne zaujímavá, pretože ani ich odolnosť voči bolesti, ktorá s tým súvisí, neruší a neutlmuje ich prudký stret s vecami – vchádzajú do sveta vecí s naširoko otvorenými očami, s celým svojím elánom a ani vtedy, keď ich bolesť zasiahne, nestrácajú nevyhnutne pôvodnú jednoduchosť. Keď vyrastú, budú nariekať, ale v detstve nariekajú bez...

Don Pino: ...bez skutočného náreku.

Giussani: Nie, nariekajú naozaj, ale...

Cesana: ...nezúfajú si.

Giussani: Nie sú zúfalí.

Don Pino: Je tu posledná otázka. Radi by sme, aby si nám povedal čosi o Kristovej sláve: čím to je, že sa stáva vášňou nášho života?

Giussani: V skutočnej povahe rozumu je, že vie zachytiť bytie vecí, či lepšie povedané, rozum sa vyjadruje a prejavuje predovšetkým ako revidovanie či videnie, vďaka čomu zachycuje bytie vecí, čiže veci ako bytie. Toto je prvý obsah rozumu: definitívna pozitívnosť existencie všetkého je jedinou definíciou, ktorá zdôvodňuje človeka. Rozum je tu na to, aby zachytil bytie vecí: Krista, vrcholný výraz stvorenia, „*omnia in ipso constant*“, „všetko v ňom spočíva“,⁵⁹ bez ohľadu, do ktorého javu sa toto „všetko“ premieta.

Kresťanské dejiny nám toto hovoria už na svojom počiatku, ktorý ani nebol detský, ale hneď dospelý: Pavol, Peter, apoštoli neboli žiadne deti, stali sa síce znova deťmi, keď uvideli Krista, ale deťmi eticky, svojím postojom k tomu, čo stretávali – a za týchto okolností nám bola odovzdaná pravda, ktorá je vrcholom kresťanského Tajomstva v živote človeka: „Všetko spočíva v ňom.“ Toto tvrdenie vstupuje do nášho života rovnakým spôsobom, akým do nášho života vstupuje príčina existencie vecí – je to nepopierateľná objektívnosť ako sám počiatok, píše sa v knihe *Il senso religioso* (Náboženský zmysel).

⁵⁸ „*Domine Deus, in simplicitate cordis mei laetus obtuli universa. Et populum Tuum vidi, cum ingenti gaudio Tibi offerre donaria. Domine Deus, custodi hanc voluntatem cordis eorum*“ (Antifóna all'Offertorio dell'antica liturgia della festa del SS. Cuore di Gesù – prekl.: Antifóna k ofertóriu podľa starej liturgie sviatku Najsvätejšieho srdca Ježišovho; in *Messale Ambrosiano. Dalla Pasqua all'Avvento* – prekl.: Ambroziánsky misál. Od Veľkej noci po advent; Miláno 1942, s. 225).

⁵⁹ Kol 1,17.

„Ak nebudete ako deti.“ Keby Pavol alebo Peter alebo Jakub alebo Ján, títo prví spisovatelia, ktorí nám zanechali písomné svedectvo o kresťanstve, keby oni nemali toto obnovené, znovu vzkriesené detstvo ducha, znovuzrodené skrze stretnutie s Kristom, keby neboli presne takí, neboli by nám povedali nič nové. Aj u veľkých osôb absolútna prvotina vzťahu s vecami vyvoláva dojem súdržnosti, ktorý nemôžeme poprieť, ktorý sa však neskôr komplikuje, a to vždy následkom predsudku.

Krista, ako človeka racionálneho, počalo Tajomstvo ako totalizujúci moment dejín vesmíru, v čase a priestore vesmíru a v celých dejinách ľudstva. Kristus je Znak, s ktorým sa Tajomstvo totálne, reálne zhoduje. Odmietnuť Krista znamená padnúť, stať sa väzňami predsudku pri používaní vecí.

Potvrdzovať Krista znamená potvrdzovať objektívnu krásu, ktorá nás vášnivo pripútava k životu a všetko sa v našich očiach stáva priezračné. Nie nadarmo radosť v tvári, radostný výraz je hlavnou témou kresťanského svedectva pred celým svetom, pred všetkými. Ako dozrievame – teda v čase – radosť vlastného srdca je pre nás samých potvrdením toho, čo hovoríme a v čo veríme. Radosť ale pochádza, môže pochádzať len z objektívnej krásy, z veci objektívne krásnej a dobrej. Radosť nemôže existovať spolu s vecou nepeknou a nedobrou. Vtedy možno hovoriť o spokojnosti, o uspokojení, ale nie o radošti.

Kristus je Znak, s ktorým sa Tajomstvo zhoduje, v realite a v dejinách, v celom kozme a v dejinách národov. Preto potvrdzovať Krista znamená potvrdzovať objektívnu krásu, ktorá nás vášnivo pripútava k životu a všetko sa v našich očiach stáva priezračné. Pretože kým nejaká vec, nejaká realita nedosiahne priezračnosť, istú priezračnosť, je to ako vlastniť ju bez vlastníctva, pretože ostáva neistá jej hodnota.

Potvrdzovanie Krista nás stavia na prvý prah, kde sa začína Tajomstvo ako Tajomstvo, to, ktoré tvorí veci – tu sa stáva skúsenosťou to, čo robí Boh. Kristus je prvým prahom, je prvým priechodom, je prvou prítomnosťou – vzťah s Kristom spriezaňuje v našich očiach celý život. A dôkazom toho je práve fakt, že sa stávame radostnými výskumníkmi a predstaviteľmi všetkého toho, čo je naozaj prítomné vo veciach: „Urobím zjavnou moc môjho mena v ich radostných tvárach.“⁶⁰ Skúsenosť radosti, ktorú nám prináša život, je absolútnou pozitívnosťou, ktorá v nás pôsobí vo vzťahu k druhým ľuďom.

⁶⁰ «*Populus Sion, ecce Dominus veniet ad salvandas gentes: et auditam faciet Dominus gloriam laudis suae in laetitia cordis vestri*» (Confrattorio della IV domenica d'Avvento ambrosiano, in Messale Ambrosiano. Dall'Avvento al Sabato Santo – prekl.: Modlitba celebranta počas 4. adventnej nedele podľa ambroziánskeho rítu, in Ambroziánsky misál. Od Adventu po Bielu sobotu; Miláno 1942, s. 78; porov. tiež *Vulgata*, Is 30,30).

„LEN ÚŽAS VEDIE K POZNANIU“

„Pojmy vytvárajú idoly, len úžas je poznaním.“⁶¹ Táto veta Gregora Nysského, veľkej postavy prvých storočí kresťanstva, zodpovedá našej koncepcii poznania a rozpoznanie Krista, a takto ju nachádzame v našich textoch vyjadrenú naším jazykom. Ako môžeme definovať dôvod, pre ktorý človek povie „áno“ Kristovi? Dôvodom, pre ktorý povieme „áno“ niečomu, čo prekonáva všetky naše predsudky a tak vchádza do nášho života, týmto dôvodom je krása; krása a dobro, ktorých definíciu nemusíme ani vedieť sformulovať, ktoré ale cítime ako obsah nášho rozumu, a to nás vedie k tomu „najzávažnejšiemu“ rozhodnutiu, pred akým sme kedy stáli, k rozhodnutiu pre vieru: viera sa totiž rodí ako rozumové rozpoznanie.

„Pojmy vytvárajú modly, len úžas vedie k poznaniu.“ Jednoduchosť detí je pravdou nášho súhlasu s vierou, súhlasu našej viery s tým, čo hovorí Cirkev, čo nám odovzdáva kresťanská tradícia, čo nám hovorí Cirkev cez naše hnutie – jednoduchosť je postoj dieťaťa, ktoré sa postaví pred veci bez „ale“, bez „keby“ a bez „avšak“, ide k veciam, dotýka sa ich alebo ich prirodzene používa. Preto Ježiš hovorí: „Ak nebudete ako deti, ak nebudete takí aj v dospelosti, nikdy nevojdete, nikdy nepochopíte, nikdy nepocítite.“⁶² Preto aj my tvrdíme, že „pojmy vytvárajú modly, len úžas vedie k poznaniu“.

Ako rozpoznáme, že nás na príľnutie ku Kristovi vyzýva práve cirkevné hnutie, Božia cirkev, Katolícka cirkev, a nie iné verzie kresťanstva? „Len cez úžas“, ten istý úžas, ktorý zasiahol Jána a Ondreja. Toto je slovo, ktoré vysvetľuje všetko, ktorým vyjadrujeme samotný začiatok našej viery. Čin viery sa objasnil, zrodil sa a bol v Jánovi a Ondrejovi „riadený“ Prítomnosťou (aká dôležitá je pre nás táto prvá stránka Jánovho evanjelia!) a bola to Prítomnosť podmanivá, Prítomnosť zachvacujúca, Prítomnosť naplňajúca úžasom: „Ako to len robí, že je takýto?“ A presne toto ľudia, s ktorými žijeme, môžu rôznymi vetami povedať, sú „nútení“ povedať o našom príklade, o našom svedectve: „Ako to len robia, že sú takí radostní?“ – „Ako len môžeš byť taký vyrovnaný?“

Z viery – ktorá je potvrdením faktu Krista, objektívnosti faktu Krista – sa vyvíja istá esteticnosť, teda istá pôsobivosť, ktorá prezrádza reálnu činnosť primerane používaného rozumu: ide o primeraný rozum, ktorý umožňuje zrod estetiky zo vzťahu. Pretože dobro, či lepšie, etika je odvodená z estetiky. Podmanivosť Kristovho zjavu ma zasiahla už ako chlapca, keď som prišiel do seminára, neskôr sa znásobovala, stávala sa vážnejšou, a táto pôsobivosť donútila moju „tvrdú hlavu“ či moju ťarbavosť hľadiť stále na dobro, až kým som pred Bohom nenadobudol vedomie, že dobro robím, alebo sa ho aspoň pokúšam robiť.

Ak človeku na tom nezáleží alebo sa nesnaží pridržať tohto pravidla, potom dobro, príľnutie k morálke, k tomu, čo hovorí Cirkev ako morálna autorita, strácajú svoju presvedčivosť, pretože nie sú viac plnohodnotnou smernicou pre ľudskú prirodzenosť.

„Pojmy vytvárajú modly, len úžas je poznaním“ – len cez úžas poznávame, a teda chápeme. Inak sa stávame obeťami predsudku. Niet spravodlivosti v našom spôsobe uvažovania, ak neberieme do úvahy predsudok, z ktorého naše uvažovanie vychádza. Ako hovorí evanjelium, ak nie sme ako deti, staviame na predsudku. A nemožno príľnúť k nejakej veci, ktorá od nás vyžaduje obeť v mene predsudku – možno k nej príľnúť len vďaka vnútornej príťažlivosti tejto veci. Tak ako sa stalo Jánovi a Ondrejovi: „Akú len príťažlivosť má ten Človek v sebe!“ Takto v nich povstala otázka: „Čo znamená to, čo hovorí o sebe? Čo hovorí o Bohu?“

⁶¹ Porov. Gregorio di Nissa, *La vita di Mosè* (prekl.: Gregor Nysský, *Život Mojžiša*), PG 44, 377B; *ibid.*, «Homilia XII», in *Cantica Canticorum*, PG 44, 1028D.

⁶² Porov. Mt 18,3.

Preto treba v našej výchove odhaliť spôsob, akým chápať, nechať vystúpiť na povrch a utvrdiť pôsobivosť daného návrhu. Návrh berieme vážne, len ak je pôsobivý. Inak si z neho vezmeme iba to, o čom sami rozhodneme, čiže vlastne návrh rušíme.

Niet moderného filozofa alebo súčasného umelca, ktorý by mohol povedať alebo si čo len predstaviť to, čo povedal Gregor Nysský; dnes ide viac-menej o nadobudnutie osobnej výhody, o možnosť výberu, pričom jediným určujúcim dôvodom je vlastný cit, prístup k životu a svetu vychádzajúci zo seba.

Preto dal Ježiš za príklad dospelým najmenšie dieťa: človek totiž má byť v prvom rade slobodný a pravdivý, priezračný. Inak voči všetkému povstane námietka a všetky naše námietky budú vychádzať z predsudkov, na tejto pozícii sa zabarikádujú, až nakoniec táto jeho pozícia ostane nedobytná a zabráni rozumu v každom pokuse zistiť reálnu pravdu. Úžas „presviedča“, a teda poznáva, až kým nakoniec presvedčí, splodí presvedčenie. Predsudok je elimináciou pravej estetiky, pravej chuti do života.

KRISTUS JE VŠETKO VO VŠETKÝCH (1999) *

Prvé spisy dona Giussaniho sa týkajú ekumenizmu a výchovy mladých ľudí a vyšli v novom zväzku (Porta la speranza. Primi scritti, prekl.: Prines nádej. Prvé spisy), ktoré na Katolíckej univerzite v Miláne (Università Cattolica di Milano) prezentoval jej rektor Adriano Bausola, Nikolaus Lobkowitz a monsignor Carlo Caffarra. V tých rokoch sa v mnohých častiach sveta znásobili príležitosti diskutovať a poznať intelektuálne smerovanie dona Giussaniho, jeho príspevok k pochopeniu ľudskej a kresťanskej skúsenosti, jeho filozofickú metódu a vzťah k modernej a súčasnej kultúre. V Buenos Aires španielsky preklad knihy Il senso religioso (prekl.: Náboženský zmysel) prezentoval monsignor Jorge Mario Bergoglio, ktorý sa o nedlho nato stal arcibiskupom argentínskeho hlavného mesta. Vo Washingtone na Georgetown University David Schindler s niektorými svojimi kolegami zorganizoval konferenciu o filozofii Luigiho Giussaniho. Stanley Hauerwas v otváracom príhovore povedal, že sám by bol rád napísal knihu, akou je Il rischio educativo (prekl.: Výchovné riziko).

Keď vyšla encyklika Fides et ratio, don Giussani ju komentoval na stránkach denníka „la Repubblica“ a pri tej príležitosti spomenul svoje prvé učiteľské roky na Lýceu Giovanniho Bercheta v Miláne a „nutnosť vysvetľovať študentom, čo to je rozum, pretože bez rozumu niet ani viery“.¹

Niekoľko mesiacov predtým dozrela potreba zhrnúť priebeh posledných dvadsiatich rokov v novo vydanej zbierke úvah, meditácií a vystúpení, ktorá by zároveň bola vedomým svedectvom o vykonanej ceste a naznačila cestu, ktorú ešte bude treba vykonať. Tracce d'esperienza cristiana (prekl.: Stopy kresťanskej skúsenosti) bol titul prvej knižky, ktorú don Giussani napísal spolu so svojimi študentmi roku 1960 ako úvahu o skúsenosti a ako rozvrhnutie metódy kresťanskej prítomnosti, najmä v školskom prostredí. „Nuove tracce“ (prekl.: Nové stopy) bol projekt, ktorého cieľom bolo zachytiť celý oblúk od prvých krokov hnutia po zrelšie pohľady z neskorších rokov. Don Giussani mal na mysli kolektívne dielo, ktoré by bolo plodom spoločne prežitej skúsenosti, preto si ako spoluautorov novej knihy (Generare tracce nella storia del mondo – prekl.: Vyznačiť stopy v dejinách sveta) prizval dona Stefana Alberta a dona Javiera Pradesa. Bol to znak spoluzodpovednosti a zároveň výraz spoločnej metódy, ktorú hnutie uvádzalo do života ako usmerňujúci princíp.

Svoje posledné duchovné cvičenia don Giussani viedol už osvedčenou formou videokonferenčných záznamov. Aj meditácie, ktoré viedol v nasledujúcich rokoch, nadväzovali po tematickej, duchovnej a názorovej stránke na predchádzajúcu prax.

V poslednom liste Jánovi Pavlovi II. z januára 2004 don Giussani píše: „Nielenže som nikdy nemal v úmysle ‚zakladať‘ niečo, ale domnievam sa, že duch hnutia, ktorého zrod som videl, bol vedený naliehavým pocitom hlásať nutný návrat k základným aspektom kresťanstva, to jest k náruživosti faktu kresťanstva ako takého, kresťanstva v jeho prvopočiatkoch – a to je všetko. A možno práve toto otvorilo nepredvídané možnosti pre stretnutia s osobnosťami židovského, moslimského, budhis-

* Duchovné cvičenia Bratstva Comunione e Liberazione, 23.-25. apríl 1999, Rimini.

¹ L. Giussani, *La ragione contro il potere* (prekl.: Rozum proti moci), „la Repubblica“. 24. október 1998, s. 13.

tického, protestantského a pravoslávneho sveta od Spojených štátov po Rusko, kde sa v priateľskom objatí zhodnocovalo všetko to, čo pravdivé, krásne, dobré a spravodlivé ostáva v každom, kto žije s vedomím príslušnosti k Inému.²

Myšlienková hĺbka nasledujúcich strán svedčí o napätom príklone k elementárnym zakladajúcim činiteľom kresťanstva ako zdroja zrodu ja a jeho objatia s druhým.

Knihy dona Giussaniho, preložené medzitým do mnohých jazykov, umožnili veľkému množstvu ľudí najrôznejšieho pôvodu spoznať „charizmu, ktorá je dejinným príbehom“ a ktorá ponúka každému životnú možnosť ľudského napredovania.

Zápal dona Giussaniho pre jednotu Kristovho Tela vo svete, pre Cirkev, sa zrodil v seminári vo Venegone a dozrel počas prvých rokov kňazskej služby a jeho prekvapujúcou stránkou bolo originálne obnovené ekumenické zameranie.

² «Lettera inviata a Giovanni Paolo II nel 50° anniversario della nascita di CL» (prekl.: List Jánovi Pavlovi II. pri príležitosti 50. výročia vzniku CL), in A. Savorana, *Vita di don Giussani* (prekl.: Život dona Giussaniho), cit. d., s. 1138.

ROZHODUJÚCE SLOVO PRE ŽIVOT

1. Potreba a zjavnosť príslušnosti

„Všemohúci Bože, pretože sme slabí a často klesáme, prosíme Ťa, nech nás posilňuje umučenie tvojho milovaného Syna.“³ Toto je zorný uhol, pri ktorom sa naše srdce pohne a obnoví svoj krstný sľub.

Minulého roku sme povedali: „Kristus je všetko vo všetkých.“ Teraz sa musíme snažiť o hlbšie, pozornejšie, vedomejšie pochopenie toho, čo znamená, či lepšie, čo treba robiť, aby sa takáto zjavná vec (pretože pre kresťana je zjavné, že ‚Kristus je všetko vo všetkých‘) uviedla do života. Musíme si prečítať čosi, čo nám Boh dovolil prežívať skrze našu skúsenosť (či už nám alebo ďalším našim bratom).

Aby nám bolo jasnejšie, čo znamená „Kristus všetko vo všetkých“, musíme si pripomenúť aj metódu, jav, druh postoja, ktorý je východiskovým bodom na novej ceste vedúcej k realizácii tohto ideálu, ktorý je z istého pohľadu „pozemský“, ale svojou hodnotou „večný“. Pripomeňme si názov cvičení minulého roku: *Zázrak premeny*. Ale na premenu je potrebné vyradiť vzťah, zrušiť vzťah, zameniť ho za iný, alebo ho treba prehľbiť, brať vážnejšie tento vzťah, snažiť sa pochopiť ho lepšie, snažiť sa o väčšiu otvorenosť v komunikácii, ktorú nám sám vzťah poskytuje. Biblia a naša kresťanská tradícia presne vyjadruje, ako dochádza k zázraku premeny; na jednej strane toto vyjadrenie označuje stav, na druhej strane poukazuje na silu premeny, na silu a smerovanie premeny, poukazuje na *príslušnosť*. Premena má teda ako podmienku príslušnosť, dáva vyniknúť „príslušnosti“, ktorá je rozhodujúca pre existenciu.

Čo to ale znamená príslušnosť? Keď človek nadobúda vedomie svojej ľudskosti, na jej opis používa slová, ktorých význam odvodzuje z vlastnej skúsenosti. Človek využíva rozum, city, sklony tvoriace jeho skúsenosť, z ktorej sa učí. Slová, ktoré človek používa, osvetľujú vedomie skúsenosti, z ktorej vyrastá. Žalm 32, ktorý dobre poznáme, hovorí: „Nebudte ako žrebce či mulice, ktoré nemajú rozum. Keď im chceš vložiť uzdu a zubadlo, nepodídu k tebe.“⁴ Človek, ako sme povedali, chce mať vedomie, je nútený mať vedomie svojej ľudskosti (v istom zmysle je nútený nebyť „kompletný“, zavŕšený či akýmsi spôsobom presný, ale je si „vedomý“). Človek nadobúda vedomie svojej ľudskosti, keď si pozorne všíma skúsenosť, ktorá je formou, cez ktorú sa sama skúsenosť vyjavuje a utvára realitu človeka v styku s tým, čo stretáva. A úlohou rozumu je práve objasniť to, čo sa mu podarí uvidieť a pochytiť z vlastnej skúsenosti. V opačnom prípade preváži predsudok alebo, inak povedané, polovičný výrobok.

Láska, ktorú človek cíti k sebe, ktorá ho privádza k sebe samému, táto láska mu dáva vedomie, snaží sa dať mu vedomie toho, čím skutočne je. Je to tak preto, lebo je rozumné, že človek hľadá jasno v tom, čo sa mu darí uvidieť a pochytiť zo skúsenosti s realitou.

Takže, ak nevychádzame zo skúsenosti pri chápaní seba samých a samotnej reality, život je determinovaný predsudkom, alebo používame polovičný výrobok, ktorý prevážil. Pripomeňme si upozornenie Alexisa Carrela na začiatku knihy *Il senso religioso* (prekl.: Náboženský zmysel), ktoré je kardinálne zhutnenou formou, ktorou vyjadruje všetko, všetku potrebnú objektívnosť vecí, pretože človek dosahuje objektivitu vecí skôr vďaka morálnemu postojom než vďaka neistej inteligencii: „Veľa usudzovania a málo pozorovania vedie k chybe. Veľa pozorovania a málo usu-

³ Záverečná modlitba, Chvály na pondelok vo Veľkom týždni, in *Liturgia hodín*, rímsky rítus.

⁴ Ž 32,9.

dzovania vedie k pravde.⁵⁵ Skutočnou úlohou rozumu je teda objasniť to, čo sám dokáže uvidieť a zachytiť.

Čo teda znamená „príslušnosť“, vychádzajúc zo skúsenosti, ktorú má človek so sebou a cez ktorú môže naozaj pochopiť význam tohto slova? Ako prvá vec sa zo skúmania skúsenosti vynára ešte nevedomá a neskôr stále menej nevedomá zrejmosť faktu, že človek je závislý, že bol stvorený. V *Náboženskom zmysle (Il senso religioso)* sa hneď v prvej kapitole hovorí: „Popravde, človek seba potvrdzuje, len keď prijíma realitu; veď je zjavné, že človek začína potvrdzovať seba až vtedy, keď prijme vlastnú existenciu, to jest realitu, ktorá nevznikla sama od seba.“⁵⁶ Z tohto dôvodu môžeme povedať: človek patrí Bohu. A z toho istého dôvodu sa táto definitívne zrejmalá závislosť od Boha posúva do polohy závislosti človeka od Iného, od Iného ako sám človek, až po príslušnosť k nástrojom, ktoré Boh používa – k rodine a spoločnosti. Táto príslušnosť sa často javí ako rozporuplná, napríklad keď rodičia stratia autoritu a dostanú sa do protirečenia so srdcom ľudského ja; alebo, a najmä, keď si spoločnosť prisvojuje moc, ktorá si nárokuje „povzniesť“ človeka nad akýkoľvek určujúci vplyv, vrátane vplyv samotných rodičov. Štát sa teda díva na človeka ako na jednotlivca, ktorý je jeho účelovým faktorom.

V tomto zmysle je skutočne chvályhodná a povzbudzujúca modlitba, ktorá sa zakladá na príbehoch biblických žalmov. Žalm 139 hovorí: „Veď ty si stvoril moje útroby, utkal si ma v živote mojej matky. Chválím ťa, že si ma utvoril tak zázračne; všetky tvoje diela sú hodny obdivu a ja to veľmi dobre viem. Moje údy neboli utajené pred tebou, keď som vznikol v skrytosti, utkávaný v hĺbinách zeme. Tvoje oči ma videli, keď som ešte nebol stvárněný, a v tvojej boli zapísané všetky moje dni, len pomyselné, lebo som ešte ani jeden neprežil.“⁵⁷ Ľudské ja je závislé a zo skúsenosti si sám človek odvodí potrebu a zjavnosť svojej totálnej závislosti. Ako má rozum štruktúrny, prirodzený sklon zachytiť realitu v totálnosti jej faktorov, podobne z ľudskej skúsenosti vyplýva potreba a zjavnosť totálnej závislosti, závislosti od zdroja jeho bytia ako takého, totalizujúcej závislosti. Žiadny ústupok tejto požiadavke nie je možný, pretože aj pri tom najmenšom ústupku človek hneď „poblúdi“ a nenachádza viac zhodu zo sebou.

Biblia pomáha ľudským citom týkajúcim sa jeho skúseností: slová, ktoré človek nachádza vo svojom úmyselnom a vedomom styku s tým, čo ho obklopuje, sa zameriavajú na radikálnu príslušnosť človeka k svojmu Stvoriteľovi, vyjadrujú čosi nevyhnutné pre ľudské ja, pre vrchol stvorenia, ktorým je ja. Je jasné, že k ja nemožno pristupovať ako k nekonzistentnému vesmírnemu zjaveniu, ale – tak o ňom hovorí ôsmy žalm – ako k najvyššej hodnote, k hodnote, kvôli ktorej sa Bohu zapáčilo stvoriť vesmír: „Čože je človek, že naň pamätáš, a syn človeka, že sa ho ujímaš? Stvoril si ho len o niečo menšieho od anjelov, slávou a cťou si ho ovenčil.“⁵⁸

Príslušnosť, ktorá je vlastná stvoreniu (vo všeobecnom význame), reálne zahŕňa vedome vnímateľný faktický vývin človeka. A tak premena prírody, stvorenia, ale aj človeka spočíva predovšetkým v odlíšení od predchádzajúceho momentu, ktorý človek vie vedome určiť. Idea premeny prevláda v náboženskej duši, ako napríklad v duši svätého Augustína, ktorý si predstavoval, že Boh stvoril svet stvorením „*rationes seminales*“⁵⁹ teda stvorením akýchsi semien všetkého (čo je napokon podobné vedeckému vysvetleniu evolúcie Zeme a vesmíru). Ale iba pri človeku dochá-

⁵⁵ Porov. A. Carrel, *Riflessioni sulla condotta della vita* (prekl.: Úvahy o správaní v živote), c. d., s. 35; porov. L. Giussani, *Il senso religioso* (prekl.: Náboženský zmysel), c. d., s. 3.

⁵⁶ L. Giussani, *Il senso religioso* (prekl.: Náboženský zmysel), c. d., s. 12.

⁵⁷ Ž 139 (138), 13-16.

⁵⁸ Ž 8, 5-6.

⁵⁹ Porov. Svätý Augustín, *De Genesi ad litteram libri duodecim* (Genéza podľa litery), IV, 33; IX, 17; X, 20; porov. tiež svätý Augustín, *Confessiones* (Vyznania), XIII, 4; *De Trinitate libri quindecim* (O Trojici), III, 8, 13; 9, 16; VI, 7, 8; *De Civitate Dei contra Paganos* (Boží štát), XI, 21; XII, 2.

dza k udalosti, keď sa mu Tajomstvo, z ktorého totálne pochádza, zjaví v tajomnosti Jeho bytia, v jeho tajomnosti Bytia; a tak vo svojom vzťahu s Bytím, s tajomstvom Božím, má človek (schopný tajomstvo poznať) aj schopnosť konkrétne vplývať na vesmír ako aktívna osoba stvorená na Boží obraz. Ôsmy žalm zrazu hovorí: „Ustanovil si ho za vládcu nad dielami tvojich rúk. Všetko si mu položil pod nohy: ovce a všetok domáci statok aj všetku poľnú zver, vtáctvo pod oblohou a ryby v mori i všetko, čo sa hýbe po dne morskom.“¹⁰

„Všetko si zveril do jeho rúk.“ Texty Marca Bersanelliho na stránkach mesačníka CL „Tracce“ (prekl.: Stopy) fascinujúcim spôsobom, ako som už naznačil, potvrdzujú, čo hovorí ôsmy žalm. Keď hovorí o rozpínaní vesmíru, je jasné – a nie je možné to nepovedať – že kozmos bol asi stvorený s predpokladom, že sa v ňom vynorí ja, teda tak, aby sa v zmätku existujúcich vecí, v tom nesmiernom a zároveň uzatvorenom vesmíre mohol zjaviť bod, ktorý sa volá „ja“, čím celý vesmír dostane vedomie. Celý vesmír teda nadobúda vedomie seba, rozumie tomu, čím je a svojmu určaniu skrze tento bod, ktorým je ja, čiže človek. Ale aj ja patrí Inému, Tomu, ktorému patrí vesmír.

Ludská prirodzenosť takto vrhá svetlo na prvé rozhodujúce následky tejto príslušnosti k Bohu. Napríklad, ľudská prirodzenosť zahŕňa slobodu, pretože jej úplný pôvod je v Bytí, v Tajomstve. A prirodzenosťou slobody je práve vedieť rozpoznať tento totalizujúci pôvod, teda totalizujúci pôvod vzťahu s Bohom (preto som citoval ôsmy žalm). Ja znamená vzťah s nekonečnom, nič medzi nimi nestojí; tým je povedané, že ja stvorilo, že ho vytvorilo Tajomstvo ako vzťah so Sebou. Slobodou je prilnúť k Bytiu. A tak všetky udalosti stvoreného sveta človeku potvrdzujú, že jeho pôvodcom je „niečo“, čo ho predchádza a ktorého vlastníctvo reality je nevyvrátiteľné, a tým niečím je Tajomstvo.

„Človek si nemôže vystačiť sám so sebou; inak by neexistoval. V tom spočíva tajomstvo ľudskej existencie,“¹¹ hovorí Berďajev. Na to, aby bol slobodný, človek si nemôže vystačiť so sebou samým – bolo by to pohoršujúce protirečenie; alebo otázka vzbudzujúca túžbu prehĺbiť poznanie človeka. Stvorenie patrí Tajomstvu, preto tu nejde o žiadne protirečenie; povedať, že človek nemôže stačiť sám sebe, znamená totiž povedať, akým človek je. Tajomstvo existencie spočíva vo fakte, že človek existuje a zároveň sám sebe nestačí.

Tajomstvo je to, čo sa nachádza poza, potom, na druhej strane, či už blízko alebo ďaleko, nech už ho ponímame akokoľvek. Stvorenie ale patrí tomuto Tajomstvu. Skutočnosť, že stvorenie patrí Tajomstvu, neuvádza do stavu rozochvenia len fakt slobody; pretože sloboda znamená pre človeka aj možnosť originálneho vyjadrenia, teda kreatívnosti. A toto podľa mňa vysvetľuje celý ôsmy Dávidov žalm. Človek je väčší ako každá iná vec, ba viac, je bodom, v ktorom sa sprievraňuje (alebo má túto tendenciu) celostný pohľad na vesmír. Boh mohol stvoriť vesmír pre jedno ja. Namiesto toho, aký tiesniaci sa dav, aký nekonečný počet ľudí volá na slávu Bohu! Človek je veľký, pretože ho robí veľkým vzťah s Bohom. Aj keď na druhej strane, teda z nášho pohľadu, pri dotyku ľudskej ruky, ktorá by chcela človeka uchopiť, zoči-voči všelijakým nárokom spoločnosti – čo je pred tým všetkým človek? Čo je človek, keď zostarne? A takto zmýšľame aj o dieťati, nielen o starom človeku. Človek zabudne na detstvo aj na starobu, celé roky je naplno zabratý, je pohltený tým, čo robí alebo čo sa mu zdá, že robí. Ale len „Boh je všetko vo všetkom“.

¹⁰ Ž 8,7-9.

¹¹ N.A. Berdiaev, *Regno dello Spirito e regno di Cesare* (prekl.: Berďajev, Kráľovstvo Ducha a kráľovstvo Cézarove), vyd. Edizioni di Comunità, Miláno 1954, s. 28.

2. Popretie príslušnosti a následky

Človek – konkrétny človek ako ja či ty – tu nebol, teraz tu je a zajtra tu už nebude: to znamená, že je závislý. Buď závisí od reťaze predchádzajúcich udalostí, a teda je otrokom moci, čiže toho, kto má väčší priestor pre uplatnenie vlastníctva; alebo závisí od toho, čo stojí za pôvodom reťaze vecí, od toho, čo je za nimi, čiže závisí od Božieho. A len Božie môže spasiť, môže postaviť človeka na dôstojné miesto.

S nesmiernou citlivosťou k tej otázke, ktorá nám je obzvlášť drahá, Židovka Hannah Arendtová povedala: „Bez činu, bez schopnosti začať niečo nové a vyjadriť tak nový začiatok, ktorý zasahuje svet narodením každej ľudskej bytosti, by bol ľudský život od narodenia po samu smrť skutočne odsúdený bez možnosti spásy [...]. Napriek všetkým neistotám je čin ako stále prítomné *memento*, pretože ľudia, hoci musia zomrieť, sa nenarodili pre smrť, ale aby začali niečo nové. *Initium ut esset homo creatus est*, povedal Augustín. Stvorením človeka princíp začatého diela vošiel do sveta; to je, samozrejme, len iný spôsob, ako povedať, že stvorením človeka sa princíp slobody objavil na zemi.“¹² Človek sa stáva človekom, keď niečo začne; no človek vždy niečo začína, vždy – práve narodené stvorenie začína niečo a vývin tohto začiatku je v Božích rukách, je v rukách Toho, komu človek patrí.

Moderná, či už pravicová alebo ľavicová kultúra, ktorá vypudila všetky dovtedy uznávané hodnoty predchádzajúceho sveta, si kladie za vrcholný výchovný cieľ zrušiť minulosť, všetko predchádzajúce, a teda zničiť takú hodnotu, akou je príslušnosť. Moderná civilizácia, moderná kultúra nahrádza hodnotu príslušnosti slobodou, ktorou je vedomé odmietnutie prilnúť k bytiu ako Tajomstvu, čím vytvára zdroj lži. Aj Ježiš povedal, že diabol je „otcom lži“.

Nepriľnúť k bytiu znamená zabiť slobodu. A tak moderná kultúra tým, že pokladá človeka za mieru všetkých vecí, fakticky potláča slobodu, škrtí slobodu, pretože ju neuznáva a uznať, ponímať alebo vlastniť ju môže len ako lož. „Prečo nechápete moju reč?“ pýta sa Ježiš. „Preto, že nemôžete počuť moje slovo. Vaším otcom je diabol a vy chcete plniť túžby svojho otca. On bol vrah od počiatku a nezotrval v pravde, lebo v ňom pravdy niet. Keď luhá, hovorí zo seba, lebo je luhár a otec lži.“¹³

Človek modernej kultúry však nie je len luhár, ale aj násilník – teoretické, ale predovšetkým praktické popieranie našej príslušnosti k Bohu je lžou, zdrojom lži, a preto aj zdrojom násillia, násillia trvajúceho toľko, čo dejiny, a to vo všetkých sférach a vo všetkých spoločenských vzťahoch (teda aj v rodinách, v najbližších priateľstvách, dokonca proti človeku, ktorý bojuje po našom boku alebo s nami pracuje na spoločnom diele). Násilný je každý ľudský vzťah, v ktorom chýba vedomie ľudského určenia, v ktorom teda chýba vedomie príslušnosti k niečomu inému.

Toto násillie sa dokonca stavia do pozície, keď si dovolí nazývať sa „spravodlivosťou“ a keď si zákony nárokujú vyriešiť každý problém človeka v spoločnosti, ako keby človek patril totálne spoločnosti, v ktorej žije. Ale duša, čiže vzťah s Bohom, nie je mimo priestoru, v ktorom sa človek nachádza so svojim telom, kde jedáva alebo sa stretáva s priateľmi, človek nie je mimo týchto vzťahov; duša nie je inou vecou, čo možno povedať o všetkých ľudských úkonoch, o všetkých činoch človeka, pretože jeho prvotnou a najsilnejšou starosťou by mala byť spätosť s Bohom, vzťah s Bohom.

Dnes však mnohí, aj kňazi a teológovia, majú tendenciu vyzdvihovať ako podstatnú hodnotu „výchovu k zákonnosti“, pričom keď hovoria podobné veci, zabúdajú, že ľudské zákony sú vždy neúplné a vždy podliehajú Božiemu zákonu. Nemožno vyčleniť spravodlivosť tak, že jej odníme všetky aspekty, všetky faktory, ktoré sudcov rozsudok môže nájsť v človeku.

¹² H. Arendt, *Lavoro, opera, azione. Le forme della vita attiva* (prekl.: Práca, dielo, čin. Formy aktívneho života), vyd. Ombre corte, Verona 1997, s. 70.

¹³ Jn 8,43-44.

„Pretože nekonali podľa mojich práv,“ hovorí Ezechiel, „opovrhli mojimi príkazmi, [...] a očami lipli na modlách svojich otcov [zdedili chyby svojich otcov]. Nuž ja,“ hovorí Boh, „som im dal nedobré príkazy a práva, ktoré im neslúžili k životu.“¹⁴

Súdiť moc spoločnosti, transformovanej okrem iného do zákonov, je v každom prípade možné aj iným zákonom, a to zákonom príslušnosti k Bohu – totalizujúcej príslušnosti, pretože každá prchavá spoluúčasť na veľkej príslušnosti k Bohu (vrátane rodiny, spoločnosti, štátu) môže existovať len v reálnej konfrontácii s Večnosťou, s večným zákonom, s Božím zákonom. Preto hoci takúto spoluúčasť vľúdne či dokonca nadšene prijímú čitatelia nejakých novín, určite ich nenechá na pokoji Boh. Samozrejme, môže dôjsť k zmene, ktorú zákon akoby zabezpečoval, ale nebude to skutočná zmena, morálna zmena, pretože človek nie je produktom spoločnosti a spoločnosť nemožno interpretovať len ako názor štátu vedeného násilnou spravodlivosťou, štátu, ktorý si prisvojuje mocenské právo a stavia sa do úlohy akéhosi božstva.

Násilie a otroctvo. Ak sloboda a príslušnosť nie sú stotožnené, čiže ak slobodu nemotivuje príslušnosť, je to vždy predzvesťou veľkých vojen.

„Nepáči sa mi vaša chladná spravodlivosť a v oku vašich sudcov vždy vidím mrazivý záblesk katovho meča. Povedzte: kde sa nachádza spravodlivosť, ktorá je láskou a má oči na to, aby videla? Vynájdite teda lásku, ktorá v sebe nesie nielen všetky tresty, ale aj všetky viny,“ hovorí prekvapivo Nietzsche v *Tak vravel Zarathustra*.¹⁵

„Je zaujímavý fakt,“ poznamenáva ešte Arendtová, „že k pokusu o záchranu ľudskej prirodzenosti na úkor ľudského postavenia dochádza vo chvíli, keď všetci dobre poznáme [...] pokusy zmeniť ľudskú prirodzenosť radikálnou zmenou tradičného ľudského postavenia. Všelijaké experimenty, ktoré robila moderná veda a politika, aby ‚upravila postavenie‘ človeka, sledujú jediný cieľ – transformovať ľudskú prirodzenosť v mene spoločnosti.“¹⁶ Ľudskú prirodzenosť tu spoločnosť stotožňuje s poriadkom, teda s mocou.

„Blázon si v srdci hovorí: ‚Boha niet, Boh neexistuje.‘“¹⁷ Toto bláznovstvo sa stalo teóriou sveta. A tak aj my sme bezcieľne kamsi unášaní, môžeme sa nechať unášať týmto prúdom, cítiť sa ako strhnutí vlnou, na ktorej všetci sú zajedno – alebo tak vyzerajú. To je skutočné bláznovstvo! V štáte totiž možno vyzabíjať všetkých, ktorí veria v Boha (ako sa už kresťanom stalo veľakrát), ale nemožno odstrániť Jeho, pretože je v samej štruktúre nášho vedomia a je jediným zdrojom sebauvedomenia; a sebauvedomovanie je neustálym obohacovaním, môže sa stať udalosťou neprestajného odhaľovania, ktoré vedie k pravde, no nikdy sa nestane objektom, ktorý by sme pomocou našich schopností mohli pojať.

Toto je podstatný problém, pretože sa tu konfrontujú dva svety: jeden prijíma svoju príslušnosť k Bohu a druhý ju neprijíma. Kto hovorí, že neakceptuje, že odmieta, ba že je dokonca v konflikte s pojmom príslušnosti, ktorý my naopak zdôrazňujeme, ten iba opakuje presvedčenie o človeku, ktorý je mierou všetkých vecí. Ak je ale človek mierou všetkých vecí a zabúda pritom na tragédie, ktorými si celá naša civilizácia prechádza následkom rozmarného a zmäteného ľudského sebaopovzdávania, tak sa prezrádza ako popierač príslušnosti k Inému; a toto popretie príslušnosti k Bohu, čiže popretie Boha vedie k popretiu príslušnosti k všetkému ostatnému (k spoločenstvu, k dejinám vlasti, k priateľstvu). Avšak človek ako miera všetkých vecí nemôže uniknúť svojej príslušnosti k predsudkom (o jej potlačenie sa môže pokúsiť len slovne), ktoré hoci nie sú vedomé, ho tlačia do neracionálneho konania.

¹⁴ Ez 20,24-25.

¹⁵ Porov. F.W. Nietzsche, *Così parlò Zarathustra* (Tak vravel Zarathustra), vyd. Adelphi, Miláno 1996, s. 76.

¹⁶ H. Arendt, *La lingua materna* (prekl.: H. Arendtová, Materinský jazyk), vyd. Mimesis, Miláno 2005, s. 77.

¹⁷ Porov. Ž 14 (13),1; 53 (52),2.

Tomu, kto sa vyhýba príslušnosti k Bohu, musíme povedať, že bez nej niet dejín ani tradície (ak ale človek uzná svoju príslušnosť k Bohu, nie je už možné, aby necítil to, čo ho predchádza, to, čo Boh vytvoril pred nami). Takto je potlačená dramatickosť ľudského ja, keďže bola potlačená sloboda. Nemožno sa predsa konfrontovať s ničotou a s neužitočnosťou, alebo s abstraktnou morálkou! Ako vravel Camus, „treba stretnúť lásku, skôr ako stretneme morálku. V opačnom prípade nás čakajú muky“.¹⁸ Čo to ale je láska? Láska je buď pokusom o majetnícky vzťah s vlastným prchavým cieľom, alebo spoločenstvo na ceste, ktorú treba nastúpiť za všetkých okolností a bez meškania; je to totiž cesta, ktorá pramení z túžby naplniť určenie druhého. „Skôr ako človek stretne morálku, potrebuje stretnúť lásku,“ čo znamená, že je potrebné „obnoviť morálku skrze ty“.¹⁹ Tieto dve Camusove tvrdenia sú veľmi významné a správne a blížia sa nášmu ponímaniu kresťanskej morálky, pretože bez toho, aby Peter povedal „áno“, bez toho, aby povedal áno Ježišovi, jeho morálny stav by nebol pokojný – jeho mravnosť by zaplatila daň chrámu a židovskému prostrediu.

Kto opustí príslušnosť k Bohu, odcudzí sa všetkým. Už žije – a to najmä z pohľadu ekonomického a komerčného – v inej príslušnosti, zdanlivej, teda takej, ktorá neexistuje a je jedinou pozíciou, ktorá popiera príslušnosť k Bohu – je to príslušnosť k svetu, o ktorom Ježiš hovorí: „Neprosím za svet.“²⁰

„Ničota,“ ako dodáva Arendtová, „sa stáva globálnou náhradou reality, pretože ničota prináša úľavu. Chápme dobre – úľavu bez reality; je to len psychická úľava, sedatívum proti úzkosti a strachu.“²¹ „Keď je človek pripravený o všetky interpretačné prostriedky, neostáva mu žiaden zmysel pre realitu.“²² Takýto je účinok politického režimu.

Ako dôvtipne povedal slávny taliansky básnik Mario Luzi, „v modernom človeku sa už podnety a výzvy pamäti neprekrývajú s podnetmi a výzvami nádeje, ale žijú nezávisle od seba“.²³ Človek je vyzývaný robiť niečo, čo nezodpovedá jeho nádeji, tej nádeji, ktorú si fakticky nesie v sebe; spontánne robí veci, ktoré mu nenapovedá jeho nádej, a tak mu odcudzenosť podlamuje nohy.

Teraz by som chcel skompletizovať to, čo som doteraz povedal, a poukázať na najväčšokolepejšiu charakteristiku, ku ktorej vedie kresťanská koncepcia príslušnosti k Bohu, príslušnosti k Tajomstvu, tej príslušnosti, ktorá vytvára všetky veci: je ako svetlo, ktoré ožiari všetky vzťahy, aby boli vyvážené a správne žité.

3. Dejinnosť príslušnosti

Patríme Tajomstvu, patríme Bohu. Akou cestou ale ideme k Nemu, k Tajomstvu? Ak sme v sebe rozpoznali príslušnosť k Tajomstvu, akou cestou sa mu môžeme vydať v ústrety, ako k nemu môžeme ísť? Akým spôsobom sa môžeme dozvedieť cestu, ktorú On vyznačil ako odpoveď na našu potrebu príslušnosti? Príslušnosť totiž tvorí návrh, rozpoznanie, podrobenie nášho života tomuto rozpoznaniam a tejto priamej skúsenosti, ktorú máme s príslušnosťou k tomuto opornému bodu. Naznačilo Tajomstvo nejakú odpoveď ohľadom tejto predstavy, tejto našej potreby príslušnosti? Vyznačilo Tajomstvo nejakú cestu? Ak patríme Tajomstvu, akou cestou chce, aby sme sa vydali? Ako treba prežívať túto príslušnosť k Tajomstvu?

¹⁸ A. Camus, *Taccuini (gennaio 1942-marzo 1951)*, vol. II [prekl.: Zápisníky (január 1942-marec 1951), 2. zv.], vyd. Bompiani, Miláno 1992, s. 217.

¹⁹ *Tamtiež*, s. 82.

²⁰ Jn 17,9.

²¹ H. Arendt, *La vita della mente* (prekl.: H. Arendtová, život mysle), vyd. il Mulino, Bologna 1987, s. 249.

²² H. Arendt, *Ebraismo e modernità* (prekl.: H. Arendtová, Židovstvo a moderný svet), vyd. Feltrinelli, Miláno 1993, s. 127.

²³ M. Luzi, *L'Inferno e il limbo* (prekl.: Peklo a limbus), vyd. ilSaggiatore, Miláno 1964, s. 17.

Príslušnosť k Bohu zahŕňa *dejinnosť*, ktorá je jej podstatným činiteľom; dejinnosť označuje veci a ľudí, ktorých poznáme, ktorých sa môžeme dotknúť, ktorých môžeme vidieť; označuje veci, ktoré sú naše a s ktorými práve preto, že sú naše, môžeme voľne narábať. Príslušnosť k Bohu zahŕňa dejinnosť ako jej podstatný činiteľ – takto Stvoriteľov génus dal pocítiť svoje panovanie konkrétnym spôsobom. Preto sa volá Pán: On je Pán. Pripomeňme si scénu, keď Mojžiš hovoril s Bohom na hore a Boh prešiel v jeho blízkosti ukrytý za oblak a pritom volal: „Pán, Pán je milostivý a láskavý Boh....“²⁴

a) *Volba národa*

Židia a kresťanská spoločnosť jednoznačne potvrdzujú Boha ako základ príslušnosti každého ja – príslušnosti každého človeka, aj keď nie je žid alebo kresťan. Je tu však jeden podstatný rozdiel (aj medzi židom a kresťanom).

Nie je možné hovoriť o príslušnosti k Bohu, ak nepochopíme, nenasledujeme a nenapodobňujeme všetko, o čom On sám rozhodol, že to dá spoznať človeku – pretože Boh sa necháva spoznať cez dejiny. Dejiny sú napredujúci čas a priestor, ktorý posúva človeka k jeho určeniu.

Celé dejiny sveta sa vyjasňujú v prúde, na ktorého začiatku stojí istý človek z Mezopotámie menom Abrahám. Boh si ho vybral, aby sa takto dal spoznať ľuďom a aby spasil ľudí, ktorí sa plavia životom v totálnom zabudnutí alebo v potvrdzovaní totality stanovenej podľa ľudskej miery. Ostatné náboženstvá sú interpretáciou, ktorú človek podáva o Tajomstve. Na rozdiel od nich je voľba Abraháma prvým momentom, keď človek dostáva interpretáciu založenú na konkrétnom vzťahu s Tajomstvom. Ako hovorí židovský filozof Buber, „Boh chce vstúpiť do sveta, ktorý mu patrí, ale chce tak urobiť skrze človeka – toto je tajomstvo našej existencie, nadľudská príležitosť poskytnutá ľudskému rodu!“²⁵

Abrahám odchádza zo svojej zeme naplnený čistou dôverou v Boha. Tomuto človeku Boh zvestuje seba a vo Svojej tajomnej prítomnosti, dvetisíc rokov pred Kristom, mu dá myšlienkovú a intuitívnu schopnosť vnímať spojenie s Ním, čo nie je možné na žiadnom inom mieste na svete. Je to vec natoľko nemysliteľná a nepochopiteľná, že je ťažké nájsť jej primeranú interpretáciu. Abrahám bol zdrojom tejto priezračnej Božej idey, ktorá sa vinula celými židovskými dejinami.

Ústredným aspektom vzťahu, ktorý Boh nadviaže s Abrahámom a jeho potomkami, je *voľba*. Abrahám bol vyvolený, vybraný ako otec nového prúdu, nového národa.

Okolnosti tejto voľby či výberu alebo privilégia odhaľujú mimoriadny spôsob (vsunutý do udalostí reálnych dejín), akým je človeku oznámené to, čím Tajomstvo skutočne je. Tajomstvo zvestuje seba človeku, ktorého si zvolilo, národu, ktorému udeľuje túto výsadu, odhaľuje im o Sebe to, čo samo chce o Sebe odhaliť. Nemožno si nijako predstaviť, ako by sa dala obmedziť Božia sloboda!

Proces voľby vstupuje do dejín s veľkým nárokom stať sa učiteľom pre celý svet. Zo žalmov vyplýva, že židia – aj za Ježišových časov – mali vášnivú, dychtivú túžbu pôsobiť misionársky. Ich život, život ich skupín bol nástrojom misie s cieľom ohlasovať svetu tohto Boha, o ktorom zdedili jasný pojem, hlavne o jeho totálnej moci, o jeho nevyspytateľnosti („Vaše cesty nie sú moje cesty“)²⁶ a jeho spravodlivosti.

Proces voľby nás učí, že Boh sa necháva spoznať cez konkrétnu okolnosť v čase a v priestore (šťastný je ten čas a ten priestor, do ktorého Boh vstúpi; niet krajšej veci na svete). Židia nazývali Chrámom miesto, kde Boh zjavoval seba ľuďom a kde ich súdil.

²⁴ Porov. Ex 34,5-7.

²⁵ M. Buber, *Il cammino dell'uomo. Secondo l'insegnamento chassidico* (prekl.: cesta človeka. Podľa chasidského učenia), vyd. Edizioni Qiqajon – Comunità di Bose, Magnano (provincia Biella) 1990, s. 63-64.

²⁶ Iz 55,8.

Niet na svete národa, ktorý by mal podobný vzťah s Bohom. Ostatné národy boli v úžase a snažili sa zachytiť odlesk svetla, aby vo svojom živote pochopili to, čo tam bolo jasné. Preto interpretácia starodávnych vecí, ktoré nachádzajú zrod v dávnej minulosti, v pôvode vecí, situuje židovského človeka ohľadom ľudského vedomia do stredu vesmíru. Takto bolo ľudské vedomie zasiahnuté a obohatené o existenčný, stále účinný výklad príslušnosti k Bohu, k Božiemu chrámu, pretože spôsob ponímania vzťahu medzi Bohom a človekom v židovskej spoločnosti sa konal v Chráme – Boh poskytoval radu a pomoc v Chráme.

„Toto hovorí Pán: ‚Zastaňte na cestách a viďte, skúmajte dávne chodníky; a kde je dobrá cesta, choďte po nej, tak si nájdete odpočinok pre dušu.‘“²⁷ Minulosť nie je „minulá“; minulosť je formovaním prítomnosti. „Spomni si,“ hovorí Mojžiš koncom svojho života, „na dni zašlé dávno, uvážte roky všetkých pokolení! Spýtaj sa svojho otca a on ti vyjaví, starcov svojich a rozpovedia ti.“²⁸ Celá moderná kultúra ale cíti príslušnosť k Bohu ako nepriateľskú a tajomný pôvod toho, čo nás oduševňuje a čo, ako vieme, nás robí činorodými, označujú slovami „dávni ľudia, dávne časy“.

Židovský národ je podrobený väčšej námahe, než všetky ostatné náboženské prúdy, pretože jednota a svätosť Boha, čiže Tajomstva, „dopadá“ na ich každodennú činnosť. Duša, vedomie vníma tento Boží zásah, ale telo zatažuje dušu, telo sa oslabuje a brzdí dušu v rozlete (*«et corpus quod corrumpitur aggravat animam»*).²⁹ Ale Boh, biblický Boh účinne pôsobí. Božia jednota a svätosť súvisia s každodennou činnosťou. „Počuj, Izrael, Pán je náš Boh, Pán jediný! A ty budeš milovať Pána, svojho Boha, celým svojím srdcom, celou svojou dušou a celou svojou silou. A tieto slová, ktoré ti ja dnes prikazujem, nech sú v tvojom srdci, poučaj o nich svojich synov a sám uvažuj o nich, či budeš sedieť vo svojom dome, či budeš na ceste, či budeš ležať alebo stáť. Priviaž si ich ako znamenie na ruku, nech sú ako znaky medzi tvojimi očami, a napíš si ich na veraje svojho domu a na dvere.“³⁰ Čo sa príslušnosti k Tajomstvu týka, tieto slová jasne dosvedčujú, že Tajomstvo preniká do všetkých našich kostí a do všetkých našich tiel a do všetkého, čo robíme. Boh je všetko vo všetkom.

Rozhodnutie Tajomstva zvoliť si jeden národ ako poznávací a operatívny prostriedok Svojho vstupu do sveta je rizikom, ktorému sa samo Tajomstvo vystavuje, aby umožnilo a prehĺbilo vývin príslušnosti ľudskej existencie k Sebe a týmto spôsobom upevnilo trvanlivé vedomie skutočnosti, že národ a jednotliviec patria Jemu, a to za konkrétnych okolností – keď ich zasiahne.

Stručne povedané je to, ako keby Tajomstvo povedalo: „Chcem, chceme rozpoznanie vychádzajúce z ničoho.“ Ako možno uskutočniť rozpoznanie z ničoho? Čo by mohlo nič povedať zoči-voči Bytiu? Je však pravdou, že aj spôsob, akým hovoríme my ľudia, je vynaliezavý! Teda aj Trojica ako keby povedala: „Urobme čosi, podľa čoho by sme mohli byť rozpoznaní.“ Akoby sa Bohu zapáčilo tvrdiť: „Aj nič je povinné vnímať nás a potvrdiť nás. Nič musí povedať: ‚Ja som nič, ale Ty si.‘“ Ako to ale Boh urobil, že vytvoril podobnú vec? Tak, že urobil človeka, ľudské ja, slobodu. Čo je ale sloboda? Sloboda je rozpoznať Bytie, priľnúť k Bytiu. Preto nerozpoznanie Bytia „bolestne zvierá“ bytie, ktoré nám bolo dané, premáha ho, škrtí, vyčerpáva; a táto vyčerpanosť, tieto protirečenia, ktoré pred neho stavia Boh a život, sú nakoniec pre človeka často len hlúpu zámienkou pre filozofovanie a pre všelijaké závery – je to, ako keby v jeho dome horelo a namiesto toho, aby na oheň lial vodu, leje ju kamsi ďaleko od ohňa.

Rozhodnutie Tajomstva zvoliť si národ je „rizikom“, ktorému sa samo Tajomstvo vystavuje. Prebiehajúci čas sa stáva napredujúcimi dejinami. A dejiny pozostávajú z udalostí: Abrahám, Izák,

²⁷ Jer 6,16.

²⁸ Dt 32,7.

²⁹ Mud 9,15.

³⁰ Dt 6,4-9.

Jakub. Je to rieka, je to realita v pohybe, ktorá sa rodí z podnetu Tajomstva skrze dejinný prameň, ktorým je Abrahám, a skrze dejinné pramene, ktorými sú vodcovia Abrahámovho národa po jeho smrti. Vzbudzuje úžas fakt, že Boh používa jeden národ a že tento národ „si nárokuje“ Božiu vyvolenosť (aj my sme museli nazvať knihu o kresťanstve *Pôvod kresťanského nároku (All'origine della pretesa cristiana)*).³¹ Udalosť za udalosťou potvrdzuje existenciu konkrétnych rodín, konkrétnych kmeňov, ktoré sú všetky do jedného určené pôvodným postavením svojho rodiča. Rovnakým spôsobom ako predchádzajúci kmeň aj jeho nasledovníci vytvárali intenzívne vzťahy, ktoré nadobúdali presný význam. Toto všetko malo svoj pevný základ v najznámejšej a najväčšej postave, v Mojžišovi. Za Mojžišových čias už boli dejiny silne nasýtené vlastnými faktormi, takže on sa mohol stať najväčším vojvodcom, najväčším učiteľom a podnecovateľom spojenia s Bohom, podnecovateľom úcty a lásky k miestu, kde bola pripomínaná príslušnosť k Bohu a kde nachádzali predzvesť a príznaky nádeje, pre ktorú národ prijal predstavu dlhej cesty a vydal sa na ňu.

Zmluva je teda najvyššou formou vzťahu medzi človekom a Bohom, medzi vybraným človekom a Bohom (aby vybraný človek odovzdal o tom správu celému svetu: svojmu národu a skrze svoj národ celému svetu). Táto forma, ktorá je na počiatku zviazaná s biblickým národom, nadobúda svoju definitívnu realizáciu v kresťanskom národe. Preto ten, koho si Boh vybral na to, aby patrilo Bohu, musí patriť tomuto národu (preto sme sa aj my označili za židov). „Ja som všemohúci Boh, chodievaj predom mnou a buď dokonalý. Uzavrel som svoju zmluvu medzi mnou a tebou a rozmnožím ťa prenáramne. Tu padol Abram na tvár a Boh s ním hovoril.“³² Žiaden literárny príbeh nie je dramatickejší.

„Na svete niet národa, ktorý by mal takýto vzťah s Bohom. Je to pradávny národ, ktorý pozná Boha od dávnych čias! Zakúsil jeho veľkú dobrotu a jeho nezmieriteľnú spravodlivosť, často hrešil a tvrdo za to pykal a vie, že môže byť potrestaný, ale nie opustený,“ píše Joseph Roth vo svojej knihe *Blúdiaci Židia*.³³

„To som ja, čo mám zmluvu s tebou, že budeš otcom mnohých národov. [...] Dám sa ti rozrásť prenáramne, rozmnožím ťa v národy, i králi z teba vzídu. A uzavieram zmluvu medzi mnou a tebou a medzi tvojím potomstvom po tebe vo všetkých pokoleniach ako zmluvu večnú, že budem Bohom tvojím a tvojho potomstva po tebe.“³⁴ Budem „Bohom tvojím...“ Tvojím! Ty patíš Bohu, Tajomstvu, pretože Boh urobil všetko pre teba! Boh hovorí „som tvojím Bohom“ niekomu, pre ktorého je Tajomstvo všetkým – pochádza z Boha, a teda patrí Bohu.

„Nie preto, žeby ste boli početnejší ako ostatné národy, prilipol k vám Pán a vyvolil si vás, veď ste najmenší zo všetkých národov. Ale preto, že vás mal rád a že chcel zachovať prísahu, ktorú urobil vašim otcom.“³⁵ Táto láska a táto vernosť naďalej trvajú.

Slovo „Zmluva“ znamenalo prísľub šťastia pre každého a prísľub konečného víťazstva Jeho národa pred očami všetkých národov. Preto Zmluva (teda vzťah medzi Bohom a jeho vyvoleným) je fascinujúcou definíciou Božieho postoja k stvorenému svetu – Boh chce spasiť všetkých ľudí, ktorí išli v ústrety smrti (pretože takto všetci ľudia chápu svoju prchavú vnútornú súdržnosť). Byť bez vzťahu s Bohom znamená totiž pre človeka koniec.

Zmluva ukazuje, vymedzuje, „ako“ Boh Stvoriteľ, ktorému človek (a vesmír) patrí, stojí po boku človeka. „Tento príkaz, ktorý ti dnes dávam, nie je pre teba vysoký ani ďaleký; nie je v nebe-

³¹ Porov. L. Giussani, *All'origine della pretesa cristiana* (prekl. Pôvod kresťanského nároku), vyd. Jaca Book, Miláno 1988. Reedícia vo vyd. Rizzoli roku 2011.

³² Gn 17,1-3.

³³ J. Roth, *Ebrei erranti* (prekl.: Blúdiaci Židia), vyd. Adelphi, Miláno 1995. S. 33.

³⁴ Gn 17,4,6-7.

³⁵ Dt 7,7-8.

sách, aby si mohol vraviť: ‚Ktože vystúpi za nás do neba a kto nám ho znesie a dá nám ho počuť, aby sme ho plnili?‘ Ani za morom nie je, aby si sa nevyhováral a nepovedal: ‚Ktože prejde za nás cez more a kto nám ho prinesie, aby sme ho mohli počuť a zachovať?!‘ Naopak, veľmi blízko sú tie slová; (sú) v твоjich ústach, v твоjom srdci, aby si ich uskutočnil.“³⁶ Táto kapitola Deuteronomia bola vždy potravou a povzbudením pre veriaceho.

Zmluva teda zahŕňa: 1) že celé ľudstvo patrí Božiemu tajomstvu, ktoré vstupuje do života ľudí trpiacich v osídlach zla, aby ich spasilo (zlo je prvotným hriechom, ktorému podliehajú ľudia, ktorých stvoril On a On sám má v úmysle ich zachrániť); 2) že metódou tejto spásy je stále viac potvrdzovať hodnotu Boha skrze tých, ktorých si On sám zvolil ako prvých, aby Ho uznali a tiež sa stali šíriteľmi spásy vo svete, a následne aby Ho uznali všetci. Takto vyzerá pravý, úplný, totálny pojem príslušnosti. (Existuje totiž aj všeobecný menovateľ príslušnosti; príkladom je človek, ktorý patrí psovi: ak v noci človek počuje štekot psa a nablízku nie je nikto okrem tohto zvieraťa, človek sa stáva závislým od neho. V našom prípade je to však trochu odlišné!) Neexistuje ľudský život, ktorý by nebol takto motivovaný, ktorý by nemal takýto cieľ, ktorý by nemal tomuto slúžiť, a to byť Božím misionárom, pretože Boh je Bytie, je všetkým, je Bytím, z ktorého pochádzajú všetky veci; a Bytie znamená pozitívnosť, je to pozitívnosť v jej konečnom význame (ako je definitívne zrejme z idey milosrdenstva, o ktorej sme viackrát hovorili).

b) *Ježiš Nazaretský*

Po tom, čo sme sa zmienili o zvláštnom začiatku a zvláštnom pojme židovského národa ako o mieste vzťahujúcom sa k Božej prítomnosti, kde vzťah s Bohom mohol byť reálne žitý, v tomto druhom bode sa budeme zaoberať zrodom problému Mesiáša (ku ktorému došlo v príznačnom dejinnom momente), teda zrodom Toho, skrze ktorého Boh spasí človeka. Proroci ho nazývali Služobníkom Božím.

V živote a vo vedomí židovského národa bolo jedno prázdne miesto, a to očakávanie, ako ich Boh použije, aby zasiahol ostatných ľudí. Božia odpoveď bola silnejšia ako číre poznanie Boha a ako nepochopiteľná, hrozná udalosť, ktorou bol prvotný hriech; takto sa v ľudských dejinách ohlasuje nový faktor. Toto je obsah vedomia a očakávania, ktoré musí byť zvestované celému svetu.

Zmluva ostáva ľudsky nepredstaviteľným spôsobom, ktorý v ľudskom srdci predstavuje eminentnú cestu životom, cestu národa verného vernému Bohu – je to vernosť národa naplňujúceho prísľub, ktorý dal Boh Abrahámovi a ktorý nakoniec svetu priniesol Mesiáš, čiže Kristus, Ježiš Nazaretský. Boh žiada vždy len obnovu prvotnej udalosti v prehĺbenej a rozšírenej perspektíve.

Míňajú sa roky, tisícročia a je úchvatné, ako okresaná časť vyvoleného národa naďalej udržiava pri živote ten závažný a životne dôležitý prísľub, ktorý dostal od Tajomstva. S odkazom predovšetkým na prorokov – na dávnych predkov a prorokov – tento „zvyšok“ národa v úžase pozoruje, ako určitý prúd, určité hnutie poukazuje na konkrétny dátum, keď bude stanovená presná definícia toho, čím je pre nich Boh (to jest „všetko vo všetkom“). V istom historickom momente sa teda vynorí presný dátum. Už niekoľko storočí pred Kristom ľudia a proroci hovorili, že príde Boží vyslanec, ktorý dá na poriadok židovský národ; a tento sen ohľadom očakávaného Mesiáša Židia spájali s politickým triumfom židovského národa. A toto hnutie napovedá, že moment, keď bude zadefinované to, čím je pre nich Boh, spadá približne do obdobia Herodesovej vlády v Jeruzaleme a v extatických slovách istého proroka nachádza aj meno mesta, kde sa Mesiáš zjaví.

Toto všetko musíme jednoznačne aplikovať na seba! Pred tridsiatimi rokmi mohol kresťan vyjadriť vyčerpávajúcim spôsobom svoj úsudok o svete v súlade so svojím určením zviazaným s morálnou angažovanosťou vlastného svedomia. Teraz to už neplatí – dnes sme vyzývaní, aby sme

³⁶ Dt 30,11-14.

si uvedomovali všetky aspekty, v ktorých si Tajomstvo želá byť rozpoznané, pretože takto bude Jeho božská dôstojnosť oslobodená od zabudnutí, od rozkladu a od odcudzenia, od všetkých pochybení, ktorými boli vo svete zahltení (spolu s ďalšími ľuďmi) príslušníci vyvolených kmeňov či nového národa, takže sa cítili odmietnutí (tak sa im aspoň zdalo) a potrestaní za svoje prečiny.

Cit pre Tajomstvo, pre Nekonečno sa tak pretvára na odlišný dejinný postoj. Je ním milosrdenstvo, ktoré spravodlivo pôsobí na národ a na Zmluvu (spravodlivý je vesmír, v ktorom je Boží plán uskutočňovaný na zemi a rozpoznávaný vyvolenými). Boh nemôže nebyť oporou človeku, ktorého stvoril na to, aby v sebe niesol „završenosť“, teda aby bol završeným bytím, v ktorom má účasť On sám a ktoré Ho rozpoznáva ako svojho Pána. Celé stvorenstvo má cenu tohto rozpoznania!

Celý ľudský rod nerozpoznáva Boha, čím zrádza seba, a to aj napriek tomu, že Boh umožnil, aby vo „zvyšku“ národa sa ukázali Jeho zámery, Jeho spôsob vlády. Židovský národ umožňuje ľudstvu uvedomiť si, že v ľudskom srdci existuje záhadné zlo. Prvotný hriech ďalej pôsobí a spravodlivosť by nemala byť možná, ale „zvyšok Izraela“ môže hľadiť na krásny večerný západ slnka alebo sa vnoriť do ranného svitu, len ak očakáva, len ak vie očakávať.

Na toto naliehavé očakávanie, na túto očistu a naozaj zbožnú túžbu Pán Boh–Tajomstvo odpovedal kladne: „Ja som s vami.“ Zatiaľ čo ostatní, ako som už povedal, podliehali pokušeniam sveta, tomuto národu dal Boh kladnú odpoveď – Krista. Božia odpoveď vkladá do ľudského pohľadu novosť, veľkú pozitívnosť, hoci národ ako taký nerozpoznáva Krista v Ježišovi Nazaretskom. „Zvyšok“ Izraela si však v deň, keď je dieťa prinesené do Chrámu, uvedomuje jedno: je to bytosť zrodená zo ženy, dokonale ľudská bytosť, ktorá vyrastie a pochopí, čo Tajomstvo urobilo v Ňom a s Ním. Keď potom vyrastie, povie pred všetkými: „Ja a otec sme jedno.“³⁷

Ale Ježišova prítomnosť, táto odpoveď na dlhé čakanie vyvoleného národa a všetkých národov, pokrýva celé dejiny. Vieme, že toto očakávanie je čakaním na Vykupiteľa, a teda čakaním na vlastné šťastie. Očakávaním každého človeka je čakanie na Vykupiteľa. „Ak tento Boh vie spôsobiť pohnutie, je to vďaka jeho ľudskej tvári,“³⁸ hovorí Camus. Ježiš Nazaretský, ktorému Otec zveril všetko do rúk, sa potvrdzuje v dejinách v tajomnom Tele, keď prispôsobuje sebe všetkých vyvolených, teda tých, ktorých si On vyberie v Krste (je to On, kto si vyberá), včlení ich do svojho Tela a takto sa potvrdzuje na mieste, kde dvaja či traja sa zhromaždia v Jeho mene: tam sa nachádza Kristovo Telo. Táto jednota prechádzajúca všetkými dejinnými obdobiami sa nazýva novou a večnou Zmluvou.

„Kresťan sa nedefinuje podľa najnižšej úrovne,“ hovorí Péguy, „ale cez spoločenstvo. Človek nie je kresťanom, pretože dosiahol istú morálnu, intelektuálnu či trebárs duchovnú úroveň. Človek je kresťanom, lebo ‚patrí‘ k istému stúpajúcemu ľudskému druhu [...], k istému duchovnému a telesnému druhu, časnému a večnému, k istej *pokrvnosti*.“³⁹

³⁷ Jn 10,30.

³⁸ A. Camus, *Taccuini (maggio 1935-febbraio 1942)*, vol. I – prekl.: Zápisníky (máj 1935-február 1942), 1. zv.; vyd. Bompiani, Miláno 1992, s. 161.

³⁹ Ch. Péguy, *Un nouveau théologien, M. Fernand Laudet*, „Cahiers de la Quinzaine“, č. 2, 13. zv., 25. september 1911, in ibid., *Charles Péguy, Oeuvres en prose complètes*, 3. zv., vyd. Gallimard, Paríž 1992, s. 573-574; náš preklad.

KTO JE V KRISTOVI, JE NOVÝM STVORENÍM

1. Udalosť odlišnej ľudskosti

Na začiatok by som vám chcel prečítať dva úryvky z piesne Giorgia Gabera *Canzone dell'appartenenza* (prekl.: Pieseň o príslušnosti), ktorú mnohí z vás poznáte: „Príslušnosť / nie je náhodné spoločenstvo ľudí / nie je to súhlas so zdanlivým zoskupením / príslušnosť / znamená mať druhých v sebe.“ Ako sa ale uskutočňuje (mne sa to zdá ako prelud) toto „mať druhých v sebe“? Posledná veta piesne hovorí: „Bol by som si istý, že zmením svoj život / keby som mohol začať / hovoriť my.“⁴⁰

Príslušnosť je súhrne vyjadrený postoj, ktorý má mať človek k Bohu; ide o prirodzenú zrejmosť umožňujúcu vytvorenie tohto pohľadu na veci, ktorý sa potom stáva takým užitočným pre našu pamäť. Keby človek nepatril ničomu, nebol by ničím. Príslušnosť prirodzene – prinajmenšom prirodzene – zahŕňa fakt, že ja, ktoré tu nebolo, už tu je. Keby človek nepatril ničomu, vo svojom sebauvedomovaní by obraz ničoty stál pred ním (alebo za ním), keď sa jeho pamäť (na okamih či na niekoľko okamihov) stáva stredobodom pozornosti iného. Keby nebolo vedomia príslušnosti, tak by sa mysliaci, uvažujúci človek ocitol pred vlastnou ničotou.

„Kto chce Pravdu, nemôže nájsť pokoj v jednoduchom nihilizme,“ povedal správne Pavel Florenskij. „Pretože,“ pokračoval „ak rozum nemá účasť na bytí, ani bytie nemá účasť na rozume.“⁴¹ Poznávací akt nie je iba gnozeologický, ale aj ontologický; nie je len ideový, ale aj reálny. Ak rozum nemá účasť na bytí, ak nerozpoznáva, že je tu čosi, čo bolo platné ešte pred ním, ba viac, ak nerozpoznáva, že bol vytvorený práve pre toto následné stretnutie, následné oproti vedomiu o sebe, v takom prípade nemôže ani začať poznávať. Svätý Tomáš veľmi správne zdôraznil práve toto, keď povedal, že realita, stretnutie s realitou bezprostredne prebúdza ja a že ja je ovplyvnené a privolané realitou.

Príslušnosť k Bohu je tou najzreteľnejšou vecou, ktorú človek musí pripustiť („musí“ pripustiť, to jest môže rozpoznať!). Tou najzreteľnejšou vecou je totálna príslušnosť, a to príslušnosť k Bohu – človek tu nebol a potom ho stvoril Boh, niekto Iný, niečo Iné, a to Iné stvorilo celý vesmír. Nič vo vesmíre sa nestvorí samo od seba, je tu niečo „predchádzajúce“, čo ho zasiahne v základoch, vnútri, a dá mu vzniknúť – „niekto ho urobil“ a teda „niekomu patrí“. Boh je Stvoriteľ, stvorenie patrí Stvoriteľovi. Tento obrazom sa určite nestotožňuje s naším spôsobom chápania vecí, s naším spôsobom vlastníctva vzťahu, ktorý máme v úmysle vyčleniť ako jedinú pre nás zaujímavú vec na svete!

Ako sme povedali na záver tohto predpoludnia, príslušnosť k Bohu sa zhoduje s totálnou príslušnosťou, teda s príslušnosťou, ktorá je totalizujúca v človeku, ak sa tým človekom stal Boh. Ak teda Boh asimiloval tohto človeka, ak ho Boh naozaj vzal a asimiloval, tak sa príslušnosť k Bohu zhoduje s príslušnosťou k Nemu. Žiaden ľudský rozum, aj keby sa mu táto hypotéza zdala absurdná, nemôže zakázať Nekonečnu, aby „sa dopustilo“ nejakého sebaobmedzenia.

Teraz by sme sa chceli pozrieť na to, čo zahŕňa príslušnosť ku Kristovi v celej našej existencii („Boh je všetko vo všetkom“, takže „Kristus je všetko vo všetkých“). Je to udalosť odlišnej ľudskosti: v Kristovi je udalosť odlišnej ľudskosti, v Kristovi sa rodíme ako nový človek, ktorý je niečím iným od ostatných. Táto udalosť má dané miesto, kde sa udeje a vyjaví – je ňou Krst, pretože Krst

⁴⁰ G. Gaber, *Canzone dell'appartenenza* (prekl.: Pieseň o príslušnosti), z dvojalbumu *Un'idiozia conquistata a fatica*. Gaber 98-99 (prekl.: Namáhavo nadobudnuté idiotstvo), © GIOM, 1999.

⁴¹ P.A. Florenskij, *Il cuore cherubico. Scritti teologici e mistici* (prekl.: Cherubínske srdce. Teologické a mystické spisy), vyd. Piemme, Casale Monferrato (provincia Albi) 1999, s. 203-204.

je aktom, v ktorom Kristus uchopí jeden konkrétny život, vyvolí si a vyberie jeden konkrétny život. V Kristovi sa rodíme ako nový človek, odlišný od iných, pretože pokrstený. Krst ako miesto, kde Tajomstvo umiera uprostred ľudskej zloby a vstáva z mŕtvych mocou Božou, ktorú Krst nesie v sebe – tento Krst je miestom, kde príslušnosť k Bohu dostáva od samého Boha nad-prirodzenosť, väčšiu prirodzenosť.

Svätý Pavol píše: „Veď v Kristovi si nás Otec ešte pred stvorením sveta vyvolil, aby sme boli pred jeho tvárou svätí a nepoškvrnení v láske; on nás podľa dobrotivého rozhodnutia svojej vôle predurčil, aby sme sa skrze Ježiša Krista stali jeho adoptovanými synmi;“⁴² teda podľa vôle Kristovej, pretože vyberá si Kristus, Boh v Ježišovi Nazaretskom. „Vo vás prebýva Boží Duch. Lebo kto nemá Kristovho Ducha, ten nie je jeho.“⁴³

V Krste je teda človeku umožnené stať sa veľkým, uvedomiť si seba; a je to vedomie seba, ktoré vyústi do vyjadrenia vzťahu, vyústi aj dovnútra duše ako vyjadrenie výnimočného, prehojného vzťahu, pretože „bude prehojný“ jeho obsah. „Kto už by nám mohol hovoriť o láske k pravému Kristovmu človeku, o láske prekypujúcej pokojom?“⁴⁴ Ale nový človek bol počatý a narodil sa odlišným, nie prirodzeným spôsobom – veď po prvom narodení príde druhé narodenie.

A zaujímavá, veru zaujímavá vec je, že každý pokrstenec má s druhým pokrstencom ohromujúci vzťah, keďže má schopnosť vynoriť sa ako jednota voči každej odlišnosti; a jednota tu je daná skutočnosťou, že každý pokrstenec je odleskom tajomstva Božej jednoty. Preto je to tajomstvo, je to tajomná udalosť.

Ak sa Boh stal jedným z nás, aby nám dal schopnosť žiť správne, teda žiť vierou v Krista, podmienkou toho je prijať Krista a žiť spolu s Ním, v hlbokkej dôvere sa podieľať na jeho živote, a teda aj na jeho kríži a jeho vzkriesení (a cestou k hlbokému zdieľaniu jeho života je v prvom rade cirkevná liturgia). Toto dáva človeku schopnosť realizovať sa v hĺbke spoločenstva (preto Gaber na svojej ceste nikdy nenájde to, čo hovorí záverom piesne: „Bol by som si istý, že zmením svoj život / keby som mohol začať / hovoriť my“; na rozdiel od neho my sme „povinní“ to urobiť, je to sama definícia našich dejín). Ak sa Boh stal jedným z nás, aby nám dal schopnosť žiť správne, teda žiť vierou v Krista, podmienkou toho je prijať Krista a žiť spolu s Ním, teda v hlbokkej dôvere sa podieľať na jeho živote (skrze pamäť a cirkevnú liturgiu), aby sme sa dívali na druhého človeka ako na časť samých seba, ktorá nachádza svoju realizáciu v hĺbke spoločenstva: aby sme sa dívali z hĺbky našich bytostí ontologicky navzájom spojených skrze Tajomstvo sprítomnené vo sviatostnom znaku; takéto spoločenstvo je usporiadané v najvyššom sviatostnom znaku, ktorým je Cirkev.

„Keby prišiel ako Boh,“ hovorí svätý Augustín, „nerozpoznali by sme ho. Keby prišiel ako Boh, nedostal by sa k tým, ktorí nie sú schopní vidieť Boha. Neprišiel teda ani odišiel ako Boh, pretože Boh je prítomný všade a nemôže ho obsiahnuť žiadne miesto. Ako teda prišiel? Vo svojej viditeľnej ľudskosti.“⁴⁵

Svätý Irenej, jeden z najstarších otcov Cirkvi, tvrdí: „Božie Slovo prebývalo medzi ľuďmi a stalo sa Synom človeka, aby si človek privykol prijímať Boha a aby si Boh privykol prebývať v človeku podľa vôle Tajomstva,“⁴⁶ podľa vôle Otca.

A svätý Bernard hovorí: „Prišiel Boh v tele, aby sa zjavil aj ľuďom, ktorí sú v tele, a aby bolo spoznaná jeho dobrota, keď sa ukáže ľudstvu. Keď sa Boh ukáže v človeku, už viac nemožno za-

⁴² Ef 1,4-6.

⁴³ Rm 8,9.

⁴⁴ Porov. Dionýz Aeropagita, *De divinis nominibus*, XI, 5, 953 A.

⁴⁵ Svätý Augustín, *Komentár k Jánovmu evanjeliu*, Výklad II,4.

⁴⁶ Irenej z Lyonu, *Proti bludom*, III, 20,2.

krývať jeho dobrotu. Aký lepší dôkaz svojej dobroty mohol dať, ako keď prijal moje telo? [...] Aký malý sa stal, keď sa vtelil, taký veľký sa ukázal vo svojej добрote; a o to je mi drahší, o čo viac sa pre mňa ponížil.⁴⁷

Príslušnosť k Bohu nemôže byť skutočná, ak sa nestane príslušnosťou ku Kristovi. Vyvolený národ, vyvolení ľudia sa sami vydávajú v stávkku, sú predmetom stávky ohľadom príslušnosti ku Kristovi, k Bohu, ktorý sa stal človekom, k Bohu, ktorý sa zjavil v ľudských dejinách ako každý iný človek, k Bohu, ktorého zabili pre národ a ktorý vstal z mŕtvych, ktorému Tajomstvo odovzdalo silu, to jest Ducha, odovzdalo mu seba, dalo mu moc nad každou vecou. Preto hovoríme, že zmyslom dejín je Kristus, Ježiš Nazaretský.

Príslušnosť ku Kristovi je čosi, čo neponecháva ľudské ja uzavreté vo vlastnom vnútri, kde by podliehalo naliehavosti a starostiam ako všetci ostatní. Je to Prítomnosť, pre ktorú je stvorený a pre ktorú urobí všetko.

Človek, ktorého si vybral Boh, človek pokrstený už nevie vydržať vo svojom vnútri, kde by podliehal naliehavosti a starostiam ako všetci ostatní. Teraz žije a robí všetko pre Prítomnosť; pre ňu je stvorený a ona ho stvorila, sám to cíti a je si teda vedomý, že ho stvorila – je to Kristova prítomnosť v Cirkvi.

Preto svätý Pavol píše ranej Cirkvi v Korinte toto: „Lebo nás ženie Kristova láska, keď si uvedomíme, že ak jeden zomrel za všetkých, teda všetci zomreli. A zomrel za všetkých, aby aj tí, čo žijú, už nežili pre seba, ale pre toho, ktorý za nich zomrel a vstal z mŕtvych.“⁴⁸ Takto zmýšľali prví kresťania vo svojej prvej diaspóre. V 14. kapitole Listu Rimanom svätý Pavol ešte píše: „Nik z nás totiž nežije pre seba a nik pre seba neumiera; lebo či žijeme, žijeme Pánovi, či umierame, umierame Pánovi. Či teda žijeme alebo umierame, patríme Pánovi.“⁴⁹ A v Liste Galaťanom upresňuje: „Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus. Ale život, ktorý teraz žijem v tele, žijem vo viere v Božieho Syna, ktorý ma miluje a vydal seba samého za mňa.“⁵⁰ Žiadna ľudská predstavivosť by nevedela predpokladať takéto veci.

Preto sa nový človek síce znepokojuje ako všetci ostatní, ale jeho znepokojenie je odlišné a usporiadané vzhľadom na používané pracovné nástroje, keďže práca je tu žitou príslušnosťou ku Kristovi, je vedomím žitej príslušnosti ku Kristovi.

Pre túto dušu je rovnakou vecou umrieť pre Krista a dojsť dieťa. „Veď sme [všetci] jeho dielo, stvorení v Kristovi Ježišovi pre dobré skutky, ktoré pripravil Boh, aby sme ich konali.“⁵¹

V tomto Božom vlastníctve, keď človek spoznáva, že Mu patrí, pretože všetko má od Neho – tam Ho rozpoznáva ako dejinnú udalosť. Vyvolený preto všetko prežíva v dynamike tejto príslušnosti; v rituálne usporiadanom kresťanskom ľude sa teda všetko stáva takmer scénicky zrejším (nič neostáva mimo hry, niet ničoho, čo by nezohrávalo svoju úlohu, niet vzťahu, ktorý by uberal na význame duše a srdca); všetko nadobúda takmer scénickú, čiže dramatickú zrejmosť, veď dramatickosť vždy charakterizuje kresťanský ľud. Všetko je Kristovým dielom, odohráva sa skrze dialóg s Kristom a v režime jeho prítomnosti, podľa toho, kto mu je blízky a kto odcudzený: dialóg a odpoveď.

Nehanbíme sa ani neváhame povedať, že sme odlišné bytosti – náš spôsob videnia vecí a ich chápania je úplne odlišný od spôsobu iných ľudí.

Keď sme 30. mája tohto roku stotožnili život s pokorným zobronením, s tou najvyššou potrebou najživšieho ľudského vedomia patriť Kristovi a Bohu, hovorili sme o modlitbe ako o najvyššom

⁴⁷ Bernardo di Chiaravalle, *Discorso 1 per l'Epifania*, 1-2 (prekl.: Bernard z Clairvaux, Kázeň č. 1 na sviatok Troch kráľov, 1-2).

⁴⁸ 2Kor 5,14-15.

⁴⁹ Rm 14,7-8.

⁵⁰ Gal 2,20.

⁵¹ Ef 2,10.

prejave našej slobody, pretože modlitba je rozpoznaním Bytosti, z ktorej všetko povstáva.⁵² Toto dáva všetkému silný pozitívny potenciál – všetkému, aj smrti. Zúfalému výkriku pastora Branda z Ibsenovej rovnomennej hry (koľkokrát citovaného!): „Odpovedz mi, ó Bože, v tejto hodine, keď na mňa smrť doráža: nestačí teda človeku jeho vôľa, aby dosiahol spásu?“⁵³ je odpoveďou pokorná pozitívnosť svätej Terézie od Dieťaťa Ježiša, ktorá píše: „Keď som naplnená milosrdnou láskou, je to Ježiš, ktorý vo mne koná.“⁵⁴ V tejto vete ja svätej Terézie od Dieťaťa Ježiša rozoznáva svoju hodnotu a tvrdí, že celá jej dobrota, jej schopnosť byť dobrá, ako aj celý jej život patrí vtelenému Pánovi, ktorý za nás zomrel a vstal z mŕtvych. „Keď som naplnená milosrdnou láskou, je to Ježiš, ktorý vo mne koná.“

2. Účel príslušnosti

Načo je splodené toto nové stvorenie? Načo Boh zasiahol a naďalej zasahuje, aby vo svete realizoval toto nové stvorenie? Inými slovami, pozrime sa na účel príslušnosti.

Ako prvú vec sme dnes videli, že príslušnosť k Bohu sa musí stať príslušnosťou ku Kristovi a že týmto do sveta vstupuje nový človek, odlišné stvorenie (keď som počas prvých rokov v seminári počul slová „nový človek“, nerozumel som im a nepochopil som ich dobre, ani keď som skončil štúdiá; pochopil som ich až neskôr – čas je vzácnym Božím nástrojom).

a) Na slávu Otca

Nové stvorenie je splodené na to, aby sa naplnil tajomný Otcov plán skrze Krista, skrze jeho bezpodmienečnú odovzdanosť Otcovi. Kristus svojou bezpodmienečnou odovzdanosťou Tajomstvu premieňa aj mňa a celý nesmierny ľudský dav, ktorý sa podľa tajomného Božieho plánu zhromažďuje, aby vstúpil do rieky, ktorej vody sú dejinami spásy, a aby všetko, čo bolo zjavené cez žida z Nazaretu, vtekalo do Kristovho mora – aby sa tak naplnilo Otcovo tajomstvo vo mne, a teda vo svete. Toto je dôvod, pre ktorý Otec stvoril človeka – pretože chcel byť rozpoznaný a odlišený od ničoho, od ničoty. Táto absolútna nezištnosť – čím sa myslí činnosť vedomého človeka, to jest stvorenia, ktoré uznáva, že len Boh skutočne je – tak našla spôsob, akým je možné neobmedzene znásobovať toto paradoxné stretnutie.

Prvé slovo, ktoré vyjadruje účel nutnej potreby vedome žiť príslušnosťou, je toto: sláva Otca, v ktorom sa stáva jasným vzťah medzi Bytím a ničím, medzi Bohom a stvorením (pričom treba neustále zdôrazňovať, že ľudské ja je sebauvedomením celého vesmíru, celého stvorenia).

Stvoriteľská činnosť Tajomstva bola tajomná, chcela viesť dialóg s ničím, s pokorným žobrákom. My sme nič. Stvoriteľská činnosť Tajomstva bola tajomná, chcela viesť dialóg s ničím, v mene človekom neuchopiteľnej a nedefinovateľnej jednoty Božej vôle, ktorá sa človeka pýta: „Kým som pre teba?“ a človek odpovedá: „Ty si všetko“, alebo: „Nespoznávam ťa, neviem, kto si. Ja som slobodný.“ Len prvá odpoveď je správna, pravdivá, nie je lžou. Preto sme 30. mája na Námestí svätého Petra vyhlásili, že pravým človekom je žobrák.

Stvoriteľská činnosť Tajomstva bolo tajomná, chcela viesť dialóg s ničím, s pokorným žobrákom, pre Jeho slávu, pre Božiu slávu. Toto sú veci, ktorých priebeh, dôležitosť, veľkosť možno

⁵² Na tomto mieste sa odvolávame na stretnutie svätého otca Jána Pavla II. s cirkevnými hnutiami a novými komunitami. Námestie Svätého Petra, 30. máj 1998. Porov. L. Giussani – S. Alberto – J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo* (prekl.: Vyznačiť stopy v dejinách sveta), cit. d., s. 7-11.

⁵³ Porov. H. Ibsen, *Brand. Poema drammatico in cinque atti* (prekl.: Brand. Dramatická poéma v piatich dejstvách), vyd. BUR, Miláno 1995, s. 240.

⁵⁴ Teresa di Lisieux, *Storia di un'anima. Manoscritti autobiografici* (Príbeh mojej duše. Autobiografické spisy), vyd. Ancora, Miláno 1997, s. 291.

vytúšiť, ale nemožno pochopiť, ako boli realizované. Toto „ako“ nám bude osvetlené vo večnosti; nateraz je pre nás aspoň titulom problému, ktorého faktory treba objasňovať.

b) *Nový národ*

Tento pokorný žobrák, pokrstný človek, neostal sám, ale bolo ich ako piesku na morskom brehu („*quasi arena in litore maris*“),⁵⁵ stal sa národom, „svojho druhu etnickou veličinou“, ako povedal Pavol VI.⁵⁶ Tento národ tvoria niektorí jedinci, ktorí oslovujú a zasahujú mnohých ľudí, ktorých im dal Boh; je to teda národ stvorených a vedených Bohom skrze jedincov, ktorým sa Boh dáva vyjadrovať s rozširujúcou mocou.

Tento národ, vo svojom vrcholnom výraze, je sviatostným znakom Kristovej prítomnosti (sviatostný znak znamená, že znak sa nielen priestorovo stotožňuje s Tajomstvom, ale že sa aj obsah, ktorého je znakom, uskutočňuje, je uskutočňovaný). Preto je zmyslovým, viditeľným, hmatateľným zjavom, analogicky tomu, čo Boh urobil vo vtelení, čiže keď sa vtelil. Ak ale nejde o vtelenú realitu, nejde ani o miesto, kde koná Boh ako Kristus. Ľudskosť Ježiša z Nazaretu, ktorá bola povolaná k účasti na tajomstve božskej prirodzenosti, naďalej trvá, aby sa prejavovala spôsobom, ktorý stanovil Otec, a to v zmyslovo postihnuteľnej, viditeľnej a hmatateľnej realite, ktorou je národ nadaný rozumovým chápaním a citovou náklonnosťou. To je Kristovo mystické Telo, čiže Kristovo hmatateľné Telo, kde neviditeľná božkosť preniká do rán, ktoré Otec daroval Synovi. Tento prienik vytvára ľudí s novou mentalitou a novou plodotvornou silou.

„Táto milosť, ktorá z Cirkvi urobila Kristovo Telo, nech spôsobí, aby všetky údy milosrdnej lásky [teda všetky údy na tom mieste, kde Boh ukázal svoju lásku k ľuďom] ostali súdržné a vytrvali v jednote Tela. Nech je toto našou modlitbou,“⁵⁷ povedal svätý Fulgencius z Ruspe.

My kresťania máme svoj pôvod v Cirkvi, na tomto Kristovom mieste a dnes, na mieste slobodnej iniciatívy Kristovho Ducha, ktorý robí živou, pochopenou a chcenou príslušnosť k Sebe. Dejinnou podmienkou, aby k tomuto prechodu došlo („dejinnou“, „faktickou“ podmienkou) je *charizma*. Charizma je zásahom Kristovho Ducha, ktorého cieľom je posilniť príslušnosť ku Kristovi vo svete – je to historický fakt, v ktorom sa človek rodí, v ktorom nás Duch prekvapí, doňho nás Otec vložil. Plán plodiaceho Tajomstva, Otca, nám určil isté smerovanie, istú cestu vnútri Cirkvi, uviedol nás do Kristovho faktu, dal nám aktívnu účasť na Jeho prijatí skrze poznanie a citovú náklonnosť. Charizma je teda milosrdnou láskou, ktorú Kristus chová k nám, aby si nás získal, aby sme mu patrili vedome a s citovou náklonnosťou, teda mentalitou a spôsobom, akým pristupujeme k ľudskej citovosti a ako ju uskutočňujeme.

Novosťou teda je porozumenie spôsobu, akým Kristus, Kristov Duch, má v úmysle dovŕšiť v nás *odlišnú mentalitu*, odlišný spôsob videnia, ale aj posudzovania a vyvodzovania dôsledkov, odlišný a nový spôsob poznávania (v plnom zmysle slova), ako aj *spôsob citovej náklonnosti* (v tom najširšom zmysle tohto výrazu), ktorý umožňuje jasné a pravdivé poznanie nášho vzťahu s každou vecou, ale predovšetkým odlišný spôsob dynamiky, rozochvenia samotnej povahy prirodzenej lásky.

My kresťania máme pôvod v Cirkvi, teda na tomto Kristovom mieste dnes, na mieste slobodnej iniciatívy Kristovho Ducha, ktorý robí živou, pochopenou a chcenou príslušnosť k Sebe. Toto poukazuje na povinnosť, na vrcholný zákon nášho vedomia, ktorý zaberá celú šírku ľudského obzoru.

⁵⁵ Gen 22,17.

⁵⁶ Paolo VI, *La proiezione dell'Anno Santo nell'avvenire della Chiesa* (prekl.: Pavol VI., Význam Svätého roku pre budúcnosť cirkvi), Generálna audiencia, 23. júl 1975, denník L'Osservatore Romano, 25. júl 1975, s. 1.

⁵⁷ Svätý Fulgencius z Ruspe, *Ad Monimum libri III*, II, 11-12.

c) *Pre Kristovu ľudskú slávu*

Účelom tohto všetkého, účelom, pre ktorý nový človek vstúpil do sveta, je Kristova ľudská sláva. Kristov prienik do reality nie je ľudsky napadnuteľný, ale tým, že vytvára fyzickú situáciu tela (jednotlivcovho, skupiny, spoločenstva), ho možno fyzicky nasledovať, a to práve vďaka pravdivosti a láske, ktorú vyvoláva Kristus, vďaka sile pravdy, vďaka veľkosti a vernosti v láske, ktorú vyvoláva Kristus.

To, čo sa už stalo, sa totiž môže stať znovu, ako tvrdí Eliot, keď hovorí o nutnosti, aby kresťania vytvorili oltár, aby postavili oltár, ktorý im nepriatelia zrúcajú; po tomto zrúcaní bude nasledovať ďalšie obdobie budovania. Kým Boh chce, táto alternatíva tu bude.⁵⁸

A tak kresťan – a toto je dôležité mentálne kritérium a skutočná hodnota lásky – nemôže mať sklon k nadvláde, chuť vziať moc, pretože moc patrí Bohu, Boh ohlasuje moc.

V každom vývinovom okamihu tohto Tela je možné prenasledovanie, ale aj vzostup ľudskosti, ktorá sa takto nasycuje vnemom Kristovej prítomnosti, vnemom zázraku morálnej zmeny a estetického nasadenia. Spolu s pravdou rozpoznanou vďaka inteligencii táto ľudskosť môže dopomôcť k zrodu novej spoločnosti, ktorá môže dosiahnuť stupeň, za normálnych okolností pre človeka s jeho bežnými hodnotami nepochopiteľný. Je to spoločnosť, ktorá sa môže z viacerých hľadísk zdať dejinne akoby sviatostná, akou bola stredoveká spoločnosť, aspoň v istom období stredovekých dejín.

Vrcholným významom vesmíru (kde sú umiestnené ľudské dejiny), ktorý „sa deje“ v priebehu celého života tohto národa (od Ondreja a Jána až po Syna Človeka, ktorý príde na konci dní), týmto významom je Ježiš Nazaretský, ktorému Otec odovzdal všetko.⁵⁹ Otec si vyberie národ a prizná svätosť každému človeku, v ktorom rozpozná napĺňanie jeho zmluvy a v ktorom vidí hlboké prežívanie príslušnosti k Nemu (ako napríklad v Anne a Simeonovi spomedzi zvyšku Izraela, a potom v Márii a Jozefovi...). Keďže však Otec odovzdal do Synových rúk všetko, pôvodcom povolania veriaceho človeka, začiatkom cirkevného národa aj jeho zavŕšením je človek Ježiš Nazaretský, ktorý je pre nás sprítomnením Bytia, Tajomstva, Boha. Je to realita, ktorá sa začala pred dvetisíc rokmi. Preto je život kresťana pamäťou v dynamickom zmysle, je to istota čiže nádej príslubov, ktoré Kristus dáva, aby sa uskutočnili v každom človeku, ktorého On sám povolal. Spomeniem si na to vždy, keď v modlitbe Anjel Pána prosíme Boha, aby sme my, ktorí z anjelovho zvestovania vieme o jeho vtelení, smrti a vzkriesení, mali účasť na sláve Kristovej. Sláva nášho konania, teda formovania *zásady, pre ktorú žijeme*, formovanie Prítomnosti, ktorej sme oddaní, spočíva v jednom človeku, v Ježišovi Nazaretskom, preto aj nazývanom Kristus, mesiáš očakávaný Židmi; tí ho však – pre *záchranu* národa – zabili.

Toto nové ja poznáva odlišným spôsobom, má pozitívnu *náklonnosť k všetkým bytostiam* (hoci v istých medziach, ktoré sú dané aktom stvorenia, teda ich pôvodnou prirodzenosťou), a to vo všetkom, čo koná v súlade s Božím, čiže Kristovým plánom.

Kresťan teda potrebuje milovať Krista. Vo vedomom kresťanovi – takom, ktorý prijíma všetky nevyhnutné okolnosti svojho života ako výraz príslušnosti k Tajomstvu, k Bohu, ako vedomý výraz tejto príslušnosti – sa musí všetko vždy znovu spájať, musí sa rodiť, vyvieriť z lásky ku Kristovi. Takže láska ku Kristovi je dynamickým módom *všetkých vzťahov* so všetkými vecami, so všetkými ľuďmi, je kritériom a mierou všetkého, je *účelom* každého činu: následok lásky ku Kristovi je, že veriaci pristupuje ku všetkému podľa Kristovej mentality, stotožňuje sa s Kristovou mentalitou, koná podľa Kristovej mentality.

Existujú problémy (už sme ich naznačili), ktoré sa týkajú základných aspektov spoločenského života, človeka žijúceho v spoločnosti; sú nimi práca, citové problémy (*uspokojenie citových prob-*

⁵⁸ Porov. T.S. Eliot, Coro VI, in Id., *Cori da „La Rocca“* (prekl.: VI. chór, in ibid. Chóry z diela „The Rock“), cit. d., s. 87-89.

⁵⁹ Porov. Jn 17,1-10; Mt 11,27; Lk 10,22; Jn 16,15.

lémov), spravodlivosť. Tieto tri okruhy, ktorými sme sa snažili charakterizovať celú zaniatenosť, aktivnosť, angažovanosť ľudskej slobody – práca, citová náklonnosť či citový problém, spravodlivosť – sú témami, ktorých sme sa už istým spôsobom dotkli a ktorých vývoj už poznáme; dúfam však, že ich ešte prehľbíme v živote našich spoločenstiev.

d) *Prechod k definitívnemu významu: viera, nádej, milosrdná láska*

Nasleduje moja posledná poznámka. Vraveli sme, že je potrebné milovať Krista za všetkých nevyhnutných okolností nášho života, rešpektujúc spôsob jeho dynamiky a *jeho citovosti*. Takto treba chápať definitívny prechod od vedomia príslušnosti k významu bytia, k významu vesmíru a celých dejín, ktorým je Posledný súd. Nikto nepozná deň tohto Súdu, pozná ho len Otec, Tajomstvo *pôvodu*. A Otec stanovuje tajomný plán, v rámci ktorého kresťanský národ prežíva dobré a zlé časy, analogicky s dejinným tokom židovského národa. Toto je, alebo by mal byť, veľmi zreteľný princíp v živote kresťana.

Najzreteľnejším rozdielom mentality kresťana (mentalita tu označuje inteligenciu a citovú náklonnosť, pretože charakteristikou kresťanského chápania, kresťanskej mentality je poukazovať na hlboké pôvodné prepojenie medzi poznaním a láskou; preto zvyčajne hovoríme, že vzájomná láska, teda priateľstvo môže vzniknúť len z úsudku – láska, ktorá nepochádza z úsudku, nie je ľudská), najzreteľnejším rozdielom kresťanskej mentality, čiže inteligencie a lásky, oproti tým, čo nepatria Kristovi, je fakt, že kresťan prežíva existenčné a dejinné podmienky vychádzajúc z pozitívnej istoty ohľadom všetkého – tento postoj si nemožno udržať inak než s pozíciou kresťanskej udalosti.

Predstavme si napríklad rodičov, ktorí stratili dieťa, alebo kresťanské spoločenstvo, ktoré po počiatocnom nadšení stratí svoju tvár, ako sa stávalo už v prvých komunitách, ktoré v Zjavení opísal svätý Ján („Poznám tvoje skutky, že nie si ani studený, ani horúci. Kiež by si bol studený alebo horúci! Takto, že si vlažný, ani horúci, ani studený, už-už ťa vyplúvam z úst. Lebo hovoríš: „Som bohatý, zbohatol som, nepotrebujem nič“ - a nevieš, že si biedny, poľutovaniahodný, chudobný, slepý a nahý.“)⁶⁰

Predstavme si naše rodiny alebo trebárs jednotlivca, ktorému sa v živote prihodí niečo závažné; vždy si myslel, že v živote veriaceho nemôže dôjsť k takým ostrým protirečeniam, ale teraz, uprostred skúšky, mu sám život potvrdí jeho nádej. Následkom je vždy nárast svätosti, nárast vedomia vlastnej príslušnosti k Bohu, keď človek rozumne prijme skúšky, ktoré posielala Boh, a porozumie, že Pán nám tieto skúšky posielal, aby vzrástol náš cit k Nemu, naša náklonnosť k Nemu.

Ak sa stratí schopnosť mať nádej, vtedy aj istá cirkevná prax sa snaží uchrániť si miesto vo svete tak, že ako zdroj dôstojnosti a úcty preberá svetské kritériá (opakom tohto prístupu je človek-kresťan, ktorý sa snaží potvrdiť svoju nádej vo svete). Toto je symptóm zanikajúcej príslušnosti ku Kristovi a práve tu zaznieva dramatická Kristova otázka týkajúca sa dňa a hodiny, ktorú nepozná ani Syn: „Ale nájde Syn človeka vieru na zemi, keď príde?“⁶¹

Toto je hlavný test viery! Mať vieru v Krista znamená vedieť rozpoznať prítomného Krista, podstatu našej nádeje – v hociktorom prípade, aj zoči-voči smrti. Takto treba chápať definitívny prechod k významu bytia vesmíru a celých dejín, ktorým je Posledný súd – to je definitívny prechod k významu, čiže definitívna odpoveď na celý problém príslušnosti. A dospieť na túto úroveň, dospieť k rozpoznaní definitívneho účelu príslušnosti je odmenou; je to odmena, ktorá overuje a potvrdzuje, potvrdzuje a overuje veľkú hodnotu príslušnosti ako slova dozrievajúceho v našej duši.

Byť kresťanom znamená patriť Kristovi, patriť tomu, „ako“ sa osoba Krista ukázala človeku. Kristova postava sa prejavuje, šíri sa v dejinách jedného národa. Naša príslušnosť ku Kristovi

⁶⁰ Zjv 3,15-17.

⁶¹ Lk 18,8.

sa teda zhoduje s príslušnosťou národa ku Kristovi, k Božej Cirkvi. A náš spôsob života v Božej Cirkvi je charizmou.

Svätý Pavol povedal prvým kresťanom v Solúne: „Veď Boh nás neurčil na hnev, ale aby sme získali spásu skrze nášho Pána Ježiša Krista, ktorý za nás zomrel, aby sme žili spolu s ním, či už bdieme, alebo spíme. Preto sa navzájom potešujte a povzbudzujte jeden druhého, ako to aj robíte. Ustavične sa radujte! Bez prestania sa modlite, pri všetkom vzdávajte vďaky, lebo to je Božia vôľa v Kristovi Ježišovi pre vás! Ducha neuhášajte, proroctvami nepohrdajte! Ale všetko skúmajte a čo je dobré, toho sa držte!“⁶² Toto je objav kresťanskej kultúry. Na samom začiatku našej malej Študentskej mládeže sme si hneď ako definíciu kultúry zvolili tento text svätého Pavla: „Proroctvami nepohrdajte! Ale všetko skúmajte a čo je dobré, toho sa držte!“ Prečo ale treba konfrontovať každú vec s týmto stretnutím, a to spôsobom, aby hodnotou bolo slovo aplikovateľné na danú vec? Je to nekonečné objavovanie, ktoré sa rodí z príslušnosti ku Kristovi, z toho, že patríme Kristovi – je to cit prejavovaný všetkým veciam.

Pozitívnosť, o ktorej bola už zmienka, je citovým vzťahom so všetkými vecami, je to teda účasť na milosrdnej láske, na nezištnosti, s ktorou Boh videl všetko, urobil všetko a naďalej robí všetko pre svoje stvorenie.

V cirkevnej modlitbe na sobotu piateho pôstneho týždňa sa hovorí: „Milostivý a verný Bože, ktorý tvoríš ľudskú existenciu a obnovuješ ju [na vrchole je Abrahám – a tento vrchol sa vyvíja v dejinách židovského národa – a Boh čakal na chvíľu, aby dal svoju totálnu odpoveď na vernosť jeho národa, čakal na obdobie, keď príde Kristus: Boh sa stal človekom, prišiel Kristus, a toto je obnova človeka, ľudskej existencie], pozri láskavo na národ, ktorý si si zvolil, a bez ustania povolávaj k svojej zmluve nové pokolenia, aby podľa tvojho zaslúbenia s radosťou prijali dar dôstojnosti Božích detí, ktorý prekonáva každú ich nádej a samotné možnosti ich prirodzenosti.“⁶³

Táto cirkevná modlitba podáva presný súhrn toho, čo má obsahovať kresťanovo vedomie o sebe, aké má byť smerovanie jeho zdokonaľovania, ako poznávať udalosti a čo to je citové prilnutie ku Kristovi. Pretože ak je problémom človeka láska k Otcovi, láska k Tajomstvu, problémom kresťana–človeka sa stáva láska ku Kristovi. Ale láska ku Kristovi je spôsob, akým Tajomstvo chcelo vychovávať ľudstvo – teda skrze to, čoho sme sa dotkli, čoho sa dotýkame, pretože láska ku Kristovi je vedomá láska, hlboký citový vzťah k Jeho telu, a láska k Jeho telu, citová náklonnosť k Jeho telu je životom našich spoločenstiev.

⁶² 1Sol 5,9-11.16-21.

⁶³ Začiatok liturgického zhromaždenia, sobota v piaty pôstny týždeň «In traditione symboli», in *Messale Ambrosiano quotidiano, Tempo di Avvento, Natale, Quaresima, Pasqua*, vol. I (prekl.: Misál ambroziánskej liturgie na každý deň. Advent, Vianoce, pôstne obdobie, Veľká noc, 1. zv.)

Zhromaždenie a záverečné zhrnutie

Giancarlo Cesana: Včera večer sme si ako tradične v hoteli zopakovali denný program; tohto roku sa zhromaždenia skutočne usilovali zhrnúť do jednej otázky celú diskusiu. Prvá poznámka: takmer všetky otázky, ktoré prišli, sa týkajú prvého cvičenia; to znamená, že druhé cvičenie si treba pozorne prečítať a zopakovať vzhľadom na jeho ústredný význam a obsažnosť. Prvá otázka znie: Z akého dôvodu bol tohto roku v popredí pojem „príslušnosť“, zatiaľ čo minulého roku bolo ústredným pojmom „poznatie“?

Luigi Giussani: Sústredili sme sa na pojem „príslušnosť“, pretože obsah poznania je v prvom rade rozvíjaný a uvádzaný vyjadrením toho, čomu patríme (vyjadrený tu znamená zdieľaný prostredníctvom kritéria, ktorému hovoríme aj mentalita). Či sme si toho vedomí alebo nie, spôsob, akým cítime, vidíme, posudzujeme pochádza z toho, k čomu patríme. A preto praktizujeme kresťanstvo a môžeme sa nazývať kresťanmi, len ak sa s pomocou Božou snažíme hľadať na veci, a to na všetky veci (veci týkajúce sa vlastného života, ale aj veci týkajúce sa sveta, akými sú napríklad súčasné krízové situácie) a modliac sa k Bohu sme schopní zaujať k nim postoj podľa kritérií poskytnutých Cirkvou, ku ktorej prislúchame.

Stefano Alberto (don Pino): Táto otázka sa objavila veľa rás: „Mohol by si lepšie vysvetliť vzťah medzi príslušnosťou a slobodou?“ Pretože podľa všeobecnej mentality – tak nám to napísali naši priatelia z hotela – príslušnosť, „bytie k“, je pokladané za popretie slobody. No ty si hovoril o slobode ako o podstatnom činiteľi a prvom následku príslušnosti. A ešte: „Prečo existuje vzbura proti idei ľudského ja ponímaného ako príslušnosť?“

Giussani: Položme si otázku: Ak je príslušnosť závislosťou, stavom stvoreného bytia, vedomím, že sme stále vytváraní, neprestajne tvorení Stvoriteľom, Bohom, Božím Tajomstvom, ak je toto pravda, čo sme dostali od Božieho Tajomstva? Predsa všetko! Teda aj to, čo možno nazvať „slobodou“. Príslušnosť je teda zdrojom slobody. A toto sa môže viac či menej uskutočniť; ale aby sa to viac či menej uskutočnilo, to závisí nielen od slobody, ale aj od iného faktoru, ktorým je vôľa Tajomstva, tajomná Božia vôľa. Na každý pád, zdá sa mi vyčerpávajúce, ak vám teraz poviem, že ak príslušnosť označuje faktor, ktorý sme dostali a naďalej dostávame od bytia, potom energia vytvárajúca v nás slobodný postoj pochádza z príslušnosti. Sloboda nevytvára samu seba.

Cesana: Keď je to ale takto, prečo sa voči tomu ľudia tak veľmi búria?

Giussani: Vzbura je silná v prvom rade preto, lebo nie sú presne vymedzené pojmy tejto otázky, nevie sa, čo to je sloboda, nikdy sa o tom neuvažovalo. Toto slovo ale používajú všetci, pretože toto slovo vychádza z našej skúsenosti (všetky veci týkajúce sa človeka musia vychádzať z priamej ľudskej skúsenosti). A všetci ho používajú v súlade s jednotlivými ideovými prúdmi alebo podľa sledovaného prospechu alebo mocensky. Ale ak „zašparcháme“ do interpretácie tohto slova a pozrieme sa na jeho podstatu, mne sa vidí, že sloboda znamená (ako sme povedali pred dvoma rokmi) rozpoznať Toho, ktorý nám dáva bytie, Toho, ktorý nás utvára, Toho, ktorý nás tvorí, rozpoznať všetko, čo úprimne a aktívne spolupracuje, čo pochádza z Boha ako nástroj určený na uskutočnenie jeho predstáv o našom živote, jeho vízie našej existencie. Aby sme boli dôslední,

toto nás núti povedať: sloboda znamená rozpoznať, že Boh je všetko vo všetkom, temer ako keby Boh stvorením sveta chcel vzdorovať ničote, vzdorovať ničomu (toto sú slovné obraty, ale neviem nájsť vhodnejšie, aby som vysvetlil, čo to je sloboda, čo to je stvorenie), temer ako keby Boh chcel, aby jeho stvorenie bolo realitou, ktorá rozpozna, že On je všetko – ako ozvena slávy nachádzajúcej sa vnútri Tajomstva.

Posledný aspekt otázky, ktorú som dostal, sa týka dôvodu vzbury. Je vlastne smiešne položiť si túto otázku, keďže my sa nedotýkame Tajomstva, nemôžeme ho pochopiť vyčerpávajúco, nemôžeme pochopiť vzťah medzi Tajomstvom a stvorením. Napokon, podľa mňa nevieme vyjadriť ani dôvod, prečo človek odmieta najzreteľnejšiu vec, aká existuje. Táto otázka sa stáva ešte naliehavejšou a priam šokujúcou, keď si pomyslíme na démona (*daimon*), na padlého anjela, ktorého nie nadarmo možno definovať ako stvorenie, ktorý nerozpoznáva, že ho stvoril Iný („Nie, nespoznávam Ťa, Ty si mi nedal bytie“); tento démon sa nám ukazuje ako popretie, ako lož, ktorej následkom je popretie. Je tu jeden aspekt tejto situácie, ktorá ostáva celá zahalená do tajomstva; inými slovami nemožno slobodu definovať. Vzburu nie je možné vysvetliť; je vysvetliteľná len ako ponuré mlčanie voči sebe, mlčanie pred poslednými dverami, pred vedomím, že človek je stvorený, utvorený: „Nespoznávam ťa.“ Nijakým spôsobom však nemožno odstrániť to, čo predchádza stvorenie, lebo Boh je všetko vo všetkom; Bytie je vo všetkých bytiach.

Cesana: Ako sa kresťania môžu vyhnúť pokušeniu získať nadvládu ohľadom dejinnej zodpovednosti, ktorú zjavne majú?

Giussani: Nadvláde sa vyhneme konkrétnym spôsobom našej angažovanosti, a to keď sa do vecí vkladáme nie s túžbou dosiahnuť úspech pre ukojenie samolúbosti alebo z egoistických či prospechárskych pohnútok (egoizmus alebo prospechárstvo); toto je riešením protikladu medzi nadvládou a dejinnou zodpovednosťou. Keď sme si už vysvetlili problém nadvlády (tejto *hýbris*–pýchy, ktorá je, žiaľ, na pozadí násilia ovládajúceho dnešný svet), zamerajme teraz pozornosť na kresťanovu dejinnú zodpovednosť. Aby sme o nej mohli hovoriť, je potrebné označiť ju najprv iným výrazom, teda nie ako osobne motivovanú chuť po nadvláde, ani ako uspokojenie vlastnej pýchy či ukojenie túžby zhromažďovať veci vlastnej potreby. Kresťanova dejinná zodpovednosť je totiž niečo iné – je daná skutočnosťou, že láska ku Kristovi, ktorej sme v Cirkvi účastní, láska ku Kristovi, ktorá osobne preniká do našej duše, že táto láska vedie k angažovanosti s iným označením, lebo je inej povahy: je to záujem o život druhých, o všetkých ľudí, používajúc všetky postupy a nástroje, ktoré Boh umožňuje človeku, aby ich našiel, a všetky sú spravodlivé – spravodlivé! Ale milosrdná láska, ktorá nás poháňa, nie je a nemôže byť označovaná ako sklon k nadvláde. Kresťan sa musí snažiť bojovať za svoju vieru alebo za slobodu a spravodlivosť voči druhým, a prípadne sa musí snažiť dosiahnuť aj mocenské pozície; no ak tieto pozície nedosiahne, musí vedieť, že toto nie je jeho cieľ, nie je to jeho najvyššia povinnosť, pretože okolnosti, v ktorých ho necháva Boh konať, to nie vždy dovoľujú. Aj Ježiš, ktorý prišiel na svet, aby priniesol pokoj, bol odstránený!

Don Pino: Je tu aj jedna nezvyčajná otázka týkajúca sa časti prvého nášho cvičenia: „Čo znamená, že aj spravodlivosť musí byť posudzovaná zákonom príslušnosti?“

Giussani: Spravodlivosť nie je nejaká vec zavesená vo voľnom priestore, ako nejaká hviezda, pretože nekoná v priestore, kde nie je žiadny aktívny subjekt. Preto vedomie človek, ktorý posudzuje iného človeka, sa musí riadiť Božím zákonom, pretože tento človek patrí Bohu rovnako ako ja alebo ty. Ak si totiž uvedomuje túto vec, už nemôže posudzovať človeka, aby napríklad dosiahol politickú výhodu

alebo sa posunul vyššie v sudcovskej kariére. Preto si myslím, že je oveľa tvrdšie a ťažšie podriaďiť sa a byť poslušný v mnohých veciach Božiemu zákonu, tak pre mňa ako aj pre sudcu (hoci nie som sudcom na našich súdoch, pred Bohom ním môžem byť – veď svedč je toto, či nie?). Je tu však jedna osobitosť, ktorá keď vypláva na povrch, prezradí, že dole je čosi kalné: je to absencia lásky k človeku. V tomto zmysle som citoval Nietzscheho vetu: „V oku vašich sudcov vždy vidím mrazivý záblesk katovho meča.“⁶⁴ Je totiž vždy – vždy! – proti konečnému, pravému záujmu spoločnosti, ak sudca, ktorý v danom čase reprezentuje spoločnosť, vychádza zo zjavne podráždenej, prehnanej interpretácie zákonníka a neberie pritom do úvahy vec, o ktorej sme hovorili – svoju závislosť od Boha.

Cesana: Možno to povedať aj tak, že človek, ako sme už povedali, vždy patrí buď Bohu alebo mamone, ale najmä vtedy, keď si to neuvedomuje, posudzuje podľa vládnucej moci.

Giussani: Nepochybné! Vládnuca moc sa však „presadí“ (s pomocou všetkých jej prostriedkov, stále naliehavjšie pôsobiacich na osobnosť človeka, psychologicky stále účinnejšie šíriacich medzi všetkými ľuďmi všeobecný náhľad na množstvo vecí), len ak už niečomu nepatríme, a to nie provizórne, ale na základe rozumového úsudku o sebe: o tom, čím sme a čo robíme na tomto svete, ste počuli včera vo výrokoch prvých apoštolov svätého Jána a svätého Pavla: „Nik z nás totiž nežije pre seba a nik pre seba neumiera; ale „či umierame, umierame Pánovi, či žijeme, žijeme Pánovi.“⁶⁵

Cesana: Otázka, ktorú teraz prečítam, opisuje bežnú situáciu a je vyjadrená pomerne jednoduchým, ale jasným spôsobom: „Existuje rovnica, ktorá ma rozrušuje. Abrahámov Boh, ktorý sa prejavuje v Kristovi, ktorý pokračuje v Cirkvi a ktorý nás zasahuje skrze tvoju charizmu, sa vteľuje do ľudí zodpovedných za moje mesto a týchto ľudí treba poslúchať – toto je pre mňa problematické. Čo to znamená patriť a byť poslušný týmto ľuďom?“

Giussani: „Poslušnosť“ je slovo, ktoré musíme do hĺbky rozobrať vzhľadom na to, že sa tohto roku objavilo v našich debatách. Ak sa človek rodí z Iného – ak som stvorený Iným – je zřejmé, že tohto Iného musí poslúchať. V konfrontácii s Tým, z čoho pochádza, sa poslušnosť stáva cnosťou zabezpečujúcou vývoj schopností, ktoré boli človeku dané. Avšak voči poslušnosti sa vznášajú uštipačné námietky a predovšetkým je prezentovaná ako pokušenie nášho vedomia, najmä v týchto našich časoch, keď fakty a udalosti vedomia – prirodzeného vedomia zjaveného Bohom, Ježišom – sú úplne zanedbávané, čiže nepochopené a následne opomínané, pretože sa ukazujú ako popretie našej slobody – slobody alebo pôžitku – a javia sa ako protikladné k ľudskej existencii. Ale my sme povinní poslušnosťou Tomu, od koho závisíme, Tomu, kto nás stvoril, teda Jemu. Pretože nič s teba nie je tvoje, pôvodne tvoje, všetko ti bolo dané. A bolo ti to dané nie bez inteligencie a lásky. Otec, ktorý je na nebesiach, má s tebou plán; to, čo ti bolo dané do života, pre tvoju existenciu, je vyznačené vo vývojových „krokoch“, aby si vedel, v čom to spočíva a ako to má byť použité: a sú to zákony, morálne zákony (morálny zákon nevymyslel človek, ale uplatňuje ho človek vedomý si svojho pôvodu). Na začiatku sú ukázané vývinové znaky schopností, ktoré človek má mať. Preto je cnosť poslušnosti kresťanovi vlastná. Veď Kristus bol poslušný až na smrť, smrť na kríži. Všetko v našom živote vyzerá akoby vytvorené na to, aby protirečilo tomuto slovu. Na druhej strane kritérium, na základe ktorého prežívame veci a naše túžby, spôsob, akým sa snažíme získať vytúžené či užitočné veci alebo to, čo sa nám zdá pekné, toto kritérium (videli sme to za posledné dni) patrí v konečnom dôsledku Inému. Poslušnosť znamená ro-

⁶⁴ Porov. F.W. Nietzsche, *Così parlò Zarathustra* (Tak vrazil Zarathustra), c.d., s. 76.

⁶⁵ Porov. Rm 14,7-8.

biť veci podľa kritérií, ktoré stanovil Iný. Ak človeka stvoril Boh, celý jeho život závisí od Boha. Preto sme pred tromi rokmi začali naše cvičenia vetou: „Boh je všetko vo všetkom.“ Ale podľa modernej mentality pracovníka, čiže pracujúceho človeka, sformovaného, vytvoreného Bohom a z Boha, ktorý je v ňom prítomný od samého začiatku, tento človek akoby zanechal svoj pôvod; pôvod je pokladaný za istý, a tak sa časom stráca v hmle, až sa napokon stratí. Namiesto toho nám „svet“ – ako hovorí Kristus – od materskej školy až po vysokoškolské štúdiá so stúpajúcou dôraznosťou ponúka svoje názory, svoje výzvy, svoje rady a svoje lákadlá. A tak dospievame, či skôr sa nám zdá, že dospievame, pretože sme zabudli na náš pôvod a teraz sme nasmerovaní proti našim povinnostiam a najmä proti tej hlavnej povinnosti. Neposlúchať nikoho či, lepšie povedané, neposlúchať vlastného otca a vlastnú matku, neposlúchať minulosť, a tým neposlúchať návrhy, ktoré cítime, že by sme s prihliadnutím na minulosť mali vykonať, uskutočniť – neposlúchať sa stalo pre človeka bežnou praxou. Odtrhnúť sa od minulosti, to je presne v duchu ministrov školstva našich vlád.

Cesana: Okrem toho, poslúchať znamená hľadať charizmu, čiže hľadať pôvod; a odvolávať sa neznamená odvolávať sa na seba, ale na charizmu, čiže na to, čo vyznáva Cirkev.

Giussani: Ďakujem ti za túto poznámku, pretože si sa dotkol veľmi zaujímavej okolnosti týkajúcej sa problému poslušnosti voči Cirkvi a nášmu hnutiu, tento problém sa totiž zdá často sporný a argumentácia nepresvedčivá. Avšak ona je presvedčivá – aj to cítite od nás – v závislosti od miery vašej jednoduchosti a úprimnosti. Inak by sa Boh pomýlil, keď sa rozhodol stať človekom! Pretože ak by sa nestal človekom, nebolo by ani všetkých týchto následkov. Ako povedal Gregor Naziánsky: „Keby som nebol tvoj, môj Kriste, cítil by som sa ako obmedzené stvorenie,⁶⁶ nebol by som človekom, veď celú ľudskú bytosť mám od Teba. Boh prišiel, aby hovoril so zúfalými ľuďmi, ale aj s vnútorne rozpoltenými, dezorientovanými a zmätenými; Boh sa stal človekom, človekom medzi nami – a tak ako pred dvetisíc rokmi, je medzi nami aj teraz. A toto je moment pôvodu. Ako človek si Kristus mohol pomyslieť a povedať: „Ja som tu navždy, Otec mi dal do rúk celý svet a ja som tu, aby som ho spasil? Ak ale prijmem smrť, ak prijmem kríž, čo bude ďalej?“ No v tom momente si predstavil, čo to znamená byť prítomným – podľa vlastného ideálu, podľa ideálu, ktorý mu Otec, Božie Tajomstvo vstúpilo do ľudského srdca – a vymyslel tú veľkolepú vec, ktorou je Cirkev; Cirkev, ktorá sa začína prejavovať, keď sa dvaja alebo traja stretnú v Jeho mene (a toto je aj začiatok nášho bratstva, nášho Bratstva). Ale vodcom tvojho spoločenstva sa môže stať nejaký bedár, za ktorého by si nedal deravý groš. My sme si však zvykli, že Boh nám nerobí kvôli tomu výčitky, ani pápeži, ktorých sme poznali a boli to vynikajúce, skutočne veriace, inteligentne veriace osoby. Tak ako Cirkev, a o to viac cirkevné hnutia a všetko, čo sa zúčastňuje na živote Cirkvi, teda diecézy, fary a hnutia, všetky tieto tri veci ešte jasnejšie dokazujú, že Božie slovo a Božia milosť sú uvádzané do pohybu trasľavými rukami, ako keď má niekto sedemdesiat rokov a ruky sa mu chvejú – človek prijme hostiu z roztrasenej ruky rovnako, ako ju prijal z tej istej ruky, keď bola ešte pevná! Cirkev je ale stále platná, pretože ju založil Kristus a Kristus ju nemôže opustiť; pretože na začiatku Duch Svätý zostúpil na apoštolov a na Pannu Máriu a dal sa celému ľudstvu – a tak Kristus tu ostane pre všetkých, až do konca vekov.

V spoločenstvách niektorí ľudia majú konkrétne postavenie; je nutnou požiadavkou, aby všetko, čo kážu, aby sa robilo, bolo v dokonalej zhode s tým, čo každý kresťan má za povinnosť, čo teda musí ohľadom svojho postavenia, ohľadom milosrdnej lásky a vzťahov mať v dokonalej úcte a milovať. Poslušnosť je tá najťažšia vec pre Kristových bojovníkov, pre rehoľníkov a pre laikov v hnutiach.

⁶⁶Svätý Gregor Naziánsky, *Carmina II/I, carme LXXIV, v. 4-12*, in *Patrologia Graeca, XXXVII*, Paríž 1862, coll. 1421-1422.

Chcel by som vám na záver niečo zaželať. Po tom všetkom, čo ste počuli, to možno nebude dobre pochopené, ale aj tak vám ho poviem, pretože nič lepšie vám povedať neviem.

Prajem vám, aby ste v živote – po tom, čo ste stretli tú veľkú vec, ktorou je Božia milosť... a o tomto počujeme prirodzene a spontánne hovoriť na všetkých miestach, kde sa nachádza niekto z nás... Vďaka milosti, ktorú sme dostali na tomto stretnutí, je vo vás istý potenciál; ide o potenciál viac či menej zjavný, ktorý Duch do vás vložil podľa osobného príbehu každého jednotlivca, a je to schopnosť svedčiť o Kristovi, čo je jediná vec, ktorú svet očakáva, pretože tam, kde je Kristus, tam sú vzťahy pokojné – jednotné a pokojné, a to aj medzi manželmi (jednota a pokoj nás musia spájať aj v rodinách; ale platí to pre všetkých)... V každom prípade, nech už ide o akúkoľvek formu povolania, želim vám, aby ste v tejto veľkej veci a pre túto veľkú vec, ktorú vám dal Pán – ak sa, samozrejme, stane stále osobnejšou vecou, teda stále poslušnejšou; pretože aj osobné zvnútornenie je rozumovo zdokonaľovanou poslušnosťou – želim vám teda, aby ste stretli otca, aby ste zažili skúsenosť otca. Pretože prvoradá príslušnosť (z fyziologického a sociálneho, ale aj osobného hľadiska) je rodičovská príslušnosť. Boh nám je daný skrze otca a matku.

Prajem vám, aby ste každý jeden skutočne odhalil veľkosť tejto úlohy, ktorá ani nie je postavením, ale situáciou, v ktorej sa človek díva na Pána, vidí Ho a Boh mu zveruje to, na čom mu záleží; otec znamená aj matka, lebo je to to isté, nie sú to dve duchovne odlišné funkcie; menia sa len materiálne veci, takže jeden má jedny obmedzenia a druhý iné obmedzenia. Preto som chcel prísť sem k vám a pozdraviť vás. Prajem vám, aby ste zažili skúsenosť otca, otca a matky – to želim všetkým vedúcim, všetkým zodpovedným vašich spoločenstiev, ale aj každému z vás, pretože každý musí byť otcom pre priateľov, ktorých tam našiel, musí byť matkou pre ľudí, ktorých tam našiel; nie s nadradenosťou, ale so skutočnou milosrdnou láskou. Nikto totiž nemôže byť taký šťastný ako muž a žena, ktorí cítia, že ich Pán urobil otcom a matkou – otcom a matkou všetkých, ktorých v živote stretnú. Spomínate si, ako sa v druhej knihe našej školy komunity hovorí o Ježišovi, ktorý kráča so svojimi apoštolmi poľami a neďaleko dediny Naim zrazu uvidí ženu, ktorá plače a narieka pri rakve svojho mŕtveho syna. Išiel za ňou, ale nepovedal jej: „Vzkriesim ti syna,“ ale povedal: „Neplač, žena,“ a povedal to nežne, s jeho nezameniteľnou nehou a láskou k ľudskej bytosti. A skutočne, potom jej vrátil živého syna.⁶⁷ Nejde mi však o zázrak, pretože zázraky môžu urobiť aj iní, ale o milosrdnú lásku, tú lásku k človeku, ktorá je vlastná Kristovi a ktorú nemožno prirovnať k ničomu! To uznáte sami.

⁶⁷ Porov. Lk 7,11-17.

PRÍHOVORY A POZDRAVY (2000-2004)

Od roku 2000 už duchovné cvičenia Bratstva Comunione e Liberazione nevedol don Giussani. Pre jeho zhoršujúci sa zdravotný stav sa preňho aj forma videokonferencie stala príliš namáhavou, keďže „dlhý prejav“ potrebný pri meditáciách alebo cvičeniach bol nad jeho sily. Bola to ohromná obeta pre človeka, ktorý medzi príčinami nedostatočného dopadu viery na život moderného človeka (okrem nedostatočných rozumových zdôvodnení, ktorými bola kresťanská zvesť predostieraná) uvádzal neschopnosť ponúknuť vieru ako odpoveď na konkrétne otázky týkajúce sa ľudskej existencie.

Napriek tomu, ako bolo jeho zvykom, sa nevzdával a naďalej sa rôznymi formami vyjadroval k svojim odhaleniam, ktoré urobil za rôznych životných okolností, či už sa to týkalo jeho sebauvedomovania, alebo išlo o podnety, ktoré mu poskytovala literatúra, hudba či rôzne udalosti, alebo to boli reakcie a názory na bežný život, ktorý vždy citlivo vnímal. Písal teda príspevky na sympóziá, ktoré čítali jeho spolupracovníci, poskytoval rozhovory a články do talianskych novín, adresoval odkazy komunite pri mimoriadnych príležitostiach alebo počas zhromaždení hnutia, v rokoch 2002 a 2004 napísal listy Bratstvu, prispieval do televízneho spravodajstva. Po atentáte na talianskych vojakov v Násiriji a po ich pohrebe v Ríme, ktorý vyvolal jednomyselné pohnutie, riaditeľ spravodajstva štátneho televízneho kanála Rai 2 požiadal dona Giussaniho, aby napísal úvodný text pre hlavné vysielanie o 20.30 h. V odvysielanom texte nachádzame odkazy na Carducciho báseň Pianto antico (prekl.: Pradávný plač), na 33. spev Raja z Božskej komédie, na verejné vyjadrenie manželky seržanta Colettu a Giussani vo svojom príhovore vyjadruje nádej v pozdvihnutie obyvateľstva skrze „výchovu srdca ľudí“: „Keby existovala výchova obyvateľstva, všetci by sa mali lepšie.“¹ Ten istý spravodajský program uviedol na Štedrý večer roku 2004 jeho meditáciu a je to jeho posledné verejné vystúpenie, v ktorom sa okrem iného hovorí, že „Vianoce sú láskou Kristovou k človeku. [...] Nové Bytie prichádza na svet.“² Mesiac predtým pre vianočný plagát Bratstva zvolil vetu od Cesare Paveseho: „Jedinou radosťou na svete je začínať. Je krásne žiť, pretože žiť znamená začínať, stále, v každom okamihu.“³ V modlitbe počas omše pri príležitosti 23. výročia (2005) pápežského uznania Bratstva don Giussani vyzval na „riziko“ napodobňovať Krista a charakterizoval Bratstvo ako „miesto, ktorého návštevou hneď pochopíme svoj vlastný pôvod“.⁴

Duchovné cvičenia sledujú presný logický sled pojednávajúci otázku ľudského ja a osobného zvnútorňovania; výrečné sú samotné nadpisy cvičení: Che cos'è l'uomo e come fa a saperlo (2000; prekl.: Čo je človek a ako to má vedieť), Abramo: la nascita dell'io (2001; prekl.: Abrahám: zrod ja), Pur vivendo nella carne, vivo nella fede del Figlio di Dio (2002; prekl.: Hoci žijem v tele, žijem vo

¹ L. Giussani, *L'urto del cuore* (prekl.: Podnet srdca), periodikum «Tracce-Litterae communionis», č. 11, november 2003, s. 26-27.

² L. Giussani, *La scommessa del potere di Dio nel tempo* (prekl.: Stávka Božej moci v čase), periodikum «Tracce-Litterae communionis», č. 1, január 2005, s. 128.

³ C. Pavese, *Il mestiere di vivere. Diario 1935-1950 con il taccuino segreto* (prekl.: Remeslo života. Denník 1935-1950 a tajný zápisník), c.d., s. 96.

⁴ Citát L. Giussaniho, in: A. Savorana, *Vita di don Giussani* (prekl.: Život dona Giussaniho), c.d., s. 1166.

viera Božieho Syna), Avvenimento di libertà (2003; prekl.: *Udalosť sloboda*), Il Destino dell'Uomo (2004; *Určenie Človeka*).

Na zhromaždeniach Bratstva sa don Giussani zúčastňoval zo svojho bydliska a len na konci pozdravil účastníkov, ktorí prišli do Rimini, *telefonicky alebo pomocou video spojenia (s výnimkou roku 2003)*.

Ide o takmer improvizované vstupy, ktorými reagoval na to, čo si vypočul, no vždy obsahujú myšlienky plné podnetov, vrúcnosti a lásky k všetkým, ktorí ho vo veľkých veľtržných sálach v Rimini počúvali pomocou telefonického spojenia alebo ho videli na obrazovkách. Sú to pamätné slová („Žena, neplač“, „Veni Sancte Spiritus“, „pozitívnosť života“), ktoré si neskôr mnohokrát opakovali jeho priatelia a ktoré vošli do vedomia jednotlivcov, aby tam zanechali nezmazateľnú stopu. Sú to slová – ako mnohé ďalšie – vďaka ktorým sa don Giussani cítil zblížený so životom všetkých – vtedy ako aj dnes.

Don Giussani ešte spolupracoval na niekoľkých duchovných cvičeniach Bratstva, keď viedol niektoré cvičenie alebo sa zúčastnil na záverečnom zhromaždení, ale roku 2004 už viedol celé cvičenia don Julián Carrón. Ale aj v tom roku don Giussani vo svojom „sekírovacom“ video príspevku vyjadril svoje nadšenie a presvedčený súhlas s tým, čo počul.

*La speranza non delude (prekl.: *Nádej nesklame*) je názov duchovných cvičení roku 2005, prvom po odchode dona Giussaniho, ku ktorému došlo 22. februára toho istého roku.*

ZÁVEREČNÝ PRÍHOVOR DONA GIUSSANIHO POČAS DUCHOVNÝCH CVIČENÍ ROKU 2000 „ČO JE ČLOVEK A AKO TO MÁ VEDIET“ *

Hovorím vám... vlastne o tom hovoríme už celý deň, aj včera aj predvčerom, celý život o tom hovoríme... hovorím vám, že obsah prvých našich spevov je jednoznačne pravdivý – už obsah prvých našich spevov.

1. „Nie som hoden toho, čo pre mňa robíš Ty, ktorý tak veľmi miluješ niekoho ako ja.“⁵ Je skutočne trpkým faktom, že Boh nás vychoval v milosrdnej láske a v živom vedomí toho, čím je ľudský život, čím je naše hnutie a celá naša Cirkev, aký koniec čaká človeka a čím je ľudské určenie (položiac znak rovnosti medzi určenie a koniec), a my toho všetkého nie sme hodní.

„Nie som hoden toho, čo pre mňa robíš.“ Predstavte si len, ako vo mne každučký deň, ktorý prejde, rastie úžas nad tým, čo robí Boh! A Boh koná dnes, pretože konal včera! Preto ide o novú realitu vo svete, o novú realitu, ktorá prišla na svet; je to nová jednota, ktorá vošla do sveta Cirkvi, preto možno, ba treba hneď dodať, že nová realita vnútri Cirkvi narastá, necháva šíriť okolo seba s väčšou láskou a s väčším jasom to, čím Cirkev je.

Vidíš, že „nie som hoden toho, čo pre mňa robíš, pričom ja Ti nemám čo darovať“. Hovorím Ti ale, že „ak chceš, vezmi si ma“.

2. V posledných dňoch som premýšľal o tom ohromnom množstve života a myšlienok, ktoré medzi nami prebehli. Je totiž veľmi významný fakt, že prvý spev, ktorý sa medzi nami udial (hovorím „udial“, lebo tak to je), už vyjadruje celú veľkosť prosby, to jest dôvodu, ktorý nás uvádza do pohybu; a na druhej strane nám už dal aj odpoveď.

Spomeňte si len na hymnu nášho hnutia, na slová, ktoré zložila Maretta Campiová a zhudobnila Adriana Mascagniová: „Biedny je hlas človeka, ktorý tu nie je, biedny je aj náš hlas, ak už mu chýba dôvod.“ A predsa „musí volať, musí úpenlivo prosiť, aby sa dych život nikdy neskončil“. Vnútorňý nápor, o ktorom sme hovorili, o ktorom sa tak príjemne hovorilo na zhromaždení dnes predpoludním, tento veľký nápor túžby po živote, emotívnej, zanietenej, emotívnej a plnej porozumenia, zanietenej pre slobodu, tento nápor by sa mohol stať uskutočniteľnou nutnosťou.

„Biedny je hlas človeka, ktorý tu nie je“: keby tento hlas nemal dôvod, bol by márnny a prázdny. Preto, ak už musí volať a musí prosiť, aby sa dych života nikdy neskončil, musí aj „spievať, pretože život tu je“. Toto je ten ohromný, so žiadnym iným slovom neporovnateľný dôvod. „Po celý život prosí o večnosť.“ Aj keď ráno vstávame a čaká nás hektický deň, namáhavý deň, deň bez mimoriadnych stretnutí, aj vtedy hlas „musí spievať, pretože život je tu; po celý život prosí o večnosť“.

Po celý život prosí o večnosť. Len pomyslíte na štyridsať rokov, počas ktorých celý život prosil o večnosť! „Nemôže umrieť, nemôže sa skončiť, nemôže zmlknúť náš hlas, o ktorý náš život prosí lásku.“ Preto „nie je biedny hlas človeka, ktorý tu nie je: náš hlas má dôvod na spev“.⁶

* Duchovné cvičenia Bratstva Comunione e Liberazione, 19.-21. máj 2000, Rimini.

⁵C. Chieffo, «Io nono sono degno», in *Canti* (prekl.: Nie som hoden, in: Spevy), vyd. Società Cooperativa Editoriale Nuovo Mondo, Miláno 2014, s. 201-202.

⁶M. Campi – A. Mascagni, *Povera voce* (prekl.: Biedny hlas), in *ibidem*, s. 208.

Keď som si v posledných dňoch spomenul na skladateľky tejto piesne, na jej slová a hudbu (zložili ju dve pätnásť či šesťnásťročné priateľky) položil som si otázku: kto dnes dokáže nájsť také zhutnené a živé vyjadrenie, ktoré v človeku vyvolá sebaspytovanie, keďže všetci hneď rozpoznávajú vážnosť a úprimnosť tejto piesne?

3. Keď Judáš odišiel od Krista a išiel ho zradiť, evanjelium opisuje situáciu takto: „*Erat autem nox*“⁷ bola noc.

Zabudnúť alebo zanechať to, čo nám bolo povedané, to, čo nám je hovorené, to by znamenalo uvrhnúť celý náš život do temnoty, kam, ako sa zdá, smeruje život väčšiny ľudí.

My napredujeme existenciou podporovaní istotou, ktorá nám umožňuje rýchlo prekonávať všetky naše povinnosti a všetky naše obavy o stratu síl.

Nádej je pre nás istotou, istotou do budúcnosti. Pre jedinca kráčajúceho bez istoty vlastného cieľa to je tragédia biedneho človeka.

Ale my príliš často dovoľujeme, aby nás temnota opantala, a nad túžbou po pravde potom prevládne sklamanie z malovernosti.

„Povedz mi teraz, ako sa môže nádejať človek, ktorý má všetko vo svojich rukách, ale nemá odpustenie.“⁸ Táto strofa z piesne nášho Claudia Chieffa je možno tým najľudskejším a najpodmanivejším postrehom, aký existuje.

„Povedz mi teraz, ako sa môže nádejať človek, ktorý má všetko vo svojich rukách, ale nemá odpustenie“; človek, ktorý neuznáva odpustenie, ten najdramatickejší a najpresvedčivejší aspekt vzťahu Tajomstva s nami; človek, ktorý nepripúšťa odpustenie ako najvyššiu formu vzťahov medzi sebou a druhými ľuďmi (v Modlitbe Pána sa hovorí: „Odpusť nám naše viny, ako aj my odpúšťame svojim vinníkom“). Človek, v ktorom prevláda dojem vlastnej ničotnosti, pocit malomyseľnosti, je ovládaný a necháva sa ovládať, stáva sa otrokom toho, čo mu hovorí svet. A svet skôr či neskôr nechá nad ľudským šťastím zvíťaziť popieranie.

„*Erat autem nox*“, bola noc. A my sa prispôsobujeme temnote, v ktorej zdroj našej nádeje a jej sila zanikajú, pretože táto nádej nie je odpoveďou, ktorá sa ukazuje ako bezprostredne živá a naplnená. Vtedy sme podobní vedomiu človeka, ktorý sa znížil k podvodu. Preto v temnotách stráca aj celú výhodu nášho priateľstva, nášho Bratstva, celú výhodu života Cirkvi v dejinách.

Naplno preváži negatívnosť a človek sa premieňa na Judáša, nemôže sa vyhnúť stotožneniu s Judášom, so zradcom; práve vtedy by mal namiesto výkrikov úpenlivo prosiť, aby sa určenie jeho života nevytratilo.

Na každý pád, nič z toho, čo je vo svete, by nám nemohlo reálne pomôcť. Keďže však existuje „potreba mať niekoho, kto by nás oslobodil od zla“⁹ Boh–Tajomstvo sa hmatateľne sprítomnil, stal sa telom nášho tela.

Pohľad na Ježiša v lone Panny Márie je tá najoslobodzujúcejšia, tá najväčšia vec, akú si len vieme predstaviť. Pomáhajme si navzájom, aby sme stále viac kráčali *v tomto svetle*, aby ochabnutie síl nezatemnilo pravdu svetla.

⁷ Jn 13,30.

⁸ C. Chieffo, *Ballata del potere*, in *Canti* (prekl.: Balada o moci, in: Spevy), c.d., s. 219-220.

⁹ *Tamže*.

ZÁVEREČNÝ PRÍHOVOR DONA GIUSSANIHO POČAS DUCHOVNÝCH CVIČENÍ ROKU 2001 „ABRAHÁM: ZROD JA“ *

Mal som možnosť pozorovať vás na vašej ceste spôsobom, akým mi to Pán dovoľuje, s väčšími obmedzeniami a namáhavejšie ako kedysi. Všetko ale je Božou cestou v našom živote. A predsa je len táto formula, ktorá naše srdce morálne – aj morálne – pripravuje a vždy uschopňuje trpieť pre to, pre čo nás Boh stvoril.

Aby som ale príliš nenatahoval váš pobyt v Rimini, poviem vám dnes, že je iba jedna vec, ktorá nám nesmie uniknúť – a nenechajme si ujsť túto možnosť: treba sa modliť, a to v doslovnom zmysle tohto slova, to jest zaprisahávať Toho, ktorému patríme, aby naše povolanie nevyšlo nazmar.

Každý deň sme povelávaní, každú hodinu sme povelávaní, každú minútu, v každej chvíli sme povelávaní. A naskutku, tým, čo určuje ja, čo definuje ja ohľadom všetkých ostatných ľudských postojov, čo určuje ja, je vedomie, čiže vzťah s nekonečnom: napríklad, nejaká žena šije... šije alebo varí v kuchyni – aj to je vzťah s nekonečnom. To, čo charakterizuje človeka, je tento paradoxný rozmer medzi tým málom, ktorým je človek, tým nesmiernym málom, ktorým je človek, tou „roztaviteľnou“ čiastočkou, ktorou je človek, teda medzi malosťou človeka a hlavným vzťahom, zakladajúcim vzťahom, ktorým je vzťah s Bohom.

Nechcem teraz opakovať veci, ktoré ste si už zopakovali spoločne. Chcem len jednoducho povedať: modlime sa, modlime sa, pretože toto môže človek urobiť počas hociktovej inej práce. Je to zámer, otvára dvere zámeru; ako keď počas daždivého dňa slnko prenikne cez mračná, prerazí mračná a vrhne svetlo, nech nám tento zámer pomôže vrhnúť svetlo na všetko to, čím sme a čo robíme.

V poslednom čase som používal... v poslednom čase som odhalil – s hĺbky srdca a s veľkým dojatím – formulu v tvare „modlitbičky“, tú najúplnejšiu formulu, akú si možno u kresťana predstaviť: „Príď, Duchu Svätý. Príď skrze Pannu Máriu.“ *Veni Sancte Spiritus. Veni per Mariam.* Opakujte túto formulu každý deň, každú hodinu, keď si vás Pán zvolí, aby sa ozval – je to okamih, v ktorom sa všetko opäť spája a človek opäť všetko získava, všetko sa tajomne stáva jednou krásnou vecou.

Veni Sancte Spiritus, pretože *Spiritus est Dominus, Spiritus est Deus* (Duch je Pán, Duch je Boh). Duch je Boh, ktorému patríme. Pretože duch je sebauvedomenie a ak ho správne používame, ukáže nám toto: človek pochopí, že patrí Prítomnosti, že prislúcha Inému. Je to príslušnosť Prítomnosti a táto Prítomnosť – aj tu, na tomto mieste – je tajomná (je tajomná, pretože táto Prítomnosť nie je naša – v istom zmysle nie je naša, pretože pochádza z iného zdroja, nie z nášho zdroja).

„Príď, Duchu Svätý,“ v každom mojom čine, „príď, Duchu Svätý,“ v každom mojom okamihu.

Veni per Mariam – presne tak... Panna Mária je najmocnejší a najpresvedčivejší ľudský dotyk, ktorý Boh vykonal vo Svojom pôsobení na človeka.

Veni per Mariam. Pomyslime na vývin tejto ženy a na spôsob je účinkovania v dejinách! Je úplne zrejmé, že základ jej príslušnosti vychádza z Boha a spočíva v Bohu. No na druhej strane Mária predstavuje totálnosť človeka; totálnosť človeka, ktorá je pozdvihnutá do tej miery, že sa stáva nutným nástrojom pre vzťah s Bohom (nutným nie v bezprostrednom význame slova, ale

* Duchovné cvičenia Bratstva Comunione e Liberazione, 18.-20. máj 2001, Rimini.

v definitívnom význame slova). *Per Mariam*, pretože sa nedopustila žiadnej chyby, Boh nedopustil, aby sa stala terčom útoku démona, protivníka pravdy. Panna čistá a krásna: krása je znakom a ona je takmer sviatosným znakom krásy, pre ktorú Boh stvoril svet.

Som rád, že vám odovzdávam túto pripomienku mojej krátkej modlitby, tejto ozývajúcej sa, vždy sa ozývajúcej slávy v našom kresťanskom živote – *Veni Sancte Spiritus. Veni per Mariam* nech je vašou oporou, nech je vždy vašou jasnou psychologickou oporou, pretože je hlboko zakorenená v pôvode ľudskej prirodzenosti.

Prajem vám, aby táto modlitbička, aby tento vznet úprimnosti a jednoduchosti našiel vo vašich srdciach priestor a stal sa v našej každodennej realite výzvou na premenu v súlade s definitívnym poriadkom, pre ktorý sme boli stvorení. Toto je naše určenie a práve toto nám často chýba; napriek tomu táto výzva neumĺka ani na okamih – Boh totiž nemôže ani na okamih nebyť zdrojom nášho šťastia, nášho prospechu.

**ZÁVEREČNÝ PRÍHOVOR DONA GIUSSANIHO
POČAS DUCHOVNÝCH CVIČENÍ ROKU 2002
„HOCI ŽIJEM V TELE, ŽIJEM VO VIERE SYNA BOŽIEHO“ ***

V ten večer Ježiš cestou do istej dediny (tam mu bolo určené ísť, sám si tak určil) začul hlasný ženský plač, bolestné výkriky, ktoré zasiahli srdce všetkých prítomných, no najviac zasiahli, v prvom rade zasiahli Kristovo srdce.¹⁰

„Žena, neplač!“¹¹ Nikdy predtým ju nevidel, nepoznal ju.

„Žena, neplač!“ Akú podporu mohla cítiť táto žena, keď sa Ježiš na ňu obrátil týmito slovami?

„Žena, neplač!“ Keď sa vraciame domov, keď cestujeme električkou, keď nastupujeme do vlaku, keď vidíme kolónu áut na ceste, keď sa dívame na spleť vecí týkajúcich sa života miliónov a miliónov ľudí... Aký rozhodujúci asi bol pohľad dieťaťa alebo „veľkého“ dospelého na tohto muža, ktorý prichádzal v čele skupinky priateľov a hoci dovtedy nikdy nevidel tú ženu, zastal, keď zvuk plaču, ten dozvuk plaču doľahol k Nemu! „Žena, neplač!“ – ako keby ju nikto nepoznal, ako keby ju nikto nerozpoznal prenikavejšie, úplnejšie, presvedčivejšie ako On!

„Žena, neplač!“ Keď sa dívame, ako som práve povedal, na celý ten pohyb sveta, v ktorého rieke, v ktorého bystrinách sa všetci ľudia sprítomňujú v živote a sprítomňujú život sami sebe, vtedy vidíme, že neznámy koniec nie je nič iné ako neznámy postup, akým človek dospel k tejto novosti, k novosti, ktorá pomáha nájsť človeka, pomáha stretnúť človeka dovtedy nikdy nevideného, ktorý pri pohľade na bolesť ženy, ktorú vidí po prvý raz, povie: „Žena, neplač!“ – „Žena, neplač!“

„Žena, neplač!“ – toto je srdce, s ktorým sme vystavení pohľadu, smútku, bolesti všetkých ľudí, s ktorými prichádzame do styku na ulici a na cestách, počas nášho putovania.

„Žena, neplač!“ Je to nepredstaviteľné, že Boh – „Boh“, teda Ten, ktorý v tejto chvíli tvorí celý svet – že tento Boh, hľadiac na človeka a počúvajúc ho, môže povedať: „Človeče, neplač!“, „Ty, neplač!“, „Neplač, pretože som ťa nestvoril pre smrť, ale pre život! Poslal som ťa na svet a dal som ti veľké spoločenstvo ľudí!“

Muž, žena, chlapec, dievča, ty, vy, neplačte! Neplačte! Je tu pohľad a srdce, ktoré do vás preniká až po kostnú dreň a miluje vás až po vaše konečné určenie, je to pohľad a srdce, ktoré nikto nemôže zviest' na scestie, nikto mu nemôže zabrániť, aby povedalo, čo si myslí a čo cíti, nikto ho nemôže pripraviť o silu!

„*Gloria Dei vivens homo.*“¹² Božia sláva, veľkosť Toho, ktorý stvoril hviezdy na nebi, ktorý kvapku po kvapke dáva moru jeho modrosť – to je živý človek.

Nič nemôže zadusiť ten bezprostredný vznet lásky, prílnutia, dôvery, nádeje. Pretože sa stal nádejou pre každého, kto Ho videl, kto počul: „Žena, neplač!“, kto počul povedať Ježiša toto: „Žena, neplač!“

Nič nemôže zrušiť istotu tajomného a dobrého ľudského určenia!

Sme tu spolu a hovoríme si: „Ty, ktorého som nikdy nevidel a neviem, kto si – neplač!“ Pretože plač je tvojím určením, vyzerá ako tvoje nevyhnutné určenie: „Človeče, neplač!“

„*Gloria Dei vivens homo*“: Božou slávou – pre ktorú podopiera svet, vesmír – je žijúci človek, plačúca žena, usmievajúca sa žena, dieťa, umierajúca žena matka.

* Duchovné cvičenia Bratstva Comunione e Liberazione, 3.-5. máj 2002, Rimini.

¹⁰ Porov. Lk 7,11-17.

¹¹ Lk 7,13.

¹² Irenej z Lyonu, *Proti bludom*, IV, 20,7.

„*Gloria Dei vivens homo.*“ My chceme toto a nič iné ako toto – aby sa Božia sláva vyjavila celému svetu a dotkla sa všetkých prostredí zeme: listov, všetkých listov a kvetov, všetkých ľudských srdc.

Nikdy predtým sme sa nevideli, napriek tomu toto vidíme medzi nami, toto cítime medzi nami.

Čau!

**PRÍSPEVKY DONA GIUSSANIHO
POČAS DUCHOVNÝCH CVIČENÍ ROKU 2004
„LUDSKÉ URČENIE“***

Vstup po prvom cvičení

Toto Carrónove cvičenie je tá najlepšia vec, ktorú mi Pán umožnil pochopiť spomedzi *všetkých stretnutí našich duchovných cvičení*. Snažne vás prosím, požiadajte svojich kňazov a svojich vedúcich, aby vám dali cyklostylovanú prednášku otca Carróna. Je to tá najkrajšia vec, akú som počul vo svojom živote, tá najjasnejšia, *najkrajšia výzva*, kde *celá milosť, ktorú nám dal Kristus, spočíva vo fakte kresťanského národa*, ktorý vo vzťahu k *všetkým veciam nášho života nadšene* a štedro poskytuje veľký, bezprecedentne veľký dar.

Ja dúfam, že Pán mi poskytne milosť, aby som sa mohol zúčastniť na všetkých vašich zhromaždeniach a mohol počuť, ako sa počas nich vrátite k významu vecí, ktoré sme počuli dnes ráno. Pretože, verte mi – chápem, že sa neviem dobre vyjadriť, inak by som bol schopný urobiť to hneď teraz, rovnako ako to urobil otec Carrón pred chvíľou – pretože my chceme byť verní Kristovi. Vernosť Kristovi je vernosťou faktu, že *zmysel života existuje, je zjavený, je významný a zjavený každému z nás a úchvatné na tom je, že životné okolnosti sú vždy pozitívne*.

Som vstave „podať výpočet“ prínosu mojej skúsenosti k určeniu, pre ktoré sme boli stvorení, pre ktorý sme boli vysvätení – nie je to mimoriadny čin, nie je to mimoriadne víťazstvo, ale je to pravé víťazstvo, naše radostné volanie, že náš život je pozitívny. Pretože Kristovo víťazstvo skrze jeho smrť vychádza z tohto: *z jeho postoja k životu, ktorý neovláda zlo, ktorý neovládajú jazykové zábrany, ktorý nie je opisovaný novým slovníkom, ale je určený neomylným spôsobom – áno, neomylným – pretože je neomylný spôsob, neomylná je pozitívnosť našich čias, pozitívnosť našej existencie*.

Že aj pohan je povoláný, aby svedčil o pravde, o Kristovom víťazstve vo svojom živote, to je určite vec, ktorú je potrebné si pripomenúť. Musíme si ju medzi sebou pripomínať každý deň, každý deň si musíme pripomínať víťazstvo svätosti, víťazstvo víťazstva, víťazstvo Kristovho vzkriesenia; Kristovo víťazstvo, ktoré ohne naše srdce, aby sa stalo prostredníkom poznania, ktoré ďalší členovia nášho národa, členovia našej komunity, členovia nášho bratstva budú mať právo a povinnosť s nami zdieľať, a tak pozitívnosť života pretvoria na spásu toho, čo sme vždy chceli, aby bolo spasené.

Problémom nie je víťazstvo ako významná skutočnosť vnútri smrti, ale zmysel smrti vo víre života.

Prosím vás, aby ste ma zavolali, aby ste mi poskytli – len čo to bude možné – príležitosť pokochať sa vašou vernosťou, vernosťou vášho rozhodnutia, vernosťou vo vašom spoločenstve, vernosťou v našom spoločenstve, pretože toto je spoločenstvo, ktorá zachráni svet.

* Duchovné cvičenia Bratstva Comunione e Liberazione, 23.-25. apríl 2004, Rimini.

Závěrečný projev

Dovolte mi ešte, aby som vás pozdravil. Čím viac o tom uvažujem, tým viac cítim potrebu poďakovať Pánovi a každému z vás, pretože téma tohtoročných duchovných cvičení je tá najkrajšia a najširšia, akú si len možno predstaviť. Kristovo víťazstvo je totiž víťazstvom nad smrťou. A víťazstvo nad smrťou je víťazstvom nad životom. Všetko má svoju pozitívnosť, všetko je také neodbytné dobré, že keď nás Pán upozorní na príchod konca, vytvorí zároveň silnú pôsobivosť, s ktorou bol tento svet stvorený.

Každý z nás musí mať teda veľkú odvahu potrebnú pre pozitívnosť života, pretože na každé protirečenie a na každú bolesť existuje v „súkolí“ tohto života pozitívna odpoveď.

A ako osobitný príklad dúfam, že by sme sa mohli s Pánom dohodnúť, aby nás osvietil ohľadom všetkého, čo nás uvádza do „nových“ tvorivých podmienok, aby sme videli, že celý ľudský život je pozitívny, hlboko pozitívny vo svojom konečnom zámere.

Život je krásny – život je krásny, pretože je príslubom, ktorý dal Boh skrze Kristovo víťazstvo. Preto sa každý deň, keď vstaneme z postele (nech je naša bezprostredne vnímateľná a preukázateľná situácia akákoľvek, aj tá najbolestnejšia, najnepredstaviteľnejšia), na okraji nášho ľudského obzoru zjavuje rodiace sa dobro.

A toto sa musíme pokúsiť uviesť aj do dejinného súladu. Musíme konať tak, aby aj dejiny nášho života boli v rovnakej úcte ako dejiny života všetkých národov sveta, od samého ich začiatku – ako sme vraveli – až po hraničný bod našich osobných dejín, po hraničný bod tej reality, ktorou je ľudský život. Pretože tieto dejiny vyžadujú novú pozornosť, je to pozornosť uchováajúca veľkú odmenu (veľkú odmenu!), opakujem, veľkú odmenu, ktorá čaká každého človeka na konci každej veci. A my si musíme pomáhať, musíme si byť navzájom oporou, musíme byť bratmi v mene tejto vrcholnej pozitívnosti (aj vtedy, keď odolávame veľkej bolesti), pretože táto vnútorná vyrovnanosť vnáša pokoj do nášho prilnutia.

A „štúdium“ dejín ľudstva s týmto demonštratívnym zámerom sa stane novým spôsobom, ako poďakovať človeku, ktorý nám umožní pocítiť nával radosti nad Božou dobrotou, nad Jeho dobrotou.

Všetkým vám želim, aby každý z vás na svojej ceste životom našiel naliehavú potrebu dobra, ktorým je vzkriesený Kristus, aby našiel pomoc v tom, čo vzbudzuje v ľuďoch pozitívnosť, ktorá je rozumným zdôvodnením ďalšieho nášho života.

Nech je pochválený Pán, víťaz nad smrťou a nad nami! Pozdravujem vás všetkých!

PRAMENE

Texty uvedené v tomto zväzku prešli redakčnou a kritickou úpravou pre toto vydanie, vrátane audiovizuálnych záznamov uchovávaných v Archíve Bratstva Comunione e Liberazione.

Predchádzajúce čiastočné vydania:

1997

«Introduzione e Parte prima» (prekl.: Úvod a Prvá časť), in L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino* (prekl.: Človek a jeho určenie. Na ceste), vyd. Marietti 1820, Janov 1999, s. 7-60.

TU O DELL'AMICIZIA. *Appunti dalle meditazioni di Luigi Giussani e Stefano Alberto* (prekl.: TY ALEBO O PRIATELSTVE. Poznámky k meditáciám Luigiho Giussaniho a Stefana Alberta). Rimini, 16.-18. máj 1997; príloha periodika «Tracce-Litterae communionis», č. 6, jún 1997, s. 43-46.

1998

«Parte terza» (prekl.: Tretia časť), in L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino* (prekl.: Človek a jeho určenie. Na ceste), c. d. s. 103-154.

IL MIRACOLO DEL CAMBIAMENTO. *Appunti dalle meditazioni di Luigi Giussani* (prekl.: ZÁZRAK PREMENY. Poznámky k meditáciám Luigiho Giussaniho a Stefana Alberta). Rimini, 24.-26. apríl 1998; príloha periodika «Tracce-Litterae communionis», č. 7, júl–august 1998, s. 49-56.

1999

CRISTO È TUTTO IN TUTTI. *Appunti dalle meditazioni di Luigi Giussani* (prekl.: KRISTUS JE VŠETKO VO VŠETKÝCH. Poznámky k meditáciám Luigiho Giussaniho a Stefana Alberta). Rimini, 23.-25. apríl 1999; príloha periodika «Tracce-Litterae communionis», č. 7, júl–august 1999, s. 12-40, 47-54.

2000-2004

2000

«Intervento conclusivo di don Giussani», in *Che cos'è l'uomo e come fa a saperlo* (prekl.: Záverečný príhovor dona Giussaniho, in: Čo je človek a ako to má vedieť). Rimini, 19.-21. máj 2000; vyd. Cooperativa Editoriale Nuovo Mondo, Miláno, jún 2000, s. 47-49.

2001

«Intervento conclusivo di don Giussani» (prekl.: Záverečný príhovor dona Giussaniho), in S. Alberto - J. Carrón, *Abramo: la nascita dell'io* (prekl.: Abrahám: zrod ja). Rimini, 18.-20. máj 2001; príloha periodika «Tracce-Litterae communionis», č. 6, jún 2001, s. 48-49.

2002

«Intervento conclusivo di don Giussani» (prekl.: Záverečný príhovor dona Giussaniho), in S. Alberto - J. Carrón, *Pur vivendo nella carne, vivo nella fede del Figlio di Dio* (prekl.: Hoci žijem v tele, žijem vo viere Božieho Syna). Rimini, 3.-5. máj 2002; vyd. Cooperativa Editoriale Nuovo Mondo, Miláno, jún 2002, s. 47-48.

2004

«Interventi di don Giussani» (prekl.: Vystúpenia dona Giussaniho), in S. Alberto - J. Carrón, *Il Destino dell'Uomo* (prekl.: Určenie Človeka). Rimini, 23.-25. apríl 2004; vyd. Cooperativa Editoriale Nuovo Mondo, Miláno, máj 2004, s. 30-31, 48-49.

OBSAH

Predslov Juliána Carróna

„KRISTUS – ŽIVOT MÔJHO ŽIVOTA“	3
Ty alebo o priateľstve (1997)	14
Úvod.....	16
„BOH VŠETKO VO VŠETKOM“	17
1. Nový začiatok – ontológia.....	17
2. Dve pokúšenia: nihilizmus a panteizmus	17
3. Existencia ja	19
4. Žiadať o bytie	21
5. Vybrať si odcudzenie	21
„KRISTUS VŠETKO VO VŠETKÝCH“	23
1. Prirodzenosť a určenie človeka.....	23
2. Napodobovať Krista.....	23
3. Boh je Otec.....	25
4. Ježišov postoj k Otcovi	25
5. Mravnosť pochádza z priateľstva.....	27
6. Svetlo, sila a pomoc človeku	28
7. Vnútri svetových dejín: ekumenizmus a mier	30
Zhromaždenie.....	34
KRISTUS, ŽIVOT ŽIVOTA.....	37
1. „Konal a učil“	37
2. Prítomná Udalosť.....	38
Zázrak premeny (1998)	41
BOH A EXISTENCIA	43
1. Problém poznania	43
2. Skúsenosť a rozum	44
3. Tri závažné redukcie	45
4. Rozpad nábožnosti.....	49
5. Tradícia a charizma.....	50
VIERA V BOHA JE VIEROU V KRISTA.....	53
1. Nová mentalita	53
2. Vyprázdnená viera: päť „bez“ moderného racionalizmu.....	55
3. Nová mravnosť	60
Zhromaždenie.....	63
„LEN ÚŽAS VEDIE K POZNANIU“	68
Kristus je všetko vo všetkých (1999)	70
ROZHODUJÚCE SLOVO PRE ŽIVOT	72
1. Potreba a zjavnosť príslušnosti	72
2. Popretie príslušnosti a následky	75
3. Dejinnosť príslušnosti.....	77
KTO JE V KRISTOVI, JE NOVÝM STVORENÍM.....	83
1. Udalosť odlišnej ľudskosti	83
2. Účel príslušnosti.....	86
Zhromaždenie a záverečné zhrnutie	91

Príhovory a pozdravy (2000-2004)	96
ZÁVEREČNÝ PRÍHOVOR DONA GIUSSANIHO POČAS DUCHOVNÝCH CVIČENÍ ROKU 2000 „ČO JE ČLOVEK A AKO TO MA VEDIET“.....	98
ZÁVEREČNÝ PRÍHOVOR DONA GIUSSANIHO POČAS DUCHOVNÝCH CVIČENÍ ROKU 2001 „ABRAHÁM: ZROD JA“	100
ZÁVEREČNÝ PRÍHOVOR DONA GIUSSANIHO POČAS DUCHOVNÝCH CVIČENÍ ROKU 2002 „HOCI ŽIJEM V TELE, ŽIJEM VO VIERE SYNA BOŽIEHO“	102
PRÍSPEVKY DONA GIUSSANIHO POČAS DUCHOVNÝCH CVIČENÍ ROKU 2004 „LUDSKÉ URČENIE“	104
PRAMENE	106